BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
19 K
43

A

GALENI
IN HIPPOCRATIS LIBRVM DE HVMORIBVS,
Commentarij tres:

Thom XI

Eiusdem reliquum sexti commentarij in sextum de vulgaribus morbis: itemq. septimus, & octauus: nuper in lucem editi, ac latinitate donati:

Io. Baptista Rasario interprete.

CVM PRIVILEGIIS.

VIN CENT

BIBL · DOM · PROF · ROM · IHS

VENETIIS, Apud Vincentium Valgrisium.

M D L X I I.

12-19-K. 43

IO. BAPTISTA RASARIVS, NICOLAO SAMMICHELIO, MEDICO OPTIMO S. P. D.

QVANTVM ſtudij adhibuerim, quantumq. temporis in eo poſuerim, ut omnes Galeni libri, qui ad nos adhuc peruenerunt, in apertū quã emendatisſimi proferrentur: cum plerique ſciunt, tum uero tu, Nicolae ornatisſime, optimus, ac locupletisſimus eſſe teſtis potes. me enim naturæ ardore quodam, atque animi propenſione eius rei percupidū ita tu ſemper auctoritate tua, quæ ualet apud me plurimum, hoc ad agendum cohortatus es, ut facile fuerit uolētem, & totis in hoc ſtudium uiribus incumbētem urgere, & ad rem conficiendam impellere. Itaque prius mea ſponte, ſtudioſis medicæ artis hominibus ut prodeſſem, atque ipſe pro uirili parte in pulcherrimæ artis, quam ſemper, ut ſalutis humanæ præſidem, libēter exer

cui, cognitione progrederer: post uero tuo impulsu inductus, cetera missa feci omnia, ut hoc opus, quod tantopere expectari a cunctis, & a te etiam expeti intelligebam, omnibus, si possem, numeris absolutum, ad finem perducerem. Sed tanta est in rebus obscuritas, & tam alte depressa est ueritatis ratio, ut, licet omnia susceperim, ea tamen præstare, quæ rei magnitudo postulabat, nullo modo potuerim. Mihi quidem conscius sum, me neque labori, neque operæ, neque diligẽtiæ pepercisse, ut quicquid ex ueterum librorũ, quos nactus sum, collatione: quicquid ex sapientissimorum hominum consilio consequi potuerim, aut si quid fuit, de quo, meo ingenio, quod non admodum acre esse intelligo, facere coniecturam coactus sim, nihil plane omiserim: sed omnia summo studio peruestigarim, nihilq. intentatũ reliquerim, quod uel inueniri a me, uel excogitari posse uideretur. Nihil addam de magno sumptu in libros ueteres facto; nihil de longissimo temporis spatio, quod in conuertendis innumerabilibus libris posui: nihil denique de aduersa ualetudine, qua sum diu, ac sæpe in hoc munere gerendo conflictatus: quando tu omnia cognita habes, atque perspecta: & Dei primũ con

cessu,

cessu, post uero te potissimum auctore, et medico pristinæ sum ualetudini restitutus. hoc tamen extremum tempus tacitus præterire non possum: cum enim, impressis iam omnibus Galeni libris, qui extabant, ad me delati essent Galeni tres in Hippocratis librum de humoribus commentarij, egoq. cõstitutum non haberem, utrum eos conuerterẽ, ne diutius desiderarentur: an, quod nondum satis firmo corpore essem, meæ salutis, ac uitæ rationem ducerem; tu proposito summo fructu, qui ex eis ferri posset; explicato admirabili ordine, quo res omnes fere, quæ ad medicinam pertinent, exponuntur: & singulari quadam Galeni in his commentarijs diligentia sub oculos posita, omnem dubitationem sustulisti, effecistiq. ut publica utilitas longe fuerit priuatis, & meis commodis antelata. Multa enim me deterrebant: primum infirmitas ualetudinis: deinde calor, qui ingruebat: tum rei difficultas, ac magnitudo, præsertim cum primis diebus unum modo exẽplum, idq. mutilum, ac plerisq. in locis decurtatum, neque admodum uetus mihi suppeteret: deniq. quod hisce interpretationibus iampridem uale dicere decreueram. Sed cum uetustissimus liber in manus meas haud

ita multo poſt incidiſſet: tum deniq́ue face re non potui, quin & tibi, cui debeo plurimum, & ceteris idem efflagitantibus morem eſſe gerendum exiſtimarim. Quam ob rem factum eſt, ut ad alios Galeni commentarios hi tres, quibus de agitur, adiecti ſint. qui quidem, ut pleriq́ue omnes eruditi homines ſentiunt, ſic alijs utilitate, & accurata quadã res omnes explanandi ratione excellunt, ut uel hi ſoli integri, quamuis multa multis in locis deſint, ad nos perueniſſe: alij, qui ad Galenũ auctorem referuntur, ab ineptis quibuſdam hominibus non raro deprauati eſſe uideantur. Quotus enim quiſque eſt, qui ferre poſſit, quæ ſæpe in commẽtarijs in libros uulgarium morborum, & prædictionum, ut alios interim omittam, iterata, inculcataq; ſunt? at in his, quos nunc edimus, nihil eſt huiuſmodi: eſt autem, mea quidem ſententia, pura oratio, & Galeni maxime propria: tum ſententiæ omnes ferme ad Hippocratis, quẽ ipſe ſequebatur, mentem accommodatæ: ac cetera omnia, ut ſecum, & cum ijs, quæ ab eodem alibi dicta ſunt, conueniant. Hunc igitur librum, & duos in ſextum de uulgaribus morbis commentarios, ac dimidium ſexti,

cum

cũ bibliopola, ut ueſtris medicis inſeruiret, ſeiunctos ab alijs imprimẽdos curaret: quod tuo potiſsimum hortatu, tuiſq. monitis in latinam linguam ſint conuerſi; in tuo nomine apparere debere cenſuimus: ut tuam iſtam præclaram ornandæ medicæ artis, quam ſumma cum laude, ac felicitate prope tractas, uoluntatẽ teſtatam omnibus faciamus: & quam diu maneat ipſe liber, tam diu meæ in te maximæ obſeruantiæ, & pietatis monimentum extet. Vale.

Venetijs, xv. Kal. Octob. CIↃ IↃ LXII.

Priuilegiorum sententia.

CAVTVM *est auctoritate* Pij IIII. Pont. Max. *ne quis alius, præter* Vincentium Valgrisium *commentarios tres* Galeni *in* Hippoc. *librum de humoribus, & dimidiũ sexti in sextum de uulgaribus morbis, & item septimum, & octauum in eundem, ex* Io. Baptistæ Rasarij *interpretatione, ante decennium imprimat: ne ue alibi impressos uendat: ut ex Motu proprio constat, dato* Romæ XXVI. *Decemb.* M D LXI.

IDEM *cauit* Imp. Cæs. Ferdinandus, *Aug. priuilegio concesso* Pragæ *die ultimo* Decemb. *anno exeunte* M D LXI. *quod notatum est his uerbis,*
Vidit Seld.

HOC *ipsum censuit* Christianiss. *Rex* Francorum Carolus, *extat autem priuilegium in diui* Germani *oppido datum die* XXII. *Ianuarij* M D LXI. *estq; notatum hoc nomine.* Burault.

ILLVSTRISS. *Senatus* Venetus *hoc amplius uoluit, ne eosdem libros quispiam intra uiginti annos imprimat, aut alibi impressos sua in ditione, præter* Valgrisium, *uendat.* Priuilegium autem concessum *est die* v. *Maij.* M D LXII.

INDEX RERVM, AC VOCVM MEMORABILIVM, QVAE HOC OPVSCVLO CONTINENTVR.

A

Aetas

F

A Commu-

Elementa

Fistula

I

N

FINIS.

GAL. IN LIBRVM HIPPOCRATIS DE HVMORIBVS COMMENTARII TRES,

Nuper in lucem editi, & latinitate donati

A Io. Baptiſta Raſario.

MAXIMA fuit inter ueteres Hippocratis interpretes de libro, qui de humoribus inſcribitur, diſſenſio: Zeuſis enim, & Heraclides, qui in omnia Hippocratis opera commentarios conſcripſerunt, ipſum eſſe a ueris Hippocratis libris omnino reijciendum exiſtimant. Glaucias autem, & alij hunc quidem librum ad Hippocratem auctorem referunt: non ad magnum tamen illum, cuius ſunt aphoriſmi, & cetera, de quibus nos in libris de difficultate reſpirationis diſſeruimus: quam etiam ſententiam Dioſcorides, & Artemidorus, cognomento Capito qui diceba-

tur,a quibus multa in ueterum ſcriptis innouata ſunt, habuerunt. alios uero etiam comperias, quorum non facile ſit pernoſſe ſententiam. ij enim quædam eſſe Hippocratis, quædam non eſſe hoc in libro concedunt: propterea quod multa ad ſummam redacta breuitatem, quædam longiore explicata oratione, quàm eſſet in ſenis noſtri more poſitum, inuenirent. quam ob rem quæ ordine, & ea dicendi ratione, qua uti ipſe ſolet, propoſita eſſe perſpiciunt: ea illi ita explanant, ut uera, atque propria: quæ confuſa, & ſine ordine, aut alio modo quodam dicta intuentur: ea interiecta eſſe prorſus contendunt. Quidam etiam perueteres inuenire libros, uel trecentos iam ab hinc annos deſcriptos magno ſtudio ſunt conati: ut quæ deprauata eſſe uidebantur, emendarent. quæ omnia apud eos, qui primi in hunc librum explanationes ediderunt, eſſe animaduertenda exiſtimaui, ut plurimorum, & probatiſſimorum librorum ope adiuti, ueras lectiones inueniamus: ac res melius, quàm ſperaram, mihi ſucceſſit. quocirca ſubit mihi audaciam eorum, qui commentarios conſcribunt, admirari,

admirari, qui cum debeant utilissima quæ que docere eos, qui nuper ad medicinam perdiscendam animum adiungunt: alia po tius faciunt omnia: atque in nugis multum operæ, temporisque consumunt. Sed quoniam sunt, qui uelint hunc librum a Thessalo Hippocratis filio, aut a Polybo eius genero confectum esse, quorum uterque suis in scriptis artem & sententiam Hippocratis secutus est: neque remota ab his censentur, quæ ab Euryphonte sunt lit terarum consignata monimentis, si unquam maius otium nanciscar, commentarium profecto conficiam, in quo qui ueri, quique spurij libri Hippocratis sint, exponam: quemadmodum de libris, qui sunt de morbis uulgaribus in commentarijs de difficultate respirationis fecimus: cum explicaremus, primum librum, secundum & tertium non solum ab Hippocrate confectos existimari ab ijs, qui sunt in hisce rebus præstantissimi, sed etiam rerum tracta tione, & proprietate inter se connexos iudicari. eandem quoque rationem esse eorum, quæ in quarto, sextoque habentur, de monstratum est. quos sane libros a Thes-

ſalo, Hippocratis filio compoſitos eſſe, conſtat inter omnes: qui cum patris commentarios, quibuſdam in membranis, aut tabulis exaratos comperiſſet, non pauca ipſe de ſuis adiunxit. quinctum autem, & ſeptimum nemo, opinor, eſt, qui dignos uera, ac propria Hippocratis mente, atq; ſententia iudicaturus uideatur: atque, ut ego quidem cenſeo, ne quartum quidem. Sed hæc miſſa faciamus, & iam ad libri nobis propoſiti explanationem aggrediamur.

tex. Primus. *Color humorum, ubi non eſt humorum reciprocatio, ueluti efflorëſcit.*

In plurimis ueteribus libris ita, ut nos attulimus, huius orationis initium ſcriptũ inuenimus: in quibuſdam uero loco eorum, quæ hic uides, hæc ſcripta ſunt. Color humorum, ubi nulla eſt ipſorum perturbatio, ut in floribus, in ætatum ſucceſſione commutatur. Sed hoc mihi non uidetur eſſe Hippocraticæ dicendi rationis propriũ: immo uero potius affixum ab alio, ut hic libellus, qui per ſe ipſe paruus eſt, maior uideretur. quo enim tempore Pergameni, Alexandrinique reges inter ſe de libris ſibi com-

bi comparandis certatim contendebant, eo ipſo tempore ab ijs, qui pecuniarum cauſſa ad reges clarorum hominum ſcripta afferebant, & inſcriptiones, & confe-ctiones librorum deprauari cœperunt: quemadmodum in libro de natura humana, & de ratione uictus in morbis acutis, & alijs pleriſque uſu ueniſſe demonſtrauimus. nam cum hunc librum ob paruitatẽ deſpici facile poſſe quiſpiam exiſtimaret, multa pleriſque in locis, ut magnus redderetur, interiecit. Dioſcorides autem exiſtimat hanc dictionẽ eſſe Hippocratis Theſſali filij: ſiquidem magnus Hippocrates duos habuit filios, Theſſalum, & Draconem: quorum uterque filium nomine Hippocratem ſuſcepit. atque hæc quidem de ipſa dictione. nunc uero par eſt, ut ſingula uerba ſeorſum expendamus. Color inquit humorum. notas, ex quibus temperaturã noſcimus, ſuppeditat color. idem noxę magnitudinem indicat: ut ſi ulcus omnino ſic cum ſit propter eius facultatis, qua corpus alitur, imbecillitatem; non unus in eo color erit perpetuo: ſed pro humorum, qui in corpore ſint, uarietate, magnitudineque

noxæ,uariabitur:ut,exempli cauſſa, ſi ama ræ bilis humor in corpore redundarit: color pallidus apparebit:ſi humor ſit melancholicus,tum aut liuidus, aut in alterutra uiridis ſignificatione, cum uiride modo idem,quod pallidum,modo idẽ, quod æruginoſum ſignificet: ut interim maior noxa liuidum colorem, qui prope ad nigrum accedit:minor rubrum,& uiridẽ efficiat. hoc cum in ſingulis corporis partibus clare, tũ uero in facie euidentius perſpicitur: ſiquidem peſſima coloris commutatio habetur, „ quæ ad nigrum tendit, utpote refrigerato iam ſanguine:ut facere ſolet, cum foras effuſus in grumos coit: moderatior uero, cũ ad uiride uergit:id quod diuturnis in morbis ſæpe cernitur, ſed tamen in principijs perraro: quocirca eo tempore maximum periculum impendere ſignificat; ut ſcriptũ reliquit Hippocrates. etenim cum totius corporis color immutatus ſit, tum & malum,& perniciosſum putandum eſt: ad hoc tamen alia quoque ſigna accedunt:ut cum oculi lucem refugiunt, in cuius rei cauſſa eſt imbecillitas eius facultatis,quę ad aſpectum pertinet: ut cum propter infirmitatem

tem continentis facultatis lacrymas emit tunt:ut cum diſtorquentur,quod laborante neruorum origine, muſculi oculos mouentes conuellantur. ut cum alter oculus minor, quàm ſuapte natura eſſet, reddatur, quod facultatem ipſum gubernantem inde eſſe extinctam intelligamus. Iam uero in malis etiam habendum eſt, cum alba oculorum eſſe rubra uidētur:ſicut cum uenulæ in eis aut liuidæ, aut nigræ ſunt.nã ut rubrę propter plenitudinem,aut inflammationem quandam partium ad cerebrũ pertinentium, uidentur: ſic nigreſcunt, & liuent,dum refrigerantur. refrigerantur uero dum extinguuntur. quo circa fit, ut huiuſmodi colores perpetuo pernicioſi cenſeantur. uerum enimuero bonus faciei color,ſi multum mœſtitiæ adiũctum habeat, in malis eſſe conſueuit. putant enim perſæpe medici,faciei bonum colorem ſignificare aut ſanguinis e naribus eruptionem criticam, aut abſceſſus ſecundum aures futuros;& tamen fallũtur: præſertim uero ſi habeat multam mœſtitiam coniunctam. neque enim uſu uenit, ut ægroti ita bono colore ſint,ſicut ij,qui optime ualent: ſed ma

ualde rubri sunt proni ad melancholiã

in cerebro fieri atrã bilem

gna ui caloris ualde rubri effecti, hoc consequuntur, ut similes ijs, in quibus bonus est color, esse uideantur. nam quod ualde rubrum est, idem est ad melancholiam pronum: cuius apertum signum est mœstitia: quæ si multa sit, id ipsum multo magis confirmat: quam ob rem cum facies florida uideatur, ægrotus uero mirum in modũ mœstus sit, tum calidam admodum affectionem, quæ sanguinem exurat, ideoque atrã bilim gignat, in cerebro esse plane constat. Interdum uero etiam calidissimus sensus nobis insuetus in habitu corporis exoritur, cum humores calidi ceteris excellunt: ut etiam frigidissimus, cum frigidi dominantur. atque ubi pituita redundat in corpore, candidiores: ubi bilis, pallidiores homines uidẽtur. sique purior bilis sit, flauiores. color enim ab humoribus, non a solidis animantis partibus, prouenit, cum humores se in intimas corporis partes receperunt: id quod eis contingit, aut propter frigus, aut rigorem, aut aliquam animi perturbationem, quo in numero sunt timor, magna tristitia, aut pudoris initium. si horum nihil adsit, humores in intimas corporis

ris partes se nunquam recipient: sicut neq; unquam facto in cutim impetu uiolẽtius, eam adurent, nisi animum occupet aliqua perturbatio; aut calor immodicus extrinsecus animal obsideat. proinde recte dictum ab Hippocrate est, ubi non est humorum reciprocatio. etenim in ijs, qui uehemẽter commoti sunt, aut ira perciti, aut pudore affecti, ueluti reciprocantibus humoribus, seque intro retrahentibus, animum ad colorem adhibere non oportet. quod si nulla uis frigoris, aut caloris, aut nulla perturbatio earum, quas nunc dixi, ambientem nos aerem infestum habeat, certe humores ex colore cutis uere dignoscentur. fit enim interdum, ut medici, atque hi quidem non uulgares, redundare sanguinem in corpore arbitrentur, falsi nimirum coloris mutatione. & tamen non redundat: sed illa coloris commutatio aut ab aeris nos ambientis calore, aut ab iracundia, aut etiam a febri profecta est. quandoque etiam esse imminutum sanguinem putant: nec tamen id uerum est. id quod usu uenit, cum is a frigore compulsus in partes intimas se recepit. potes autem id ipsum in mari persæpe cõtemplari,

templari, quod cũ agitatur, maius: cũ tranquillũ eſt, minus multo uidetur. Cum igitur corpus ſe ipſo albidius ſit factum, neq; ulla adſit perturbatio, tunc pituitoſum humorem abundare plerunque indicat: cum uero ſit pallidius, aut magis flauum,ললbilioſum. ſic etiã ſi ad rubicũdius uergat, quàm naturæ ſtatus ferat, redundare ſanguinem: ſi ad nigrius, atram bilim fere ſignificat. ſunt etiam quorum color plumbum imitetur. alij, quorum ceu mixtio ex albo, & liuido quædam. atque huiuſmodi quidem colores crudum abundare humorem declarant: qui genere ille quidem pituitæ cõtinetur, minus tamen, quàm, quæ conſueto uocabulo pituita appellatur, humidus eſt. huncq; humorem, Praxagoras uitreum nominat. at ſanguis in medio horum & bilioſorum eſt. eorum autem aliqui, prius quàm alimentum ſit accurate in ſanguinẽ conuerſum, uelut ſemicocti ſunt: alioqui omnino incocti: alij a forma ſanguinis parum abſunt: aliqui rurſus uelut poſtremi ad gignendum ſanguinem, exceſſum caloris conſequuntur: quorum alij parum abſunt a ſanguine: alij plus: alij plurimũ. quo

ſane

ſane tempore,ſi uacuatione opus ſit, tunc ſecare uenam poteris, hac adhibita diſtinctione: ubi parum in utranque partem receſſerint, audacter mitti ſanguis poterit: ubi plus,cautius agendum:ubi plurimum, plane abſtinendum. qua in re ſæpe coloris ſanguinis mutationem intueri oportet: ac modo ſanguinis profluentis, modo uero etiam ægrotantis homini. Sed & animi defectio ſolet eſſe in multis affectibus euacuationis terminus. itemq; fluentis ſanguinis tenor labaſcens, & pulſus commutati: atque alia multa, quæ nos in libro de uenæ ſectione ſumus diligentius proſecuti.nunc autem non eſt ignorandũ, ſi quæq; pars ſucco alitur, qui ſui ſimillimam habeat eſſentiam,eſtq; ſibi natura cõ paratum, eum ut ſibi ſuccum,alterando,& immutando paret,ſanguinem ex carne iecinoris eſſe ortum habiturum. cor etiam hoc eodem eſt præditum colore, ſed non adeo,ut iecur: quod humidius corde, ideo que rubicundius,molliusq; extitit:cor uero eſt iecore ſiccius, atq; calidius.neq; proprius ipſius ſanguis eſt ſanguini iecoris ſimilis,ſed quo calidius uiſcus uiſcere,eo flauior

quando humores pag. a sua nat. utrinq. recesserin sang. mittend.

sang. esse ortū ab hepate.

uior ſanguis uidetur. qui color ita eſt ſiccioris ſanguinis proprius, ſicut ruber humidioris. cuius quidem ſanguinis temperatura humidi, & colore rubri prima generatio in iecore eſt: eiuſq; ductus, a quibus deriuatur, & in totum corpus diſtribuitur, uenæ ſunt. at flaui ſanguinis, ac tenuis, & ſpirituoſi prima generatio in ſiniſtro cordis uentriculo conſiſtit: huncq; ſanguinem in totum corpus arteriæ comportant, atque diſpenſant. quæ etiam res facit, ut iracundiæ ſedem in corde ſitam eſſe, nobis perſuadere debeamus. itaq; in morbis facere coniecturam ex colore oportet, ut humorem in corpore redundantem cognoſcamus: niſi humores in imas corporis partes ſe receperint. color enim inquit, ſimilis humoribus effloreſcit, cum nulla eſt reciprocatio. itaq; in ijs, qui intro maxime receſſerunt, nec ſunt per totum corpus æquabiliter diffuſi, ſpectanda ſunt hæc, anni tempus, regio, ætas, & morbus: & humor noxius, neque alius ante illum, euacuandus eſt: ut ſi, exempli cauſſa, pituita redundet, eam euacuabis: ſi bilis flaua, aut atra infeſtum hominem habeat, pituitam non attinges,

tinges, ſed bilim infeſtam educes. Simili quoq; modo cum ſanguis redundarit, aut eius ſerum, eius erit facienda euacuatio. unus enim quiſq; humor in corpore redundans proprijs notis diſtinguitur: ut ſi in toto corpore flauus ſit factus color, ut in morbo arquato accidit, neq; bilis per ſedem excernatur: aut aliquæ puſtulæ bilioſæ per totum corpus eruperint; & particulatim, ſi uentriculi morſus, aut cibi faſtidium, aut appetentiæ uacuitas adſit, ſitiſq; torqueat, oſq; amareſcat, aut ignis ſacer aliquam corporis partem obſideat, aut homo tertianam febrim, aut ardentem ex bili habeat; in quibus ſane omnibus flaua bilis abundat: erit bilis ijs medicamentis, quæ ab actione, bilim educentia nominantur, euacuanda. quo in loco non modo uulgares, ſed præſtantiſſimi etiam medici animum aduertere diligenter debent: ſiquidem hæ notæ non accurate perpenſæ, in errorem inducere homines ſolēt. quam ob rem in aphoriſmis Hippocrates, nobis recte conſulens, aliam notam tribuit, attendendum eſſe, cum ægri facile tolerant. ut hac freti, recte fieri euacuationem, intelligamus,

telligamus. atq; in atræ quidem bilis exuperantia, ſpectare colorem par eſt: quando in hac quoq; totius corporis color in nigriorem mutatur. immo uero affectus omnes, qui ab eius exceſſu oriuntur, humoris copiam perſpicue indicant, ut elephas, ut cancer, ut quartana febris, ut lien magnus, & uarices nigreſcentes: & quæ melancholia nominatur, & omnis inſania immanis, temeraria, & fera. Iam uero etiam, qui humores in muliebri corpore abundent, menſtruorum indicat color: atque eorum notas Hippocrates litterarum monimentis conſignauit. nunc uero, ut de flaua bili dictum eſt nobis, ita de pituita dici poſſe exiſtimabis: ut œdematoſi tumores, puſtulæq;, & totius corporis color humoris formæ reſpondeant: quem etiam ſequantur quotidianæ febres, mentis pigritia, & torpor, propenſiones in ſomnum, capitis grauitates, & acidi quidam ructus: ſi quando talia in uentre redundarint. at de ſanguine quorſum attinet dicere? is enim non eſt unum quid accurate, ſed ex contrarijs, differentibuſq; conſtat partibus: eſtq; in eo uelut liquor ſanguinis, ac uelut limus

mus quidam,& fæx. immo uero etiam ueluti fila inesse sanguini, clare licet intueri: quibus sublatis, sanguis non concrescit.ac sanguis a filis secretus, & colore & essentia differt, ut quidam accurate ruber, quidam flauior, quidam nigrior uideatur.quãdoq; etiam quidam candor in eo efflorescit: quandoque totus esse liuidus conspicitur: ac sæpe prope ad nigrorem accedit. quæ cum ita sint, planum est, in eo redundare sæpenumero crassum, nigrumq; humorem: propter quem totius corporis color nigrior appareat, cicatricesque nigrescant: & uenæ in cruribus contracto liuido colore in uarices conuertantur. quandoque uero superat flauus humor: quem & uomitus, & deiectiones, & alia significant. interdum uero ruber, aut albus: ut ex totius corporis colore, capillisque, & uomitibus, & alui excrementis deprehenditur. Sed quod omiserunt ij, qui uerbo tenus medici uocantur,est a nobis hoc loco distinguendum: quemadmodum inquam in corporis partibus, quæ sub aspectum cadunt, modo in omnibus eadem apparet temperatura, quod ad colorem

pertinet,

pertinet, ut in morbo arquato, & elephantiasi, & aqua inter cutem, & malo habitu, & ijs colorum uitijs, quæ ab iecinore, lieneq; orta sunt: modo unius solum partis, in qua uel biliosus, uel pituitosus, uel melancholicus humor inhæserit, temperatura permutatur: ita etiam in cerebro accidat: ut interdum omnis, qui uenis continetur, sanguis melancholicus fiat, & communi noxa, cerebrum quoq; offendatur: interdum uero, ut sanguis, qui in toto hominis corpore sit, illæsus maneat, & ille solus, qui in cerebro est, alteretur: idq; dupliciter: ut uel aliunde in ipsum confluat, uel in ipso melancholicus humor sit genitus: qui quidem gigni solet, cum magna interni caloris copia flauam bilim, aut crassiorem, nigrioremq; sanguinem assauit. id quod dignosces hoc modo. In primis corporis habitum, qualis sit, intuebere; ac memento, molles, candidos, pinguesq; melancholicum humorem minime continere: graciles, nigriores, hirsutos, quique latas uenas habent, eos esse ad huiusmodi humorem gignendum aptissimos. usu etiam interdũ uenit, ut prærubro colore homines in melancho-

lancholicam temperaturam affatim cadant: itemq; flaui: præſertim uero, ſi in uigilijs, ac laboribus prius uitam duxerint. Illud etiam ſpectandum eſt, ſint ne ulla ora uenarum cohibita, aut ulla alia conſueta ſanguinis euacuatio, aut in mulieribus menſtrua retenta purgatio: & quibus homo alimentis uſus ſit. quæ res nobis eſt in primo de facultatibus alimentorum definita, atq; diſtincta. itaq; ſi in hoc uitæ genere uerſatus homo eſt prius, quàm in morbum incideret, tibi erit integrum etiam ex hoc maiorem quampiam ſumere coniecturam. ſi uero boni ſucci alimentis uſum illum compereris, habeto rationem exercitationum, triſtitiæ, uigiliarum, curarumq;. ad hæc accedat oportet anni tempus, præteritaque & præſens conſtitutio, itemq; regio, & ægrotantis ætas; de quibus paulopoſt uerba a nobis fient. nunc autem ſatis ad rem indicandam erit exemplum, quod ſubiungam. ponamus igitur, uacare febri hominem, uenasq; maiorem in tumorem elatas eſſe, corpusq; uniuerſum eſſe rubicundius. ſpectandum erit, num ulla cauſſa ex ijs, quæ calefaciendi uim habent, ad

corpus acceſſerit. ſi ulla adfuiſſe uideatur, præſtiterit reijcere in aliud tempus eam di gnotionem, donec motus ex illa excitus in toto corpore conquieuerit: ut ſit in omnium externarum motionum ceſſatione conſtitutum. ac ſi eo tempore homo talis uideatur, ſcito ſanguinem redundare. hinc autem alia perpẽdẽda ſunt: atq; in primis, quæ maximam uim habent: tum deinceps reliqua: cuiuſmodi ſunt grauitas, tentio, & ſegnities ad motus: deinde quæ ad pulſus, uigilias, ſomnos, appetentias, cibi faſtidia, ac cetera huius generis pertinent. poſt hęc uero, utrum ſuppreſſa ſit ulla conſueta excretio, num omiſſa exercitatio, num plura, & ualentis materiæ alimenta continenter ingeſta ſint: num a cibo inſuetis balneis uſus ſit: ut interim non negligas, quæ ad anni tempus, regionem, & alia, uti diximus, referuntur. Quidam tamen ſunt, qui putent, colorem non modo qualitatem, ſed etiam eſſentiæ quantitatem indicare: ſed falluntur: cum in nulla re, quæ per eſſentiam augeatur, priſtinus color mutetur. ita enim & nix candidior, & pix nigrior, & aurũ magis flauum redderetur. ex quo

plane

plane patet, incrementum eſſentiæ aliud eſſe, quàm alterationem: incrementum.n. ad quantitatem: alteratio ad qualitatem pertinet. color uero qualitatis eſſentiæ, non quantitatis eſt indicium. tanta igitur, ac talis eſt colorum prærogatiua, de quibus eſt a nobis conſcripta tractatio, ac demonſtratum, ipſorum notitiam magno nobis eſſe & ad curationem, & ad dignotionem morborum adiumento: præſertim uero ad hoc ualere eos colores, qui in facie, in oculis, in lingua, atq; urinis conſpiciuntur. quanquam decipi quoſdam uidemus, qui cum in oculos intuentur, firmum ſe nactos eſſe totius corporis temperaturæ argumentum ex oculorum colore arbitrantur, cum tamen inde ſolum oculorum cognoſcere temperaturam eis concedatur. immo uero etiam in iecoris uitijs, linguæ & totius corporis color uitiatur. ac ſi inflammatione tentetur membrana coſtas ſuccingens, ſputum colore inficitur: atq; ita, ut ſi biliosior ſanguis ſit, flauum, aut pallidum ſputum ſit: ſi pituitoſior, ſpumeum, & album: ſi magis melancholicus, nigrum, aut liuidum: ſi nihil horum ſubſit, rubrum:

interdum uero etiam tenuia, salsaq;, & colore sincero infecta sputa fiunt, ut ipse quodam in loco memorauit: neq; tamen inde facere de temperatura totius corporis coniecturam debemus. Age uero quid de urinarum colore dicemus? nisi enim unum ego de urinis librum conscripsissem, certe multa de eis mihi essent hoc loco afferenda necessario. uerum nihil opus est eadem huc transferre, & longiorem orationem instituere. tantum addam, quod ad præsagiendi rationem ualeat. cum igitur quartus dies, ut ipse nos docuit, index sit, & qualis septimus sit futurus, nunciet, omne, quodcunque in eo primo notabile concoctionis signum apparuerit, futuram septimo die crisim significat. ac tunc non modo rubra quædam nubes apparet, quæ uisa prius non esset, sed etiã multo magis sublimamentum album, æquale, & consistens. si uero uelox admodũ sit morbi motus, tunc coloris, consistẽtiæq; mutatio satis potest futuram crisim indicare. itaque si urina tenuis fiat modice crassa, sique alba fiat pallida, huiusmodi morbo in crisin prænunciabit. sed alia quoque sunt, quæ non secus, quàm

urinaæ subst. et concentus crisim indicare.

quàm urinæ, futuras crises significant, ut alui excrementa, sputa, & quæ in criticis su peruenire diebus solent: de quibus nos in commentarijs de crisi, deque criticis diebus disseruimus. Hippocrates uero in aphorismis quodam in loco rubræ nubis solum mentionem fecit: utpote quæ raro contingat: quod fere nubeculæ albæ appareant: estque id euidentius concoctionis indicium. nos autem docuimus, ex Hippocratis sententia, rubrum colorem salutarem esse illum quidem, sed tamen diuturniorem fore morbum indicare: ut est in libro præsagiorum scriptum his fere uerbis: Si urina subrubra sit, subsidentiaque subrubra, leniaque, erit hæc multo, quàm prior, diuturnior: admodum tamen salubris. quo in loco addidit admodum, ut firmum salutis signum inde existere, declararet. Nunc autem his omissis, occasio nos monet, ut de humorib. disseramus. Hoc igitur prius intelligendum est, humorem, & succũ non idem esse. humor .n. est humiditas quædã in, quæ corpore animantis continetur: succus humiditas est, quæ in ijs fructibus, quibus uescimur, aut quos exprimimus, inuenitur.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EM. NUOLE

nitur. quod cum ita ſit, de humoribus dicẽdum eſt: conſtare nimirum inter ſapientes homines, omnia corpora ex quattuor quibuſdam generibus, quæ proportione humoribus reſpondent, quæque elementa omnes uocant, eſſe conſtituta: eaque fuit Hippocratis, Platoniſq; ſententia. conſtãt enim e terra, igne, aqua, & aere. elementũ porrò uocant minimam illius rei, cuius elementum ſit, partem. hiſce autem elementis proportione reſpondent, uti dixi, quattuor humores, qui ſunt in nobis: hoc eſt ſanguis, pituita, bilis utraque, tum flaua, tũ atra. cum autem hi humores inter ſe apta menſura ſunt, ſecundum naturam temperati: tunc recte ualemus: cum uero aut deeſt quidpiam, aut redundat, aut in alienum locum commigrat, ægrotamus. nũc uero ſcire, quid cauſſę ſit, cur aqua humectet, ignis adurat, aut aqua fluat, & ignis in ſublime feratur, firmiſſimaq;, & grauiſſima omniũ elementorum ſit terra, nihil ad morbos curandos facit. ſatis enim eſt ei, qui tueri ualetudinem uelit, ac morbos profligare, ſi ſciat, ex apta caloris, frigoris, ſiccitatis, & humiditatis temperie bonam ualetudinẽ

exiſtere:

exiſtere:ex horum intemperie,morbos oriri: atq; etiam ſi intelligat, ex quattuor elementis ſtirpes gigni, earumq; fructus, & ſemina procreari: hæcq; omnia eſſe pecudum, ſuum, caprarum, boum, & ceterarum animantium alimenta, quæ aut herbas, aut arborum baccas,aut ramos,aut radices depaſcuntur:hominibus uero & hęc ipſa animalia nutrimento eſſe: & ex eis gigni in humanis corporibus ſanguinem, pituitam, & geminas biles:ac ſanguinem quidem plurimum, ideoq; ipſum ſolum in uenis apparere : alia uero pauciora procreari.ceterum hic ſanguis eſt ortus noſtri ueluti materia: conſtatque e quattuor humoribus, ſed hoc nomen a dominio duxit. nolim autem quenquam cogitare, corpora ex quattuor elementis abſolute eſſe conflata: quandoquidem illa ut poteſtate ſint in corporibus, actu tamen nullo modo inſunt : ſed quæ ex ipſis, intercedentibus alimentis gignuntur : ut ſanguis, pituita, & flaua, atraq; bilis : ut flaua bilis igni : atra, terræ; pituita aquæ proportione reſpondeat: ob eamq; cauſſam calida,ſiccaq; poteſtate ſit flaua bilis, ſicut ignis : frigida &

ſicca, atra, ſicut terra: pituita uero frigida, & humida, ut aqua: aereum uero elementum in ſolis corporibus animantium cernitur, iuxta ſuam naturam: ut in reſpirationibus, & pulſibus licet intueri. atq; ex his ipſis prima conſtant corpora, ut medulla, & caro, & nerui, & oſſa, & alia quamplurima. Hippocrates autem in libro de natura hominis, quattuor in nobis eſſe elementa cõprobauit: quorum excedẽs modum copia atq; uis, & immutata qualitas morbis cauſſam affert. tum oſtendit, pituitã hieme: ſanguinem, uere: flauã bilim æſtate; atram autumno redundare. ad hæc uero addidit, quæ ad temporum anni differentiam pertinent: & in horum tractatione de ætatibus quoque, & regionibus poteſtate quadam egit. eandem enim rationem in ætatibus puer, quam in anni temporibus uer habet: eandem iuuenis, quam æſtas: eandem ſenex, quam autumnus: eãdem poſtremo decrepitus, quẽ hiems. ſimilis eſt ratio regionum: temperata enim ueri; calida æſtati: quæ in calore & frigore inæqualis eſt, in frigore tamen & ſiccitate exuperat, autumno: humida & frigida hiemi reſpondet. Scire au-

re aũt conuenit, omnia quidẽ genera morborum in omnibus temporibus naſci: idq; iam definiuit Hippocrates : potius tamen quoſdam morbos in quibuſdam temporibus exoriri:de quibus paulo poſt,ut etiam de ætatibus diſſeremus. Nunc autem ſubit mihi illorum admirari ſtultitiam, qui de humano corpore loquentes, ut quomodo conflatum ſit,& ab initio conformatũ, declarent:quædam in eo ineſſe aiunt ſorte quadam artis, ac rationis experte, & non ſapientis opificis prouidentia, conformata: cum tamen faber, ſi lecticam fecerit, dextroſq; pedes ſiniſtris æquales fabricatus ſit,artifex:ſi uero pedes uel longitudine, uel craſſitudine, uel figura diuerſi ſint, imperitus,& non artifex appelletur. illi tamen hoc in humano corpore non animaduertunt: in cuius fabricatione omnes tum philoſophi,tum medici ſapientiſſimi naturæ artem ſunt admirati: ſiquidem non eſt hoc; ut quiſpiam fortaſſe parum accurate intuens exiſtimabit,ex decem, aut duodecim,aut uiginti particulis conſtitutum: ſed ex pluribus oſſibus & muſculis quàm ducentis: deinde in oſſa ſingula uaſculum ipſa alens

ossa sangl nutrisi... uenas terminen in his

ſa alens peruenit: in muſculos uero nõ modo pertinet id uaſculum, cui uenæ nomen eſt, ſed etiam arteria, atq; neruus: omniaq; quæ in dextra parte ſunt, in altera etiam ut muſculi, ut uenæ, ut arteriæ, ut nerui, ut oſſa inter ſe prorſus æqualia perſpiciuntur. quę ſane diſpoſitio non modo iuſtitiam in corporis noſtri fabricatione, ſed etiam ſummam poteſtatem & prouidentiam conditoris noſtri aperte demonſtrat. ad hæc uero ſpecta oſſium, muſculorum, & aliarum particularum magnitudinem, ſitum, compoſitionem, numerum, figuram, totam denique conformationem: quæ cuncta ubiq; ſeruari conſtat. atque hanc quidem diſtributionem in omnibus corporis partibus, quæ organicæ nominantur, comperies. nã dextræ, ſiniſtræq; habent æqualem numerum, magnitudinem, craſſitudinem, ac naturam, quæ nullo modo uarietur. ut igitur de humanis affectibus iudicia facimus, ſic facere de diuinis par eſt, & effectorem noſtri corporis admirari. Sed aliud eſt, quod maiore adminiſtratione me afficere conſueuit: ſunt nonnulli, qui in nobis quoſdã eſſe humores illi quidem concedunt, ſed

tamen

tamen non esse quattuor eis placet: & cibos in sanguinem uersos ad aspectus, gustatus, & tactus iudicium permutari: id autem re uera esse, non concedunt: sed hæc omnia esse nostrorum sensuum fallacias arbitrantur. alij uero in ipsa natura esse qualitates fatentur, sed eiusmodi, ut neq; mutari, neq; alterari queant: alterationes autē, quæ in eis apparent, eas ex secretione, concretioneq; existere contendunt. Hippocrates primus omnium & medicorum, & philosophorum, quorum nomen ad nos peruenit, aggressus est demonstrare, quattuor esse elementa, & quattuor item humores; & quattuor esse omnes qualitates, quæ inter se mutuo agerent: a quibus, quæ ortū, interitumq; nanciscuntur, omnia fiunt, & corrumpuntur. ac de his nostrum habes commentarium, cuius index est, De elementis ex Hippocratis sententia: & item commentarios, quos in librum ipsius de natura hominis edidimus: in quibus & Anaxagoræ, & aliorum multorum falsam fuisse sententiam demonstrauimus. iam uero idem Hippocrates princeps omnium eorum, quorum nomen fama ad nos pertu

lerit, to-

lerit, totas per totas mutuo miſceri qualitates, cognouit: & principia demonſtrationum, quibus poſtea Ariſtoteles uſus eſt, apud ipſum prius monimentis mandata litterarum comperimus. Zeno autem Citieus, ut qualitates, ita etiam ſubſtantias totas per totas miſceri exiſtimauit. Sed non eſt hoc loco de eiuſmodi opinione diſputandum. quoniam autem animantium, quę ſanguine prædita ſunt, particulæ ex ſanguine matris factæ ſunt, iſq; ſanguis eſt pituitę, & bilis utriuſq; particeps, inde factum eſt, ut quidam noſtrum ortum ex ſolo ſanguine, alij uero ex quattuor elementis conſtare uoluerint. quamuis enim utriuſq; ſectæ ſit probabilis ratio, eſt tamen uerior ſententia, qua quattuor elementa eſſe naturæ humanę materiam, affirmatur. Hippocrates autem aduerſus eos, qui hominem eſſe ſolum ſanguinem, aut unũ aliud quoduis dicerent, hoc ſatis eſſe exiſtimauit, ut ab eis peteret, oſtenderent hominem, qui formam non mutaret, nec uarius redderetur: tum uero aliquod anni tempus, aut ætatem hominis proferrent, in qua ſolum & unum eſſe ſanguinem appareat. ut uero

probaret

probaret duas biles esse cum sanguine cõiunctas perpetuo, itemq; pituitam: quæ secundum naturam in ætatibus, anniq; temporibus apparent, memorauit. proinde nostra corpora ex quattuor gigni humoribus, itemq; augeri, & ali scriptum reliquit: quippe qui intelligeret, magnam corporum nostrorum uarietatem, si esset unus humor, ceu unum elementum, fieri nullo modo potuisse. itaq; ait, eos, qui unum esse elementum, aut humorem statuunt, euertere principia medicinæ. medicus enim naturæ minister est. naturæ autem contemplatio in ijs potissimum corporibus uersatur, quæ oriuntur, & occidunt, quæq;, ut uno uerbo complectar, mutationi sunt obnoxia: sed si id quod est, unum sit, hæc sublata erunt omnia: & cum eis medicina tolletur. præterea uero multæ, ac multiplices sunt medendi rationes: quæ sane euertuntur ab ijs, qui omnia esse unum ponunt: propterea quod nostra corpora uel nihil omnino patientur: aut si patiantur, uno solum modo patientur: atque ita una erit modo curatio, ut etiam censuit Hippocrates. quod si ita est, omnis nimirum medicina sublata est.

enimuero,

enimuero,si quid aliud,hoc etiam medicis concedendum est, multas esse morborum species, ac multas itidem remediorum. quod qui non concedit, is medicinæ principia tollit. Hippocrates autem in libro de natura hominis a qualitatibus nominare elementa consueuit: ac calidum uocat neque solam qualitatem, neq; quod ab eius exuperantia homonyme dicitur: sed corpus,quod summę caliditatis particeps est: frigidum uero id,in quo summa frigiditas: siccum, in quo siccitas. quibus quidem fit rebus,ut nemo sanæ mentis dubitare possit, quin omnia animantia ex aere, igni, aqua, & terra ortum ducant: neq; in controuersiam reuocare, hæc esse omnium animantium cibos:sicut neque hoc,humores, qui nostris in corporibus secundum naturam apparent,ex eis esse genitos.immo uero etiam ex ijs humoribus singulæ partes, quæ ex similibus inter se particulis constant, sunt generatæ: hisq; primum inter se coniunctis, primum, simplicissimumque efficitur instrumentum: quod unius actionis caussa natura molita est. his rursus inter se compactis,alterum maius instrumen

tum efficitur. illis item inter ſe connexis uniuerſi corporis exiſtit fabricatio. ſed nũc propria, & proxima noſtri corporis elemẽta eſſe quattuor humores affirmamus: omnium uero communia, humidum, ſiccum, calidum, & frigidum: ut ducto a qualitatibus nomine elementa, ex Hippocratis ſententia, nominemus. atq; hæ quidem ſolæ quattuor qualitates ſubiectam ſubſtantiã immutantes, in cauſſa ſunt, cur inter ſe elementa commutentur: eædemque plantas, & animalia efficiunt. elementa porrò inter ſe mutari, ut humores procreentur, multi eorum, qui phyſici uocati ſunt, euidentia nimirum ducti, ac perſuaſi, conceſſerunt. ac Thales, quamuis ex aqua uelit conſtare omnia, tamen hoc etiam ipſum conceſſit. omnia ex aqua c[onst]a[re] præſtiterit fortaſſe eius uerba ſubiungere, quæ in ſecundo de principijs ita fere ſcripta ſunt: Hæc autem inquit, peruulgata » quattuor, quorum longe principem eſſe » aquam ſtatuimus, & fere ſolum eſſe ele- » mentum affirmamus, ad concretionem, » compactionem, & conſtitutionem eorum, » quæ hac mundi ſede continentur, inter ſe » commiſcentur: quomodo autem id fiat, eſt

a nobis

a nobis superiore libro declaratum. hoc loco plane patet, Thaleti placere, elementa inter se commutari. Hippocrates uero ex eo, quod probatum esset prius, omnem substantiam alterari, uidit refutatam illam esse sententiam, qua statuebatur, corporũ alterationem, quæ apparet, concretionem, discretionemq; esse: ut Epicuro, ac Democrito placuit: & hanc, non esse expertia mutationis quattuor elementa, ut Empedocles existimauit. itaq; recte censuit, naturam omnium ex calido, frigido, humido, siccoq; constare: & quattuor humores in nobis semper reperiri. cum enim hæc mutuo ac uicissim agant, certe actio non ex discretione & concretione existit, sed ex eo, quod substantia per se tota patiatur, atque alteretur. ex his autem humores generantur. qua de re cum male sint locuti plerique ueteres, tum uero peius etiam Erasistratus, qui cum in ceteris rebus fuerit præstantissimus: de hac re nihil habuit, quod uel mediocriter probabile esset, quod afferret. prorsus autem esse inutile putat, scire, quomodo cibi in uentriculo concoquãtur, & quomodo ex concoctione humores

gignantur:

gignantur: & quomodo bilis in uenis exi-
ſtat: ac ſolius euacuationis habendam eſſe
rationem, humorum uero ortum eſſe negli
gendum exiſtimat. id quod ipſe in tertio
de febribus perſpicue ſcriptum reliquit.
ſed fallitur, ut iam Plato, atq; Ariſtoteles
demõſtrarant.uerum nos,ut iam ſæpe di-
ximus, non hoc nobis propoſuimus, ut
quæ ueteres recte ſcripta reliquerunt, ea
nunc pertractemus, ut qui illos nec ſenten
tia,nec dicẽdi ratione ſuperare ualeamus.
uiri.n.illi demonſtrarunt, cum alimentum
in uenis a natiuo calore alteratur, ſangui-
nis originem ex mediocri calore exiſtere: aliorum humorum, ex eodem immodico.
nam & edulia,quorum eſt natura calidior,
bilioſiora ſunt: quorum uero frigidior eſt,
pituitoſiora. eadem ætatum eſt ratio. ma-
gis enim bilioſæ, calidiores natura cenſen
tur: pituitoſiores uero, frigidiores. idem
in uitæ inſtitutis, itemque regionibus, an-
ni temporibus,ac multo magis in ipſis na-
turis cernitur. morbi quoque frigidi a pi-
tuita originem trahunt: calidi a flaua bili.
ad ſummam nihil uſquam inuenies, quod
hanc non confirmet ſententiam. Verum

sang.e de calore me-
diocri generat.

morbi omnes a bile
et pituita. idẽ Hipp
to de affect.

existimato hæc a me, res demonstrandi caussa potius dicta esse, quàm ut inscitiã, & stupiditatem eorum indicem, qui aliter sentiunt: nec ea quidem norunt, de quibus inter omnes conuenit, quæque quotidie usu uenire perspicimus. demonstrationes enim harum rerum, a scientia profectæ, ex ijs sunt petẽdæ principijs, quæ alibi sunt a nobis pertractata: ut esse corporibus attributũ, ut inter se agãt, & patiãtur, id ex calido, frigido, sicco, et humido existere: & ex horum mediocritate, & immoderatione sanitatem, morbumque constare: & morborum remedia a contrarijs duci. mihi tamen & sophistæ, & medici complures, atque hi quidem egregij, inter quos Erasistratus cẽsetur, id uidentur ignorare: morbum tum appellandum esse, cum in corpore quædã affectio est, quæ non ex accidenti, sed primo & per se actionem lædit. quis igitur aut cognoscere, aut sanare morbos poterit, cum prorsus eos qui, quanti, qualesque sint, ignoret? hæc tamen neque Hippocrates, neque Praxagoras, neque Philotimus, neque Aristoteles ignorarunt. an igitur Erasistratus cum nullos alios libros Hippocratis

pocratis euoluit, tum uero eum, qui de natura hominis inſcriptus eſt, non uidit, ut tanta negligentia humorum tractationem ſilentio præteriret? an hoc nouit ille quidem, ſed data opera pulcherrimam artis contemplationem prætermiſit? & tamen hæc omnia, quæ ad morbos cognoſcendos, atque curandos maximum uſum afferunt, uir egregius Eraſiſtratus præterijt: ac ueteres non eſſe flocci faciendos ſibi perſuaſit. quanquam præſtiterit & humorum omnium ortum noſſe, & ſcire unum inſtrumentum ad purgandos humores accommodatum, eſſe a natura conſtructum: ut ſanguis tum a liene, tũ ab ea ueſica, quæ iecori adhæret, expurgatur. eum uero, qui ſit admodum craſſus, terreuſque, & eã mutationem, quæ in iecore fit, prorſus fugerit, lien in ſe trahit. quo uero pituita expurgaretur, nullum inſtrumentum eſt molita natura. ea enim frigida, humidaque eſt, ac ueluti ſemicoctum alimentũ: proinde non euacuandum: ſed in corpore manens alterari debet. duplex autem eſt genus alterationis: ut quæ ſpeciei procreatrix eſt, quæ primo, & proprie nominatur alteratio: &

nullũ receptaculũ habet pituitam.

item quæ contundere, & contrahere corporis noſtri particulas dicitur. primo genere continetur alimentorum alteratio: propterea quod nihil de ſpecie in aliam uerti ſpeciem poteſt, niſi calfiat, refrigeretur, ſiccescat, & humectetur. eſt autem demonſtratum omnes affectus corporis non aliũde, quàm ex calido, & frigido, & ſicco, & humido alterationes & mutationes in aliud ſubſtantiæ genus accipere. atque hac ratione ducti primas qualitates, ſpeciei procreatrices, & quæ ueluti elementa ſint, eſſe quattuor in libro de elementis, deque facultatibus naturalibus, ut humiditatem, ut ſiccitatem, ut caliditatem, & frigiditatẽ affirmauimus. ac mihi quidem plurimi eorum, qui in ijs perquirendis ſunt uerſati, uidentur errauiſſe: quod eam, quæ excelleret, abſolute conſiderarunt: cum tamẽ permagni referat, an ad naturam uniuerſam animum adiungamus, an hominis ſolius habeamus rationem, ut quid de calido, frigido, humido, ſiccoq; diſtinguamus. nam ſi uniuerſam naturam reſpicias, unumquodque horum dupliciter dicetur, abſolute, & per exuperantiam: ut unumquodq;
elemen-

elementum,absolute, homo uero,asinus, & bos per exuperantiam intelligatur. nos uero non absolute peruestigamus, sit ne plus humidi, quàm sicci in mari: quando id euidenter perspicimus, sed utrum ita sit ad hominis comparationem. contra tamẽ quamplurimi medici faciunt: atque adeo stulti sunt,ut ne id quidem concedant, de quo inter omnes constat, hoc esse commu ne omnium animantis partium,quæ ad hu mores aliquos gignẽdos aut ad usum aliarum partium,aut ad propagationem generis, aut ad fœtum alendum utiles, uim habent, ut ille humor sit quædam ueluti redundantia alimenti partis illius, a qua ipse generatur. neque enim particula ideo humorem gignit,quia norit quam ad rem is humor usui futurus sit animanti: alioqui tali esset mente,atque intelligentia prædita,qualem in ijs arbitramur inesse oportere,qui remp.gerunt.sed eam mentem,atq; intelligentiam habet animantium opifex: ipsa uero particula,ut demonstrauimus,cũ alijs naturalibus potentijs, tum uero altetratrice,qua sibi alimentum assimilat, regitur,& gubernatur. Quærat autem quispiã

hoc loco, quid cauſſæ ſit, cur ſanguis, cum in uaſis ſeminis diutius moratur, exalbeſcat. Sed ſi quis eorum, quæ in libris de facultatibus naturalibus ſunt a nobis demonſtrata meminerit, eum facile hoc eſſe inuenturum arbitror. illic enim oſtendimus, omnem particulam alimentum ſibi ſimile reddere. itaque cum uaſorum tunicæ candidæ ſint, ſanguinem in formam ſibi ipſis ſimilem commutant. quæret autem fortaſſe aliquis, cur in nullo alio uaſe id fieri perſpiciatur. eſt in promptu reſponſio: nõ ita diu in uaſe ſanguinem commorari. nam ſi tam diu moraretur, ac non difflueret, citoque euacuaretur, profecto etiam in alijs animantis partibus eiuſmodi reperire humorem liceret. quanquam in unoquoque uaſe natiua humiditas, a qua tunicæ uaſorum nutriuntur, huiuſmodi eſſe uideatur. quocirca in flexibus uaſorum ſanguis ipſe ueluti ſtagnãs, in cauſſa eſt, ut ſpermaticus humor cumuletur. Nunc uero animi quoque actiones ab humoribus, & omnino a corporis temperatura immutari, inter optimos medicos, præſtantiſſimoſque philoſophos conuenit. ac nos uno commentario

id

id probauimus:in quo uires animi eſſe corporis temperaturæ conſequentes demonſtrauimus. atque inde fit, ut ex humorum redundantia plurimæ in hominibus intemperies oriantur. quarum octo obſidere ſingulas partes ſolent, eæque aut ex nudis, ſolisque qualitatibus, aut etiam cum humore aliquo fieri ſolent. proinde intemperiē, quam ſiccitas excitauit, humectare oportet: quā humiditas, exiccare: quam calor, refrigerare: quam frigus denique, calefacere. eadem eſt ratio compoſitarum: ut uel calfacias, & exicces: uel humectes, & calfacias: uel refrigeres & humectes: uel ſicces, & refrigeres. Iam uero non eſt parua cura nutritioni adhibenda, quando ex ea humores gignuntur, & eadem uirtutem ac uitium in nobis parere exiſtimatur. id ipſum autem Plato quoq; uidetur in Timæo ſcriptū reliquiſſe ad hunc fere modū: Danda inquit, opera eſt, ut pro uirili parte, nutritione, inſtitutis, ac diſciplinis uitiū fugiamus, & uirtutē adipiſcamur. ut.n. inſtituta, diſciplinæque uitia tollunt, uirtutemq; pariunt, ita etiam facit nutritio. appellat autem inſtituta, quæ in gymnaſticis, muſicis,

 geome-

geometricis, arithmeticisque uersantur. nutritionem uero nullam aliam licet intelligere, præter eam, quæ ex cibis, sorbitionibus, ac potionibus constat: inter quas etiã uinum est, de quo in secundo de legibus libro multa Plato memorauit: & nos disseruimus in eo commentario, quem in Timæum edidimus: & separatim quoque in commentarijs, qui sunt de facultatibus alimentorum: & in libello, quem de bonitate, uitioque succorum inscripsimus. quoniam igitur bona, & mala nutritio magno est animi functionibus incommodo, uel usui, & easdem integras, incolumesque conseruat, & bonos, ac præstantes humores gignit: par est, eam non esse negligendam. præcipue autem conandum est, ne humores superuacanei sint in corpore, neque acres, neque acidi, neque calidi, neque mordaces, neque crassi: neque crassi simul, ac crudi, neque fluentes, neque glutinosi, neque † plethorici; neque etiam crudi & impacti: siquidem hæc omnia morborum omnia genera afferre solent. atque in primis quidem redundantia podagram, & multa genera morborum, quæ ad articulos

[Margin, handwritten: Commentaria galeni in Timeum Platonis]

[Margin: ac]

[Margin: † Forte legendum est; ὄντε πλεί-σους. i. neq; plenismi.]

[Margin, handwritten: podagra fieri ex humorum redundantia]

los pertinent, itemque capitis, & cordis dolorem,& alia multa inuehere mala con ſueuit:immo uero etiam uenas rumpit. ac totidem,& item plura his,afferunt alia. & in podagra id ipſum euidenter perſpicimus, morbum oriri, cum ſuperuacaneus aliquis humor ad pedes confluit: qui niſi illuc conflueret, ne morbus quidem is unquam hominem corriperet. non confluet autem,ſi homo excrementis perpetuo uacet: ſi modicis utatur exercitationibus, ſi alimentum probe concoquat: unde deſidia, & crapula eum lædũt. lædit etiam potentis, ac copioſi uini potus: ſiquidem huiuſmodi uina neruoſum genus prompte replent.capitis autem dolores non modo,ut dixi,excitãtur, quia magna humorum uis caput occuparit: ſed etiam ex ſolo calore: interdum uero ex flaua bili, quæ uel in capite,uel in uentriculo continetur: & propter obſtructionem loci alicuius, aut ob flatuoſum ſpiritum,qui in ipſa particula gignatur:aut alijs multis de cauſſis, quas memorare non eſt huius loci,ac temporis.ceterum,cum magna humorum copia in uenis coaceruata eſt,& cum ipſa tenue quod

dam

dam ſerum in uentriculum confluit, tunc cordis dolor excitari ſolet; iſque os ſtomachi occupat, quod fere omnium partium maxime ſentiendi facultate præditum eſt. uſu etiam interdum uenit, ut uenæ, quæ in renes inſeruntur, quarum oſcula aperiuntur, propter humorum, qui in ipſis continẽtur, craſſitudinem, & copiam rumpantur: ac ruptionem ſinceri ſanguinis euacuatio conſequatur: cum uero oſcula aperiuntur, ſanguis non confertim effundatur, præſertim ſi copioſus non ſit: ſed paulatim tenuior percoletur, & totam urinam ſanguine tinctam reddat. cumq; copia, & craſſitudo humorum hæc faciat, ſic etiam immutare pulſus poteſt. id quod tenacitas, & acrimonia non ſecus facit. atque acrimoniam quidem, ubi alere opus ſit, cauebis: ſiquidem ea ad excretionem ſtimulat. cõtra uero facit tenacitas: quod in cauſſa eſt, ut quędam celerius, quædam ſerius ad deiectionem properent. quinetiam acer, & tenuis humor cauſſa interdum eſt, ut ſuperficies in læuitate inteſtinorum ulceretur: ac tum maxime, cum ea, quæ ingeſſeris, mox deijciuntur talia, qualia deuoraris. quandoque

etiam

etiam corneã ulcerat acrimonia, ut in oculorum doloribus accidit. iam uero radit etiam in difficultatibus inteſtinorum ipſa inteſtina: idque primum facit. ſed & immodicus calor, & morſus uitandi ſunt: quando ex eis delirium, uigiliæ, pulmonis inflãmatio, & alia pleraque genera morborum conſequuntur. ita etiam conuulſiones, ac palpitationes, & urina, quæ iumentorum lotio ſimilis ſit, crudi & craſſi humoris ſunt ſpecies: ac peſſimi cenſentur morbi, in quibus ambo humores antedicti redundant: ac ſemitertianam febrim ſolent afferre. Et uero etiam tubercula, & puſtulæ excitantur, cum natura partes corporis intimas expurgat, ut nonnunquam per excretionem, ſic etiam per depoſitionem ad cutim. ſubtiliores enim, dilutioreſque humores extenuans per halitum digerit: ex craſſioribus autem cuti, ac magis etiam pelliculæ, quæ denſior eſt, inhærentibus, puſtulæ oriũtur. idque illis potius accidit, quorum denſior ſit cutis, & durior: ſiquidem per eam craſſiores, tenacioreſque humores difficilius pertranſeũt. ſed & dorſi dolores locum mutantes ex humore defluente fiunt:

qui

qui interdum ſolus ſit, magna tamen ex parte flatuoſum, craſſumque ſpiritum coniunctum habeat. eſtq; conſentaneum hunc craſſum humorem, cum uias ſpiritus in cerebri uentriculis obſtruit, comitialem morbum afferre, neruorum principio ſe ipſum quatiente, ut, quę noxia ſunt, excutiat. meatuum enim obſtructio a craſſo, tenacique humore repentę fit. ſed cruditatem maxime omnium fugere nos oportet. crudus enim humor proprie nominatur is, qui talis eſt, quale uidetur eſſe id, quod in urinis, puri ſimile, interdum ſubſidet, ab eo tamẽ differt, quia pus graueolens eſt, & glutinoſum: crudus uero humor habet quidem craſſitudinem, & colorem illi ſimilem: ſed neque graueolens eſt, neque glutinoſus. ac tale quidem eſt id, quod uentriculo ac uenis nondum concoctum continetur. ſunt porrò crudorum humorum duo genera: eorum alter tenuis, & aqueus eſt: alter craſſus, & glutinoſus, eſtque is in partibus corporis impactus. tenuem uero, & aqueum euacuare expedit prius, quàm a calore febris excalfiat, pungatque, ac mordeat: at craſſum, & glutinoſum con-

coquere, & fluidum reddere prius, quàm medicamento purges. hoc enim scitum est, corpora, cum purgare quis uelit, fluida esse facienda, ut censuit Hippocrates. cum igitur homo se cibis largius expleuerit, necesse est crudi humoris plurimum in corpus animantis rapi: idque multis de caussis, & quod deterius in uentriculo, uenisque concoquatur id, quod plus est: & quod plus in corporis molem subit, quia plus sit: & quod citius, quàm par est: propterea quod uentriculus uenis; uenæ autem ceteris omnibus animalis partibus permittunt, ut quod nondum confectum est, rapiant. hunc autem humorem, qui crudus proprie nominatur, plerique pueri propter crapulam, plurimum coaceruant: ex quo facile calculus gignitur: cum is humor sit ceu materia, ex qua fiat lapis, efficiens uero caussa, calor censeatur. fit etiam ex naribus & ore in circuitibus ordinatis, & inordinatis humorum crudorum excretio, qua cerebrum expurgatur: qui sane humores a pure, ut diximus, differunt. Cum igitur curandi ratio potissimum in humoribus uersetur,

ſetur, certe eos neq; tenaces eſſe, neq; craſſos, neq; multos, neq; nimis calidos, neq; frigidos, neq; mordaces, neq; corruptelæ obnoxios, neq; ueneni naturam imitantes expediet. etenim cum aucti ſint, morbos gignunt, & dolores inuehunt. ac dolores ex humorib. excitari ſex modis planũ eſt, aut ex calore, aut ex frigore, aut ex craſſitudine, aut ex tenacitate, aut ex mordacitate, aut ex copia deniq;: cum inquam ſupra modum aucti ſunt, & uacuationem poſtulant. augentur autem interdum eadem de cauſſa, a qua geniti ab initio ſunt. quo ſane tempore duplex eſt nobis curationis propoſita ratio, ut alterentur, & ut euacuẽtur. qua de re in libris methodi medendi eſt a nobis actum. neq; enim par eſſe cenſeo, ut omnia, quæ ſunt a me alijs in libris perfecte ſcripta, in hoc libro iterẽtur. quin etiam in aphoriſmis oſtendimus, cum corpus plethoricum eſt, uenæ ſectione: cum malis redundat humoribus, medicamento purgante euacuandum eſſe. addidimus quoque, haud difficulter malitiam humorum a plenitudine ſanguinis poſſe diſtingui: ſi modo in libro de plenitudine a nobis

bis confecto es studiose uersatus: ac ne illud quidem est omittendum, cum humores redundantes mouentur, & omnem in partem corporis feruntur, nec dum in aliqua parte corporis firmati sunt, tunc ad eos expellendos naturam incitari, & aliquo, qui uelut manum porrigat, & motum illum ad uentrem deducat, indigere. at qui una in parte firmati sunt, prius quàm concoquantur, mouere non oportet. tunc enim natura quoque nobis ad euacuationem est adiumento. hæc enim post concoctionem humores excernere, & quod superfluit, reijcere uidetur: quo sane tempore iudicationes fiunt. cum igitur natura perfecte euacuat, nihil est præterea faciendũ. cum uero modice, & imbecillius facit, tum, quod deest, addere debent ij, qui medicinam faciunt. qua in re illud intelligendum est, raro contingere, ut ab uno membro ad aliud humores confluant. Sæpius uero accidit, ut una in parte, in qua concoquantur, toto morbi tempore, usq; ad morbi solutionem, conquiescant. quomodo autem membra aliorum membrorum morbos, qui ex humorũ transmigratione fiunt,

exci-

excipiant, in extremo libro accuratius exponetur. Nunc uero non poſſum non admirari eos, qui cum uelint Hippocratem de mutatione humorum, quæ ætate progrediente fieri ſolet, hoc loco diſſerere, hanc lectionem, ita, ut dixi, deprauarunt. cum enim illi propter breuitatem non poſſent magnitudinem ſententiarum, paucis uerbis contentarum intelligere, in eam ſunt opinionem diſtracti. etenim quamuis color in ætatibus ſæpenumero mutetur, non tamen id nunc explicare Hippocrates uoluit. nam & pueri plurimum habent humoris ſanguinei, &, quod ad temperaturam ætatis pertinet, eum ſolum haberent: ſed cum multa comedant, eaq; nullo ordine ſeruato, ideo ſuboriuntur etiam in eis aliqua ex parte, ut ante diximus, humores, qui crudi nominantur. proinde fit, ut natiuus eorum color nitidus, ruberq; ſit, & ueluti floridus, aut etiam ex albo & rubro cõmixtus: interdum uero etiam ſplendidus, quod ipſum a ſanguine, ſpirituq;, & bono colore conſequitur. cum uero ad adoleſcẽtiam peruenerunt, quidam eorum meliorem educationem nacti, recta uictus ratio-

ne

ne utuntur: ob eamq; caussam sanguis solus in eis exuperat: unde plane constat, colorem exuperanti humori proportione respondere. alij uero multo peius educantur, quàm cum in pueritia adhuc essent: ideoq; hi continenter ægrotant, & uehementius conflictantur: cuius rei caussa est cruditas humorum, quæ in ipsis coaceruatur. quæ hanc ætatem excipit, præsertim mala uictus ratione adhibita, amarę bilis humorem gignit: ut in ea redundet non sanguis solum, sed illa etiam, quæ pallida, flauaq; bilis nominatur. in alijs ad eandem rationem mutationes fiunt: quæ non possunt firmiter definiri: ut in ætate declinante melancholicum humorem subire, aut alio in tempore pituitam ita, ut color quoq; commutetur. Sed mihi non fit uerisimile, Hippocratem modo de successione ætatum, deq; earum mutatione, & colorum uariatione uerba facere: sed de ijs coloribus, quos quotidie in corporibus ægrotãtium intuemur: quosq; spectare medicum oportet: ut ipse in libro præsagiorum ad hunc modum præcepit. In primis, inquit, ægri „ faciem spectare conuenit, sit ne ea beneua „

" lentium faciei similis. deinde, Totius quo-
" que inquit, faciei color attendendus, uiridis ne sit, & non niger, & liuidus. tum paulo post, An totius faciei sit immutatus color. ad hæc, sit ne reflexa, an liuida, an pallida palpebra, aut labrum, aut nasus. præterea uero in sexto de uulgaribus morbis li-
" bro, Alij inquit, ad manum humecti, alij
" prærubri, alij præpallidi, alij liuidi, & cetera generis eiusdem. Sic de sputo, de urina, de alui deiectionibus, deq; alijs ipse censuit. admonet igitur medicum, uideat, sit ne color sanguineus, an pallidus, an flauus, an albus, an niger: ut plane noscat, quisnā humor redundet in corpore: siquidem color eum humorem, qui insit in corpore, consequi consueuit. Recte autem fecit, cum addidit, ubi reciprocatio non sit: propterea quod cum humores sunt aliquo affectu perturbati, non est nobis integrum, de coloribus, ab illis excitatis, recte & uere iudicare. ut enim mare cum crescit, cumque decrescit, quod fieri omnino solet in reciprocationibus, & purpurascit, uentisq; agitatum accurate naturam suam non uide-
tur seruare: sic humores, cum intra corpus

se receperint, & non fusi sint, sensu oculorum percipi non possunt. cum uero nulla reciprocatio est, hoc est, cum in toto corpore sunt æquabiliter fusi, tunc color, qualis sit humor noxius, & redundans, nobis indicat: ut si aliquam euacuationem medicus moliatur, noxium humorem educat, ut ipse sexcentis in locis noxium humorẽ & non alium prius, esse euacuandum præcepit. id autem qua ratione faciendum sit, in libro de natura hominis scriptum est. Quod uero ait, ἀνθέον, tripliciter exponunt: uel ut color, qui in corpore efflorescit, colori humorũ similis sit: uel ut color humorum similis sit colori florũ, sitq; aut ruber, aut albus, aut fuscus, aut liuidus, aut pallidus, aut flauus, aut niger, aut, ut summatim dicam, similis colori florum, propriamq; naturam seruet, & humores in imis corporis partibus non lateant, & non retrocesserint. uel, ut color humorum sit floridus, hoc est pulcher, & bonus: ut in libris de morbis uulgaribus scriptum comperimus: cum, inquit, replentur, hoc rursus signum „ est, corpus floridum redditur: quod omnis „ est refectionis indicium. floridum uero cor-

pus efficiunt exercitationes, ut eſt a nobis in commentarijs de tuenda ualetudine demonſtratum, & item cum probus ſanguis corpus reficit. ſed prima explanatio præſtat ceteris. Quod igitur hac ſententia continetur, ad morborum curationem, futurorum præſagitionem, & præſentis ſanitatis tutelam pertinet. Sed uideamus iam, quæ ſubiunxerit, ad hunc fere modum.

2 *Educenda, quo uergunt, ac per loca accommodata: niſi quorum maturationes e temporibus pendent.*

Iubet hoc loco, ut pro humorum inclinationibus euacuationes faciamus: ſic etiã in aphoriſmis ſcriptum eſt, Quæ educere oportet, quo maxime natura uergit, per accommodata loca educito. his autem uerbis, ſignificat, ut nos expoſuimus, quæ nec iudicantur, neq; perfecte iudicata ſunt, ea autem eſſe educenda locis accommodatis nos docet: hoc eſt, ut euacuationem faciamus aut per inteſtina, aut per uentrem, aut per ueſicam, aut per uterum in mulieribus, aut per totam cutim ſudoribus, aut per palatum, aut per nares, aut per hæmorrhoidas, cum per fluxum ſanguinis fiat iudicatio

tio. quæ res solet esse optima, cum directo ad locum affectum fit. mala uero, cum in contrarium. debet igitur medicus animaduertere, quo naturæ impetus feratur: siq; ipsa ad loca accommodata repat, ei erit auxiliandum: si uero ad contraria, prohibere, ac reuocare, & retrahere inclinationem, ut paulopost iubebit Hippocrates, oportebit. nam si morbus cerebrum occupet, quoniam duæ sunt commodæ inclinationes, altera ad palatum, quæ quidem est præstantior: altera in asperam arteriam, quæ non proba est, rem considerare diligenter debebis: & cum uniuersum corpus prius euacuaris, quo natura feratur, per eam partem educito. quæ res facit, ut intelligamus, humorem, qui euacuandus sit, a natura nobis indicari, & locum, per quem euacuare ipsum oporteat, commonstrari. Age uero cũ inflammatio iecur obsideat, simulatq; concocta inflammatio sit, purgationem adhibemus: ac per inferiora quidem, cum ea in simis iecoris sit partibus: præcipue autem si natura id ipsum alui deiectionibus prius indicet: per urinas uero, cum in gibbis. In ceteris quoq; simili modo spectabimus &

d 3 humo-

humorem redundantem,& affectum locū, ex quo,tanquam e caussa quadam morbus emanat. etenim hæc & quis euacuandus humor sit, & modum euacuationis, & locum, per quem fiat, & ad hæc omnia,tempus etiam oportunum indicabunt. nam inter initia tenues,serososq; humores licebit euacuare: at si crassi, glutinosiq; sint, cuiusmodi sunt pituita,& atra bilis, concoctionem expectabis. atq; hoc est, quod ait, nisi quorum maturationes ex temporibus expectantur.nam quorum est expectanda cō coctio, eos medicamentis attenuare, ut corpora fluida sint,oportet. ut & sine molestia, & omnis noxius, & infestus humor euacuetur. quod ut fiat, spectare in primis decet,an ægrotus sit ad eiusmodi purgationem idoneus. qui enim cruditatibus ex multis aut glutinosis, aut crassis edulijs abundant, quibus item hypocondria sunt flatibus distenta, aut urina supra modum calida, & ignea, aut aliqua est ibi uiscerum inflammatio, ij profecto omnes sunt ad purgationes inepti. Vel quod ait, Nisi quorum maturationes ex temporibus expectā tur, significat, debere medicum in diutur-

nis

nis morbis humorum expectare concoctionem: cum id morbus concedat: in acutis uero, non modo non esse expectādam concoctionem, sed etiam statim in principio, uel etiam primo die purganti medicamento quod ipse appellare solet, medicari; cum materia turget, utendum esse. hoc enim eius præceptum est, cum in aphorismis ait, Concocta medicari, & mouere non cruda, neque in principijs, nisi turgeant: de quo nos in hoc etiam sumus libro dicturi: neque mehercule par est, ut quæ post dicēda sunt, hoc loco afferamus. nunc uero, quod facessere interpretibus negotium solet, explicemus. aiunt illi, hūc librum non esse Hippocratis, quia solœcismum hic facit. nā cū dixerit, Color humoribus similis: addit, Ducenda, quo uergūt. mea autem sententia est, libros, qui ad priscos, & præstantes uiros referantur, non esse probandos, aut reprobandos habita solum ratione uerborum, sed potius sententiarum & intelligentię. Nam præterquam quod hæ sunt distractæ, diuisæque inter se sententiæ, ut hæc a superiore non ducatur: quis ignorat, quot errata librarij committant?

mittant? & quod innouarint Dioſcorides, & Artemidorus? poſtremo autem, ut hæc omnia miſſa faciamus, in alijs ipſius ſenis libris alia pleraque dictionis uitia reperiri confirmo: ut ob hanc unam cauſſam liber non ſit Hippocrati abiudicandus. nam neque ſatis recte in aphoriſmis ardentem febrem a delirio ſolui conſcripſit. itemque in libro de fracturis cum ait, Medicum lu-
" xationum, ac fracturarum quàm directiſſi
" mas extenſiones efficere. & in prædictioni
" bus, ubi ſcriptum eſt, Vrinæ in turbulentis,
" ac uigilibus decolores, nigræ, ſublime petentes, atque in ſudoribus, phreniticæ. uerum eo in libro licet multas eiuſmodi orationes, in quibus ſolœciſmus ſit, reperire: ideoque ueriſimile ſit, nonnullos ſuſpicari, eum non eſſe uerum Hippocratis. Sed etiam in libro præſagiorum, quem omnes eſſe Hippocratis confitentur, tanquam ſuperuacaneũ reprehendo, quod ait, bis, aut ter in die, & ſemel in nocte, & cetera quæ poſtea adſcripſit in illa oratione, cuius initiũ eſt, Sed pro copia ingeſti cibi deijciat. Et eodem in libro paulo poſt ordo immutatus eſt. Sed eidem quoque uitio uer-

to negligentiam, in ſecundo de ratione uictus in morbis acutis, cum de fomentis diſſerit. nec effugere ullo modo poteſt, quin ſolœciſmus ſit, quod habetur in libro de officina medici, ad hunc modum, τὰ δὲ μέλλοντα ἀποπίπτειν, κακείω ταχέως ἀποπεσόντων: ea ut neque comprimant, neque decidant. Iam uero in illa quoque ſententia uitium perſpicue deprehēditur, cuius hoc eſt initium, Quibus in urinis &c. Sed quid opus eſt prolixa oratione hæc perſequi; cum Attici quoque, quorum lingua Hippocrates aliqua ex parte utitur, numerū multitudinis pro numero ſingulari ponere conſueuerint. mihi ſatis eſt, hæc modo attuliſſe: ac præterea addere, me eſſe, quæ huiuſmodi erunt, prætermiſſurum: & quod minime ſint ad hoc inſtitutum accommodata, & quod effectura ſint, ut hi commentarij, contra quàm tu uelle uidearis, ad immoderatam prolixitatem perducantur.

Maturationes aut intro, aut foras, uergunt, aut 5
aliam in partem, in quam oporteat.

Cum dixerit, niſi quorum maturationes e temporibus exiſtunt, merito quorſum

ſum concoctiones uergant, hic ſubiunxit: quoniam enim iuſſit, educenda eſſe uel quæ non iudicantur, uel quæ non perfecte iudicata ſunt; ideo hoc loco, quid intelligat, ipſe perſpicue declarat. cum eſt humorum facta concoctio, tunc humores intro, aut foras uergunt, aut per alia loca accommodata, aut incommoda (quod ipſe, quia planum eſt, omiſit) prodeũt. quocirca ſemper uidendum eſt, quæcunq; iudicentur, cum natura aut abſolute, & perfecte, aut imperfecte mouet: deinde uero imitanda eſt natura, cum adiudicationem non aggreditur: tum uero ipſe nos docuit, quomodo eſſe ipſi naturæ adiumento poſſimus, cum illa quidem conatur, ſed rem inchoatam relinquit. atque hæc quidẽ ſunt, quorum nos hic monet Hippocrates, ſicut etiam alibi fecit, his uerbis: Quæ iudicantur, & integre iudicata ſunt, ne moueas. hoc præceptum ſeruandum nobis dedit, cum natura integre mouet: quod uero deinceps addidit, cum natura ad iudicationem moliendam aggreditur, ſed eam non abſoluit, ualet, ut nos moneat, eidem ut auxilium afferamus, ut cum ait, Quæ educere

re

re oportet, quo maxime uergere uidebuntur, per uias accommodatas ducito. eo. n. tempore natura id, quod noxium eſt, uult expellere. Sed quia præ imbecillitate, rem perficere non poteſt, noſtro indiget auxilio. atque ipſe quidem in libro de ratione uictus in morbis acutis, cum lateris dolorem curat, euacuationem pro humorum inclinatione molitur. Sciendum autem eſt, morbi maturationem eſſe concoctionem quandam eorum, quæ præter naturam ſunt: ipſam uero concoctionem eſſe deductionem quandam eius, quod concoquitur, in naturam concoquentis. cum igitur corpus naturalem ſtatum conſeruat, & naturæ familiaritas inter id quod concoquit, & id quod concoquitur, intercedit, tunc omnis, aut certe maximæ partis eius materiæ, quæ concoquitur, fit mutatio, minimaque pars ſemicoctæ ſupereſt. cum uero prӕter naturam affectio corpus obſidet, tum quod ſimile redditur, exiguum admodum eſt: excrementum uero ſemicoctum, permultum. ut enim in corporibus bene ualentibus excrementa concoctionem indicant: ſic etiam in ægrotantibus facient.

maturatio est coctio in morbis.

concoctio quid.

ac

ac primum quidem eorum, quæ uentre cō tinentur cruditatem & concoctionem indicant ſua forma deiectiones, quæ per aluum excernuntur: eorum quæ in pectore, atque pulmone: quæ per tuſſim excreã tur: eorum, quæ in cerebro, quæ per nares emittuntur: eorum, quæ in uenis, quæ cum urinis ſecedunt. ut autem cognoſci poſſit maturatio, nos plus millies iam diximus: & tamen nunc quoque rem ſummatim cō plectemur. Totius igitur morbi ſunt quædam tempora, ut principium, ut incrementum, ut ſtatus, ut declinatio, cum ægroti ſuperſtites ſunt futuri. poſitum autem ſit in primis, ut principium alicuius morbi, ut puta inflammationis inquiramus. itaque principium in toto eo tempore erit, in quo particula morbi magnitudini ſubiecta, ſanguinea impletur materia. cum uero influxus ceſſarit, idque quod in particula inflãmata inſit, putrefieri inceperit, hoc ſecundum tempus eſt, & inflammationis incrementum. cum uero pus conficitur, & dolores maximi hominem corripiunt, id morbi tempus ſtatus appellatur. ſi uero fluor ſuppuretur, aut digeratur, tumorq; minor

fiat,

fiat, tũc est declinationis initium. id ipsum quoque in febribus usu uenit: ac principium statuendum est tempus illud, in quo noxij humores crudi sunt. cum uero conco qui incipiunt, cessat tum principium, & secundum tempus, quod incrementum appellatur, aduentat. cum efficitur cócoctio, status est: quem excipit declinatio. hæc om nia nos in libris de crisibus sumus accurate persecuti: ubi & obscuræ concoctionis, & perfectæ, & euidentis, & item eius quæ omnino cruditas est, notas exposuimus: earum autem quædam ex urinis, quædam ex alui deiectionibus, quædam e sputis sumuntur: suntq; propriæ concoctionũ quæ uel in uentriculo, uel in uenis, uel in organis respirationis fiunt. quam ob rem factũ est, ut ipse in primo de uulgaribus morbis libro, hanc sententiam attulerit, Maturationes iudicationis celeritatem, & salubrẽ » tutelam indicant: cruda uero quæ sunt, & » incocta in abscessus malos, aut iudicationis » uacuitates, aut dolores, aut temporum » productiones, aut mortem, aut recidiuas » se uertunt. Cum enim iubeat, debere me dicum imitari naturam recte agentem, est

autem

autem maturatio naturæ actio, certe planum est, cum celeritatem iudicationis, & securitatem, & bonam ualetudinem indicari, tum uero a nobis naturam simul adiuuãtibus maturationes procurari. & quemadmodum, si caussę morborum effectrices a natura uincantur, concoctiones fiunt, ita si ipsa eas non superet, nulla iudicatio fit, sed dolores, & cetera consequuntur, quæ ipse adnumerauit: cuiusmodi sunt, produci morbos, mortem sequi, & morbos repetere. hoc autem intelligendum nobis est, uniuersam morbi concoctionem in humorum alteratione effici. est enim extẽta per solida corpora natura, quæ facultas illorũ est, & humorum concoctio a solidis partibus bene ualentibus proficiscitur. cumq; illæ ægrotant, iam morbus is in habitu est, & periculosus. caussa est, quia prius, quàm solidæ partes propriam uim recuperarint, nulla eis potest adhiberi curatio. illa porrò uis in quattuor elementorum, aut qualitatum, aut humorum apta mensura consistit. ceterum quomodo solidæ partes curandæ sint, iam in libris methodi medendi exposuimus. Illud enim hærere nobis in

memoria

memoria debet, quod ipse in sexto de morbis uulgaribus libro litteris prodidit, Omne, inquit, quod suppurat, non reuertitur: ipsa enim concoctio, & iudicatio simul; quia in ijs quos grauedo, & raucedo ex destillatione a capite male habet, cum cócoctio facta sit, & febris accesserit, tum & firmam morbi iudicationem fuisse, & hominem non esse iterum ægrotaturum spera. proinde in libro præsagiorum legimus, urinas puerorum, quæ aqueæ sint, hoc est incoctæ, perniciosas esse: quando pueri propter alterantis facultatis robur omnia celerrime concoquunt. ceterum concoctiones nó modo urinam, sed etiam alui deiectiones crassas reddunt in ijs, qui recte in uentriculo concoctionem obeunt: itemq; sputa in pulmonis, costarumque inflammationibus: atque etiam pituitam in destillationibus, ac grauedinibus, & in lippitudinibus: & pus in ulceribus. ita fit, ut urina aquea in pueris, utpote quæ nullam sit nacta mutationem, ut crassior fieret, morti ferum signum censeatur. quomodo autem idem in ceteris accidat, non est nunc narrandi locus. Quod autem ipse ait, intro,

aut foras, diligenter aduertendum est, ne fortasse contra facias. nam si, uerbi caussa, in lassitudinibus crudi humores sint, uomitus non erit imperandus: quia non tum uti uomitu debent homines, cum affectiones a lassitudine exortæ abundant, sed cũ soli humores sint noxij, tum uomitu euacuare eos conuenit. tunc enim nullum periculum impendet, ne intro uiolentius reuellatur aliquid eorum excrementorum, quæ in carne inhæserunt. cum uero cruda, & mordacia redundant in corpore, utraq; reuulsio uitãda est, ne cruda foras, ne mordacia intro reuellãtur. foras autem ferunt exercitationes, frictiones, balnea, fomenta calida, & item omnia, quę humores, qui alte in corpore animãtis mersi sunt, ad motum in omnem partem irritant: intro uero ferunt, quæcunque uetant, ne foras quid feratur. quæ omnia uitanda sunt, ut neque accommodatum est, humores, qui extra sunt, intro: neque eos, qui intus sunt, foras reuocare: sed qui extra sint, per halitum digerere sensim expedierit: siquidem quæ uehementius id faciunt, etiam aliquid attrahũt ex ijs, qui intus consistunt:

qui

qui uero sunt intus, ij attenuandi, concoquendique sunt, & tunc, per quam uiam expediat, ut ipse iubet, erunt educendi.

Hæc ego præscribo ei hominum multitudini, qui necessitate coacti uitam temere ducunt. & cetera, quæ sequuntur usque ad eum locum, Eiusmodi autem oritur satietas. 4

Quæ hoc loco habentur, quæ ad quadraginta fere uersus pertinent, esse adiecta ab aliquo, qui, ut iam supra diximus, facere fucum, & maius uolumen hoc reddere uolebat, plane constat. primum enim præceptum, quod de euacuatione, & humorum inclinatione Hippocrates nobis dedit, commune est, & ad omnes homines accommodatur: hæc uero soli multitudini, quæ cōpulsa necessitate temere uitam degat: deinde quæ dicuntur, falsa sunt multis partibus plura, & minime digna Hippocratis sententia.

Cautio. 5

In hoc uno uerbo præceptum ad medicinam utilissimū continetur. indicat enim, nihil esse nobis negligendum, nihilque temere faciendum, nulli denique rei procliuius, aut inconsiderate assentiendum. quo

circa in medicina non par eſt priſcis fidem ſimpliciter adhibere, ut ſi quid illi dixerint, ſtatim credamus; ſed prius experientia & ratione, uerum ne illud ſit, an falſum, perpendendum eſt, quod qui non faciunt, næ illi uehementer errant, & in errorem alios inducunt. id quod uſu potiſſimũ uenit ijs medicis, qui quotidie in ciuitatibus hac, illac circuncurſant, ac ſola experientia experte rationis utuntur. proinde tu nihil negligito, neque temere, neque inconſiderate fidem adhibeto ueteribus in ijs, quæ de facultatibus eorum dixerunt, quæ ad curationem pertinent. quod cum eſt in omnibus obſeruandum, tum uel maxime in eo remedio, quod admodum præſtans, inſigneque eſt, quod uenæ ſectione perficitur, integre ſententiam hanc ſeruabis, ut nihil temere, nihilque inconſiderate facias: ſed prius perſpicias ea propoſita, de quib. nos ſæpe diſſeruimus; ac ſcias, cum ea augentur, nobis indicare, maiore opus eſſe euacuatione: cum minuuntur, tãtum eſſe de euacuatione detrahendũ, quãtum illa ſint imminuta. prius quàm enim uenam ſeces, præſtiterit hæc omnia intueri:

ri; magnitudinem morbi, ſimulque robur uirium ægrotantis, itemque ætatem, & naturalem eius, quem curas, temperaturam: ad hæc uero etiam anni tempus, uernum ne illud ſit, nec ne: & utrum locus ſit ſuapte natura temperatus: deinde uero utrũ magnum periculum immineat, cuiuſmodi eſt inflammationis pulmonis, aut anginæ, aut doloris lateris, aut alterius acuti, aut uehementis morbi ſuſpitio: & utrum ſecãda uena ſit, cum hæmorrhoides ſuppreſſæ ſint: & in mulieribus, cum ipſarum eſt cohibita purgatio. itaque in medicina facienda, adhibenda cautio eſt, ne quid temere fiat. nam præterquam quod non mediocre periculum hæc res neglecta affert, magnũ etiam dedecus parit. hæcq; res medicis fere omnibus notã turpitudinis inurit, eſtq; in cauſſa, ut homines putent, res ægrotantium a medicis non cognoſci: atque ita ſe illorum fidei credere non audeant. quam ob rem uir ſapiens Hippocrates recte dixit, cum optimum eſſe cenſuit, medicum uti prouidentia.

consideratio circa sanguinis missionem

A πειρία. 6

Plerique ex interpretibus ita diſtingũt,

ut hoc uerbum significet experientiæ uacuitatem, hoc est, nullam experientiam: ut dicat; sæpenumero contingere, medicum non esse peritum aut medicamenti, aut naturalis temperaturæ eius, qui morbo laborat, aut aliarum rerum, quarum in medicina usus est plurimus. alij uero sic accipiunt, ac si uelit artis infinitatem significare, in quam sententiam scripsit in aphorismis hæc, Vita breuis, ars longa. alij scribunt hanc uocem, ut sit cum superiore coniuncta ad hunc modum, Cautio infinita: idque non est plane contemnendum: præsertim cum subiungat, difficultas experientiæ: ut experientiam difficillimam, & periculosam esse intelligamus.

7 *Experientiæ difficultas.*

Periculosam esse experientiam, nemo est, qui nesciat. id quod ei accidit propter materiam, in qua ars uersatur. neque enim, ut ceterarum artium, sic medicinæ materiæ sunt coria, ligna, & lateres, in quibus licet multa experiri sine periculo: sed in humano corpore sita est, in quo experiri ea, quæ longo usu non probaris, non est tutũ. præsertim cum experientia in totius perni

ciem animantis desinere posse uideatur. ideo in medicina facienda, ut medicamenta rite conficiamus, & de ijs, quæ a ueteribus sunt litterarum prodita monimentis, sentētiam feramus, experientia opus erit. hæcque ipsa tractatio est perutilis: cum medicinæ data sint fere duo crura, quibus incedat, experientia, & ratio. & quicunque prudentia, sapientiaque præstant, ac ueritatis studium uere colunt, ij iudicandi instrumenta nobis a natura ad cognitionem earum rerum, quæ in uita geruntur, attributa, rationem inquam, experientiamque custodiunt. quæ quibusdam in rebus parem utilitatem ad artem pertractandam afferunt: in quibusdam altera maiori usui est, quàm altera: semper tamen ad rei perfectionem altera alterius operam requirit. quam ob rē si quis de te quærat, cur huic, aut illi homini febricitanti aquam frigidam potui dederis, duæ tibi suppetent responsiones: altera, quæ doceat febris originem, atque naturam, quæque de morborum temporibus disserat, eodemque modo frigidæ naturā, quæ sit, exponat: tum uero in tali morbo, & eiusmodi tempore, aquæ frigidæ potio-

 nem

nem esse consentaneum, aptumque remedium confirmet: altera uero nihil horum attingens, ad usum, experientiamque confugit: aitq;, se persæpe uidisse, in eiusmodi & morbo & tempore aquæ frigidę potum profuisse. Ceterum medici, qui ab experiẽtia Empirici uocati sunt, tria esse experiẽtiæ genera uoluerunt: quorum unum casu, alterum consulto, tertium imitatione fieri aiunt. de ijs tamen nõ iam ita inter omnes conuenit. immo uero sunt, qui ad artem satis esse experientiam contendant: alijs uero non parum ad eam ipsam rem conferre etiam rationem placeat. at Lycus ad experientiam & obseruationem refert omnia, neque unquam ullam probationem demõstratiuam adiungit: cum tamen Hippocrates contra facere uideatur: ut qui omnibus in locis afferre demonstrationes conetur. atque, ut ego quidem puto, si id fieri a nobis possit, experientia & ratione inuenienda sunt omnia; qui uero illa sola nititur, is obseruator, empiricusq; uocatur: qui ratione, aut methodo quadam, is & rationalis, & methodicus nominatur. incumbendum autẽ in hoc est, quia neque illa satis est ad

omnia

omnia inuenienda, neque item ratio ſola id præſtar euidetur poſſe. id tamen non eſt confuſe faciendum, ſed ſeparatim adhibenda eſt diſciplina ab experientia profecta, ſeparatim uero ea, quam ſuppeditat ratio: ut quam utraque uim habeat, aperte perſpicias. uerum in omni experientia periculũ eſt, ne propterea quod non ſit adhibita diſtinctio, erremus. id autem fit duobus modis, tum quod id, quod commune eſt, in ſuas differentias non ſit diſtributum: tum quod in cauſſis rem immutantibus non attendamus, quæ præcipue, aut primo, aut ut appellare libeat, quæque fortuito ſint conſecutæ. ideo periculum de rebus faciẽdum eſt adhibitis ſuis, proprijsque diſtinctionibus. quod eſt in alimentis iudicandis obſeruandum uel maxime. debes enim ſingulas particulas per ſe ipſas deguſtare, odorarique prius, quàm cuiquam des: deinde uero etiam eſu probare. cum enim odoratus, guſtatusq; cuiuſmodi ſuccum, & odorem referat ea particula, qua de agitur, nobis indicat, tum uero etiam ſimul totã eius temperaturam ſtatim declarat. atque hac ratione facultas ipſius, & conſiſtentia: &

item succus accurate inuenitur. quædam enim succum habent humidum, & aqueũ: quædam crassum, & lentum: quos etiam succos separatim gustare expedierit: quando ipsorum alij acres, aut acidi, aut amari: alij salsi, aut salsuginosi: alij austeri, aut acerbi, aut dulces, aut alio modo quodam sint affecti. Qui autem sine methodo, quam ratio commonstret, alimenta, remediaq; cõpererunt, merito cõmemorant, & ad usum traducunt ea, quæ sæpe iuuerunt. obseruationem.n. & memoriam eorum, quæ eodem modo facere sæpe uiderunt, suam esse experientiam dicunt: sed cognitionem nõ exercent. cumque illam ignorent, fit, ut ne curationẽ quidẽ inueniant. Et tamen Hippoc. uir admirabilis, multa potius experiẽtia, quàm ratione, uidetur cognouisse: cuiusmodi illud est, dolores oculorum meri potione, aut balneo, aut fomento, aut etiã alijs rebus, quarum ipse meminit, curari. itaque omnia, quorum in medicina usus magnus est, experiri oportet, ut quomodo ad naturam ægroti affecta sint, cognoscamus. ita enim sibi quisque modũ in rebus omnibus aptum inueniet. nam quemad-

modum

modum sine ratione conficere recte medicamentum non possumus, ita eius scire firmiter & accurate uires sine experientia nō licet: cum enim sæpe medicamentum id nō fecerit, cuius caussa sumptum sit, tunc quo modo id confectum esset, non ratione, sed experientia deprehendi. mixtiones enim eiusmodi non eodem modo omnes conficiunt, interdum enim e paucis numero simplicibus aliquod conficere medicamētum properaui: interdum e pluribus: quandoque etiam e plurimis, uel omnibus, quæ essent generis eiusdē. ad hæc uero quia quædam nobis copiose suppetebant, quædam omnino desiderabantur, aut paucissima ad modum erant, eo tempore, cum necessitas urgeret, ex ijs, quæ aderant, medicamētum composui, quod cū usu & experiētia probatū cōperissem, eo semper ita usus sum. atq; in medicamētis quidem simplicibus distincta potissimū experientia uires inueniēdæ sunt, quod in ea falli nullo modo possis. ex quo patet plurimos medicos in errore uersari, qui neque de simplicium medicamentorum facultatibus periculum faciunt, neque ratione eas expendere conātur. debes

autem

autem ea experiri,cum non mixta ſunt, & nullam aduentitiam qualitatem habent adiunctam. idque primum faciendum eſt in optimo corporis ſtatu,tum in ijs corporibus quæ intēperata ſunt:poſtremo ī morbis ſimplicibus.cum uero id ratione expendimus,diſtinguendum eſt id, quod ex accidenti fit ab eo,quod primo, ac per ſe ineſt. Siquidem ſola experientia docet ea, quæ proſunt,quæque nocent: ſed eius difficultas multas ſententiarum uarietates peperit.quæ res fecit,ut totam artem ignari magnopere calumniati ſint:ac ne medicinam quidem ullo modo eſſe uoluerint: quod uiderent,tantam eſſe inter artifices diſſenſionē,ut quæ alius ut optima, proferret, ea eē praua alius exiſtimaret.merito igitur dixit difficilē eē in rebus,& in arte,præſertim uero medicinali, experientiam. qua re fit, ut nos accurate exercere,& ī medicina faciēda neq; pigri,neq; ſocordes eē,debeamus.

8 *Nuditas.*

Hoc eſt unum eorum, quæ ad ſummam ſunt redacta breuitatem,& quæ fere intelligi non poſſunt, niſi fortaſſe hoc nobis indicet,quemadmodum ex colore,quem hu

mores

mores gignunt,& eorum inclinatione, & cócoctione facere licet de morbis, deque natura ægrotãtium coniecturam, ita etiam ex nuditate, quæ affectio eſt, quæ oculorũ coronam,& item capitis partem,quę capil lo tegitur,& mentum obſidet,ut etiam alo pecia,ophiaſis,& caluitium.tunc enim pili omnes fluunt,extenuãtur,quaſſantur,ſcin- duntur, ſqualent,in puluerem uertuntur, ſubflaui,canique fiũt.atque ita, ut hoc quo que ſignum ſit, cuius ope quidpiam, quod ad ægrotos pertineat,poſſis agnoſcere.Sũt qui ſcribant non μαδαρότης,hoc eſt nuditas; ſed μαδάρωσις,ut non ſolum oculorum affe- ctum ſignificet, cum pili palpebrarum flu- unt,ſed idem,quod caluitiũ,á uerbo μαδᾶν ductum quod expertem eſſe pilorum ſigni ficat:ueluti ſunt puelli admodũ parui quod in eorum cute nullus adhuc meatus ſit,ne- que etiam fuliginoſum excremẽtum. nam & ex pilis licet temperaturam corporis co gnoſcere:quod ut fiat,audi,quæ ſubiungã. pili hunc in modum gignuntur. humor ple runq; minoribus meatibus continetur, & aliquid ĩtro ad imas corporis partes recur rere cogitur. Si uero uapor ueluti fuligi- noſus,

nosus, crassusque, & terreus fuerit, periculum est, ne in angustis uijs impactus nec facile intro rursus redire, nec etiam euacuari possit. quocirca natura alium statim parauit, qui hunc e profundo subiens, feriat, ac prorsum pellat: ut hunc rursus alius: atque ita corpus tale conficiunt, quale est ea fuligo, quæ foris cernitur. ac tale corpus totũ prorsum propellitur, lori formam iam adeptum eiusque color uarius est. proinde capillus, niger est, cum ui caloris deustus uapor in fuliginem abit: flauus, cũ minus exustus sit. albus ex pituita efficitur. crispi autẽ capilli aut propter temperaturæ siccitatẽ, aut propter meatum, in quo radices agunt fieri solent. Quicunque autem humidam, frigidamque regionem incolunt, capillos, qui modice augeantur, graciles que, & rectos, & rufos habent. qui calidam & siccã, ij nigros; qui parum augeantur, siccos, crispos, & fragiles. qui medium inter hos tractum tenent, moderate, & ad proportionẽ regionis. commutantur autem in ætatibus & pro natura corporum, & item regionũ. de quibus omnibus actũ accurate est a nobis in libris de temperamentis: eaque non

sunt

ſunt hunc in locum transferenda: cum mi-
nime par ſit omnia omnibus in libris con-
ſcribere. ſi quidem quod ad eũ locum qui
ſit in manibus, proprie pertineat, eſt perfe-
cte pertractãdum: quod uero obiter occur
rit, eius capita ſolum annotanda ſunt. ete-
nim glabros, albidam cutim habentes, qui-
que rectos capillos, & qui nigros, & qui ni
gris ſunt oculis, & qui in otio uixerunt, mi
nus per halitũ digeri, quia frigidiore tem-
peratura ſunt, demonſtrauimus. eãdem ob
cauſſam mulieres, quas peſtilens conſtitu-
tio, propter menſtruam purgationem mi-
nus lædit; In hanc
ſentẽtiam ipſe in tertio de uulgaribus mor
bis libro cum formas corporum eorũ, qui
tabidis morbis corripiũtur, explicaret, Ge
nus inquit, tabidorũ læue erat, pituitoſum, ”
ſubrubrum, cæſium. Leucophlegmatiæ, & ”
quibus ſcapulæ in alarum modum promi- ”
nebant, ac mulieres. quo in loco appellat
læue, quod uacat pilis: quod eſt temperatu
ræ frigidioris indicium. atque ut glabrum
& uacans pilis frigidiorem, & manſuetam
naturam, ſic hirſutũ calidiorem, atque ira
cundã eſſe indicat. Qui enim mores ex for
ma

ma corporis ſe noſſe profitentur, eum, qui admodũ hirſuto pectore ſit: animoſum iudicant: ſin cruribus, ſalacem. aiunt enim illũ habere pectus leoni ſimile, crura uero, hirco. neque tamen exiſtimandum eſt, ſi ali cui pectus piloſum ſit, neceſſe eſſe, ut totũ corpus eius ſiccius ſit, & calidius: ſed hoc, plurimũ caloris in corde eſſe proinde animoſum hominem effici: ſicut ſi totum corpus uacans pilis, delicatumque ſit, & alba cutis, timidi, ignaui, & ſegnes homines red duntur. quãquam hæc pro natura regionũ mutãtur: ubi enim terra mollis, aquoſaque eſt, & aquæ ibidem ſublimes ſunt, ut æſtate calidæ, & hieme frigidæ ſint, ibi homines carnis mole conueſtiti, & pigri, & ſomniculoſi ſunt, ubi uero nuda eſt regio, aquis uacans, & aſpera, ibi dura, firma, & hirſuta ſunt corpora. ac de his omnibus hoc intelligendum eſt, corpora, quæ magis rara, magisque hirſuta ſunt, facilius uſum carnium quibus ueſcantur, quàm, quæ alterius ſunt generis, perferre: ut pote quæ per halitum digerantur: itemque ærumnas, quia minus in laſſitudines incidãt: & bona habitudine diutius perfrui, quia nõ ſtatim ad extremũ

perueniãt. Iam uero ex eo, quod glabrum, hirſutumq; corpus ſit, potes de humore, qui redundat, facere coniecturam. nam & delicati, & albi, & glabri, humorem melancholicũ minus coaceruãt: graciles uero nigriores, & hirſuti, & quorũ ampliores uenę ſunt, ij ad illũ humorẽ gignẽdũ aptiores iudicantur. ceterorũ humorũ eadẽ ratio eſt.

Viſcerum inanitio: quibus infra repletio: quibus ſupra, nutritio. 9

Appellat uiſcera ea tria, quæ etiam principalia nominantur, ut cerebrum, cor, & iecur: & item inteſtina omnia, quæ & in ſuperiore uentre, ut uocant, & in inferiore continentur. ceterum hoc præceptum utile eſt ſiquidem in cerebro eam partẽ animi, quæ rationis eſt particeps; in corde eam, in qua irarum exiſtit ardor: in iecinore eam, quæ uoluptate alitur, ſiue eam naturalem, ſiue, ut Ariſtoteli placet, altricem, aut uegetabilem, aut generatricem, ut ab uno horũ nomẽ trahat, appelles, cõtineri plane ſcimus. itaq; de inanitione uiſcerũ diſſerit, ut ſciamus, qũo nos gerere debeamus, cum inanitio afligit. ac uiſcerib. quæ inferiore loco ſunt ſita, prodeſt repletio: ijs uero, quę ſuperius,

rius,alimẽtũ.Fit.n.interdũ,ut & ĩ natura,& habitudine corporis humani bilis ĩ partib. supernis fluctuet,& ad infernas deijciatur: ac uiscera magis suspẽdãtur, aut stabiliantur.cũ.n.uẽter magnus est suapte natura,tũ uiscera stabilit,licet uacãs cibis sit:at si paruus,tũ cibis refertus,stabilit:euacuatus uero,eadẽ relinquit subsidentia. ex quo fit, ut quidã suspensa sibi esse uiscera persentiant. qbusdã uero flaua bilis sursum fluctuat : cũ ipsam a iecore ad id intestinum,quod uentris exortum uocant,meatus defert. interdum etiam in quibusdam particula quædã ab ipso ad uentrem progreditur: in quibus nimirũ biliosum supernatat excremẽtum: in alijs uero deorsum omnino secedit.inde fit,ut qui parte superiore amaræ bilis homines sunt,hæc maiore cum molestia ferant: qui uero superiore parte pituitosi sunt, ij non assuetam cibi abstinentiam facilius ferre tolerant.Verum non debent uehemẽtes uasorum inanitiones intempestiue fieri: & cauẽdum,ne uiscera,& quæ in toto corpore insunt uasa,neque immodice repleantur neque distendantur:sed potius in quadam definita relaxatione cõsistant, ut aditus na

turali

turali ſpiritui plane pateat:qui ſane ei,cum uiſcera repleta ſunt,interclуſus eſt.

Inclinatio ſurſum,inclinatio deorſum. 10

Quemadmodum cēſuit, humores, quo uergunt,eo adducendos eſſe, ita de repletione,deque alimento nobis imperat,ut inclinationem obſeruemus.nam quibus prodeſt alimētum,quod ſuperne datur, ijs etiā inclinatio,quæ ſurſum uergit, accōmodata eſt:quibus uero inferna repletio, ijſdē quoque ad inferiora inclinatio uidetur conuenire.An uero id generatim de omnibus extulit?ut hoc loco idem uelit,quod ſupra,cū dixit,educenda qua maxime uergunt:& in illo aphoriſmo, Quæ educenda ſunt, quo „ maxime natura uergere uidebitur, ducito: „ id quod eſſe melius uidetur. ſed hac de re ſatis iam ante diſſeruimus.

Quæ ſua ſponte ſurſum, ac deorſum repunt;quæ proſunt;quæque nocent:congenita forma, regio,cōſuetudo,ætas,tempus anni,morbi conſtitutiō: exceſſus,defectio,quantum cuique ſit reliquū, aut ſecus. 11

Dat nobis hoc conſilij; accurate intueamur, quæ ſua ſponte uacuantur ſurſum,aut deorſum, utrum proſint, an obſint; quod quomodo cognoſci a nobis poſſit, ipſe po-

ſtea declarabit, cum dicet, Quæ deijciuntur, non multitudine æſtimanda ſunt, ſed ſi qualia oportet, & æger facile ferat, & item in aphoriſmis, cum ait, Si inquit, qualia purgari oportet, purgentur, & confert, & facile ferunt: contraria uero, difficulter. nobis igitur ſuppetit ratio iudicandi, cum moderata euacuatio fit, ſi facile æger ferat: contra uero, ut immoderatam & moleſtam eſſe euacuationem, cum æger difficulter toleret, cenſeamus. Itaque ſiue nos, ſiue natura euacuationem moliatur, eſt in quantitate, & qualitate modus quidam ſtatuendus: quo noxius humor uacuetur, & multitudini humoris noxij euacuatio conueniat. ſi enim educatur id, quod redundat, certe ægrotus ſe factum eſſe leuiorem ſentiet, & facilius morbum perferet. at ſi quid eorum, quæ naturæ accommodata ſunt, ſimul excernatur, eius uires & diſſolui, & infirmas effici, neceſſe eſt. uerum, ſi qualia oportet, uacuentur, idque ita fiat, ut facile feratur; tunc ſiue per inferiora, ſiue per ſuperiora hoc accidat, proderit. at ſi nec qualia oportet, euacuentur, nec facile ferat ægrotus, tunc ea res lædere conſueuit.

ſueuit. proinde cenſet perpetuo, ut quæcunque ab ipſa natura recte fiunt, quæ modo ſponte fieri dixit, ea medicus imitetur. etenim ſi per ſuperiora, qualia oportet, hoc eſt, quæ noxia ſunt, ſua ſponte euacuentur, hocque proſit, & æger facile ferat: monet idem eſſe medico faciendum, ſi uelit euacuare: ut, noxij humores euacuẽtur, & id ipſum ita fiat, ut omnis facilitas ferendi ægroto comparetur. Ceterum has notas expoſuimus nos, cum aphoriſmum illum explicaremus, cuius initium „ eſt, In perturbationibus uentris, & uomi- „ tibus: & cum illum etiam declararemus, cuius hoc eſt initium, Quæ deijciuntur, non multitudine æſtimanda ſunt. uterque eſt in primo aphoriſmorum libro. quare hæc miſſa facientes, quæ ipſe adſcripſit, perpendamus: quæ quidem ſimul indicant aut faciendam eſſe euacuationem, aut non eſſe euacuandum, aut purgandum. principem autem locum obtinet forma congenita: hoc eſt communis omnium hominum natura, & cuiuſque propria. quocirca ſpectare medicus debet, qualis ſit naturalis temperatura, utrum facile, an diffi-

culter euacuationes, purgationesque ferat: & uidere, an in morbo commutetur. id autem tum ex actionibus, tum ex facie cognoscitur, si similis sit sibi ipsi, cum bona ualetudine frueretur: ut ipse in præsagijs faciendum esse monuit. In acutis in-
" quit, morbis ita specta, in primis ægri fa-
" ciem, si faciei bene ualentium similis sit, præsertim uero sibi ipsa: siquidem ita fuerit optima. Verum quia nos omnium hominum naturam prius cognoscere non po
"tuimus, sed sæpe etiam repente ad igno-
"tos homines uisendos uocamur, ideo acõmunibus initium ducimus. nam in quibus neque nares acutas, neque oculos concauos, neque cetera, quæ ibi sunt ab Hippoc. memorata, perspicimus, in ijs neminem de ægrotante quicquam interrogamus, at si illa adsint, tum quærimus, quomodo affectus esset, cum in naturali esset statu. Regionis uero formam esse magno usui ad morbi curationem, & ad futura prę sagienda, est a nobis sæpenumero demonstratum: atque ipse in libro de aere, aquis, & locis, qui in quaque regione morbi uigeant, declarat. atque illi quidem cum in-

digenas corripiunt; tum uero quia familia res sint, minus periculosi habentur. De consuetudine autem quid attinet dicere? præsertim cum ipse sæpenumero dicat, eã nobis multis in rebus esse fructuosam. Sed & in præsagijs etiam ait: si quis pronus cubet, cum in bona ualetudine ita cubare non consuesset, aut delirium, aut dolor uentris portenditur. & illud, Dentium " stridor in febri, quibus a pueris non consueuit, insaniam, mortemque significat. " Non exiguam porrò utilitatem ex ætatis " duci cognitione, cognosces ex aphorismis, in quibus de ætatibus disseruit: & in quos sunt iam a nobis conscripti commentarij. est autem quadripartita ætatum diuisio, atque humida quidem & calida puerorum est: sicca & calida florentium: sicca & frigida declinantium: humida & frigida senum. sed pueruli nõ absolute calidi sunt, ut qui ætatem florentem habent: sed natiuo calore, qui temperatus est, & in probo sanguine consistit. quanquàm autem plus , humoris habeant, quàm ad salubrem habitum opus sit, tamen exsiccandi non sunt: " propterea quod in caussa hoc esset, ne au-

gerentur,& creſcerent. De ſenibus quæſtio exiſtit, quod alij humidos, alij ſiccos eos eſſe dixerunt. Sed hoc in libris de temperamētis oſtenſum a nobis eſt,eos, quod ad membra eorum ſolida pertinet, ſiccos eſſe: quia uero ex frigida temperatura, magna copia excrementorum in ipſis eſt,ideo humidos dici. itaque ſi libris de temperamentis diligenter perlectis, uera ſcientia cognoueris, frigidam & ſiccam eſſe propriam ſenum temperaturam, ſed adiunctā habere humiditatem ex pituitoſis excrementis profectam,tunc plana & perſpicua erit ea,quam omnes fere neglexerant, dubitatio. quam ob rem iubet, & nobis auctor eſt,ut in omni re tractanda & anni tempus,& regionem,& ætatem intueri debeamus.atque in aphoriſmis quidem, cum de morbis,qui in quoque anni tempore,quaque ætate uigeant,differeret,nobis elemēta artis tradidit. ego uero nonnullas eius ſententias hic afferam, quas ipſe ad hunc « fere modum ſcriptas reliquit: Morbi in- « quit, omnes in omnibus fieri temporibus « uidentur: quidam tamen magis in quibuſdam,& fiunt & irritantur: ut uere, atræ biles,

les,& ceteri,quos deinceps ſubiũxit,æſtate,continuæ, tertianæque febres, & alij: autumno,alij multi, quos ipſe narrauit: hieme, alij: ut etiam progrediens ſcribit, quales,quantique morbi in ætatibus oriantur.quos ego, breuitatis ſtudio ductus, minime eſſe memorandos puto. Monet autem nos, ut morbi conſtitutionem conſideremus.ut utrum morbus acutus, an diuturnus ſit,utrum ſymptomata iuncta habeat, aut ijs uacet: utrum in principio, an incremento,an ſtatu,an declinatione ſit, cognoſcamus: & utrum morbo mortifero æger teneatur,ut ſuperſtes eſſe nõ poſſit,an euaſurus ſit,iudicemus. uult enim ipſe e morbis ſumi rationem præſagiendi, quid futurum ſit: quod nos prolixo ſermone cum in libris de criſibus, tum uero etiam in commentarijs in aphoriſmos editis explicauimus: ueluti cum ait, Tertiana exquiſita cito iudicatur: quartana longa eſt: utraque uacat periculo. phrenitis uero & ueternus, & periculum minantur, & acuti ſunt morbi. Scirrhus uero lienis & exitioſus eſt, & diuturnus. Hoc autem loco aeris nos ambientis conſtitutionem prætermiſit: cuius

tamen in libris de uulgaribus morbis fecit mentionem his uerbis: Cum totus ille ſtatus auſtrinus, & ſqualidus eſſet: deinde uero, cum totus annus humidus, frigidus, & aquilonalis fuiſſet: itemque: Non una ſpecies morborum uagata eſt: neq; unus ſemper fuit in toto anno ſtatus. Hoc nomen, conſtitutio, ſi per ſe ſolum, & ſine additione proferatur, poteſt & regionis, & cuiuſque rei alterius formam indicare. Iam uero exceſſum, defectionemque annexuit: a quibus morbi ſæpenumero gignuntur: & item in cauſſa ſunt, cur medicus properet, naturam adiuuare, cum ea non ſatis euacuet: aut cur immodicam euacuationem cohibeat: quibus quidem fit rebus, ut uidendum ſit, plus ne, an minus, quàm par eſt, fluat, quod ſua ſponte prodit: & quibus alterutrum proſit, quoſque offendat: ſiquidem utrunq; malum eſt. ut enim quod medium eſt, id in omnibus eſt rebus expetendum, ita quod redundat, quodque deeſt, fugiendum: nam & uirtutes omnes in medio conſiſtunt, & uitia extra medium excedũt.

12 *Purgatio, euacuatio, remedia.*

Solet Hippocrates abſolute appellare

eua-

euacuationem, cum omnes humores æqualiter euacuantur: purgationem uero, cum ij, qui praua qualitate affecti sunt. fit autem accuratissima omnium humorum, qui æqualiter educantur, euacuatio per uenæ sectionem. proxime ad hanc accedit, quam scarificatione malleolorũ obimus. itemq; ea, quæ in exercitationibus, aut frictionibus, aut balneis, aut etiam inedia uersatur. quanquam inedia non per se, ut singula, quæ dicta sunt, euacuat: sed per quandam perspirationem, quia nullum alimentum, quo euacuata materia instauretur, introducitur. hæc autem uno nomine remedia, hoc est sanationes uocat. Verum siue natura ipsa corpus euacuet, & noxiorum humorum fiat euacuatio, siue id, nobis medicamentum dantibus, consequatur, Hippocrates appellare purgationes consueuit. quocirca Thucydides in pestilentia explicanda, secundo historiarum libro, euacuationes in morbis, quæ impetu naturæ per symptomata ratione morbi contingunt, purgationes, expurgationesq; uocauit. Purgatio igitur est euacuatio humorũ, qui sui qualitate molesti sint. atq; ipse in aphorismis, quancunq;

euacuationem nominat uaſorum inanitionem,idq; ab euentis, propterea quod eueniat, ut in omnibus euacuationibus uaſa inaniantur: & uerbo medicãdi in ijs ſolum utitur, quæ purgant. Ac purgationes quidem, & euacuationes fiunt medicamẽtis, quæ aut uomitum cient,aut aluum ſubducant, aut denique per ſuperiores,aut per inferiores partes, hæque aut medicamentis, aut uenæ ſectione, aut uomitu, aut per urinas, aut per ſudores aut per clyſteres, aut per reuulſionem, aut per deriuationem: de quibus deinceps ipſe diſſeret; abſoluuntur. hoc tamen in primis ſciendum eſt, pleroſq; paratiores ad uenæ ſectionẽ eſſe, quàm alios: quoſdã uero ad purgationem:ut alij quiduis potius, quàm uenæ ſectionem,patiantur: quidã alia omnia, quàm ut bibere medicamẽtum uelint. immo uero ſunt,quibus purgãtia medicamenta ſtomachum ſubuertunt:alij uero ſine moleſtia eadem ſumunt. itaque uidendum eſt,quibus hominibus ſanguinem detrahere,quibus dare medicamentum purgans oporteat.atq; in ijs,quorum uires firmæ, robuſtæq; ſunt, ſi euacuati ſint noxij

humores

humores, morbus cessat. in quibus uero sunt infirmæ atq; imbecillæ, una cum humoribus noxijs, qui euacuentur, ipsæ quoque dissoluuntur: id quod non est ullo modo faciẽdum: sed studendum perpetuo est ut inde maior utilitas existat, omnisq; noxius, & molestus humor euacuetur. quod ut fiat, ĩtueri prius diligẽter oportet, aptusne æger ad purgationem sit, nec ne. qui.n. multis cruditatibus, aut glutinosis, crassisque abũdant edulijs, quibus item hypochondria sunt distenta flatibus, aut urina supra modum calida, & ignea, aut aliqua uiscerum inflammatio, ij omnes ad purgationes inepti sunt. quam ob rem glutinosos, crassosq; humores, qui in corpore sint, attenuare oportet, & meatus eos, per quos illi a medicamento purgante traducuntur, & trahũtur, aperire. quod nisi feceris, ægre & moleste purgatio procedet, ut & tormina, & uertigines, & anxietatem, & summã molestiam sit allatura. idq; est, quod Hippocrates litteris consignauit, Corpora cũ quis purgare uolet, ea fluida faciat oportet, siue uomitibus, siue alui subductione purgatio facienda sit. quod etiã in morbis diuturnis

diuturnis intelligendũ eſt: ſiquidẽ id in acu tis uſu nõ uenit: ſed ĩ ipſo ſtatim initio pur gatio adhibenda eſt, ſi materia turgeat, ut poſtea dicetur. Nunc autem rei, ad multa, magnaq; utilis, quę in purgatione adhiben da, & in medicamentis dandis, (quod qui- dem idem eſt) contingit, te admonebo: quam ſemper tibi hærere in memoria per- uelim. cum noſtrum corpus ad morboſam affectionem paratum ſit, ut illa inibi ſit, ut prope confecta ſit, ſi quid extrinſecus acce dat, affectionem illam arguit, & apertam facit: ac uel febrim accendit, uel dolorem capitis, aut deſtillationem, aut tuſſim, aut aliud quidpiam mouet. deinde uero homi nes ex illa morboſæ affectionis præpara- tione cum periculo languent, cum neque curſus, neq; alius ualidus motus, neque in temperantia, neque refrigeratio, neque calfactio, neque res uenereæ, neque ui- num, neque aliud quid huius generis morbum excitarit: propterea quod nihil horum ſatis eſt, ut ſuapte natura uehemen " tem imbecillitatem gignat: ſed uel ephe- " meram febrim, uel quid tale, quod ad exi- gui ſpatiũ temporis perduret, afferre poſ- ſit.

ſit.proinde non eſt ignorandum, has nō eſ ſe cauſſas, ſed potius occaſiones morborum.ceterum eæ occaſiones ſunt multiplices,ut curſus,luctæ,pācratia, res uenereæ, frictiones,æſtus, refrigeratio, uigilię, irę, triſtitiæ,& timores.ex ijs res uenereæ,quæ ſpiritum perturbant, quia morbus a malitia humorum non eſt exortus, purgationē non poſtulant.raucos uero, ac lienis uitio laborantes purgare cōuenit.in quibus autem exigua ineſt copia ſanguinis, & ſpirituoſos,& qui tuſſiunt, nec quicquam reijciunt,quiq; ſiticuloſi ſunt,non item. ſed de ſpirituoſis, aut inflatis quæſtio eſt: ſiquidē multæ cauſſæ ſunt, ut quidam uenæ ſectionem, quidam purgationem, quidam aliud denique remedium exigere uideantur. nihil tamen,niſi adhibita diſtinctione,faciendum:niſi uelis multos in facienda medicina,errores committere. Equidem Hippocratis diligentiam cum in alijs rebus omnibus,tum uel maxime in eo commendo, quod ſcopum eum,qui non in uno,alterone morbo ſolum,ſed in omnibus ad purgationem indicandam præſtet ceteris, non omiſerit. is autem ex ipſius ſententia, eſt

qui

qui ab affectus magnitudine sumēdus est, quem omnes fere neglexerunt. atque empirici quidem aiunt, se obseruasse, euacuationem tum denique faciendam esse, cum suus ille plethoricus concursus, ut uocant factus sit. ac perspicue fatentur, se in nihil aliud, quod ægroto accidat, intueri: sed ita ad euacuationem accedere. & tamen fit interdum, cum non adsit plethoricus concursus, ut mittendus sanguis sit. Si enim morbus ualens sit, uiresque ægroti robustæ, nemo erit, qui in medicina facienda sit exercitatus, qui nō esse missurus sanguinem uideatur. ac quemadmodum sanguis propter magnam ipsius copiam, & morbi magnitudinem, mittitur: sic purgatio propter alterius cuiusdam humoris redundantiam, & morbi robur adhibebitur. De uenæ autem sectione est a nobis in alio libro disputatum, & item deinceps differetur: nūc uero de purgatione loquemur. hac autem opus habent ægroti, non modo quia humorum redundantia, quæ noxia est, expurgetur: sed etiam ut auertatur, & euacuetur. atque in hydrope quidē statim in principio adhibenda curatio est. ubi uero constite-

rit,

rit,in primis addenda erunt,quæ pituitam per ſedem educant:deinde utemur ijs,quæ excito uomitu euacuant: tum uſus eorum erit accommodatus, quæ ad euocandam ex ore pituitam ualent, ut a capite pituita detrahatur:at ubi humor pituitoſus in totum ſit corpus diſtributus,tum corpus erit eo expurgandum medicamento, quod illi uniuerſo expurgando ſit. quãquam ad craſſos humores incidendos,& ut urina procedat,etiã medicamenta, quæ incidendi uim habent,erunt nobis uſui, atque adiumẽto. Eodem quoq; modo morbum, quem regium appellant, omnibus admotis remedijs curamus, ut purgatione, uomitibus, prouocata urina,per palatum,per nares,& uno uerbo,per ſuperiora, & per inferiora. id quod in omnibus fere uehementibus, ualentibuſq; morbis, quos malitia humorum procreauit,eſſe faciendum uidetur.ceterum morbus omnis tribus modis ualẽs efficitur,aut propter eius partis, quæ affecta eſt,nobilitatẽ,aut propter affectus magnitudinem: aut propter ipſius malitiam. horum omnium Hippocrates in libro de ulceribus mẽtionem fecit: quo in loco de-

purga-

purgatione ſcripſit hæc: Purgatio, inquit, per aluum plurimis ulceribus confert: itemque uulneribus capitis,uentris,articulorum,& ijs omnibus, in quibus periculũ eſt,ne os corrumpatur. hoc igitur nobis conſilij dat Hippocrates, ut purgemus,ac redundãtem humorem euacuemus: idque modo ſanguinis detractione, cũ is ceteros humores ſuperet: modo medicamento purgante,cum aut flaua,aut atra bilis, aut pituita redundet: præſertim uero ſi malitia humorum adiuncta ſit, aut plenitudo,aut inflammatio,aut herpes,aut aliud quid huius generis. quo circa ſtatuẽdum eſt,purgationes eſſe perutiles & cum morbi magni ſunt, & cum quibus permagna eſt humorum iuncta redundãtia. Non defuerunt tamen,qui hanc habuerint ſententiam,prius quàm ita aut ſanguinis miſſione,aut purgatione educas id, quod ſuperuacaneum eſt,calfacientibus utendum eſſe,atque ita diſcutiendum. Sed illi materiam ad locum affectum attrahunt potius, quàm ut per cutim inaniant. perſpicuum enim eſt,tum denique medicamentis uti, quæ ad locum ſint accommodata, nos de-

bere, cum uniuerſum corpus ſit expurgatum. Iam uero uenæ ſectionem adhibemus, purgationeque, & clyſteribus utimur & inediam imperamus, cũ uniuerſum corpus plenum, aut malis affectum humoribus uidetur. Si neutrum horum ſubſit, tũ ad remedia loco imponenda ſtatim confugimus. & quoniam hoc artis medicæ officium eſt, omnes ſingularum corporis partium naturales actiones recuperare, cum illę corruptę ſint, eaſque cuſtodire, cũ ſint integræ, eæque naturalem corporis fabricationem conſequãtur: profecto & ipſam cum adeſt, tueri, & cum corrupta ſit, recuperare neceſſe eſt, princeps autem functiones a particulis ſimilibus inter ſe perficiuntur: ſecũdariæ uero, ab organicis. proinde ſpectandum eſt, qui humores ſint in corpore, quamque utilitatem, aut damnum particulis afferant. itaque interdum ſolum caput grauitate tentari ſentimus, aut affectione quadam ulceris ſenſum referente conflictari: aut muſculos temporales intendi. idque uel abſolute, uel cum maiore calore quodam. ita etiam in iecinore, liene, uentriculo, coſtis, ac ſepto tranſuerſo grauita-

tem per sentiscimus, sæpe etiam in ore uentriculi sensus quidam grauitatis, aut morsus, aut nauseæ, aut auersionis ciborũ, aut cuiusdam absurdi appetitus oboritur. præterea uero fixi in particula quapiam dolores. cuius rei caussa est aut copia humorũ, quæ confertim illuc comportata est, aut spiritus flatuosus: idque euacuationẽ esse faciendam indicat. Sunt etiam interdum nudæ quædam intemperies, uacantes humoribus, interdum cum humoribus coniunctę. hæcque euacuationem humorum corpus affligentium, aut uaporum indicant omnia: ipsaque euacuatio hominem a morbis, affectibusque liberum reddit: ac satis est purgare, frictione, balneoque uti, & discutienti medicamento quodam inungere. cum his autem spectanda est ætas, naturaque ægrotantis, itẽque anni tempus, regio, & alia, quæ supra memorauimus. ceterum cognitio loci affecti difficilis esse solet. cognoscitur autem affectus locus, ut scis a nobis esse ĩ eo opere, quod de locis affectis edidimus, demonstratum, ab excretis, ab ijs, quæ affectis adnascuntur partibus, & ab actionum noxa:

ad quæ aggregãtur colores, qui præter naturam sunt,& figuræ.quæ cum omnia compereris,ſcito euacuationem eſſe admoliendam.ac puta,cum ea plenitudo, quæ ad uires pertinet,fuerit, ſanari eam cõtinuo nõ poſſe,quod cũ ipſa euacuatione uires una interdum exoluantur. quanquam inuenti quidam ſunt, qui ſtatim poſt euacuationẽ ſint ab omnibus moleſtijs liberati:uerũ neque omnes medici illorum affectiones norunt:neque ſi norunt, a ceteris diſtinguere ſtatim poſſunt.nam neque in ſudores,neq; in odores intueri illic oportet. in primis enim nihil ibi indicant:ac ſudor & odor nõ idem eſt: cum ſudor ſit tenuis humiditas quædam,& ex ipſis humoribus proficiſcatur:odor uero,ueluti fumus quidam ex humoris materia reſolutus. proinde ad hæc adhibere animum non oportet. Sed corrigenda medicamẽta ſunt: ſiquidem docuimus omnia medicamenta uentriculũ,præſertim uero eius os, propterea quod maxime neruoſum ſit, & ſenſu præditũ, lędere. quam ob rem odorata admiſceri ſolent,ut ne ſola medicamenti facultas uẽtriculi os attingat. admiſcentur autem ſemina, quæ *

uim medicamentorum obtundant, ipsorũque actionem non impediant: quæque attenuandi, atque incidendi uim habeant. præterea uero quæ admiscentur, sibi inuicem consentiant. alioqui inæqualiter fit euacuatio. neque uero omnes, qui quoquo modo affecti sint, nec quocunque tempore, nec statim ubi contigerit, purgandi sunt. ac sanos quidem, & in quibus nihil redundat, purgare non oportet. quorsum enim decet, accommodatam naturæ, & culpa uacantem & non morbosam materiam auferre? immo uero, præter quàm quod id cum molestia & labore facis, non mediocris noxa consequetur. quicquid enim per uim quidpiam facit, id dolores, labores, interdum uero etiam animi defectiones, ac partium exolutiones, aliasque molestias inuehere cõsueuit. euacuaris tu quidem, sed quidpiam naturæ accommodati, & quod rei essentiam attingat, detraxeris. Verum si in homine aut pituita, aut flaua bilis, aut alius quispiam humor redundarit, tũc erit oportuna euacuatio. Sed tamẽ crassos humores attenuare, ac tenaces incidere plane decet; alij uero euacuandi sunt. utrisq;

enim

enim auxiliantibus & natura, & medicamẽto recte succedit purgatio, eaque facilius, ac melius peragitur cum molesta materia secedit. Sed, ut monui, obseruare eos oportet, qui pingues sunt, & quorum tabidus est habitus. temporum quoque anni repentinas mutationes, astrorumque ortus, & occasus, a quibus tẽpora ualde immutãtur, arcturum dico, uergilias, solstitia, æquinoctia, caniculamq; obseruare par est, qua de re ipse in libro de aere, aqua, habitationibus, locis, & regionibus mentionem fecit. prius enim quàm probe cõstiterint, nõ est accommodata euacuatio. Age uero in ijs purgationibus, quæ per inferiora fiũt obseruandę sunt hæmorrhoides, fluor muliebris cruentus, itemque omnes, qui crebra desidendi cupiditate urgentur, quem morbum tinesmum uocant: quique alui fluore tentantur, & quorum intestinum ulceratur, quorum denique sicca mirum in modum aluus est. in purgationibus uero, quæ per superiora fiunt, obseruabis tusses, asthmata, interna ulcera, ac pulmonis quidem tabem, iecinoris colliquationem, sanguinis sputum: & si quem in gurgulione,

aut faucibus, aut ceruice morbus exercere consueuit. huc accedunt oris stomachi dolores, & cum cibum homines non continent: nec tamen ipsum uomitu reijciunt. itaque pituitosi per supernas partes: biliosi per infernas purgandi sunt, præsertim quibus atra bilis euacuanda est. Verum ubi opus euacuatione est, non debemus ipsam ita absolute, simpliciterque admouere: sed diligenter expendere, quomodo ea facienda sit, & qualia futura sint ea, quæ sumus euacuaturi, & per quem locum, & quo tempore, & quatenus educenda. ac quod diximus, quomodo facienda sit, significat transitus aperiendos: idque non simpliciter, & ut sors fert: sed ut decet. quod nobis significat modum, quo ad inanitionem faciendam utamur, ut, exempli gratia in ijs quæ uentre continentur, per clysteris, glandisq; usum, & item medicamentum, quod aluum subducat: & hæc singula per certa quædam: cum & clyster, & glans, & subducens medicamentum multis confici modis possint. quod uero diximus, qualia futura sint, quæ euacuanda sunt, intelligimus, attendēdam esse qualitatem eorum,

quæ euacuantur. ut noſcamus, aqueum ne & tenuem, an pituitoſum, an bilioſum, melancholicumve humorem præſtet educere. iam quod diximus, per quem locũ huc pertinet, nobis ſpectandum eſſe, per quam partem euacuare oporteat. quamuis enim perſpectum habeamus, per inferiores partes euacuationem eſſe faciendam, tamen per quam ex inferioribus tentanda ſit, diſtinguendum eſt: ut per ueſicam ne, an per aluum, an per uterum: rurſus uero ſi per ſuperiora, utrum per nares, an per os. eſt etiamnum euacuatio, quæ per totum corpus fit, eaque aut per ſudorem efficitur, aut per eã perſpirationem, quæ latere ſenſum noſtrum dicitur: quæ quidem propter tenuitatem eorum, quæ educuntur, oculorũ effugit obtutum. etenim cum eius facultatis, quæ animal continet, imbecillitas, & tenuitas humorũ in idem conueniunt, eſtq; eis calida febris adiuncta: aliquid ſemper propter imbecillitatem quidem extra cutim excernitur, uerum ſub aſpectum præ exiguitate non cadit: utpote tenues humores defluãt. quod ſi etiam locus ſit calidus, & anni tempus æſtiuum, & cæli ſtatus calidus,

dus, ac ſiccus; tunc homines in huiuſmodi affectionem promptius cadent: ac magis etiam, ſi natura ſint bilioſiores, oſque uentriculi habeant imbecillum. Præterea uero, quod addidimus; quo tempore, ſcito, uidendum eſſe, quo ſit tempore uacuandum, utrum in principio, antequàm morbus cõcoctus ſit; cum inquam, ut ipſe poſt dicet, turget, & ad humorum excretionem nos impellit natura, quæ animantia gubernat: an poſtquam noxij humores ſint concocti. quod deniq; diximus, quatenus, ſcire debes, copiam euacuationis nobis eſſe perpendendam, cuius habere rationem medicus debet: ut ſudor interdum uidetur eſſe ægroto utilis, & tamen ipſum quoque eſſe moderatum oportet: propterea quod ſi immodicus ſit, uires diſſoluat. multo autem accuratius ſeruare modũ decet in ijs, quæ uomitu reijciuntur, quæque per aluum educuntur, ac quæ per ora uenarũ, perque uterum euacuantur. Eſt autem tentanda euacuatio autumno, & uere, per quã potiſſimum partẽ prodeſſe uidetur, ut nuper dicebam. ſi uero hieme & æſtate euacuare aliquid cogaris, dato operam, ut hie

me

me per inferiora;æſtate per ſuperiora id fa
cias.idq; ipſe in libro de ſalubri diæta mo-
nuit.cauſſa eſt, quia hieme pituita in uen-
tre gignitur.quocirca iubet, eam ut uomi-
tibus euacuemus:at æſtate uult ut bilim ſu
pernatantem deorſum retrahamus.uerum
ſi totum euacuare corpus uelis, æſtate per
ſuperiorem uentrem, hieme per inferioré
medicamento faciendum eſt,ut in aphoriſ
mis habes: at quæ prohibere uoles, ne au
geantur,ea per loca contraria reuellere có
ueniet.& tamen in læuitatibus inteſtinorũ
cũ in extremitate ſunt exulcerationes ab
acri, tenuique humore exortæ, licet mor-
bus medicamentum per ſuperiora poſtu-
let, quod potius huiuſmodi humores ſu-
perfluitent, quàm infra ſecedant: tamen
hoc hieme non eſt faciendum: ut modo di
cebamus. cum uero humor pituitoſus ad-
hæſit inteſtinis, non eſt per ſuperiora pur
gandus,hoc eſt per medicamentum uomi
tu purgans educendus. eſt enim natura có
paratum, ut ea ſolum, quæ in uentriculo
ſunt,euomantur.eorum uero, quæ inteſti-
nis cótinentur,nihil eſt, quod euacuari uo
mitu poſſit. quam ob rem in facienda me-

dicina mentem, animumque adhibere diligenter; ne erres, oportet. hanc autem ad rem non parum facit etiam consuetudo: si quidem ipsa quoque modum euacuationis declarat. nã qui uomere soliti sunt, eas purgationes minore cum molestia ferunt, quæ per superiorem uentrem fiunt: insueti uero, non sine periculo id faciunt. ac magis etiam cum elleboro uomitus cietur: quo remedij genere cum ueteres plurimũ usi sunt; tum uel maxime Archigenes, cuius liber, qui est de elleboro propinando inscriptus, adhuc extat. Est etiam morbi genus spectandum. qui enim aquam inter cutem ex pituita habet, is medicamentum pituitæ educendæ postulat: ac primum quidem per inferiorem uentrem, deinde & per uomitus, & per ea, quæ pituitam per os euocant. cum enim in toto corpore sit dispersa redundantia, omnia euacuationũ genera adhibebimus. at hydropi ascitę medicamenta dabimus, quibus aqua educatur: sicut regio morbo correptis ea propinabimus, q̃ bilim ducant. in quibus etiam bilis multis modis expurganda est, ut per inferna, per superna, per urinas, per palatum,

tum,& per nares. Eodemque modo si melancholici humores abundarint,ut in melancholia, cancro, & elephantiasi usu uenit, medicinis utemur, quibus atræ bilis humor euacuetur. in comitiali morbo pituitam expurgantia medicamenta danda erunt. Quædam etiam intemperies sine humoribus comperiuntur : in quibus refrigerare, calfacere,exsiccare, humectare,& aliquid horum coniuncte facere oportet. in ijs autem, quæ ex humoribus consistũt, si particula sibi soli inseruiat,tibi licebit audacter euacuare, prout affectio suadebit, uiribus tamen etiam perspectis.sin eius ministerium sit omnibus animantis partibus necessarium, cuiusmodi est iocinoris, aut uentriculi, non parua solicitudo de uiriũ robore habenda est, ut ne una euacuatione magna affatim adhibita ipsum dissoluamus.Ita etiam qui in corporis superficie laborant intemperie,ijs medicamenta, quæ postulet intemperies, adhibebimus. quibus autem in imis corporis partibus intẽperies est, in ijs ineunda est interualli ratio. ceterũ quæ per singulos dies in nobis coaceruantur, ea erunt exercitationibus expur-

expurganda. ea autem quæ uſu balneorũ fit euacuatio, nõ magna eſt: ac ferme quid piam eorum, quæ cute continentur, euacuat. quæ uero in profundo corpore inſunt, & per carnem ſunt diſperſa, ac ſolidis partibus inhærent, non iam ſatis a balneis euocantur. neque tamen euacuatio medicamẽtis facta purgãtibus eſt idonea: quãquam ijs, qui ualde purgatione indigent, & ex longis etiam interuallis accommodata eſt. Si uero quiſpiam euacuationem moliri uelit, uereaturque, ne plenitudo colligatur, atque ita in morbos cadat, is ſciat, præſtantiſſimum eſſe ad euacuationem ineundam tempus, uer: ab hoc, autumnum. is enim ſæpenumero circa uergilias conſtitutionem ueri parem ſortitur: ut quidã nõ ægre purgentur, & id oportuno tempore faciant prius, quàm æſtiua excrementa ab hieme excepta condenſentur, & corporibus infigantur. & ob eam cauſſam purgationes uerno tempore ſunt optimæ, quod excrementa hieme collecta educũt prius, quàm calor exuperans ea moueat, ac perturbet. quo in loco par eſt attendere commune medicorum erratum, quod in pluri

mis affectibus plerunque committitur. nã quod superuacaneum est euacuant illi quidem, sed tamen ne ei quod euacuatum sit, quid persimile gignatur, nullo modo sibi curandum proponũt. Iam uero, cum ægrotus medicamentum bibit, ei dãda sorbitio est: interim uero dum fit purgatio, sorbitionem non dabis. & tamen plerique medici, cum euacuant, copiose hominem alunt. at Hippocrates nobis auctor est, ut pauciora demus: propterea quod corporum, quę expurgata sint, facultas purgatione conflictata, neque ferre, neque probe conficere alimentum potest. nũc uero quoniam etiam intestini natura facit, ut facile, aut difficulter aluus subducatur, bene actũ iri nobiscũ puto, si is, qui recte per superiora, perq; inferiora purgaturus est, hujus rei non erit ignarus. Veter enim in homi[n]ibus suapte natura osculum habet aduers[u]m: & in dextra parte ad spinam, latius quàm in ceteris animantibus: inde uero fit angustius: deinde mesaræum subit: atq; ita deinceps usq; ad principiũ coli intestini. ij, qui tales sunt, cibis facile euacuantur: at quibus osculum superius uergit, uel est angustius, quàm

par

par ſit, uel quod ita ab ortu ſit factum, uel quod aliqua inflammatio obſideat, aut durus tumor poſtea enatus comprimat, aut aliud quid impediat; ijs cibi difficulter deſcendunt: ſed facile ſubducũtur. quos quidem omnes per inferiora purgare non debemus. at quibus os uentris propter morbos anguſtum eſt factum, ſi progreſſu temporis morbi ſoluantur, ſymptomata quoque ſolui ſolent. quocirca nõ ſemper ſunt eodem modo ad purgationes per aluum affecti. & quæ natura fiunt, ſemper obſeruanda ſunt: quæ uero ui morborum, quatenus morbi uetant. Quoniam uero ex medicamentis alia decocta damus, quibus ægri ueſcantur, alia ſicca in puluerem redacta, aut contuſa, aliorum uero liquores, aliorum denique radices exhibemus, non ſunt cocta crudis commiſcenda: nec radices liquoribus admodum temperandæ. adhibere igitur animum oportet, ut cui morbo unumquodque medicamentum conueniat, intelligas. nam quæ maxime contrarijs morbis conueniunt, non ſunt ſimul cõmiſcenda. ergo feruida refrigerãtibus, fortia debilioribus temperantes offeremus.

itemq;

itemque insuauia iucundis, ut pulegij, nepitæ, & thymi coma, & semine petroselini, dauci, & anisi, & pipere, & † alijs condiẽdo; quorum quędam purgationem adiuuant, ut piper, atque etiam sal: quædam uetant, ne quid plus, quàm oportet, purgetur: ut prædicta semina faciunt. quædam medicamentum perducunt ad ea, quæ purgationis indigent. nunc uero meo me functum officio satis putabo, si medicum cohortabor, ut nihil plane eorũ, quæ ad artẽ ꝑtinẽt, negligat. siquidẽ sunt his de rebus integra a nobis conscripta uolumina: ut etiam de uenæ sectione est sæpenumero uarijs in locis actum: & tamẽ in præsentia mihi proposui pauca quædam summatim, & perspicue esse afferenda: præsertim cum tu mihi mandaris, ut hæc celeriter, breuiterq; cõscribam. Primum igitur, quod esse in uenæ sectione propositũ debet, est morbi magnitudo, & robur uirium, exceptis ab hoc sermone pueris, & ijs, qui ad summam senectutem peruenerunt: scire enim conuenit, non solum particulis animantiũ suppeditari a sanguine alimẽtum: sed etiã natiuum calorem suam in sanguine sedem habere

† *In altero exemplari pro ἄλλοις legitur ἁλσὶ. i. sale.*

habere collocatam: is autem calor, qui in corde eſt, tum minor ſe ipſo redditur propter magnam eiuſdem inopiã: aut propter frigidam qualitatem: tum maior, uel propter calidam ſanguinis qualitatẽ, uel propter inopiam exiguam. quemadmodum autem in uentriculo prauæ concoctiones fiunt, cum ea, quæ ſumpta ſunt, aut magis pituitoſa, aut magisølioſa redduntur, aut corruptelam quandam patiuntur, aut cruda, & mutationis expertia plurimum manent, & in flatum uertuntur: ita etiam ubi ſanguis non gignitur, humorum in arterijs, uenisque affectiones proportione reſpondebunt ijs, quæ a fruſtrata in uentriculo concoctione proueniunt: alimentum autem, quod a uentriculo diſtribuitur, quando a natura non ſuperatur, & in boni ſanguinis generationem non mutatur, multas experiri corruptelas ſolet. quę autem ex materia calida computreſcunt, calidiora redduntur: proinde putreſcens ſanguis erit calidior. qui cum ſit factus calidior, etiam cauſſam afferet, ut particula, in qua putreſcit, calidior ſentiatur: & quæ uicina ſunt, una cum particulis ita affe-

ctis, calore inquam acri, & mordaci, inca
lescant. cum igitur in aliam particulā decū
bit, in ea tumorem prȩter naturam excitat.
ex quo genere est inflammatio. cumque is
sanguis, qui decubuit, crassior sit, & magis
melancholiam imitetur, tum scirrhi naturā
tumor nanciscitur: ut esse laxus solet, cum
sit fluxio pituitosior. at si biliosa sit, ignis sa
cer gignitur. quæ omnia nos in methodo
medendi, itemque in eo libro, quem ad
Glauconem misimus, & alijs plerisque in
locis, accurate distinximus. itaque cum ple
nitudo sit duplex, uti dixi, tū ea, quæ ad ui-
res refertur, tum ea quæ ad affusionem per
tinere dicitur, celeriter euacuāda est prius,
quàm magnum quidpiam malum excitare
in hominibus incipiat. quocirca si inire de
uena secanda cōsilium uelis, in hæc propo-
sita potissimum intuebere, quanta inquam
sit plenitudo, & qualis, tum perspicies na-
turalem corporis facultatē, deinde ipsius
corporis totius habitum, tū anni tempus,
regionem, & antecedentem uitam: & utrū
aliqua solita excretio sit præter consuetu-
dinem cohibita: denique utrum homo gra
cilior euaserit, aut crassior. cumque perspi-

culus propter imbecillitatem cōtinere ea, quæ ſumpta ſint, non poterit, uomitu non erit utendum: & pauci cibi, ijque ſtomacho idonei dandi erunt. ipſumq; medicamentis ijs, quæ foris ſuperdantur, confirmabimus. Quoniam autem ijs, qui difficulter ad uomitum impelluntur, non mediocre periculum imminet, ne & uenula rumpatur, & aſpectus offendatur, & gurgulio, ac ſtomachus dolore conflictetur, & alia item incōmoda patiantur; ideo medici modos excogitarunt, quibus modis homines uomere facile poſſint. proinde in quibus excitare uomitum à cæna ſine ulla moleſtia uolumus, ijs narciſſi bulbos una cum eſculentis dabimus, quibus ueſcantur: hacque ratione fiet, ut illi facile uomant. Valet etiam ad prouocandum uomitum anagyri ſemē, & glandis unguentariæ carnis denarius ex aqua mulſa potui datus. hoc etiam ſæpe aluum ſubducit, atq; adeo, ut iecur & lienem ex poſca repurget. Vomitus autem multa commoda affert. nam & pituitam euacuat, caput, alioqui graue, leuat, totum corporis habitum agiliorem reddit: ac uetat, ne is, qui nimio ſe uino ingurgitauit, aut mul

uero eam, quæ ex humero descendit. in manu eam, quæ inter medium & annulare digitum interiacet: in poplite eam, quę media est maxime: in malleolis, internam. paruitas autem persæpe facit, ut non sit nobis integrum, ut quam uelimus, incidamus. In uenis autem cubiti secandis, si secundum naturam sint, ut in plurimis usu uenit, tres erunt ad incidendum accommodatæ, eæq; perspicuæ, ea nimirum, quæ supra est ad musculũ, & media, & quæ ad brachij exortum est. quænam autem sit in aliquibus secanda, discernimus. in animi enim defectionibus, aut in aliquo stomachi uitio, aut in uiribus suspectis, incidenda est superior: quibus autem confertim facta detractione, & concitata euacuatione opus est, media: at qui mutationem in melius postulãt, quo in numero sunt, qui comitialem morbum patiuntur, inferior. Iam uero in cubiti articulatione multas uenas, quas incidere medici solent, comperies: de quibus in libris de dissectione, deque usu partium, & in eo, qui est de dissectione uenarum, dis seruimus. Terminum autem mittendi sanguinis Hippocrates coloris mutationem

statuit,

ſtatuit. ſed ſcire par eſt, quicquid ſanguinis in inflammatione eſt, id ipſum magna ui caloris mutare colorem: reliquum uero ſanguinem perſimilem in omnibus particulis permanere. tunc enim Hippocrates de inflammatione, quæ coſtas obſidet, loquebatur. quocirca ſi ſanguis, qui toto corpore continetur, ſit pituitoſior, certe is, qui in coſta inflammata habebitur, erit rubicundior. ſi ille fuerit ruber, is qui in parte inflammatione obſeſſa eſt, aduſtus ad nigritiem permutabitur. liuidus autem medius eſt in ea mutatione, quæ a rubore ad nigritiem efficitur. atq; hoc quidem eſto ſignum ex Hippocratis ſententia. Illud uero non eſt nobis ignorandum, ſcopos cum augentur, indicio eſſe, copioſiorem fieri euacuationem oportere: cum non augentur, tantum eſſe de copia euacuationis detrahendum, quantum illi ſint imminuti. adhibere autem maxime animum debemus pulſuū mutationi, utpote quæ minime fallax ſignum ſit: ac ſi uel in magnitudine, uel ulla inæqualitate commutentur, ſtatim ceſſandum erit. ac de hoc præſidij genere hactenus. qui ſcire quidpiam accuratius aueat,

cua plenitudinis adſint ſigna, ac ualentes uires ſint, uenam ſecabis, ſi uidelicet tẽtionis ſenſum afferat affectio, ſine ullo diſcrimine: ac multo etiam magis ſi ſenſum inflammationis aduehat. ſi uero plenitudo aggrauans moleſta ſit, ſanguis non perpetuo mittẽdus erit. at uenam ſecabis ijs, quibus hæmorrhoides ſuppreſſæ ſunt: & ijs omnibus, quoſcunque æſtiuo tempore morbi a plenitudine profecti corripiũt: & item qui in eiuſdem generis morbos uerno tempore cadunt. ceterum intemperantes, uinoſos, atque abdomini deditos ſiue purgatione, ſiue ſanguinis detractione euacuaris, nihil iuueris. Iam uero non ſolum incidẽda uena eſt, cum ſubeſt plenitudo ſed etiã ſine plenitudine in principio inflammationis, q̃ ſit uel ex ictu, uel ex dolore, uel ex partium exorta imbecillitate. tria igitur ſunt, q̃ agnitionẽ continent, morbi magnitudo, eaq; aut præſens, aut imminens; ætas, & robur uirium: hæcque tria propoſita ad ſanguinis miſſionem ſuadendam eſſe ſatis poſſunt. ac ſi quando tanta crudorum humorum coaceruata ſit copia, ut uenę ſectionem prohibeat, non tamen coargui noſtra debet oratio;

tio:propterea quod in huiuſmodi robur ui rium non adeſt.ergo in ijs,quibus euacuatione opus eſt, maturandum eſt euacuare, niſi ſit quædam concocti alimenti in uentriculo facta corruptela.In febribus autem,ſi continentes febres ſint, & manifeſtam aliquam acceſſionem afferant, in qua accedentes in eadem permaneant magnitudine, & ordinatas, aut inordinatas inuaſiones faciant, erit ſumma diligentia animaduertendum, ne increſcentibus inuaſionibus detractiones moliamur.ſed id temporibus placidioribus faciamus. ſanguinis autem detractio multis fit e partibus. ac ſi a fronte ſanguis auferendus ſit, recta in fronte uena ſecãda erit.atque in plurimis, in frontis partibus ſuperioribus, & caluaria, ubi uena ad Y litterę ſimilitudinẽ ſcinditur. ſectio autem in parte inferiore apud ipſam uenæ ſciſſionem facienda eſt. quę uero in angulis oculorum ſunt, eas prope ſupercilia, multo ſupra angulos incidere ſolemus. ſecundum aurem uero ſecanda eſt ea, quæ duræ auris parti eſt oppoſita. ſub lingua autem aut utranque, aut certe maiorem, quæ dextra eſt, incidimus. in brachio

cres alij molles ex aqua calida, ex aqua & oleo commixtis, & item ex lacte fiunt. huius quoq; generis est aqua in qua alicã, tragum, lini semen, maluamq; decoxeris. quibusdam anserinum, suillum, caprillum, hircinum, gallinaceumq; adipem adiũgimus. sicut etiam butyrum, resinam terebinthinam, rutam, cuminum, lauri bacas, anethũ, & quæ sunt generis eiusdem. acres constãt ex muri, aqua marina, garo siluri, decoctione iridis, thymi, satureiæ, aristolochiæ rotũdæ, cucumeris agrestis, absinthij, colocynthidis, cnici, ueratri nigri, polypodij, & mercurialis: & ex uino mulso cum sale, & nitro, & centaurij succo. molles autem adhibentur ijs, in quorum intestinis stercus durum insidet. & quibus maius aliquod admouere remedium uolumus, ut dropacẽ, sanguinis missionem, aut chirurgicã actionem quandam. acribus utimur ad lateris dolores, gingiuarum defluxiones, capitis dolorem, propẽsionem in somnum nimiã, peripneumoniam, anginam, rigorem, morbum comitialem, insaniam, coxendicis morbum, inflammationem oculorum, & cum homo non nisi recta ceruice ducere

spiri-

re, quemadmodum singula uergant. ac nos iam ante didicimus, ducenda esse qua uergunt, per loca oportuna: auertendaque, ac reuellenda, quæ non rite uergant. id ipsum autem facies, si humores ad cutim uergentes, per ipsammet euacuabis. *

eodemque modo si pars capitis posterior dolore affligatur, recta uena in frōte secta, ut diximus, prodest; propterea quod non euacuat modo, sed etiam reuellit; cum reuulsio, ut monui, ad loca contraria fiat, ut exempli caussa in longitudine supra, & infra, in latitudine uero, hinc & inde, hoc est a dextris, & a sinistris; in altitudine, retro, & ante. atque ita sæpe diuturnæ oculorum fluxiones sanatæ sunt, ex partibus occipitis misso sanguine & cucurbitulis admotis. ita etiam in libro de ulceribus scriptum comperies: in omni inquit, ulcere, cui ignis sacer superuenit, purgandum corpus est, qua ulceri maxime prodest, siue id per superna, siue per inferna fiat. ac nobis eandem obseruādam esse distinctionem tradit, ut sciamus, ad ea loca materiam esse reuellendā, ad quæ maxime uergit. quare si uehementer fluxio feratur, eam ad contraria reuellemus;

ſcabies obſidet. Reliqua autem ſunt, quæ per urinas euacuant: quæ non omnibus cõueniunt. uitanda enim ſunt in tabeſcentibus, propterea quod eos ualde perturbant. ceterum ex ijs, quæ urinam cient, quædam per os ſumuntur, quo in genere ſunt, quæ potui dantur: quædam glandi colis imponuntur. atque his utimur, cum lotij plena ad ſummum ueſica, eijcere ipſum non poteſt. De ijs uero, quæ ſudorem eliciunt, deque balneis, ac ceteris, in quibus eſt uis euacuandi, quæ ipſe uno nomine remedia uocat; non eſt nunc opportunus ad dicendum locus. quam ob rem ad ea, quæ deinceps ſequuntur, accedemus.

12 *Declinatio.*

Hoc etiam unum eſt medicinæ faciendæ genus. cum enim euacuare, aut purgare ſemper non poſſimus, ſitque infixum quid in particula, quod eam uexat, damus operam, id ut declinemus: ut neque particulæ moleſtiam afferat, neque eo in loco cõputreſcat: quod quomodo ſit faciendum, ipſe deinceps docet, cum hæc ſubiungit.

13 *Deriuatio in caput, in latera, qua maxime uergit, aut reuulſio in ſupernis deorſum: in infernis, ſurſum.*

sursum. aut exsiccare, aut aliquibus inferna; aut aliquibus superna. aut eluitur; aut quibusdam mitigabitur.

Deriuatio est eiusdem generis, cum eua cuatione, quæ fit per eam partem, quæ flu xionem excipit. usu autem reuulsionis prohibemus, ne uehementissimi humorum effluxus confertim in partem decumbant. hæcque sunt ab Hippocrate reperta communia cuiuscunque immodicę euacuationis remedia. fit autem deriuatio ad uicina loca: reuulsio ad contraria. ut si quid per palatum uacuetur, ad nares deriuamus: sursum uero reuellimus. Medicus autem debet naturam imitari. id ipsum uero ipsa facit persæpe, ut est in aphorismis cōscriptū. Si, inquit, mulier sanguinem uomat, menstruæque purgationes superueniant, morbus soluitur. quocirca nos cum menstruæ purgationes uehementius, & cōfertim eua cuantur, & cum sanguis ex utero fluit, sursum reuellere consueuimus. quod, cucurbi tula maxima sub mammis affixa, facimus. Sanguinis uero ex naribus profluuium, ini ta ratione contraria, hoc est maximas cucurbitulas præcordijs adhibentes, cohibemus.

ſpiritum poteſt, deniq; ad ueternum. ſed ſtercus aut ſupra, aut infra continetur. id quod ex his notis dignoſces. ergo ſi ſtercus propter affectionem, quæ in ſuperioribus ſit partibus, contineatur, ſtomachi diſtentio aderit, & dolores dorſi, ac ſpiritus anguſtiæ comitabuntur. ſi uero in ieiuno, & gracilibus inteſtinis cohibeatur, nauſea, ſaliuæ copia, & frequens circa umbilicum æſtus ægrum afflictabit. at ſi colon inteſtinum male affectum ſit, flatus cohibentur, tormina uiolenta adſunt, lumbi grauitas ſentitur, quæ laſſitudinis ſenſum inuehit. quocirca fit, ut clyſteres ſint ad multas res utiles, ut in extremo inteſtino ægrotante uſu uenit, itemque in choleris ſiccis, in leuitatibus inteſtinorum, in alui fluore, in crebra deſidendi cupiditate, & alijs permultis, quæ nunc non ſunt nobis recenſenda. uſus uero etiam quandoque poſtulat, ut ex aqua ſalſa clyſterem paremus, ut cũ ulcera inteſtinorum in dyſenteria computreſcunt. idque facimus, ut quicquid computruerit, abſtergamus: ac ſimul multas ueluti ſquamas ulcerum educamus. quod quidem uſque faciendum eſt, donec inte-

ſtinum

ſtinum expurgatum ſit. quod ubi factum erit, tum in clyſteres medicamenta conijciemus, quibus expurgare, quæ ſuperuacanea ſunt, poſſimus. Iam uero præter clyſteris uſum, alia multa nobis ſuppetunt, quæ & corpus, & ſingulas eius partes, ut caput, & ceteras euacuẽt. huiuſmodi ſunt aut apophlegmatiſmi, quibus pituita educitur, aut per nares expurgantia, aut quæ ſuffumigationes uocantur, aut quę excitis lachrymis materiam inaniunt. Suffumigatio tamen nõ multis illa quidem prodeſt, ſed ijs ſolum, quorum thorax male affectus eſt: ac ne his quidem omnibus: ſiquidem non congruit ijs, qui ſputo ſanguinis laborant, neque ijs, quos morbus ſiccus in thorace uexat. apophlegmatiſmus uero eſt poſt totius corporis purgationem accommodatus. ita etiam quæ per nares caput purgare dicuntur. eaque aut ex centaurij ſucco fiunt, aut betæ, aut triti elaterij, aut cedriæ, aut aliorum, quæ huiuſce ſunt materiæ. Eorum uero, quibus lachrymæ cientur, uſus eſt perexiguus: ſiquidem ea ſolum adhibemus, cum oculi diuturno ſunt morbo exiccati: & cum palpebras

ſcabies

lædant: quod uires diſſoluant, nec ulla morbo afferatur leuatio. ſiquidem neque in liene turgẽte ſanguis e dextra nare profluẽs; neque in iocinore, ſi a ſiniſtra erumpat, ullũ uſum parit: ſed reuulſio quibus directo adhibetur, euidentem utilitatem celeriter oſtendit: contrario uero modo, non item. quam ob rem cum humores intro uergũt, ſunt extra reuellendi: cum in poſteriores partes ſe recipiunt, tu eos in anteriores attrahes. cum huc, tu contra, in contrariam partem adduces. cumque morbus thoracem, ac ſtomachum petit, tunc manus, ac pedes adhibita ui ſunt uinculis excipiẽdi, ut quod moleſtum eſt, illuc reuellatur. eodem quoque modo ſi redundantia ad caput, aut uentrem feratur, medicamenta mordacia manibus, pedibusque admota reuellere cõtrariam in partem ſolent. quin etiam ſi materia in os, aut palatum, aut gurgulionem fluat, erit ad nares deriuanda uſu medicamentorum mordacium, quæ per nares caput purgantia nominantur. quæ uero ad oculos fertur, eam ad os per mordacia gargariſmata retrahes. in ceteris uero & per quæ admouere oporteat remedium, &

quonam modo, ipſe loci poſitus common ſtrat.atque id eſt, quod ipſe ait, in ſuperioribus, deorſum: in inferioribus, ſurſum. fluentium enim adhuc humorum reuulſio: eorum uero, qui iam particulam occuparunt, deriuatio medela eſt. utrunque autẽ genus euacuationis iubet Hippocrates ꝑ communes uenas eſſe faciendum. ueluti in utero,ut dixi, reuulſio erit, ſi uenam cubiti ſecueris: aut cucurbitulas prope mammas affixeris: aut manus calefeceris, & fricueris, & deligaueris.deriuatio autẽ erit,ſi uenas poplitis,aut malleolorum incideris, & cucurbitulas feminibus applicueris: ac ſi crura calefeceris,fricueris, & ligamento exceperis. at ſi contrarias partes fricueris, præſertim uero ſi id feceris, medicamentis adhibitis, quæ uim calfaciendi habeant reuellens remedium admoueris: ut ſunt etiã naturales meatus oppoſiti, ſi adaperti ſint. Itaque ſi dextra uteri pars male affecta ſit, e dextro brachio, dextroque crure mittendus ſanguis erit: ſi in ſiniſtra, tum e membris ijs detrahes,quæ illi recto tramite reſpõdeant.ſi uero in ſupernis partibus quid inflammatione tentetur,ut in angina,inflã-

matione oculorũ,& ijs omnibns quæ in capite ſunt, uſu uenit: uenas exteriores, & quæ ad rectitudinem ſitæ ſint, incides. liene autem inflammationem patiente, uenã ſiniſtræ manus internam ſecabis. ſi iecur, internam dexterę. artubus uero patientibus, euacuationem, ſiue reuellere, ſiue deriuare uelis, a coniugibus faciendã ſcito: niſi morbus ſit diuturnus: propterea quod eo caſu ab ipſo affecto membro detrahere ſanguinem oportet. ita etiam in angina, uenas, quæ ſub lingua ſunt, incidimus, ubi nimirũ corpus totum iam ſit uacuum, morbuſque ſit diuturnus, eademque ratione, & lieni, & iocinori cucurbitulæ affiguntur. ſic aliud etiam quod uis membrum affectum ſcarificamus, ſi non amplius confluere humores uideantur. Quoniam autem corporis particulæ quædam ſpatia intus habent, quædã extra, quædam utrinque, quædam neutra ex parte, ſcire conuenit, quænam exſiccandæ ſint, quæ ſecus. atq; ex ſimplicibus quidem arteriæ, uenæ, ac nerui; quę in artubus ſunt, intus habent: quæ intra peritonæum, utrinque. nerui autem, qui in artubus, neutra in parte. qui intra peritonæum, ex al-

terutra parte. uiſceribus uero fere omnibus ampla ſpatia & intus, & extra inſunt. caro quoque, ut pulmonis, rara: contra uero, renum denſiſſima. poſt hanc iocinoris. lienis uero caro, quo eſt denſior carne pulmonis, eo eſt, quàm iocinoris, rarior. in his omnibus, quæ neutra in parte habent ſpatia, quibus ſuperuacaneam fluxionem excipiant, ea exſiccanda ſunt, licet ſuapte natura non admodum ſicca fuerint: cuiuſmodi ſunt nerui, præcipueque ij, qui ſint in artubus. ſed quæ intus, & extra aliquid relaxare inflammationis poſſunt, ea non iam poſtulant, quæ exſiccare ualde poſſint: præſertim ſi laxam carnem, ut pulmo, habeant. Quædam etiam ſunt, quæ abluere oportet aut clyſteribus, aut medicaméto, quod excire uomitum queat. qua uero ex parte ſuperiore ne, an inferiore hoc faciendum ſit, nemo, opinor, ignorat. quatenus uero progrediendum ſit, ipſe mitigationem pro termino ſtatuit.

Ne humores effuſi intro retrahantur: ſed tranſitus exſiccentur.

Aggreſſus eſt Hippocrates multos curationum

tionum modos nos docere, de quibus est in alijs eius libris scriptũ perfectius: ut de purgatione, deque euacuatione, & alijs est a nobis declaratum. docuit enim deriuandum esse, cum humor aliquis euacuationis indigens non cœperit per oportunum locum ferri, neque tamen admodum procul ab oportuno, neq; in eum, qui sit maxime contrarius: sed si per urinam euacuari cœperit, uitiata uesica, aut renibus, tunc præstat, per aluũ deriuare. deinceps uero post deriuationem de reuulsione agendum putauit: ut humorem non progredientem, ducamus. si enim infestus humor excernatur, ac moderata sit euacuatio, sinendum est, ut fiat, neque ulla cura adhibenda: at si immoderata sit, aliquid a medico faciendum est, ut modo copiã eius nimiam cohibeat, modo eius defectionem irritet. Itaque docet, eos humores, qui ad cutim uergunt, per cutim esse euacuandos: propterea quod procul sane perducentur, si eos in imas corporis partes reuulseris, ut per aluum, aut per uomitum euacuentur. ipse enim uocare † effusa, & effusiones, & effusos humores solet eas excretiones, & euacuationes, quę

† ἐκχυμένα. ἐκχυμώσεις. ἐκχυμώματα.

ex uasculis fiunt: quæ quidem fieri solent, cum uenæ, quæ in cute sunt, cõtunduntur, ac sanguis per ipsas contusas effunditur. is tamen non uno loco ita effusus statim in grumos coit: sed postquam effusio per persultationem efficitur. si uero sanguis ita cõstiterit, locus pallescit, ac nigrescit: propterea quod sanguis in multas sit corporis particulas diffusus. quocirca adhibenda diligẽtia est, ut prius, quàm nigrescat, curetur. quod faciemus, si sanguinem discutere conati erimus, cum ipsum ægre posse discuti ubi in grumos coierit, intelligamus. Ceterum quomodo effusa curanda sint, recta uia ac scientia in methodo medendi perdiscere potuisti. & itẽ in ijs libris, qui de medicamentis locorum conficiendis conscripti a nobis sunt. & tamen nunc quoq; nonnulla afferentur. partes igitur intimæ corporis omnes, quæ male affectæ sint, ualentiora postulant medicamenta, quàm quarum in superficie morbus est. omnibus autẽ effusionibus euacuatio pro medela proposita est. cumque foras uergant, nullo pacto intro eas retrahere fuerit consilium. idque ipse paulo ante nos docuit, educenda esse

esse omnia, quæ uergant, per loca oportuna. proinde ijs, quæ calefacere eas ac modice siccare possint, utemur. nam quæ ualẽter siccant, digerunt illa quidem inter initia euidentius, quàm imbecilliora: sed tamen quasdam affectus reliquias præduras, quæque curari uix possunt, relinquunt. medicamenta uero, quæ humectant, & calefaciunt, & ea, quæ omnes relaxantia solent appellare, & ex ijs, quæ ad siccius uergunt, neque tamen perspicue, neque euidenter cõtrahunt, sunt omnium effusionum remedia. Cum uero totum id, quod effusum est, discussum sit, tibi integrũ erit, rupta, si qua erunt, uehementius exsiccare: ac deligatura coniungere.

Turbatio, infusio, ablutio, quibus ad sedem abscedit: unde exoluitur aut medicamentum, aut ulcus, aut humor quispiam, qui constiterit, aut germen, aut flatus, aut cibus, aut paruum animal, aut æstus, aut alius affectus quidam.

Multos curationis modos nos docet, aut potius ad prædictos aggregat, quibus utamur, cum quid sedi, uel intestinis, præsertim recto, molestiã afferat. affectus porrò caussa esse potest aut abscessus, aut me-

dicamentum; hoc est quippiã ueneni uim habens: aut ulcus, aut humor aliquis ibidem compactus, & infixus, aut exortus alicuius rei, & germinatio, aut flatus illic cõtentus, & cui transitus non pateat, ut prodire queat: aut cibus non confectus, aut exiguum quoddam animal ibi genitum, cuiusmodi sunt lumbrici: & cetera huiusmodi parua animalia: aut æstus uexans, aut aliud mali genus. hæc enim omnia irritatione, quam ipse turbationem uocat, & infusione per sedem, & ablutione uel curantur, uel certe mitigantur. ac nos iam de his locuti sumus in ijs libris, qui sunt de locis affectis: neque opus est, nunc longiorem orationem de eis instituere.

Hæc autem spectanda sunt: quæ sponte sua desinunt: aut uelut pustulæ ab exustione excitatæ. in quibus qualia lædant, aut prosint. figuræ, motio, in sublime sublatio, & rursus subsidentia: somnus, uigilia, anxietas, oscitatio, horror; ut quæ facienda, aut probibenda sunt, anteuertas.

Cum aliquid sua sponte fit, id quomodo desinat, spectandum est: utrum inquam morbum soluat, an uero alium affectum quendam pariat: an pustulas quasdam excitet,

tet, ut in æſtu, atque ambuſtis fieri conſue uit. quo ſane caſu eſt præterea uidendum, illa ne proſint, aut noceant. Si enim utilita tem afferant, ea ſic erunt ſinenda, nec ulla eis adhibenda curatio: ſi uero noceant, tũ & prohibenda, & curanda eſſe ſcito. Signa autem erunt hæc: figuræ corporis, faciei, oculorum, decubitus, &, uno uerbo, ipſiusmet ægroti. Hæc uerba aliter quoque ſcripta comperiuntur, ad hunc modum: figuræ ipſarum: ut hoc de puſtulis dictum in telligamus: quo figuram ipſarum ſpectemus, latæ ne illæ ſint, an rotundæ, an globoſæ, an aliam figuram habeant. nam quæ a calido humore gignuntur, eæ tum cito iu dicantur: tum minime latæ ſunt: quæ uero a frigido, eæ & latæ ſunt, & diutius perdurant. quocirca ab Hippocrate dictum eſt, latas puſtulas non admodum pruritum excitare. ſolẽt autem exoriri, cum natura par tes imas corporis expurgat, ut nonnunquã per excretionem, ita per decubitum ad cu tim. mea uero ſententia eſt, quæ hoc loco dicta ſunt, in ægrotante eſſe accipienda. ad dit enim, motio, ſublatio, & cetera: ſiquidem mentis torpor, corporiſque pigritia, & pro-

& propenſio ad ſomnum, & capitis grauitas, ac ructus acidi, in uentre redundantes, a pituita originem ducunt: ſicut eleuatio, & ſubſidentia a flaua, atraque bili oriuntur: uigiliæ autem a flaua, aut potius ab utraque bili excitantur. atque ea quidem, quæ ad ſomnum, quæque ad uigilias pertinent, accurate ſpectanda ſunt; ut oportune adhibeantur: ut uideamus, an in principio acceſſionis, an in ſtatu, an denique in declinatione ſomnum concedere par ſit. etenim in principio acceſſionis febris, cum humores & crudi, & copioſi ſint, ſomnus ſemper nocet: ut etiam noxius eſt, cum abſceſſus uentrem uexat. cauſſa eſt, quia calor intro ſe recipit, & cum eo ſanguis quoque intro recurrit, cumque eo tempore natura nihil aduerſus morbum agat, longior fit acceſſio. at ſi crudi quidem humores in aliquo ſint, ſed tamen pauci, ſitque uirium adiuncta imbecillitas, tunc ſomnus potius commodum, quàm damnum afferre ſolet. interdum etiam in eiuſmodi ſomno ſplendores quidam e redundantibus excitati humoribus, oculis obuerſantur. *

Sic habetur ĩ utroq; exẽplari.

* * Anxietatem autem uocauit, quam

quam plerique tędium ſui nominant. aiunt enim eos ægrotos anxios eſſe, qui decubitum ferre non poſſunt, ſed formas mutant; quia præſens eis ſemper moleſta ſit. quod ijs potiſſimum euenit, quibus in ore uentriculi propria quædam moleſti humoris qualitas continetur: qui humor neque multus ſit, neque in uentriculi ſpatio innatet, ſed in eius ſit tunicis immerſus. Oſcitatio uero eſt ueluti pandiculatio: quam uel humor flatuoſus, uel flatus uaporoſus in muſculis contentus gignit. Horror autem eſt affectus prauorum humorum per cutim diſcurrentiūm. In extrema autem dictione, iubet maturandum eſſe, ſi quid faciendum, uetandumve ſit. dixit enim in aphoriſmis, præcipitem eſſe occaſionem. quocirca minime par eſt, res agendas in aliud tempus reijcere, ac ſocordes eſſe: ſed anteuertere, atque accelerare.

Correctio per uomitum: inferne, per exitum, 18
aut ſputum, mucum, tuſſim, ructum, ſingultum, flatum, urinam, ſternutationem, lachrymas, pruritus, euulſiones, contactus, ſitim, famem, repletionẽ, ſomnos, labores, laboris uacuitatem, corporis, mentis, per diſciplinas, memoriam, uocem, ſilentium.

Morbi

Morbi complures inueniuntur, ad quos tollendos aut omnia hæc remedia, aut certe eorum multa sunt accommodata: de quibus nos iam supra disseruimus. In primis autem uomitu utimur, cum magna glutinosorum humorum copia uentriculo continetur, eamque abstergere conuenit. interdum etiam uomitus non confert; ut cum uentriculus infirmus est, & totius corporis excipit in se redundantias. sed tum præcipue uomitum imperamus, cum flaua bilis in uentriculum confluat, & homo sit suapte natura biliosus, regioque sit calida, & ipse sit ad uomendum assuetus. at quæ per exitum gradiuntur, ea per infernas partes ducenda sunt: ut præceptum, aphorismi-
" que sententia seruetur: Quæ ducenda sunt, &c. Sicut quæ sursum repunt, per uomitũ euacuanda sunt. ac de hoc, ceu de signo, ipse in libro præsagiorum uerba fecit. Subiungit quoq; alios curandi modos, ut per sputum, mucum, tussim, & alios, quorum ipse mentionem fecit. atq; e sputo quidem duplex oritur indicatio. prima, colore, tenuitate, ac crassitudine, morbi genus significat: altera indicat, per sputum esse euacua-

tionem

tionem faciendam: quod effici a medicis solet per apophlegmatismos, & ea, quæ per nares caput purgant, & [illegible]apotia quædam, quæ sub lingua continentur. de colore autem sputi, quod in morbis colorem contraxerit, hoc est, cum rubrum, aut cruẽtum, aut uiride sit, aut alio quouis modo affectum, ipse tum in præsagijs, tum uero etiã in libris de ratione uictus in morbis acutis locutus est, his fere verbis: Sputũ inquit, in » omnibus doloribus, qui pulmonem, costas » que obsideant, & cito, & facile excreari de » bet; quodq; flauum est, admodum permix- » tum sputo apparere. nam flauum, quod sincerum sit, periculosum est. album uero, & glutinosum, & rotundum, inutile censetur. si uero admodum uiride est, & spumeum, malum est: sed grauius est nigrum. In libro uero de uictus ratione, ad hunc modũ scri bit: Si inquit, in dolore lateris continenti, » quiq; fomentis adhibitis se non remittit, » ac sputum non procedit, sed summe gluti- » nosum sit, nec concoctum: & quæ sequuntur. in lateris enim morbo dolor sentitur, qui pungentis sensum inuehit, habetq; respirandi difficultatem adiunctam, & sputũ

colore

colore infectũ. ideo si sanguis sit biliosior, sputum erit aut flauum, aut pallidum; si pituitosior, erit sputum spumeum, & candidum: si magis melancholicus, tunc erit aut nigrum, aut liuidum: si nihil horum sanguis habeat, rubrum sputum reijcietur.
✠ sunt enim uentriculo duo meatus dati: quæque in ipso praua cótinentur, magis fluitant, & euomuntur. quę dam per intestina secedunt: ut quæ per renes, ac uesicam transeunt, per urinam excernuntur. quæ ex cerebro, ea potissimum per nares, interdum uero per palatum, auresque euacuantur. Mucum uero etiam interdum aqueum, crudumq; uidemus, quē prohibere oportet usu rerum, quæ odoratui offeruntur, & medicamentorum, quæ per nares attrahuntur, & eorum, quæ imponi auribus solēt. cuius sane generis sunt grauedines, quas uocant: quas inter initia lædit sternutatio, cum nimirum crudi, incoctiq; humores sint. sed neq; etiam interdum rerum uenerearum usus prodest: propterea quod uehemēs quædam fit motio, quæ replere caput consueuit. idque est affectui contrarium, quippe qui tranquillitatē,
& quie-

& quietem poſtulet, & modicum calorem expetat, ut crudi humores coquantur, ac non fluant. cum enim iam cocti fuerint humores, fluxus cohibetur, atque euacuatio per ſternutationes fit. porrò grauedinis, ac deſtillationis cauſſa eſt cerebrum, cum ueluti e ſimilibus inter ſe particulis conſtans, in frigore intemperiem contraxit. ac deſtillationem quidem uocamus, cum excrementum in os defluit: grauedinem, cum in nares: raucitas uero deſtillationes ſequitur, cum fauces humore imbutæ fuerint. Si uero in * * *

Cum uero aut nulla ex parte complectitur, aut diminute, aut uitioſe, tunc flatus fluctuationesq; conſequuntur. ac flatus quidem, cum & cibi flatui gignendo ſunt, & uentriculus non ualde frigidus ſit. fluctuationes uero, cũ in eo nihil ineſt, quod uerti in flatum queat, aut cum ſit uehementer perfrigeratus. De uitioſis autem eius motionibus, ut quædam tremorem, quædam palpitationem, aut ueluti fluctuationem, conuulſionemq; afferant, eſt iam a nobis diſputatum in eo libro, quẽ de ſymptomatum differentia conſcripſimus. nunc

ſcire

ſcire conuenit, motum uentriculi, qui fere conuulſionis ſpeciem præ ſe fert, qui in ſin gultu accidit, non eſſe conuulſionem eam, quæ ſolis accidere muſculis conſueuit: pro pterea quod neq; uentriculus, neq; eius gu la muſculus eſt. motio enim uitioſa quædã eſt expellentis facultatis, quæ aliquid mo- leſti reijcere cupiat. proinde in uomitibus reijciuntur ea, quæ in eius ſunt amplitudi- ne: in ſingultibus uero ea, quæ in uentricu li ſunt corpore: ſicut in tuſſi omnes uentri- culi partes id, quod eis moleſtum eſt, ex- pellunt. ſingultus autem ex nimia inanitio ne, aut repletione fieri aiunt. qui ex inani- tione oriuntur, inſanabiles ſunt: quos exci tauit repletio, ij ab incidentibus, abſtergẽ tibusq; ea, quæ impacta ſunt, medicamen- tis curantur. *

Conuulſionem igitur, tremorem, palpitationem, rigorẽ, horrorem, ſingultum, tuſſes, ructus, ſternu tationes, & oſcitationes eſſe motus uitio- ſos, iam eſt a nobis declaratum. ſimulque oſtenſum, eadem eſſe naturæ opera, quæ ab aliqua morboſa cauſſa ad motum uiolẽ ter impellitur. ceterum uellicationes, ſin-

gultus,

gultus, tuſſes, ſternutationes, pruritus, quę que ſunt huiuſmodi, ſi parua, debiliaq; ſint, ceſſant ſiquis ea ferat, ſeq; ab eis abſtineat. moleſta autem eſt ſitis uel maxime: eaque duabus de cauſſis oritur, tum penuria humiditatis: tum caliditatis redundantia. ſed primum genus ægre curatur: alterum tollit acetum ex aqua epotum. ideo ijs, qui noctu ſiti torquentur, conuenit ſuper dormire: propterea quod concoquitur, ac deſcendit per ſomnum ſitis cauſſa, quæcunq; ea fuerit. ſi enim ex potus penuria ſitis orta ſit, curabis, ſi potum dederis: ſi ex uini calore, aqua reſtinguetur. * planum eſt enim contraria curari cōtrarijs. ita famem curabis, ſi cibos offeras: ut expletio tollitur penuria, & euacuatione: ut ſomnus, inſomnia: labor uacuitate laboris, quæ uel ad corpus, uel ad animum, uel mentem, uel rationem, uel ratiocinationem pertineat. itemq; uox, hoc eſt ſermo, ſilentio, & uiciſſim, contra. Γνώμην uero nunc uocat intelligentiam, quam mentem atq; animum communi nomine homines appellant. Eorum uero, quæ uoce proferuntur, eſt ratio, qua & conſequentia, & repugnantia cognoſcimus:

gnoſcimus. quibus & diuiſio, & coniunctio, & reſolutio, & demonſtratio, & cetera conſimilia continentur. Quomodo autẽ mens idem quod intelligentia, & intellectio apud ueteres ſignificet, eiusq; rei multa afferri poſſint teſtimonia, ſuperuacaneũ eſt memorare. Iam uero animi quoq; ægritudines ſunt ira & triſtitia. ſed animus, & & ira differunt ab angore, & triſtitia in actionibus. in ira.n. atq; animo calor naturalis intenditur, ac propagatur, bilisq; tũc gignitur, atque augetur: in triſtitia uero, atque angore contrahitur natiuus calor, & frigidus, pituitoſusq; humor generatur. itaque cum in corpore frigidi, pituitoſiq; humores redundant, tum non modo corporis motione, ſed etiam agitatione mentis excitare, ac uelut accendere natiuum calorem oportet. qua in re iram, non tamen uehementem, corporis motionibus adijcies, ut calor propagetur, & humores ad extimas partes expellantur. hoc enim iam eſt a nobis in libro * de morbis uulgaribus demonſtratum.

* * * Sed etiam in dolore capitis, cum mali cauſſa eſt eiuſmodi

humor,

humor, qui mediocrem calorem postulet, scito in deligatione esse remedium. si uero humor aqueus sit, etiam sternutamentis adiuuatur: at contra si sit biliosus, excitandæ sternutationes non sunt: propterea quod humor perturbatur, & augetur. Qđ uero ad loquelam & silentium pertinet, nō est temere ab eo adiūctum. cum enim uox sit motio instrumentorum respirationi deseruientium, in multis morbis loqui, in multis silere prodest: ut in sputo sanguinis utile est neque clamare, neque uehementer spiritum ducere, aut mittere: neque pulmonem, neque thoracem, neque asperam arteriam ualenter mouere. Vrinam autem esse optimam ipse dixit, cum alba sunt subsidentia, leniaque, & æqualia. idque omni tempore usque, dum morbus sit iudicatus. ita enim tutelam indicat, & morbum fore breuem significat. De somno hoc est etiam ab Hippocrate conscriptum: esse nobis natura comparatum, ut die uigilare assueti simus, noctu dormire, si hoc immutetur, malum esse: peiusque censeri, si neque die, neque nocte quispiam dormiat. huius rei afferre caussam potest aut dolor aliquis, aut

 labor,

labor,aut animi ægritudo,aut corporis affectus. quem,utrum curationem postulet, intueri maxime debemus.

19 *Hystericæ purgatio: quæ superne erumpunt,ac torquent:pinguia,sincera,spumea, calida, mordacia,æruginosa,uaria,ramentosa,fæculenta, cruenta,flatus expertia,cruda,cocta,sicca: quæcunq; circunfluunt;contemplanda sunt:itemque ferendi difficultas prius,quàm periculum adueniat:quæque sedare non oporteat.*

Hysteram plerique non medici solum, sed etiam philosophi uterum appellarunt, eam inquam partem, quam natura mulieribus ad concipiendum dedit. equidem multas ego hystericas fœminas uidi, quarum nonnullæ ita iacebant,ut sensus,motusque expertes essent:pulsumq; & languidissimũ, & minimum haberent,aut certe nullũ penitus habere uiderentur:nonnullæ uero & sentirent, & mouerẽtur,ac ratione integra sine noxa,uterentur, uix tamẽ respirarent. nonnullæ denique, quæ artus contraxissent.uteri autem affectuum sunt multæ differentiæ: quas omnes,ut ita dicam, in sexto de locis affectis recensui. extitit autem

quæstio

quæstio a nonnullis allata, utrum omnes mulieres ita affectæ, sint mortuæ: quæ sane absurda quæstio est. cum enim quædam in columes euaserint, perspicuum est, eas nõ esse mortuas. sed, inquiunt, non respirant. respiratio autem a uita, & uita a respiratione non separatur. ita quicunque uiuit, omnino respirat: quique respirat, is etiam omnino uiuit. inire igitur hanc rationem possumus, exiguum eis relictum esse calorem ex arteriarum, & cordis actione: quam perspirationem quidam uocant: sicut respirationem eam nominant, quæ a thorace, & pulmone efficitur. quoniam uero in ijs, quæ ex utero suffocantur, totum corpus est refrigeratũ, ideo respiratio, per os nullo modo efficitur: per arterias uero fit. sed hæc, cũ sit perexigua, sensum latet. porrò in hosce uteri affectus incidere mulieres propter menstruas purgationes, retentas, aut propter semen, probabile fuerit. quanquam seminis retentio maiorem habere uim ad lædendum corpus, quàm menstruæ purgationes suppressæ, uidetur: præsertim ijs in corporibus, in quibus semen suapte natura peioris succi sit, & copiosius, ac uita in
 otio

otio traducatur:& eæ mulieres frequentio re admodum concubitu prius uterentur: deinde ex toto,& confertim à priſtino uſu ſe abſtinuerint. hæc autem ſymptomata, quæ hyſterica nominantur,ad uterum,tanquam ad radicem pertinent. ac quidam arbitrantur,uterum eſſe uelut animal, quod gignendæ prolis deſiderio trahatur:proinde ſi priuetur ijs, quæ concupiſcit, totum ab eo corpus lædi. atque hoc ipſum apud Platonem ſcriptum inueniri aiunt,his fere
« uerbis:Qui autem,inquit, uterus ac uulua
« in mulieribus appellatur, cum animal ſit
« creandæ prolis cupidum, ſi intempeſtiue,
« ac diutius uacans fructu fuerit, ſuccẽſens,
« ægre,moleſteq; fert: & in omnem corporis partem pererrans, ac ſpiritus uias obſtruens,nec ſinens fœminas munere fungi reſpirationis, in extremam dubitationem conijcit: atque alios omnigenos morbos affert.ſed hoc ſciendum eſt, ut alibi demõſtrauimus,uterum neque animal eſſe, neq; per corpus uagari: ſed modo ſurſum, modo in latus retrahi, propterea quod ſpiritu impletur.itaque latitudo amplificatur,longitudo uero fit breuior: ob eamq; cauſam

ſurſum

ſurſum trahitur. plenitudo autem ex menſtruis purgationibus, quæ retentæ ſint, oritur. atque ita uteri uincula humore perfuſa, extenduntur. his porrò extentis, uterus continui ratione ſimul contrahitur. itaque ſi æqualiter ex omni parte trahantur, ipſorum commutatio in nullam partem propẽdebit. Si uero inæqualiter, ad partem uehementius trahentem extendentur. Vexat uero etiam interdũ fœminas fluor is, quẽ muliebrem nominant: idque ſine ulla uteri affectione: cum uniuerſum corpus per uterum expurgatur, & euacuatur: ſicut etiã euacuari quandoque per renes ſolet. Vteri autem inflãmatio ex multis excitatur cauſſis: ut ex ictu, ut ex menſtruis ſuppreſſis: ut a refrigeratione, ut ab inflatione, ut ex abortu, ut ex partu ægre edito. inflammationem ſequitur acuta febris, capitis, ac ſedis oculorum dolor, colli cõuulſio, inclinatio in aduerſum, ſtomachi ex conſenſu dolor. tum uero os uuluæ conniuet: pulſus parui, crebrique redduntur. Inflãmmatio uero in abſceſſum tranſit. quo tempore inordinatæ cum horrore acceſſiones mulieres inuadunt. & exulceratur ſæpe uterus ex diffici-

li partu, aut fœtu extracto, aut corrupto, uel ab acribus medicamentis, aut a fluxu, aut a ruptis abſceſſibus: atque interdum in cancrum deſinit. quinetiam ſcirrhum uulua contrahit, aut duritiam, aut inflationem, a quibus uexatur. quorum morborũ remedia ego breuiter ſubiungerem, niſi de eis ſæpe uerba feciſſem, ac nunc non eſſet de ijs loquendi locus: ſicut neque de utero procidenti, neque de eodem, cum eius os occluditur, neque de alijs eiuſdem morbis in præſentia dicendum eſt. *

Eas uero, quæ ex utero ſtrangulantur, quæ ſint frigidiores. *

admotis ſeminibus odoratis. pulegij coma. artemiſia, ruta. acorum. ſuperdare autem conuenit. tum ex myrrha, & quæ craſſitudinem incidant. ſi uero propter uteri humorem non poſſis at eius, qui

qui ſiccior ſit, eſt a contrarijs petenda curatio.

ſed flatus, qui uterum uexent, prohibet, & auxilia, quæ admouentur, repellit.

quocirca oportet aliam curationis inire rationẽ.

inutile eſſe plane perſpicitur. ſed & illud eſſe incommodum uidetur, quod æruginoſum, uarium, aut cruentum, aut ramentoſum,

quæque boni, & quæ mali conſulenda ſint, ab ipſo perdiſce. Sic enim ſcri ptum reliquit: Alui, inquit, excrementum "
optimum eſt, quod molle eſt, & conſiſtens, "
& eodem tempore, quo in bona ualetudi- "
ne, excernitur, & ad proportionem eorũ, "
quæ ingeruntur. Si.n. talis deiectio ſit, inferiorem uentrem recte ualere declarat. at ſi liquida fuerit, utile erit, ut ſine ſtridore, neque frequenter, neq; ex breuibus interuallis deijciatur. creber.n. deſidendi labor inſomniam

ſomniam parit. cum uero æger affatim, ſæpeque deijcit,ne animus ipſum deficiat,periculum eſt. In his nos docuit, ut perſpecta conſiſtentia, quantitate,& tempore deiectionis, quæ optima ſint alui excrementa, cognoſcamus. ut autem excrementa liquida ſint,cauſſa eſt, quia ex uentriculo in iecur non ſit facta diſtributio: uel quia de iocinore, aut liene aliquod excrementum in ipſum defluxerit:idque & bonum,& malum eſſe poteſt. ac bonum quidem,ſi & iecur,& lien,& totum denique corpus per iecur expurgetur: nõ bonum uero, cum ſymptoma eſt, propterea quod non recte ſit facta diſtributio ∴

∴ ∴

∴ ∴ ∴

nunc uero indicat,peſſima excrementa non modo a conſiſtentia, quantitate,& tempore,quo deijciuntur,dignoſci: ſed ex colore,odore,& ſonitu, qui cum eis ſit coniunctus. ait enim: Quod ual

de

de liquidum eſt, albicans, aut pallidum, aut rubrum uehementer, aut ſpumeum, prauũ eſt: ſicut etiam glutinoſum, album, ſubpallidum, lene: cauſſa eſt, quia liquidum, eſt cruditatis ſignum: album uero indicat, pallidã bilim in uentrem ex iecore non deſcendere: pallidum, magnã pallidæ, æruginoſæq; bilis copiam admixtam eſſe. ſpumeum uero modo indicabit flatuoſum ſpititum eſſe cum humore, qui difficulter ſoluatur, permixtum: modo uero caloris copiã. exigua porrò, tenax, albaq; deiectio erit colliquationis nota: quod nimirum pinguedo ab igneo calore, qui tamen nó admodum malignus ſit, liquefiat. quæ uerò ſubpallida, leniſq; eſt, eiuſdem eſt colliquationis indicium: ſed ſignificat pinguedinem a uehementiore calore conſumi: aut quia pinguedo uetus, aut ſemiputris exiſtat.

∴ ∴ ∴

Præterea ubi ait:

∴ ∴

itemque

itemque cum sub iungit: nigra, pinguia, liuida, æruginosa, fœtida. planum est nigra eum colorem ab atra bili pura contraxisse, liuida ab eadem, sed modica. pinguia autem deijciuntur, quod pinguedo ab igneo calore simul col liquetur. fœtida uero corruptelam subesse significant.

proinde fit uaria multorum affectuum sint indicia.

sinceras uero ipse deiectiones appellare cōsueuit, quæ nulla sunt aquosa humiditate permixtæ: solo humore, qui uacuatur siue is biliosus sit, siue melancholicus; siue porri colorem imitetur, siue bilis sit, quæ æruginosa nominatur, intestina peruadente. huiusmodi enim deiectiones exustam esse omnem natiuam humiditatem a calore febris indicant. usu uero etiam quandoque uenit, ut sincera, quæ pallida, aut flaua, aut fulua, aut rufa, aut æruginosa, aut nigra sint, deijciantur: sicut etiā prærubra illa est proluuies, quæ in iocino-

ris

ris affectionibus excernitur. quam ob rem modo cruentæ, modo prærubræ deiectiones redduntur.

ut in secundo de uulgaribus morbis ostensum est.

indicans quoque, perinde ac ipsemet ægrotum quempiam conspexerit, in quo natura impellente proruperit ad intestina, & uentrem inferiorem.

plerunque enim huiusmodi deiectiones cum torminibus excernuntur: cum nimirum affectio, in qua talia excernuntur, praua fuerit.

quo in loco de aqua mulſa differit. ceterum ſpumea alui excrementa, ac potius quæ ſunt magis, quàm par ſit, bilioſa, ac magis etiam calida, educit ea mulſa, quæ magis pura eſt, quàm quæ aquea. nam quo ſincerior ſit, eo maiorem uim ad excernendum habet. hæc que eſt bilioſarum, ſpumantiumq; deiectionum cauſſa. Mordacia autem excrementa duobus modis ad motum incitantur: uno, cum ab ipſo corpore ſenſibili impelluntur: utpote quod eius, quod alienum ſit, expellendi uim habeat: ut in commentarijs de naturalibus facultatibus probatum eſt: altero, cum uehementiore motu agitantur, quem uel exercitationibus, uel frictione adipiſcitur. quæ igitur ſubcallida, putriaq; excrementa ſunt, ea non modo horrorem, ſed rigorem quoq;, & febrim afferre poſſunt. cruda uero, ac tenuia, ut horrorem quidem & rigorem afferant, certe febrim non accendunt: niſi notabilis quædam copia utriſq; accedat.

propterea quod uſu

non

non uenit, ut ægrotus, præſertim morbo acuto, habeat uentrem robuſtiorem, quàm in naturali ſtatu habuiſſet. quãquam quod cum morſu aliquo celeriter ſecedit, neque robur uirium, neq; imbecillitatem plane indicat. ſed quod ſine morſu, aut aliquo alio ſymptomate, & oportuno tempore ad motum excitatur, id ipſum tres uentris facultates alterantem, retinentem, & expellentem ualentes eſſe declarat. crudum uero alui excrementum erit tenue, aſperum, ſucci expers, & quod eorum, quæ ingeſta ſint, qualitatem ſeruet. quod uero ex ijs fit excrementis, quæ ex toto corpore in uentrẽ confluunt, id rufum ſine permixtione eſt: quod tum deniq; accidit, cum amaræ bilis humor purus, & copioſus in uentrem confluit. uiride autem eſt æruginoſæ indicium: ut nigrum eſt uel atræ, uel ſanguinis in eo loco peruſti. ſi uero uelut quid liuidum in excrementis appareat, nec quid tale æger ſumpſerit, refrigerationem quandam, & extinctionem partium internarum indicabit. ſicut etiam ſi pingue ſit, nec quid eiuſmodi æger comederit, eſt, ut dixi, colliquationis nota. & quod ualde fœtet, ſi hoc etiã

ex

ex cibo non proficiſcatur, non mediocrem ſubeſſe corruptelam declarat.

multæ enim affectiones longius tempus, in quo concoquantur, poſtulant: periculumq; multitudini, & copiæ par afferunt. facilius enim ſimplex concoquitur affectio; minusq; eſt, quàm multiplex, periculoſa. Ceterum Hippocrates terminum deiectionibus præſcripſit facilitatem, aut difficultatem tolerandi: ut ſciamus, quo in loco ceſſandum, in quo ſecus. ſic etiam in aphoriſmis cenſuit, cum ait, Si qualia purgari oportet, purgentur, confert, & facile ferunt. contraria, difficulter. nam ſi quæ uexant, euacuentur; ægroti facile ferent: ſi quid uero aliud euacuetur, ac non id, quod moleſtum eſt, omnino neceſſe eſt eos id moleſte eſſe laturos. Turpe enim medico eſt, ſi permittat, ægrotum adire periculum prius, quàm id, quod immodice circunfluit, cohibeat, & comprimat. quocirca iubet, ut excrementa alui perſpiciamus,

ciamus, ac non ſolum qualitatem, ſed etiã quantitatem contemplemur: tum tolerandi facilitatem, & difficultatem, & uires ægrotantis, ac ceteras diſtinctiones, de quibus nos iam perſæpe locuti ſumus, diligenter attendamus.

Maturatio, deſcenſus eorum, quæ infra ſunt: fluctuatio eorum, quæ ſupra: quæ ex utero: ſordes aurium: irritatio: adapertio: euacuatio, calfactio, refrigeratio, intrinſecus, extrinſecus: horum etiam, horum non. Alui autem egeſtiones iis, qui ſe ſe laboribus exercent, quandiu parum ederint, parumque potauerint, modicas, ac duras eſſe oportet. quæ uero liquidiores ſunt, ut in tranſitu conformentur, hæ ſane ſunt omnes deteriores. at iis, qui multum edunt, multumq; laborant, oportet tranſitum excrementorum mollem, ſiccumque eſſe. ſi uero inſuper homines febrim habeant, aut alui profluuia repetierint, eaque longa fuerint, penitus mala cenſentur, ſiue ea biliosa, ſiue pituitoſa, ſiue cruda ſint. Et cetera, uſque ad eum locum, Cum infra. 20

Paulo poſt monebit, concocta medicari oportere. & ſupra etiam dixit, maturationes intro, aut foras, aut quo decet, uergere: idem momentum, & eandem inclinationem humorum nunc innuit eſſe atten-

dendam. nam quæ infra deſcendunt, ſi matura, concoctaque ſint, per infernas educi partes poſtulant: quæ uero ſuperfluitant, hoc eſt, quæ ſupra uergunt, per ſuperiores. ceterorum eſt eadem ratio. Sordes autem aurium ſpectare oportet. comperies enim, quorum aures deſtillatione laborent, modo liquore quodam tenui, ac liquido: modo ceu purulento, ac fœtido: cum membra debilia & multum, & prauum colligere excrementum conſueuerint. Nam & grauitates audiendi, & ſorditates aut propter aliquam aurium particulam, aut propter neruum, qui in eas a cerebro pertinet, aut propter cerebrum ipſum in ea parte læſum, unde neruus exoritur, conſtare uidentur. aut etiam a tumore aliquo præter naturã proficiſcuntur, qui in meatu excitetur, quod ibi germen quod tofi, aut carnis ſpeciem gerat, ſit enatum: idq; ex illis ſit, quæ præter naturam meatum obſtruunt: e quorum numero ſunt etiam ſordes, quæ de more in auribus gignuntur. Irritationem quoque air eſſe attendẽdam: in pleriſq; enim aphoriſmis uerbo ὀργᾶν hoc eſt turgere, & irritare, cum de ijs agit humoribus, qui ſunt ad

excretionem paratiſſimi, & ad euacuationem propetant, uti uidetur: idq; per tranſlationem ab animantibus ad uenerem concitatis: ut in ſequenti commentario oſtendemus, cum ea uerba, quorum initium eſt hoc, Concocta medicari, interpretabimur. Adapertio autem aut meatuum, aut effluxuum, qui in toto ſunt corpore, interdum nocet, interdum prodeſt. ac uenæ etiam in ſanguinis eruptionibus aperiuntur, & reſerantur: & item quæ ſuperuacanea ſunt, adapertis uaſis fluere ſolent. quo ſane tempore inſpicienda euacuatio eſt, calorisq;, ac refrigerationis partium, præſertim extremarum, eſt habenda ratio: ac conſiderandum, extrinſecus ne, an intrinſecus, an contra, ducere conueniat: & ubi hoc ſit agendum, ubi ſecus. multa enim ſunt, quæ nec calorem, nec refrigerationem poſtulant. multa uero, contra. id autem non modo in corporis particulis tibi pernoſcendum eſt, ſed in morbis quoque, & ſymptomatis: quæ certe non te fugient, ſi noſtros de cauſſis morborum, & ſymptomatum perlegere libros uolueris. Quæ autem de alui deiectionibus, deque alijs hic dicuntur, in uete

ribus libris non reperiuntur.

21 *Cum infra umbilicum est id, quod torquet, tum & tardum, & molle tormen est. si uice uersa sit, contra.*

Vt est ab ipso in aphorismis conscriptũ, si citra febrim tormina adsint,genuumque grauitas,& dolor lumborum,inferna opus esse purgatione significant: ita hoc etiam loco ait, tormina tarda,molliaq; esse,si partes infra umbilicum obsideant. contra uero fore, si a superioribus oriantur.ceterum curanda sunt tormina,cũ ex morsibus quibusdam, aut torminibus dissolutiones proueniunt.

22 *Quæ deijciuntur, qua uergunt: non spumea,concocta, cruda, frigida, fœtida, sicca, humida, male olentia.*

De ijs agit, quæ sua sponte deijciuntur. uidendum enim est, qua uergant. ac si per loca oportuna, & ut oportet, & qualia, & quanta deijci opus est, permittendum, ut egerantur: præsertim si non spumea,& concocta sint: siquidem natura tunc eadẽ per iudicationem excernit,ac fortasse etiam in die critico facit. Verum si cruda sint, tunc habe in memoria eas distinctiones, quarũ

ſupra mentionem feci: hoc eſt facilitatem tolerandi, & difficultatem. Siue enim cruda, ſiue frigida, ſiue fœtida, ſiue liquida, ſiue ſicca ſint, ægrotus uero facile ferat, cohibenda non ſunt: at ſi ille ægre, & difficulter toleret, ſupprimenda.

Sitis, quæ prius non adfuit: neque æſtus, neque alia occaſio, urina, naſi humectatio. 23

Hæc pro ſignis adhibuit: ſi enim ſitis, quæ prius non adfuit, nunc infeſtum hominem habeat, adauctum eſſe calorem ſignificat: præſertim uero, ſi neque æſtus ſit, neque ulla alia occaſio ſubſit. Occaſiones autem interdum Hippocrates uocat eas, quæ falſo cauſſæ appellantur: ſæpe etiam ita manifeſtas cauſſas uocat. Sic enim hoc nomẽ uſurpauit in quarto de ratione uictus in morbis acutis libro: Quocirca, inquit, qui medicinam facit, debet animaduertere, ne " ulla ipſum fugiat occaſio. Adhibere quo- " que animum urinæ oportet: ac magis, ſi prius neque talis, neque tanta erat: itemq; naſi humectationi, ut facias, quod ipſe nos monet; ijs, quæ nuper accidunt, nouo occurras conſilio.

Deiectionem, ſiccitatem, ſi corpus non concidit, 24

ſpiritum turbidum, hypochondrium, extrema, oculos male affectos, coloris mutationem, pulſus, frigus, palpitationes, cutis duriciem, neruorum, articulorum, uocis, mentis, figuram uoluntariam, pilos, ungues, tolerandi facilitatem, aut difficultatem, & nũ qualia oportet, ſpectabis.

Veteres, ac recentiores Hippocratis interpretes, cum nomen deiectionis quid ſignificet, ignorarint, multa, quæ minime decebat, attulerunt. Glaucias enim, & Heraclides Tarentinus, itemque Zeuſis, qui primi in omnes fere libros Hippocratis cõmentarios conſcripſerunt, deiectionem eſſe perturbationem quandam putant, cum æger conſiſtere uno in loco nõ poteſt, ſed modo huc, modo illuc ſe iactat. Rufus Epheſius, ac Sabinus, inter iuniores, non hoc, ſed quid grauius, eſſe deiectionem dixerunt. eſſe inquam mortiferum quoddam ſymptoma, quod ſolet euenire, cum quiſpiam inibi eſt, ut ſe moriturum opinetur. incidit enim, inquiunt, in eum timor quidam, ex ijs rebus profectus, quas ante geſſit, ut metus ac ſolicitudinis plenus reddatur. quo ſane tempore nec cibum ſumit, nec potum, ſed timet omnia, ac ſuſpectum habet

habet non medicum solum, sed eos etiam omnes, qui adstant, quippe operam illi suam præstant. Artemidorus, cognomento Capito, & Numesianus is, qui explanationem in aphorismos edidit, aliud de hoc nomine excogitarunt: quod & absurdum est, & indignum, cuius nunc fiat mentio. Sed Capitonem ego ita sentire non miror, quippe cum alij permulti eius errores inueniãtur; at de Numesiano magna me capit admiratio: quem & sapientem, & prudentem, ac non delirum, semper noui. sed pessime omnium hunc locũ Lycus explanauit. is enim maleuolentia in Hippocratẽ suffusus, omnia illius cogitata, omnesque sententias peruerse interpretatus est. Iam uero neque Asclepiades, neque Diocles Caristius hãc uocem recte intellexerunt. neque enim esse corporis symptoma, quod ad uires perti neat, sed mentis, quod ad animum referatur, putauerunt. sed quis Lyci Macedonis insolentiam, & Artemidori inscitiam, itemque aliorum loquacitatem, & absurdos sermones ferat? ac ne nos quoque huius culpæ affines simus, iam quid delectionis nomen apud Hippocratem significet, explicemus.

mus. In primis igitur, ſcire conuenit, ei nũc eſſe de ægrorum decubitu ſermonem inſtitutum: quos in præſagiorum libro dixit inueniri debere a medico in dextrum, aut ſiniſtrum latus in lecto iacentes, atque ita, ut totum corpus non ſiccum, ſed humidum ſit, ut eo in loco ſcriptum legimus. ſupinos autem iacere, minus bonum cenſet. Si quis uero decliuis ſit, & a lecto ad pedes delabatur, grauius id erit. mortale uero eſt, ſi hiãs quis dormit: imbecillitatem enim uirium ſignificat. quocirca oportet, ut ipſe conſulit, brachia, & crura parum reducta eſſe, ut totum corpus iaceat, extra figuras extremas conſtitutum. extremas autẽ figuras intelligo, in quibus longa extẽtio, aut flexus ſiue artuũ, ſiue ſpinæ ſint: quæ neruis ſupra modum extentis fiunt. hæc autem egregij illi interpretes ignorãt: qui uerbo tenus ſe Hippocraticos nominant; ſed ſi rem, atque doctrinam attendas, nihil eſſe aliud, quàm Sophiſtæ, & ſolo nomine medici, uidebuntur. Scito igitur, nunc deiectionem appellari, cum quis modo hominis uiuentis decumbere non poteſt, ſed tanquã mortuum, inanimumque corpus, deorſum fertur.

tur. cum enim quis iacens ad pedes subla-bitur, ut Hippocrates sensit, signum est, uirium ad extremam imbecillitatem perductarum. non posse autem stare, uel sedere, uel exurgere est certe minus graue: sed deiectum esse modo inanimi corporis, cum robur uniuersum est ex omni parte exolutum, & perditum, id corpus dicitur ab Hippocrate ἐῤῥίφθαι, hoc est deiectũ esse, & profligatum: ipseque affectus, ἔῤῥιψις: hoc est uiriũ deiectio nominatur. proinde alio in loco dixit, corporis cõtentiones, artuum duritias, & confractiones, cum dissolutus homo sit, in malis esse habendas: ut sciamus, corpus neque contentum, neque relaxatũ, sed moderate affectũ esse debere. est enim perspicuum, ipsum neque siccum, neq; humidum immodice esse oportere. Si uero sit, non erit ignorandum, siccos, aut humidos affectus in ipso consistere. ac morbi sicci, qui in arterijs, uenisque uersantur, & ex linguæ siccitate, & ex totius corporis squalore cognoscuntur. sed in externis quoque ulceribus siccæ inflammationes oriuntur, cum nullus ex eis tenuis humor fluit: itéq; oculorum inflammationes sępenumero ari-

dæ sunt, ac nihil inde excernitur. affectus quoque, quibus cerebrum obsidetur, cum nihil per nares, & palatum repurgatur, sicci dicuntur. de humidis contraria sentienda sunt, ut eos humidos censeas, cum de locis affectis superuacanea excernuntur. Vide igitur, num corpus deiectum sit, & profligatum: aut squalidum, aut humidum, aut siccum. at scito, remedia esse, ut ipse docuit, a contrarijs petenda. Deinde spectandum est, utrum tota moles corporis conciderit. mitior enim is morbus est, in quo totus corporis habitus non collapsus sit: sed tamen in longius produci tempus consueuit. Quod ad spiritum turbidum attinet, nō est recte dictum, neque ego id esse ab Hippocrate conscriptum arbitror: siquidem in ea editione solum, quam in uulgus protulit Dioscorides, hoc uerbum esse scriptum inuenitur: ac fortasse est ab ipsomet interiectum. In nullo enim alio libro, qui uerus Hippocratis sit, turbidum spiritum esse dictum comperies, non in præsagijs, non in libris de uulgaribus morbis, non in aphorismis, non alibi denique. dicimus quidem aquam turbidam, urinamque turbidā, quæ

urinæ

urinæ iumentorum similis sit; sed quid turbidus spiritus sit, cum ignotum est, tum uero nemo ita loquitur. Quidam uero ignari, quid spiritus turbidus sit, aliud quid nec minus improprium, nec minus obscurum inuexerunt: scribunt enim nō † turbidum, † sed floridum, idque a uerbo florendi ducunt. fuit hoc Sabini inuentum. Sed quid est, quod ille non audeat? faciem quidem floridam quasi bono habitu, coloreque perfusam ut dicat fortasse aliquis, certe spiritū floridum nemo dixit, præter eum, opinor, qui librum prædictionum adornauit. Sed nos perspicue nouimus, eum librum non esse Hippocratis uerum. itaque uidetur, ab aliquo fuisse uox illa adscripta, tum a librario in contextum uerborum translata. Verum hæc negligenda, paruique facienda sunt, sicut ea omnia, quæ ad uerborum explicationes pertinent. Hypochondria uero utrum distenta, laxave sint, an dolore cōflictentur, an alium morbi sensum afferant, ut ipse in libris de uulgaribus morbis sæpe memorauit, spectare conuenit. Sic utrum extrema calida, an frigida, an alio modo affecta sint. Oculorum male affectorum est

† θολερὸν
† θαλερὸν
παρὰ τὸ
θάλλειν.

eadem ratio: uidendum enim eſt, utrum cõcaui ſint, an prominentes, an aliam quampiam ſubeſſe affectionem indicent. quinetiam coloris mutationem de qua ſupra dixi, non contemnes. color enim uel ob morbi malitiam, uel uigilias, aut aliud ſymptoma quoddam ſolet mutari. etenim propoſitum eſſe debet, dandam eſſe operam, ut, unde id profectum ſit, dignoſcas: ducto ex eo colore, qui præter naturam in toto corpore cuiuſque hominis ſit exortus, argumento; tum e morbis, ſymptomatis, anni tempore, regione, ætate, ſtatu cæli, natura ægroti, morbis graſſantibus, & uictus ratione. Sed pulſus quoque totius corporis ſpectãdi ſunt. Veteres autem nõ iam omnem motum arteriarum, ſed eum ſolum qui ſenſibilis eſſet, atque ipſi homini prorſus uehemens, pulſum uocabant: Hippocrates primus motum arteriarum omnium, qualiſcũque is eſſet, pulſum appellauit. Age uero & refrigerationes, & palpitationes, & rigores, & tremores conſiderandi ſunt; de quibus eſt in manibus noſtrum integrum uolumen: in quo & de conuulſione, & de ijs, quæ generis eiuſdem ſunt, diſſeritur. Cutis

autem modo durior, modo ſiccior redditur: interdum uero madores quidam, & calidi uapores ab intimis corporis partibus efferuntur: in quibuſdam ſiccitas, aut durities, aut mollities, diu perſeuerat: id quod ijs potiſſimum uſu uenit, qui ſe nimio labore fatigarunt, aut refrigerati ſunt; aut qui, una cum laſſitudine, a ſole exuſti: ſicut interdum etiam corporis gracilitas, oculorum cauitas, & inſueta quædam coloris priuatio apparent: quæ ſolent eſſe communia eorum, qui quouis modo in ſolicitudine, curiſque uerſantur. Articulis autem multa accidunt: quæ omnia ſunt a medico conſideranda. idem de uoce cenſendum: uitiatur » enim quamuis actio naturæ nõ tota ſit omnino perdita. » Non eſt autem idem uox, quod loquela, & ſermo: ſed uox eſt munus uocalium inſtrumentorum: † Loquela eorum, quæ ad ſermonem pertinent: quorum omnium princeps eſt lingua, tum nares, & labra, & dentes. Vocalia uero inſtrumenta ſunt guttur, ac muſculi ipſum mouentes; itemque nerui omnes, qui ad eos uim a cerebro afferunt. † Sermonem uero non omne id, quod proprie in ſenſum auditus cadit,

† διάλεκτος.

† αὐδὴν

dit,

dit, neque id solum, quod ore emittitur, in quo genere ploratus, sibilus, fletus, tussis, & huiusmodi continentur; sed solam hominum uocem, qua inter se colloquuntur, ueteres appellabant. Multa quoque mala angere mentem solent; quæ & accurate intueri, & in eis discernendis exercitatum esse oportet. Ita etiam figuræ, in quam sua sponte, aut inuiti ægroti se uertunt, esse peritum par est. Iam uero & pili, & ungues liuidi, & nigri quidpiam indicant, quod non est contemnendum: quemadmodum scimus aduncos reddi ungues tabescentibus, quod carnes, quibus utrinque infiguntur, colliquatæ sint. quam ob rem ipse in præsa-
" gijs dixit; Si uero præter grauitatem, un-
gues, digitique liuidi sint, mors est cõtinuo expectanda. perspectum enim habemus, liuorem nobis indicare, calorẽ natiuũ extinctũ esse. Quoniam uero facilitas, & difficultas tolerãdi magnã uim, & ad mortẽ, & ad sanitatem habet, ideo nobis eam in memoriam esse reuocandum existimauit. Addidit etiam, qualia oportet, ut intelligamus, utile esse, ut hæc, & quæ his similia sunt, facile feramus: id quod supra ad euacuatio-
nem

nem transtulit: siue, cum natura corpus expurgat, siue cum nos medicamentum purgans damus, humorum corpus uexantium fiat euacuatio.

GALENI IN LIB. HIPPOC. DE HVMORIB. COMMENT. SECVNDVS.

SOLONA *hæc sunt; odores corporis, oris, secessus, auris, flatus, urinæ, ulceris, sudoris, sputi, naris, cutis salsa, aut sputum, aut naris, aut lachryma, aut alij humores. penitus similia quæ prosunt, quæque obsunt.* 1

Est hoc ab Hippocrate recte proditum, non modo communem omnium hominũ naturam, sed etiam cuiusque propriam esse medico pernoscendam. ita enim fiet, ut neque qualitatem, neque quantitatem remediorum, quibus opus sit, neque etiam, quo modo admoueri debeant, ignoremus. etenim ad ægrotos sæpenumero accedimus,

quibus cum prius, cum integra ualetudine
fruerentur, nulla nobis necessitudo inter-
cessit. proinde neque quo colore, neque
quo habitu, neq; quo natiuo calore essent,
aut quis eorum esset motus arteriarum, pla
ne scimus: ut de morbi magnitudine recte
iudicemus: si quidem ei solum, qui natura-
lem statum accurate perspectum habeat,
integrum est nosse, quantum quisque natu
1 ræ statum excesserit, & ad quantum ma-
gnitudinis morbus peruenerit. Cumque
hoc ignoremus, ne omnino hæreamus, ad
signa confugimus: quorum perfecta noti-
tia nobis, qui mites, quique maligni morbi
sint, declarat. huiusmodi autem signa aut
aspectabilia sunt, hoc est uel in toto corpo
re, ac magis etiam in facie aspiciuntur: aut
primum nõ uidentur, postea uero sub aspe-
ctum cadũt. huius autem generis sunt om
nia, quæ ab urinis, alui excrementis, sputo,
sudoribus, sordibus aurium, muco, & ab
alijs omnibus trahuntur, quæ a corpore,
aut natura, aut ui medicamenti extrudun-
tur, alia uero solum audimus, quo in nume
ro sunt dolores. solicitudines, & cuncti mẽ
tis & intelligentiæ, ac sensuum morbi, atq;

noxæ.

noxæ. Volunt enim eam etiam tractationem, qua signa continentur, medicinæ partem esse: quandoquidem necessaria est ipsorum ad curationem adhibendam obseruatio. quin etiam uel citra curationem, necessarium est signa cognoscere, ut qui curari possint, quique non possint, intelligas: ne si manum admoueas ijs, qui sanari non queunt, in errorem inducaris. Iam uero hæc ipsa pars, quæ ad signa pertinet, in tria distribuitur: in cognitionem præteritorū, in contemplationem præsentium: & præsagitionem futurorū. etenim præterita symptomata, itemque præsentia diligenter ad morbi caussam inueniēdam, intuemur. sed necesse etiā est, nosse, mors ne, an salus expectanda sit. ceterum signa quædam eiusdē sunt speciei, aut generis: quædam neque eodem genere, neque eadem specie continentur. eiusdem sunt speciei, quæ in uno morbo contingunt, cuiusmodi sunt, quæ sputo reijciuntur: quæ quidem signa sunt eius affectionis, quæ pulmonem, thoracē, asperam arteriam, & instrumenta respirationis obsideat: ut morbi cerebri membranarum sunt ea, quæ per nares, aut palatum

 excer-

excernuntur. quæ porrò neq; eiusdem speciei, neq; eiusdem sunt generis, nemo est, qui nesciat. non omnes tamen, qui explanationes conscribunt, norunt signa alia esse morbi propria, quæ quia affectum indicāt, ideo παθογνωμικὰ nominantur: & ad præsagiendum accommodata; alia uero inseparabilia. cumq; de his non dubitamus, propterea quod nullam nec propriam, nec inseparabilem morbi notam perquiramus, uerum illud indagemus, salus ne, an mors ægroti expectanda sit: tum omnia & signa, & symptomata, quæ in corpore apparent, necesse est diligenter perpendere. sunt etiā quædam concoctionis & cruditatis signa, sicut quædam salutis, aut mortis: quædam iudicationis. ac concoctionis quidem, cruditatisque signa sunt alui excrementa, sputa, & urinæ; salutis, ac mortis sunt, quæ cū illis excernuntur, & in toto apparent corpore. iudicationum uero nō est unum proprium, præcipuumque genus signorum: sed alio in tempore, & in alio morbo erunt critica signa, in alio uero affectu, aut alio morbi tempore erunt uel symptomata, uel praua signa, ac nullo modo critica. quocir

cã Hippocrates in secundo de uulgaribus morbis libro recte censuit, critica non iudicantia partim mortalia esse, partim difficulter iudicare, ac signa quidem concoctionis bona semper sunt: cruditatis, non bona. nam si capitis dolorem, aut delirium, aut respirationis difficultatem, aut grauem soporem subesse uideas: in ijs nihil firmum, nec bonum, nec malum praenoscere poteris: sicut nec etiam, si intuearis sudores, aut copiosam alui, aut lotij excretionem, aut sanguinis e naribus, aut ex utero, aut hęmorrhoidibus effluxionem. immo uero ne si tumores quidem secundum aures, aut alios abscessus perspicias, caussa est, quia hæc omnia & critica, & nõ critica esse possunt, atque id quidem duobus modis, uel quod nullo modo, uel quod male iudicationem faciant. Alterum uero genus est non modo signorum, quæ critica sint, sed quæ etiam caussarum uim habeant. hoc genere continentur uomitus, alui deiectiones, urinæ copia, sudores, sanguinis profluuia, tumores secundum aures, atque abscessus. Iã uero aliud quoque genus comperies, eorum, quæ uno eodemq; tempore & signa

erunt,& symptomata. hocq; genus neq; iudicationem affert, neque æq;, atque illud, quod in coctionibus uersatur, fidum est, neque omnino infidũ: sed in hoc genere quædam semper bona sunt, quædã mala. quod
" ipse declarauit, cum dixit, Mentem consta-
" re, recteq; se ad ea, quę offeruntur, habere, bonum. facilis quoque respiratio, & integritas pulsuum in bonis habetur. ita etiam facilis tolerantia, & facies beneualentium faciei similis, & decens decubitus, & corporis æqualitas boni consulitur. horum cõtraria, in malis statuenda sunt: quæ omnia sunt in præsagijs ab Hippocrate scripta diuinitus. Age uero signum a colore profectum non est despiciẽdum: siquidem color sanguini proportione respondet. sanguinẽ autem nunc intelligo humorẽ uniuersum, qui in uasculis inest, in quo & pituita, & biles, & tenues liquores continentur. hic.n. & melior, & deterior efficitur. at is, qui sanguis per exuperãtiã appellatur, aliũ, pręter rubrũ, colorẽ habere nõ põt. Ceterũ Hipp. hoc loco nõ distinguit, utrũ signa bona sint an mala: aut utrum nec bona, nec mala, aut utrũ salutaria, aut mortalia sint: queadmo-

dū in libro præſagiorum, ac de morbis uul garibus:neq; etiā numerauit omnia.ait autem hæc ſigna eſſe, ut ea ne putes aut cauſſas eſſe, aut ſymptomata, atque ita falſus non recte medicinam facias.In primis autem ſtatuit odores corporis. qua in re ſcire conuenit, in omnibus rebus fere mutuò conſentire odoratum ac guſtatum: non tamen in ijs, quæ ſuauiſſimum odorem ex ſe mittunt: propterea quod ea tantum abeſt, ut guſtantibus ſuauia ſint, ut etiam nō modicam amaritudinem præ ſe ferant:ut in roſis cernitur.porrò odoris ſenſus in cerebri uentriculis fit:& rerum, quæ odore percipiuntur,eſſentia eſt huiuſmodi, ut uaporē exhalet. quæ enim defluunt e. corporibus, aeri nos ambienti admiſcentur,deinde per inſpirationem in cerebrum comportātur, ſenſumque mouent. uaporum tamen differentijs non ſunt impoſita nomina. ut enim dicamus quidpiam odorem acidum, aut acrem habere; certe uel auſterum,uel acerbum; uel ſalſum uel amarum, ut in humoribus uſu uenit,non dicemus: ſed hiſce duabus appellationibus omnia comprehendemus,ut beneolentia, aut graueolentia nomine-

minemus.quocirca e beneolentibus edulijs quæcunque computruerunt, quæq; nobis odore molestiam afferunt, ea quamprimum reijcimus,ac ne gustare quidem tentamus.iam eorum, quæ excernuntur,& colores præter naturam,& odores sequi morbos necessario, non opus est ostendere: si modo nihil tale sine intēperie proueniat. Nunc uero corporis totius, & oris odor quibusdam inest prauus suapte natura: in quibusdam culpa uacat: in quibusdam uero ex negligentia uitiatur, quod se nihil errare arbitrentur. quam ob rem spectandū est, sitne id natura, an præter naturam, & caussæ indagādæ.in ore exempli gratia, an caussam tetri odoris afferāt gingiuæ putrescentes, an uitiati dentes, an ulcus, qđ os obsideat; an id sit uitio stomachi, an aliunde oriatur. eadem est aliarum corporis partium ratio: quemadmodum si in auribus pus sit, aut ulcus. itemque in sputo, urina, & alui excrementis.nam & urina,quæ ualde fœteat, quæque pinguis sit,quam oleosam uocant, perniciosa est. sputum uero, quod in peripneumonia, & pleuritide ualde fœtidum est, uehementi dolore, aut dif

ficultate

ficultate respirationis cõflictari hominem indicat: sicut etiam excretiones in febribus non intermittentibus liuidæ, cruentæ, fœtidæque malæ sunt. quæ quidem plerunque fiunt huiusmodi eo modo, quo ex putridis ulceribus sanies profluit: nõnunquã uero, ut pus ex rupto abscessu prorumpit. eodem modo est de uomitibus iudicandũ. fœtor enim eorũ, quæ uomitu reiecta sint, præsertim uero quæ atra existãt, morbi magnitudinem indicat. siquidem fœtida semper perniciosa sunt: quemadmodum ipse quoque in libro præsagiorum memorauit: Omnes inquit, subputridi, fœtidique odores in ijs omnib. quæ uomitu reiecta sunt, mali. quocirca omnes fœtidos odores, qui præter naturam excitantur, in symptomatum loco sunt habendi. post hos uero statuenda sunt quæ in auribus, naribus, alis, & item quæcunque particulæ propter aliquẽ affectum computrescunt. Idem quoque in ructibus licet inuenire, siue illi fumeam, siue acidam, siue uirosam, siue piscosam, siue aliam quamuis qualitatem referant. Cutis quoque salsa persentiscitur. propterea qđ ægroti sudorem in os profluentem nonnũ

quam gustant: à quo etiam saliuæ qualitas immutatur. Simili quoque modo quæ ex pulmone reijciuntur,& quæ ex uentriculo euomuntur,alijs acida,alijs salsa, alijs amara,alijs dulcia,alijs austera sentiuntur.Quidam etiam medici & sudores, & item sordes aurium degustant, quod ex illis coniecturam quãdam facere se dicant: sicut alui excrementorum fœtor aut malam concoctionem,aut humores uitiatos indicat. Ita etiam lachrymæ oriuntur, cum interdum natura superuacaneum humorem expellit: aut ipsum in oculorum glandulis deficientem procreat:interdum uero morbosam affectionem consequuntur. Narium autem humiditas oritur, quod excrementa, quæ in cerebro collecta sint,excernantur.auriũ quoque sordes fiunt,natura cerebri excrementa repurgante.Saliuæ autem in ore generatio inter ea numeratur, quæ a natura prouide fieri dicuntur: sicut sputi e pectore,pulmoneque reiectio. Verum & ab alui excrementis, & a uomitibus sumere utiq; signa poteris.si.n.atra bilis in sputo,alui excrementis,aut uomitibus, aut urina appareat,mortale admodũ signum esse statuũt.

post eam uero sequitur flaua bilis, si sincera sit. at ceteri humores, si cum aliquo horum appareant, non ita noxij censentur. Nunc uero quemadmodum cibi excrementa mirabilem sunt distributionem, quod ad excretionem pertinet, consecuta, ut in libris de usu partium dictum est: sic etiam quod ad flatum expellendum pertinet, siue is per rectum intestinum emittatur, siue per gulam, quem ructum nominant, quędam naturæ perspicitur prouidentia: cum utrunque instrumentum, in quo flatus colligitur, ad ipsum extrudendum insurgat. excernuntur enim flatus etiam si ij, in quibus insunt dormiant, aut propensione in somnũ, aut sopore, aut ueterno, aut delirio sint occupati. Ideo nunc iubet, ut in cũctis humoribus, & excretionibus, quæ prosint: quæq; noceant, intueamur: ut quæ nocent uitantes, auertamus: quæ iuuãt, accersamus, inducamus, & accipiamus, ut paulo post dicetur. nunc uero, quod totius dictionis est reliquum, explicabo.

Insomnia, qualia quis uideat, spectandum: & in somnis qualia faciat. an acute audiat. an animo parato ita sit, ut obediat. an fortiora, pluraque sint 2

commoda, quæ seruant, quàm alia. an omnia omnibus sensibus sentiant, & ferant.

Inter ea, quæ aliquam indicare corporis affectionem solent, insomnia numerantur: quam ob rem si quis in somnis se uidere incendium putet, hunc flaua bilis uexat. si imber ei uideatur, scito frigidam humiditatẽ redundare: ut si niuem, aut glaciem aut grãdinem uideat, pituita frigida ipsum infestũ habet. qui uero se in fœtido esse loco putet, corruptelam subesse humorum indicabit: ut cristæ gallorum, aut res quædam fuluæ, sanguinem redundare significant. at si quis caliginosa uideat, aut tenebricosis in locis uersari uideatur, flatus in eo esse, argumento erit. Tempus autem, in quo insomnia fiunt, perquirendum est: utrum appareant in accessionis inuasione, an in statu, an alio tempore: &, utrum a cibo, an sine ullo sumpto cibo excitentur. nam qui in ingressu accessionis, quæ cum horrore, aut rigore, aut perfrictione fiat, se niue conspergi existimet, id potius tempori, quàm affectioni corporis erit acceptum referẽdum. at si quis in declinatione id intueatur, eo uiso potius exsuperantium humorum frigiditatem

tatem indicari suspicaberis. idque magis, si edulia pituitosa ille † non comederit. illi item, qui se uersari in stercore uidentur in somnis, fœtidos in se, putrescentesque humores habent: aut etiam magnam stercoris copiam in intestinis continent. qui se in suaueolentibus esse locis putant, in contraria illorum sunt affectione corporis constituti. quibus quidem fit rebus, ut somnia nobis indigentiam, & redundantiam, & qualitatem humorum sæpe indicent. Iam uero in morbis, ut in ijs, qui phrenitici sunt, ita perspicue & aperte somnia uidentur, ut uel e somno propter uisorum euidentiam exturbati exiliant, aut loquantur. quæ res affectionem, qua uexantur, indicat. siccitas enim ipsa est uigiliarum caussa: facitque ut somnia conspiciantur. Melancholicis quoque propter siccitatem uisa in somnis prorsus euidẽtia apparent. sic etiam in bona ualetudine euidentia fiunt insomnia ijs, qui parcius comederunt. at qui se aut cibis expleuerunt, aut uino ingurgitarũt, ijs ne uestigia quidem somniorum propter ipsorũ obscuritatem, relinquuntur. omnes itẽ affectus, qui cerebri humiditatem cõiunctam

† A uetustissimo lib. abest negatio: in altero est. & recte quidẽ.

habent, comatosi, somniculosique, & uisis uacantes sunt. sed quoniã sunt pituitæ multa genera; scire conuenit, eam quæ dulcis est, somniculosos homines, eam uero, quæ acida sit, famelicos reddere: sicut siticulosos cum pituita salsa præstat ceteris, & appetitum tolli, cum cruda abundat. quod autem ad somnos attinet, ex alijs quidem pituitæ generibus paulo supra naturæ modũ excitantur: at crudus humor non secus, quàm pituita dulcis somniculosos aperte reddit. cum enim principium sentiendi humectatur, ac refrigeratur, affectio comatosa gignitur: sicut uigilia, cum idem exiccatur, & calefit. proinde biliosi ex utraque bili insomnes sunt. Quidam tamen comperiuntur, qui & somnia, & auguria, & portẽta contemnant. at nos præsagia sæpe nobis ab insomnijs fuisse suppeditata, habemus exploratum: atq; etiam nos duobus insomnijs euidentibus admonitos, ad arteriam, quæ inter indicem magnumq; dextræ manus digitum est, incidendam deuenisse: ac iussisse tã diu fluere sanguinem, quàm diu sua sponte profluxisset: quod ita nobis insomnium innuisset. quinetiã alios plerosq;

sanaui,

ſanaui,cum ex præſcripto inſomnij remedia adhibuiſſem:immo uero patris inſomnijs admonitus in medicinæ ſtudium incubui. quocirca diligenter intueri ſomnia oportet,ut & qualia in ſomnis uideantur,& quid in eis fiat,intelligas:quo tum præſagire in poſterum,tum uero medicinam recte facere perdiſcas.Deinde uidendum eſt,an æger acute audiat:ſiquidem ſurditas male eſſe affectum caput oſtendit. eadẽq; indicio eſt,cerebrum uexari. ſolet autem ſurditas gigni,quod aliquis humor ſit in audiendi meatibus infixus atque impactus: interdum uero etiam fit, quod audiendi facultas ſit extincta:quam ſane in acutis, turbulentisque morbis concidere conſpicimus. ſciendum autem eſt,ſigna,quibus futurum morbum præſagimus, duplici differentia contineri.nos uero recordationis cauſſa af feramus ea,quę a naturæ ſtatu uariata ſunt quantitatibus,aut qualitatibus, aut temporibus,aut ſuis met formis. cuiuſmodi eſt intenta,aut exoluta ciborum appetentia,aut quæ non conſueto tempore excitetur, aut quæ non conſuetorum eduliorum ſit: aut ad excretionem cibi ſuperfluitatum pertineat,

neat,quæ uel plures, uel humidiores, uel duriores ſint.ſic etiam appetitus præter cõ ſuetudinem potus copioſioris, aut paucioris,aut calidi,aut frigidi.itẽq; ſudores plures,aut pauciores, quàm par ſit. & torpor ad motiones,aut grauitas eorũ, qui ſe mouere conentur:aut uehemens exolutio:aut ſuppreſſio purgationum menſtruarum: aut maior,uel minor euacuatio.uoluptas quoque in eſculẽtis,aut poculentis maior, aut minor,quàm prius. intelligentiæ item hebetudo,quę ſuapte natura non ineſſet.obliuio etiam inſolita.Iam uero auditus,odoratus,aſpectusque hebetiores,aut magis caliginoſi,ſunt futurorum morborum notę.ſimili quoque modo quæcunque per nares, aut palatum,aut aures,quibus uijs cerebrũ expurgatur,aut in quantitate,aut in qualitate,aut in temporibus uariantur. pręterea uero morſus uentriculi,aut in eius ore, aut in inteſtinis,cum aluus ſubducitur,aut uomitus cietur,aut urina excernitur.huc pertinet etiam capitis grauitas,& dolor, ſimilisq; ratio guſtatus habenda eſt:cum quidpiam ſalſæ,aut amaræ, aut alterius qualitatis ſpeciem facit: aut cum ſaliua talis eſſe

uideatur. in odoratu autem, cum aliquam perſentiſcimus qualitatem,& tamen nihil, quod ſenſum odoratus mouere queat, tũc adſit.in auditu,cum ſonos, & ſtrepitus uidemur audire,& nihil adeſt huiuſmodi: ſicut etiam in aſpectu uſu uenit, cum multa, eaque & nigra,& rufa,& flaua,& omnis generis obuerſari oculis exiſtimẽtur. in tactu cum quædam inæqualitas, aut ſpiſſitudo, aut diſtentio, aut grauitas totam corporis habitudinem occupare uideantur,enunciare morbum ſolent. quocirca intueri oportet, utrum quiſpiam acutius,an obtuſius uideat,uel odoretur, uel guſtet,uel magis,minuſue, quàm conſueuerit, ſenſu tactus præditus ſit. an prompta quædam uis adſit, ut homo audire, atque intelligere uelit omnia. & utrum omnibus ſenſibus ſentiat. In his enim omnibus illud ſcire nos decet, ſi plura, eaq; ualentiora, tempore oportuno accidant, ea ad ſalutem: Si uero maiora, & plura non ſint oportuna, ea ad noxam inuehendam referri. Poſtremã omnium ferendi facilitatem ſignificauit, cum dixit, Et ferant.niſi enim ęgroti ea ferãt,ſigna illa ad ſalutem eſſe non poſſunt.

Vt

3 *Vt odores, sermones, uestitus, figuras.*

Sicut in morbis, ita etiam in signis iubet odorum habendam esse rationem, utrum eos ægroti perferant. itemq; sermonum. ac mentem adhibendam esse, ut quales sermones illi habeant, intelligamus. oratio enim animi sensum aperit, & tantum non est animi interpres. quinetiam decubitum, figuras, ac totius corporis formam, ut iam supra diximus, spectare nos oportet.

4 *Atque hæc quidem facile: quæ etiam si sua sponte appareant, prosunt.*

Quæ sua sponte fiunt, ac prosunt, ea facile ferunt. quæ uero non prosunt, ea difficulter ferre solent. quemadmodum autem quæ prosunt, sæpenumero sponte sua eueniunt, ac tum ægroti facile ferunt: ita etiam ipse hoc nobis consilij dat, ut ea, quæ natura facit, imitemur.

5 *Et cum talia sunt, ut indicationem afferant: itẽque tot, & talia, ut flatus & urina, qualis quanta, & quando: quæ uero contraria sunt, ea auertere, eisq; aduersari par est.*

Iudicationes sex modis fiunt: nam uel repente fit in sanitatem mutatio: uel repen

te hominem perimunt: uel utrunq; horum paulatim, uel per mixtionem contingit: ac paulatim quidem, uel morbo ſeneſcente ac ſe remittente, aut ægri uiribus debilitatis. per mixtionem uero, cum æger in deteriorem, aut meliorem ſit ſtatum commutatus, ac deinceps uſq; ad perfectam ſolutionem, aut mortem reliquum tempus totum abſumptum ſit. illud autem ſcito, primam iudicationem, quæ eſt repentina in ſanitatem mutatio, omnium aliarum, quæ dictæ ſunt, eſſe optimam. ex alijs uero, quæ in ſubitam mortem deſinit, mala eſt: quæ uero iudicationes aliquam mutationem, non tamen perfectam morbi ſolutionem afferũt, eæ imperfectæ nominantur: ſicut quæ paulatim fiunt, non iam iudicationes) ſed ſolutiones appellantur, ac criſis quidem fit omnino manifeſtis quibuſdam excretionibus aut abſceſſib. notabilibus. has autem excretiones, & abſceſſus præcedit quædam non exigua in ægrotantis corpore perturbatio. etenim difficultas tolerandi, & uigiliæ, & deliria, & capitis, aliarumq; multarum partium dolores accidunt. nonnullos uero ſonitus aurium, exercent, & ipſi lachrymas in

uiti mittunt: ipsisq; urina retinetur: & labrum concutitur. & tremores oriuntur, & rerum obliuio, ac præsentium ignoratio eos capit. nec possunt in eodem situ decumbere: & omnis generis euacuationes repente simul accidunt. eaque res non paruum aspicientibus metum incutit. Hippocrates autem in libro præsagiorum multa nobis signa, quæ iudicationis modum indicent, scripta reliquit: quibus non pauca etiam in prædictionibus, & in libris de morbis uulgaribus singillatim allata subiunxit: cuiusmodi illud est, Si labrum inferius quatiatur, futurum uomitum indicari: & illud, Grauis sopor post capitis doloré, & surditas repente oborta, abscessuum secundum aures signa sunt. Ceterum in iudicationis modo solum spectandum est, quo natura uergat, ut post oris uentriculi morsum & rigorem secuturum esse uomitum: post respirationis difficultatem, & splendores, qui oculis obuersantur, sanguinis profluuium e naribus. si item alui excrementa, neq; biliosa, neq; sincera sint, neq; facile soluantur, neq; copiosa urina sit, multaq; habeat subsidentia, planum erit morbum illuc uergere,

gere, & per ea expurgari. Erit quoq; medico integrum ab ætate, anni tempore, regione, & ægri natura iudicationis ſigna capere. quanquam ſi per aluum futura iudicatio ſit, non iam ullum ita clarum, aut proprium, ſicut in ſanguinis profluuio, & uomitu, ſignum habetur: ſed illam ita fore cognoſcimus, quod iudicationis ſigna adſint: quæ uero aut uomitus, aut ſanguinis profluuium, aut ſudores indicant, non appareant. quinetiam ſi nihil horum ſubſit, etiã per hęmorrhoidas, aut menſtruas purgationes in mulieribus fieri poteſt iudicatio. quo caſu, ſi per menſturas purgationes futura ſit, ipſas præcedit non mediocris grauitas, itemq; dolor, ac diſtẽtio lumborum. ac notæ quidem propriæ communeſq; modi iudicationum ſic diſtinguendę ſunt, ut nos in tertio de criſibus libro diſſeruimus. Hippocrates autem in præſagijs notas eiuſmodi, quaſi exempli cauſſa, tradidit ijs, qui eius intelligere uerba poſſint. eſt tamen, cum uiolentia acceſſionum anteuertere iudicationes ſæpe cogit: id quod faciunt etiã uaria ęgrorum in ſe peccata; & item errata medicorum: nec minus quæ ægrotis initio

ministrorum, & quæ item extrinsecus acci dunt. quam ob rem existimare conuenit, morborum solutiones, quę cum magno certamine & subito fiunt, febrium quæ ex calidis constant humoribus, proprias iudi cationes esse. post has uero, solutiones earum affectionum, quæ calidæ ac facile mobiles sunt, easque partes obsidẽt, quæ principatum tenent. Ephemeræ uero & hecticæ febres, & sine magna perturbatione, & non subitas mutationes faciunt. ubi autem aut facta iam est iudicatio, aut fit, ibi totum negotium est naturæ permittendum, ac nihil noui faciendum: ubi uero imperfecta fuit iudicatio, ibi medicus addit, quod restat. Illud etiam de iudicatione scire nos decet, meliorem censeri eam, quæ per euacuationem, quàm eam quæ per abscessum fiat: & eam, quæ noxium, redundantemque humorem, quam eam, quæ alium quemuis euacuet: eam denique, quæ recto itinere, quã quæ secus. has porrò excipit illa, quę iunctam habet tolerandi facilitatem. tum ea, quæ concoctis humoribus, & die critico fit; de qua in hoc commentario uerba fient. Modum uero, ac tempus ipse indicauit,

uit, cum dixit, tot, & talia, & quanta, & quã do. nam quod ait, quanta, significat quantitatem; quod uero dixit, talia: qualitatem eorum quæ euacuantur, indicauit: cum uero, quando; innuit tempus, hoc est diem, in quo fiat. si enim iudicatio fiat, tantaq; ac talia, quanta, & qualia oportet, euacuentur, & ægrotus facile toleret: profecto tantum non perfecta uocatur iudicatio. si contraria accidant, tunc dãda opera est, ut ea prohibeamus, eaq; auertamus, & ipsis aduersemur. si uero natura non perfecte agat, uult hoc loco Hippocrates, nos naturam ipsam adiuuare.

Quæ propinqua, communiaq; affectibus sunt, ea primum, maximeq; affliguntur. 6

Est a nobis dictum persæpe, cognoscendam ex dissectione esse cuiusq; particulæ naturam, qualis nam ea sit: tum uero actionem, & qua sit cum propinquis societate coniuncta: id quod in situs, ac positus nomine continetur. nam si uesica distenta hominem non emittere urinam contingat, ac citra ullum tumorem, qui uesicã obsideat, urina retineatur, certe necesse erit, ut in tali urinæ cohibitione obstructio aut urete-

res, aut renes occupet.ſiquidem quæ propinqua ſunt, & cum partibus ægris ſocietate coniuncta, in affectus,doloriſq; conſenſum ueniunt.proinde in intemperie,ſpectare cauſſas oportet,ſint ne illæ totius corporis communes, an partium non nullarum propriæ,quæ per conſenſum aliam partem uexent.etenim a capite. * * * * * * *

In uetuſtiſſimo lib. litteræ exciderunt, ut iã legi nõ poſſint. in altero nihil plane eſt.

a ſocietate uero cum uicinis partibus, quod idem cum ſitu eſſe diximus, ſumitur indicatio.gibba iecoris per renes expurgari: caua per uentrem inferiorem. in liene alteram ſolam eſſe ſuperuacanei euacuationem, * *

quamuis particulam. * *

Rurſus uero quæuis particula in proximas

ximas partes, ut crus in femur, tibiam, & pedem: itemq; manus in brachium, cubitum,& ſummam manum diuidatur:tum digiti in oſſa, chartilagines, ligamenta, neruos,arterias,uenas,membranas,carnes,& alia permulta.quare ſpectare oportet, propinqua ne membra ſint: ut ſcias, utrum ipſa per ſe, & primo, an per conſenſum, & communionem aliorum patiantur. proximæ enim partes magis,quàm ceteræ laborant; ut ſi crus fractum ſit, tibia magis,itēque pes, & genu uexatur, quã uel manus, uel brachium, ac magis etiam, quàm partes capitis: niſi aliud quidpiam accedat; ad quód adhibere animum oportet.

Conſtitutionem autem contemplator,habita ratione eorum, quæ prima incipiunt: quicquid tandem excernatur.ex urinis,quales nam ſint: & qualis ſit collapſio corporis,mutatio coloris, imminutio ſpiritus: & cum his reliquæ uictus rationes. 7

Hæc etiam ad iudicationem pertinent, ut ea itidem quæ ſequuntur uſq; ad eum locum,Concocta medicari, & mouere, &c. De urinis autem illud didicimus, eas, quæ

tenues, decolores, paucæque sunt, aut craſ ſæ & paucæ, prauas eſſe: ſicut etiam craſſas illas quidem, ſed tamen quæ nulla aut pla ne exigua, habent ſubſidentia. idque eis ac cidit, propterea quod non bene ſubſideāt. de prauis autem ſubſidentibus in libro prę ſagiorum dictum eſt. Scire autem conuenit, quodcunq; ſignum concoctionis appa ruerit, id nobis indicare, morbū & breuē fore, & ſalubrem. cuiuſmodi nobis indicio eſt ſputum in lateris dolore. excremen tum enim cuiuſq; particulæ corporis, quæ nam affectio particulam ipſam uexet, declarat: ac ſi concoctum ſit, ſalubrem: ſi incoctum, morboſam eſſe ſignificat. in urinis uero, quæ ſunt ſanorum urinis quàm ſimillimæ, & ſatis bene ualere uenas oſtendunt: quæ crudiores ſunt, earundem imbecillitatem arguunt. quæ maxime contrarię urinis ſanorum ſunt, cum ipſæ ex omni par te crudæ ſunt, tum uero magnam uenarum omnium imbecillitatem, infirmitatemq; ſignificant. quæcunq; autem malitiam cauſſæ dominantis indicant, ut nigræ, eæ ad ſomnum pernicioſæ cenſentur. hæcq; tria genera ſignorum propriam cuiuſq; concoctionem

ctionem indicant. ac uentris quidem inferioris concoctionem significant excrementa, secundum naturam prodeuntia; uenarum, urinæ: organorum uero respirationis solum, sputa. Ceterũ habeas in memoria, Hippocratem in aphorismis accurate de urinis disseruisse: de ijs uero, quæ morbos acutos comitantur, in libro præsagiorum conscripsisse, nunquam autem usu uenit, ut signum concoctionis non boni quid significet. nam & sanguinis profluuia, & sudores, & parotides, & alij abscessus, si oportune fiant, prodesse solent: si importune, nihil iuuant. cum uero signum concoctionis adest, seruatum quidem iri hominem, sed non tamen prorsus iudicatum iri declarat. neque enim siue mutationem in morbo confertim factam, siue eam perturbationem, quæ illam antecessit, iudicationem intelligamus, signa concoctionis erũt necessario: cum illud exploratum habeamus, fieri posse, ut morbus longiore temporis spatio paulatim concoquatur, & ad perfectam solutionem ueniat. In febribus autem, quoniam uenosi generis affectus sunt, urinis præcipue mentem adhibebis,

in

in morbo lateris, primum ſputis, deinde urinis: quod lateris dolor febrim omnino iunctam habeat. in uentris affectionibus, ſi febris abſit, ſola alui excremēta inſpicies, ſi febris adſit, etiam urinarum habenda ratio eſt. Cenſet igitur hoc loco morbi conſtitutionem faciendam eſſe ex ijs, quæ excerni primum incipiant, ut ex urinis, ſi ita ſors ferat, aut ſputis, aut alui excrementis, aut uomitibus, aut ſanguinis profluuijs e naribus, aut etiam ex hæmorrhoidibus. addit etiam collapſionem: hoc eſt, cum totius corporis moles concidit. ut uideas, utrum corpus conciderit, quod ei accidit, cum aliqua laſſitudine uictum eſt, & facultates quaſi exſolutæ ſunt. quæ res & uehementiam, & malitiam morbi indicat: præſertim uero, ſi id in primis diebus contingat. Spectandum etiam eſt, an coloris natiui flos contabeſcat: aut magna ſit eius facta mutatio: & an ſpiritus diminuatur: hoc enim ægroti imbecillitatem, & fere caſum uirium ſignificat. Alias autem uictus rationes uocat, quæ hæc conſequuntur: hoc eſt, utrum facile toleret, an difficulter: utrū medico dicto audiens ſit: utrum ea ſumat,

quæ

quæ ei offeruntur, eaque contineat. Adde uero & decubitum,& figuras, & somnos, & uigilias, & insomnia turbulenta: quæq; eiusmodi non sint: & item alia permulta, quæ ipse in libro præsagiorũ memorauit.

Vtrum uero, quæ decedunt, similia sint, nec ne; sciendum est: exitus, urinæ, quæ per uterum, sputa, quæ per nares, oculi, sudor, quæ ex tuberculis, ex uulneribus, ex pustulis, quæ sua sponte, quæ arte, spectanda sunt. quæ indicant, similia esse inter se omnia. 8

In eo libro, qui est de officina medici, non secus, quàm hic, censuit uidendum esse, utrum similia, an dissimilia sint. Si enim sint similia, mouere ea non oportebit. si dissimilia, conandum est, ut ad similitudinem adducantur. spectandum est igitur, utrum quæ decedunt, sint similia: quia ita intelligitur, secundum naturam esse omnia. Vel quod ait, similia, significat, omnia, quæ exeunt, unius esse generis: ac tunc ad aliud non esse traducenda: aut similia esse bene ualentibus. ipse enim plerisq; rationibus nobis ostendit quomodò communia a pro-

prijs.

prijs,& similia a dissimilibus discernamus. hæc enim triplex contemplatio, unum idẽque potestate est: quæ inquam propria & communia contemplatur,quæque res,quę conferuntur similes ne inter se, an dissimiles sint, distinguit: & tertia, quæ quid in eis idem,quid alterum sit, uidet. interdum enim appellamus similia ea, quæ aliquid, quod idem sit,in se habeant.de quibus omnibus accurate dictum est a nobis in ijs libris, qui sunt de Hippocratis,Platonisque decretis: & in libro præsagiorum. Quibusdã placet, simile duobus dici modis, uno, cum simile intelligitur, quod nullo modo uariat, ut gemini Iouis filij dicuntur: altero, cum quid magis,aut minus ad aliud accedit. ueteres tamen confuse, & sine ulla distinctione uocabulum similium usurparunt. similitudines autem perspicere oportet, propterea quod dubitationes, & erroris caussas etiam præclaris medicis afferre solent. atque adeo, ut non modo uulgares medici, sed etiam præstantissimi in similitudinibus decipiantur. Itaque si diligenter quispiam ægroti naturam, quam ab ortu nactus est, cognoscat: tum sciat, quam ob

caussam nunc ægrotet, & ex multis sermonibus, quos ipse paulatim animaduerterit, euidentes similitudines, & quæ esse dissimilitudines uidentur, sit contemplatus; itemque alia, quæ necessaria esse, iam diximus, recte compererit, hic profecto curare optime poterit. quibus autem in rebus spectanda similitudo sit, ipse perspicue docuit. connumerauit enim exitus, id est, alui excrementa: itemque urinas, & quæ in mulieribus per uterum excernuntur: tum sputa, eaque potius in lateris dolore, pulmonisque uitijs, &, uno uerbo, in ijs affectibus, qui in organis respirationis insederunt. tum quæ per nares euacuantur, quæ ex oculis exprimuntur, ut lachrymæ, & excrementum id, quod in angulis oculorum solet consistere: sudorem deniq; uel unius particulæ, uel corporis uniuersi. hæc enim omnia significare etiam concoctionem solent. nec minus id faciunt, quæ ex tuberculis, quæque ex pustulis, & alijs tumoribus, qui præter naturã in corpore sunt, effluũt, & exeunt: ut etiam quæ ex uulneribus, ulceribusque emanant. In his autem omnibus uidenda sunt, quæ sua sponte fiant,
quæque

quæque arte parentur: eaque comparanda inter se, ac diligenter expendenda, ut an iudicationem faciant, uideamus deinde, utrum similia sint, an dissimilia: & utrũ, omnia ne, an non, sed partim †

* * *

† In altero lib. hæc insunt: similia, quibus æger leuetur, aut magis confli-ctari uideatur.

tunc enim ea pertinere ad iudicationem intelligemus. secus uero, non item.

* * *

hæcque in libris de crisibus sunt recte a nobis explicata: nec par est: ut nos breuitatis studiosi, eadem in hunc locum transferamus.

9 *Quæ prosunt, quæ nocent, quæ liberant: ut illa effugiens, auertat: hæc accersat, adducat, & asciscat,*

Hæc uerba cõiuncte cum superioribus multi legunt, ut post illa, Quæ iudicant similia esse inter se omnia: statim addantur hæc, Et quæ prosunt, & quæ nocent, & c. Verum siue coniuncte, siue separatim legã tur, nihil intererit. dat enim nobis hoc consilij, ut uideamus, quæ ex ijs, quæ abeunt,

prosint,

prosint, quæ noceant, quæque a morbo ægrotum liberent: ut illa uitemus, quæ nocent: hæc accersamus, quæ prosunt: ea denique admoueamus, & asciscamus, quæ liberent. in quam sententiam addit etiam hæc, quæ sequuntur.

Et item alia eodem modo: ut in cute, extremis, hypochondrijs, articulis, oculis, ore, figuris, somnis, qualia indicent, & quando ea machinari oporteat, intelligamus. 10

Vtrum cutis humida, an arida, an contenta, an laxa sit, considerandum est: ut ipse in libro præsagiorum in principio admonuit: ita etiam utrum extrema sint refrigerata, an calida, aut alio quouis modo affecta. hypochondriorum est eadem ratio, ut uideas, utrum grauitas, an distentio, aut aliquis dolor in eis sentiatur. ipse enim dixit, optimum hypochondrium esse, quod uacet dolore, molleque, & æquabile sit. ac partes quidem abdominis, quæ crassiores sunt, eæ etiam meliores censentur: quæ macilentæ, eæ etiam prauæ, & ut signa, & ut caussæ habentur. sunt enim signa imbecillitatis partium extenuatarum; caussæ uero,

quod

quod nec in uentre ciborum concoctio, nec in iocinore sanguis probe fiat. ad hoc accedit, ut harum partium extenuatio non sit ad infernas purgationes tuta. De flatu autem hypochondriorum multa sunt a nobis dicta: siquidem est tertia quædam me-
c 1 lancholiæ differentia, ad morbi comitialis similitudinem, cum a uentriculo originem ducit. hancque affectionem medici quidã hypochondriacum, flatuosumque morbũ nominant. ac si prima symptomata circa uentriculum incipiant, & ipsis adauctis me lancholici affectus sequãtur, profecto alui deiectionibus, uomitibus, proba cõcoctio ne, ructibusque leuabitur. symptomata autem sunt mœstitia, & metus. Præterea ex hypochondrijs febres quoque excitantur. quique absolute scripsit, febres ex hypochondrio malignas esse, neque eas addidit distinctiones, quas in præsagijs Hippocrates scriptas reliquit, aperte mentitur: quẽadmodum est a nobis demonstratum in ijs commentarijs, quos in prædictiones confecimus. quædam enim ipsarum malignæ. quædam mites sunt, ut in libris de locis affectis docuimus. Idem est de articulis, ocu

lis,

lis, & ore intelligendum: propterea quod multa contingunt, quæ iudicationem futu ram nunciant: ut in præſagijs, & libris de uulgaribus morbis didicimus. multa autẽ a natura non fiunt, quæ nos oportet machi nari: ad quæ noſcenda magnam adhibere diligentiam oportet: quando eadem etiã præclaros medicos, quique longiſſimo uſu rerum periti, & in medicina ualde exercita ti ſint, fallere conſueuerint. quando autem ea facienda ſint, aut auertenda; docent ij li bri, quos de criſibus nos conſcripſimus.

Præterea uero quinam tales abſceſſus fiant: 11
qualia proſint cibis, potionibus, odoribus, aſpectu, auditu, cogitatione, egeſtionibus, humoribus, calefa ctione, perfrictione, ſiccitatibus, humectando, ſic cando, unctionibus, illitionibus, cataplaſmatis, em plaſtris, inſperſionibus, tum uero epithematis, quæ ſuperdantur. Figuræ item ſpectandæ, defrictio, cu ratio, labor, otium, ſomnus, uigiliæ. Spiritibus ſu perne, inferne, communibus, proprijs, artificioſis: in acceſſionibus neque præſentibus, neque futuris, ne que pedum frigore: ſed in morbo, qui deorſum incli net, adhibenda mens eſt.

Fiunt morborum uiciſſitudines ad per-

niciem, & ad iudicationem tum pro morborum, tum uero pro locorum affectorum differentia. nam quæ in morbos leuiores, partesque ignobiliores fit, ea est salutaris: quæ in grauiores morbos, ac loca præstantiora, perniciosa est. eadem est abscessuum ratio: qui per effluxum fiunt, meliores sunt: qui per decubitum, minus commodi censentur. atque ex eis, qui longius ab affecto loco, & in partes ægroti ignobiliores fiũt, boni sunt: horum contrarij, mali. quam ob rem si magna sanguinis copia quouis modo excreta sit, in spe salutis esse nos decet: atque æger per abscessum, & per commutationem incolumis euadet. differunt enim hæc inter se, quod abscessus iudicationem afferat, ægrotumque omnibus liberet molestijs: commutatio uero aliarum accessionum, laborumque principium habeat: ut locus is corporis, in quem noxiorum humorum est facta commigratio, aliud etiam tempus ad concoctionem requirat. Cum autem magna sit crudorum humorum copia, tum fieri abscessus solent. qui si exigui sint, nihil plane iuuant: si magni, eos ferre natura non potest. Itaque eorum, quæ

in

in uentre concoquuntur, excrementa per aluum deiecta cruditatem, concoctionemque sua forma indicant: eorum quæ in pectore, ac pulmone, quæ tussi excernuntur: eorum, quæ in cerebro, quæ per nares educuntur: eorum, quæ in uenis, quæ cum urinis effluunt. Ipse autem plerisque in locis cēset maturationes esse spectandas. est autem perspicuum, omnia, quę moderate calfaciunt, maturationes efficere; cuiusmodi sunt cibi, perfusiones, & cataplasmata. frictio quoque modica, & balneum huius sunt generis. ac nunc etiam mandat, ut abscessus contemplemur. quocirca si ad uentrem excrementa uergant, eis adiumento esse debebimus usu clysterum, in quibus sit uis materiem illuc attrahendi: & item usu eorum, quæ in tota uictus ratione ad id ipsum accommodata censeantur. si ad renes ferantur, usu eorũ, quibus urina cieatur. si ad colon, acribus illud medicamentis erit calfaciēdum. qua in re illud non est ignorandum, cruda, & incocta ad malos conuerti abscessus. quod in caussa fuit, ut præcedenti oratione dixerit, qualia iudicent: in hac uero scri-

pſerit, Qualia proſint: propterea quod quæ proſunt, eæ iudicationem afferre, & ſoluere morbum poſſunt: at quæ nocent, eæ neque criticæ ſunt, neque morbum propellunt. Deinde ueros modos adhibet, quibus abſceſſus fiant, & ad bonum, & ad malum terminentur. Præterea docet, neque in ipſis acceſſionibus, dum adſunt, neque ſi mox futuræ ſint, prodeſſe abſceſſus, ſi tunc fiant: ſed neque etiam in pedum frigore: uerum cum morbus deorſum incli nat. in illo enim *

Deſunt

Desunt multa: desiderantur enim in libro antiquissimo duæ pagellæ: & in altero tres sunt albæ relictæ.

*

Vt in libris, qui sunt de methodo medendi, exposuimus. nec minus etiam in libris de crisibus hæc sumus persequuti. Sed hæc ad aliquod memoriæ lumen afferendum dicta sint nobis. tantam enim, talemq; afferunt utilitatem, ut neque me bis eadem scribere, neque eum, qui cupiditate, studioque doctrinæ trahatur, legere iterum, pigere ullo modo debeat.

In accessionibus per circuitum repetentibus cibi dandi non sunt. neque cogere oportet, sed ante indicationes, detrahere de ijs, quæ offeruntur. 12

Agit hoc loco de ratione uictus ægrotorum: quam rem ipse in libris de ratione uictus in morbis acutis plane docuit: ac nos in commentarijs in illos libros editis

quicquid ad eam rem pertineat, cumulate præstitimus. Loquitur autem de longis, acutisque morbis: atque in acutis quidem, quorum status & iudicatio intra primum quaternionem futura sit, modo uires robustæ sint, ægrum in perpetua inedia continebimus: (exploratum enim habemus, in singulis morbis totam uictus rationis formã duobus e scopis duci, tum ex futuro totius morbi statu, tum ex uiribus ægroti) in quibus uero iudicatio primam hebdomadam non sit superatura, si uires sint ualidæ, sola aqua mulsa uti sufficiet. Si uero non iam satis uiribus ægroti confidamus, ptissanæ cremorem offeremus. atque ut quispiam accommodate possit singillatim cibos dare, in hac etiam oratione declarat, cum monet, cauendum esse, ne quid in exacerbationibus demus: ut cum neque iam adsunt exacerbationes, neque iamiam sunt futuræ, cibum præbeamus: sed cum declinant, ac desinunt. Ceterum quonam potissimum modo futurum morbi statum prænoscas, in quo iudicatio fit, in primo de crisibus libro dictum est. nunc uero id solum dicere conuenit, a morbis ipsis declaratum iri, &

quam inter se proportionẽ seruaturæ sint accessiones, & quæ sit ipsorum conditio, ut inter febres intermittentes, tertianam habere celerem iudicationem; quotidianam uero, longam: quartanam, longiorẽ. inter continuas, ardentem esse acutam: fumantes uero cum humoris succensi copia, diuturniores: medias inter has esse semitertianas. quomodo autem has febres omnes in prima cognoscere inuasione quispiam possit, nos in secundo de crisibus copiosissime docuimus. non est autem oportunum, ut quæ iam alijs in locis recte diximus, huc transferamus: & de eadem re loqui in plerisq; locis sæpe conemur. quocirca ad sententiam nobis propositam redeamus. Itaque uictus ratio ad tria capita potissimum redigitur: ut quanta, ut qualia, ut quomodo des, intelligas. quantum uero sit dandum, alibi est declaratum, ut in libris de ratione uictus in morbis acutis, & item in aphorismis; ut cum ait, Qui augentur, plu- „
rimum natiui caloris habent: itaque pluri- „
mi alimenti indigent. itemque in illo loco,
Ventres hieme, & uere sunt natura calidis- „
simi, & somni longissimi: quam ob rem his „

temporibus plura quoque alimenta danda sunt. de qualitate autẽ disseruit in eo aphorismo, cuius initium est, Humidæ diætæ omnes febricitantibus prosunt. denique uero de modo egit in illo, Quibus semel, aut iterum, aut plura, aut pauciora, & particulatim: dandum uero est etiam aliquid tempori, regioni, ætati, & consuetudini. tum in eo, qui hunc aphorismum deinceps excipit, & item in alio, quem esse eundem cum eo, qui nunc est in manibus, affirmamus: nisi quod in uno, aut duobus uerbis differt. Sic enim se habet: Qui per circuitus exacerbantur, nihil dare, nec cogere, sed detrahere de his, quæ offeruntur, ante iudicationes oportet. In morbis autem, qui ordine quodam inuadunt, ex ipsis exacerbationibus, quo præcipue tempore dare cibum conueniat, cognoscere poterimus. at si accessiones quidem fiant, non tamẽ statis circuitibus, neque ordine seruato, in ijs uix, aut ne uix quidem uerum & accommodatum cibi offerendi tempus inueniri potest. in ijs uero, quæ per circuitum redeũt, ordinemque seruant, uitare oportet, ut diximus, ne in principio demus. quo, ne, si-

cut

cut in oratione superiore ipse censuit, iam præsente, ne ue mox futura accessione ægrum alamus. Dixit autem ante iudicationes: si futuram esse iudicationem suspicemur. Vel potest etiam intelligi perinde, ac si dixisset, ante statum: siquidem iudicationes in statu morbi fieri solent: quod in libris de crisibus demonstratum est. erit igitur accommodatum & tutum, ægros in morbi declinatione alere.

Quæ iudicantur, iudicataque ἀπαρτὶ sunt, nec mouere, nec quicquam nouare, siue medicamentis, siue aliis irritamentis: sed omittere oportet. 13

Est ab Hippocrate hæc pronunciata sententia, Incipientibus morbis, siquid mouendum uidetur, moue: uigentibus uero, præstat quiescere: propterea quod omnia symptomata circa principia & fines imbecilliora sunt: circa statum, ualentiora: ac circa statum iudicatio fere fit. unde planũ est, nihil mouendum, nihilque innouandum. si enim in iudicatione quædam fit turbatio, magnaque concertatio esse solet, certe sequitur, ut natura labore conflictata

neque

neque remedia, neque medicamenta, neque irritamenta ferre queat. Itaque cum fit iudicatio, totum negotium est naturæ committendum, ut ne tu, quidpiam molitus, magis prægraues, aut ad immoderatam euacuationem irrites, atque ita ægroto mortem afferas. Cum igitur tibi sit propositum, medicamentum dare, quod aluũ subducat, caue, ne id facias in morbi exacerbationibus, atque inuasionibus, & diebus ijs, in quibus fieri iudicationes solent. uis enim medicamenti corrumpitur, quod forte humores sursum uergant, & contra, quàm ut fieri euacuationem oporteat. Si uero necessitas urgeat, ut uacuare cogaris in exacerbatione, tum scito, per superiores partes esse euacuandum, ut per sanguinis profluuium, aut uomitum, aut quid huiusmodi. cum uero exacerbatio desierit, tum per inferiora euacuabis, ut per urinã, aut per sedem, & eiusmodi loca, quemadmodum esse accommodatius uidebitur. Idem esse post iudicationem faciendũ monet: præsertim si morbus iudicatus sit ἀπαρτὶ, hoc est perfecte: in quam significationẽ usus eodem aduerbio est Hippocrates in

secundo

secundo de ratione uictus in morbis acutis. Sed quod hic ait ἀπαρτὶ, in aphorismis dixit ἀρτίως, hoc est nuper. Significat enim perfecte, ut dixi, & integre, & non diminute, & absolute. Quare si perfecta iudicatio sit facta, aut fiat, iubet, ut totum negotium naturę permittamus, ac nos nihil noui moliamur. Si uero non integre, sed diminute fiat iudicatio, monet, ut quod restat, nos faciamus. Etenim si in aphorismis pro uerbo ἀρτίως hoc est nuper, scriptũ esset ἀπαρτὶ, aut integre, & perfecte, certe nullus scrupulus iniectus esset in animis interpretum de uerbi ἀρτίως significatione controuersantibus. Quidam enim uolunt ἀρτίως significare in diebus ἀρτίαις hoc est paribus: quod minime uerum est, quemadmodum eo ipso in loco a nobis explicatur.

Iudicantia in melius, non statim appareant. 14

Quod ait statim, significat hoc loco idẽ, quod in principio. morbi porrò principiũ intelligo totum illud tempus, in quo nondum sunt signa concoctionis. hac autem de significatione dictum est a nobis alio in loco. cum enim morborum tempora diuideremus,

deremus, morbos ipſos ex principio, incremento, ſtatu, declinationeque conſtare affirmauimus. ſed iudicari in principio nullus poteſt: hacque de re in libris de criſibus eſt à nobis abunde conſcriptum. quare quicquid ad hanc rem pertinet, ex illis libris qui uelit, perdiſcat. ego enim totã illam diſputationem, utpote quæ longior ſit, quàm ut eam nunc perſequar, huc transferre nequaquam uolo: ſed hoc ſolum memorabo: poſtquam natura ad excretionẽ impellitur, perturbationem quandam notabilem in corpore excitari, quæ cauſſam afferat, ut multa ſymptomata cum manifeſtiſſimis concoctionis ſignis appareant. ſed caue, ne ſigna concoctionis te fallant, quod ea eſſe iudicationis ſigna putes: propterea quod quæ iudicationis ſunt, non ſtatim, hoc eſt, non in morbi principio apparent. nec ſunt eædem iudicationis, & concoctionis notæ. neque enim uſu uenit, quin illæ omnino uel bonam, uel malam iudicationem faciant. at ſigna concoctionis ſalutem quidem hominis oſtendunt: non tamen per iudicationem omnino ſeruatum iri ægrotum declarant: propterea

quod

quod possit morbus longiore tractu temporis paulatim concoctus ad perfectam solutionem deuenire. ceterũ quomodo symptomata iudicationis a signis concoctionis differant, in primo de crisibus aperuimus; quo in loco perfectæ & non perfectę concoctionis signa declarauimus. etenim & perfectam esse concoctionem docui, cum in urinis subsidet quid album, lene, æquale, & continuum: non perfectam uero, cum urina ex aquosa modice subpallida sit facta. ac signa quidem concoctionis nunquam male apparent: iudicationis uero, quandoque male apparent.eaquę non in principijs, non in incrementis, sed in statibus debent apparere. quare neq; sudores, (sæpe.n. iteranda sunt ea, ex quibus summus ferri fructus potest) neq; uomitus, neq; alui excrementa, neque parotides,neque sanguinis profluuia,quæ in principio, statimque apparuerint, morbum unquam iudicarunt. atque ab his quidem, uelut a caussis expelli morbos homines credunt. pro signis uero, quibus hæc indicentur, putant dementias, graues sopores,dolore, lachrymas, respirandi difficultates,

aliaque

aliaque huius generis permulta: quæ si absque signis coctionis appareant, notæ pessimarum affectionum censentur. Verum hęc omnia, & quæ tanquam caussæ, & quæ tanquam signa iudicationis sunt, ne statim, hoc est in primo tẽpore morbi, appareant. si.n. tunc apparebunt, profecto non boni quid, sed mali indicabunt. at quæ concoctionem significant, etiam si in prima primæ accessionis hora appareant, certe ea erunt, æqui, & boni consulenda.

15 *Concocta medicari, & mouere non cruda oportet: neque in principiis, nisi turgeant: multa autem non turgent.*

Expositis ijs signis, quæ concoctionem, iudicationemque futuram indicant, de medicamentis propinandis deinceps disserit. ac nos optimus medicus docet, usum medicamentorum esse ad concoctos humores accommodatum: ad crudos non item: nisi turgere eos sentiamus. ac uerbum quidem turgendi proprie dici de animantibus solet, quæ ad rerum uenerearum usum impelluntur. nunc uero est ad eos translatum morbos, qui properant, celeriterque mouentur: præcipue autem cum sensus ægroti homi-

hominis ab inordinata humorũ, ſpiritusq; agitatione quodam modo irritatur. quo ſane caſu tantummodo quiſpiam in principio medicamentis conueniẽter rationi, & accommodate utetur: quippe qui motum humorum, ac ſuccorum in corpore redundantium ad facilius attrahendum adiuuantem habeat. quod ea, quæ ex toto incocta ſunt, ſtabilia, infixaque ſint, ideoque uix, & difficulter trahi a medicamentis purgantibus queant. cumque prædixiſſet, concocta medicari oportet, intulit, non cruda: neque in principijs: ut, cum principium eſt, crudũ, & incoctum morbum plerunque eſſe, declararet. cum enim in corpore ſanguinis probi exigua ſit copia, & crudi humores ſint admodum multi, tum nec uenam ſecare, nec purgare, nec exercere hominẽ oportet. immo uero neque mouere penitus, neque lauare cõuenit. Si quidem uenæ ſectiones probum ſanguinem euacuant: & prauum, qui in primis potiſſimum uenis, quæ in iecore, & lactibus ſunt, colligitur, in totum corpus attrahũt. purgatio uero in ijs, & tormina, & morſus creat, itemque animi defectiones. adde quod nec quicquã nota-

bile

bile educit;quod crudi omnes humores,pigri, & ad motum inepti propter craſſitudinem,frigiditatéq; ſint: omnesq; uias anguſtas obſtruant:per quas id,quod purgando euacuatur,cóportari ad uẽtrẽ oporteat.ex quo fit,ut neque ipſi educãtur, & alios, nẽ euacuẽtur,impediant.quocircà ita affectis eſculenta, poculenta, ac medicamenta dãda ſunt, quæ ſine inſigni caliditate, craſſitũdinem humorum extenuent, incidant, atque conficiant. quanquam ſi quis abſceſſũ urgeatur, qui ab humore bilioſo, aut melancholico,aut etiam pituitoſo exortus ſit, uitare debet, ne humorem medicamento purgante diminuat.itemque cum anni tempus admodum calidum ſit, abſceſſusq; coſtas obſideat, qui ex ſanguine conſtet, isq; humor, qui exuperat in corpore, ſit bilioſus, tunc omnino cauendum eſt. humor enim ſanguineus in bilim uertitur. id qđ cognoſcitur ex eo,quod ægrotus poſt ſanguinis ſputum reijcere bilioſum ſputum ſoleat.hoc idem faciei rubor interdum indicat:ſicut alia quoque multa ſignificant. ceterum in crudis, omnino abſtinendum a purgatione eſt.Recte igitur cenſet Hippocrates,

crates, medicari oportere concocta, & nõ cruda, neque in principijs, nisi turgeant: hoc est, nisi motus ad excretionem ipsa cõcitet: neque ad unam partem adhuc ullam firmam inclinationem ac statione habeat: sed humores ita contineat, ut moueantur, ferantur, & fluant. Ceterum de hac sententia in primo aphorismorũ libro, sicut etiã de ea, quæ deinceps sequitur, agetur: quãuis in quibusdam exemplaribus aphorismorum non reperiatur. De ea uero, quæ sequitur, iam supra locuti sumus: ea autem est huiusmodi.

Quæ ducere oportet, quo maxime uergant, locis oportunis ducito. 16

In primo commentario, cũ de locis ad euacuationem peragendam accommodatis loqueremur, intestina, uesicam, uterum, cutim uniuersam, stomachum, palatum, naresque memorauimus. cum igitur humores deorsum uergunt, si ad intestina tendant, tunc euacuatio erit per sedem faciẽda. cum uero ad uesicam uergant, tum per ea, quibus urina prouocatur: ut in menstruis mulierum purgationibus, per uterũ

euacuandum est; per sudorem, si ad cutim repant: & per uomitum, si sursum ferantur: ac tunc quidem per stomachum: ut cum cerebrum expurgamus, per palatum, ac per nares in sanguinis profluuio. Illud autem sciendum est, nunc nobis hoc consilij dari, ducenda ea, quæ neque iudicantur, neque nuper iudicata sunt: quæ quidem eo ducenda sunt, quo natura uergit: ac uidendum esse diligenter, ne inclinatio humorum noxiorum in loca minus oportuna fiat: quo sane tempore tantum abest, ut educere, & naturam adiuuare debeamus, ut etiam prohibere, ac reuellere humores oporteat.

17 *Quæ uacuantur, multitudine metienda non sunt. Sed quandiu prodeant, qualia oportet. & æger facile ferat. Vbi uero opus est, ibi & debilitare, & animi defectionem inducere, donec id effeceris, cuius caussa hoc fit; interim uero alio uertere, aut siccare, aut humectare, aut reuellere, si sufficere æger possit.*

In omni genere euacuationum, ut iam ante monuimus, iudicandi ratio ducitur a tolerandi facilitate. Si enim magna uis atque copia euacuetur, & tamen ægrotus se leuari non persentiscit, neque facile fert;

plane conſtat, neque quod noxium eſt, ne que quod redundat, ſed quod naturæ accommodatum eſt, euacuari, ac uires diſſolui. quocirca cõſulit, ne copiæ eorum, quæ euacuantur, animum adhibeamus, ſed ijs ipſis, quæ excernuntur, utrum qualia oportet, excernantur: & tolerandi facilitatem attendamus: idque eſſe obſeruandum, ſiue natura corpus expurget, ſiue nos medicamentum purgans demus, ac moleſti humores euacuentur. Vbi uero debilitare, & ad animi defectionem uſque euacuare opus eſt, id faciendum erit uſque, dum id ſis cõſecutus, quod uoles. quo ſane tempore tibi licebit, aut alio uertere, aut ſiccare, aut humectare, aut reuellere, donec æger ſuffi ciat. Quoniam autem multis modis animi defectio fieri ſolet, ſcito nunc intelligi defectionem eam oportere: quę ex magna euacuatione fit. Cuius in febribus cõtinentibus uſus eſt maximus: ut in methodo medendi demonſtrauimus: itemque in maximis inflammationibus, & doloribus uehementiſſimis. adhibenda tamen diſtinctio eſt, utrum hoc uenæ ſectione, an purgatione faciendum eſſe uideatur. habes autem

distinctiones in libro de uenæ sectione per spicue explicatas. Iam uero in ea lassitudi ne, quam inflammationis speciem præferre dicimus, nisi quis detractione sanguinis, malo prius occurrat, uehementissima febris statim, accendetur. nam & sanguis in huiusmodi lassitudinibus calidissimus est, & omnes fere, qui in eas inciderunt, co piosissimam eius euacuationem postulant. & quamuis etiam sanguis mittatur, tamen plerique eorum in febrim incidunt. quocirca non conuenit, parum eius detrahere, sed & celeriter mittendus est. & ad animi defectionem usque educendus: siquidẽ nihil aliud impediat. Si uero bis eodem die detrahere sanguinem uelis, primũ ita euacuabis, ut ne animi defectionem inducas: secundo loco uero nihil est, quod animi defectionem afferre uerearis. at si prima euacuatione ægrotus exoluatur, secundam euacuationem ferre nullo modo poterit. De ardentissima autem febri nihil est, cur longiore oratione nunc differam: quando in nono methodi medendi, nullũ inueniri maius, aut præsentius remedium, quàm euacuationem usque ad animi defe ctionem

ctionem posse, demonstrauimus. quod idẽ in uehementissimis doloribus est intelligẽdum. semper tamen habenda ratio est uirium ægrotantis, quod ipse significauit, cũ dixit, si sufficere æger possit: ut iam duæ notæ sint, facilitas nimirum tolerandi, & uires ægrotantis. ac si alterutra ipsarum non adsit, id neutiquam erit faciendum.

Ex his facito coniecturam: sicca quidem erunt calida; humida uero, frigida: quæ uero aluum mouent, plerunque contraria. 18

Hæc inquit erunt propriæ notæ argumenta, ex quibus nosse poteris, utrum ægrotus sufficiat, nec ne: & utrum euacuatio usque ad animi defectionem fiat. nam quę prius fuisse sicciora sentiebas, nunc calida: quæ humida erant, nunc frigida esse uidebis, quæ uero aluum subducunt, erunt contraria. id tamen non semper, sed plerunque ita comperies. uocat autem *

*

quibus aluus subducitur. propterea quod nisi contraria sint, natura eadem superabit. soluitur enim uẽter inferior: ac multa, eaq;

uaria expellit. * * *

alui enim excrementorũ mutationes, quæ multas humorum formas euacuant, corpus ipsum accuratius expurgant: nisi forte aut colliquationis, aut corruptelæ signa adiuncta habeant: de quibus ipse in præsagijs locutus est in illo loco, in quo fecit de pinguibus, deque fœtidis mentionem.

19 *Hæc diebus imparibus sursum fiunt: si & circuitus, & constitutio ex ipsis exacerbationibus talis fiat. plurima autem paribus diebus fiunt deorsum. Sic enim etiam quæ sua sponte eueniunt, prosunt: si circuitus in diebus paribus exacerbationes non faciant. in huiusmodi autem, in paribus sursum; in imparibus, deorsum. tales autem pauci sunt: & tales etiam constitutiones difficilius iudicantur.*

Qui nostros de crisibus libros accurate perlegit, ei nihil opus est longiore oratione ad hæc, quibus de agitur, intelligenda. in illis enim quæ ad iudicationes, quæ ad earum uacuitates, quæ denique ad malas iudicationes pertinent, scripta sunt omnia. illud item docuimus, quæ paribus diebus

diebus exacerbantur, in paribus iudicari: quorum uero exacerbationes diebus imparibus fiunt, ea quoque in imparibus iudicari. adiunximus etiam, iudicationes in exacerbationibus fieri, propterea quod humores in illis uehementer moueantur, ac ueluti feruentes aut per ſanguinis profluuium, aut per ſudores, aut per uomitus, aut per ſeceſſum, aut per hæmorrhoides, aut per menſtruas purgationes in mulieribus prorumpant: & quod natura eo tempore ad illorum excretionem impellatur: & q̃d preſſa pondere, & male affecta ad humores excernendos irritetur: & quod illis magis fuſis, noxia promptius expellantur, faciliusq; fiat iudicatio. proinde dictum eſt, mutationem quattuor modis effici, ad ſalutem, ad mortem, ad inclinationem in melius, ad eandem in peius ruentem. itemq;, iudicationem, quæ per euacuationem fit, meliorem eſſe ea, quæ per abſceſſum contingat: tum quæ noxium potius, quàm quę alium quemuis humorem euacuet: tertio eam, quę directo, & ex eadem parte, quàm quæ ſecus. ipſe autem, quod nos per rectitudinem dicimus, appellat directo: præte-

rea uero, eam quæ cum tolerandi facilitate; & cum coctione,& die critico fiat. Siquidem hæc omnia habere perfectam iudicationem oportet. Ne sis tamen nescius, in febribus omnibus nó simili modo dies numerari: nam quod in continuis unus dies potest, id ipsum facit in intermittentibus accessio:& iudicationes pro accessionum numeratione fiunt. ac nos etiam obseruauimus,in tertianis, & quartanis iudicationes fieri non ad dierum,sed ad circuituum numerum. id quod uerum esse, ipsemet attestatur,ubi,tertianam puram septẽ circuitibus iudicari, affirmauit. septima.n. a principio accessio in decimumtertiũ diẽ incidit: in quo sæpe iudicatur, nec in quartumdecimum,qui criticus est, extenditur. Quemadmodum autem acutorum morborum ipse dies quartusdecimus est terminus:& peracutorum septimus: sic in intermittentibus tertiana febris septimo circuitu terminatur. quocirca si iudicatio in diebus imparibus accidat, per superiores partes fiet: si modo & circuitus, & morbi constitutio in ordine accessionum talis fuerit. Si uero in paribus,per inferiores fiet. porrò

rò cenſet, eorum, quæ ſponte eueniunt, eā
dem eſſe rationem oportere. eaque prodeſ
ſe, ſi acceſſiones paribus diebus ex circui-
tibus fiant: propterea quod in eiuſmodi cō
trarium uſu ueniet: ſiquidem in paribus,
ſurſum: in imparibus uero deorſum. addit
tamen paucas conſtitutiones inueniri ta-
les; &, quæ huiuſmodi ſunt, eas eſſe ad iu-
dicandum difficiliores. cuius rei cauſſam
nos in libris de diebus criticis expoſui-
mus.

Quin etiā quæ tēpore ſunt progreſſa longius, ita 20
fiant neceſſe eſt, ut ad decimumtertium, decimumq;
quartum diem pertineant. ac decimo quidem ter-
tio, deorſum: decimoquarto uero, ſurſum. ſic enim
ad iudicationem confert: & quæ ad uigeſimum: præ
ter ea, quæ deorſum feruntur.

Quemadmodum iam diximus, tum in li
bris de criſibus, tum in ijs, qui ſunt de criti
cis diebus, ea omnia, quæ ad hanc tracta-
tionem pertinent, explicauimus. proinde
hoc loco ſolum memorabo capita eorum,
quæ in illis ſunt conſcripta commentarijs.
Iudicatio igitur eſt repentina in morbo cō
mutatio

mutatio.ea quattuor fit modis. nam uel est subita morborum liberatio, uel magnam mutationem in meliorem statum; uel mortem repente affert: uel facit, ut ægrotus sit multo peiore in statu. Iudicatio omnis cũ aliqua manifesta euacuatione, uel abscessu fit, ut paulo post dicetur. Criticos porrò dies appellamus, in quibus huiusmodi mutationes & fideles, & plurimæ fieri solent: cum in alijs diebus neque fideles, neq; frequentes contingant. Hippocrates autem omnium bonorum inuentor, hosce dies indicauit: & septimum dierum criticorũ circuitum esse ualentiorem reliquis dixit: & ab eo secundum potestate esse quaternarium, quod septimum diuidat in partes duas: & quod iudicationes per circuitus septenarios futuræ a quaternarijs indicentur. quartus enim est septimi index: undecimus quartidecimi: hos uero dies ipse indices uocat. Hebdomadas uero sic numerari censet oportere: ut duæ priores inter se uicinæ per disiunctionem: tertia, quæ has sequitur, per connexionem numeretur: ut prior in unum diem desinat, & ab alio incipiat secunda: tum uero tertia ab eodem in

cipiat,

cipiat,in quem secunda desierat: quod in caussa est, ut uigesimus dies sit tertiæ hebdomadis ultimus. quod ēt esse uerum cōperiemus: quādoquidem uigesimus & plurima, & firmiter iudicare deprehenditur. quam ob rem Hippocrates diem quadragesimum, non quadragesimum secundum esse criticum statuit. ita etiam sexagesimū, & octogesimum: non sexagesimumtertium, neque quartum octogesimum. In morbis autem acutis intercidūt in criticos hi, tertius, quintus, & nonus; ac quandoque etiam sextus: malus nimirum index, quod aliquando cum symptomatibus periculose iudicet. horum autem omnium exēpla tibi in libris de uulgaribus morbis poterunt suppetere. sed eos ægrotos hoc loco describere, longum fuerit. ac tibi integrum est, eam sententiam, quæ in libro præsagiorum habetur, perlegere, cuius hoc est initium, Febres iisdem numero diebus iudicantur, ex quibus homines tum seruantur, tum pereunt; & quæ sequuntur. Quin etiam in secundo aphorismorum multa sunt de criticis diebus monimentis consignata litterarum: ex quibus plane constat,

tertiam,

tertiam hebdomadam per coniunctionem cum ſecunda, numerari: & quartum diem ſeptimi indicem ſtatui: & ſeptimum decimum uigeſimi. tum explanari, qui nam dies indices in uniuerſum ſint, quique contemplatione digni ab Hippocrate cenſeantur. Multa quoque alia comperies, quæ ipſe pleriſque in libris conſcripſit: quæ omnia in unum nos uolumẽ redegimus, quod de criticis diebus inſcribitur. ac qui præſagire in poſterum, quid futurum ſit, accurate uelit, is & hoc opus, & quod de criſibus eſt, perlegat, oportet. res enim huiuſmodi tantum afferunt utilitatis, ut cum ego hãc contemplationem apud Eudemum philoſophum, qui tres quartanas habebat, prædicens, monuiſſem fore, ut una earum, quę certis diebus inuadebat, poſt tot circuitus primum ſedaretur: cumque hæc depulſa eſſet, altera certo die diſcedere: ſimilique modo de tertia prædixiſſem; hæc ex arte diuinandi, non ex medica cognitione a me pronunciari contenderent. ac nos non modo in illo homine, ſed etiam, quod Deo approbante dictum ſit, in nulla unquam prædictione offendimus. Quę cum ita ſe habeant,

beant,propositum nobis est explicare,quę nam in hoc libro Hippocrates conscripserit. Igitur quæ ante tempus iudicationis prodeunt,hoc modo fiant necesse est, ut in decimotertio die per inferiores partes ducantur: in quartodecimo uero, per superiores. id quod ad iudicationem pertinet, & ad ipsam est utile, & accommodatum. Simili quoque modo quæ die uigesimo fiũt, præter ea, quæ deorsum feruntur. dictum enim est, uigesimum criticum esse.quæ autem inferius uergunt, ea per inferiora adducenda sunt, ut ipse monuit. sed iam ad ea, quæ deinceps sequuntur, quæ ipsa quoque ad iudicationem faciunt, transeamus.

Multa autem purganda sunt: eaque non prope iudicationem, sed longius.raro autem in acutis multa ducenda sunt: in delassatis uero, totum. 21

Iudicatio, ut dictum est,cum certamine notabilique perturbatione plerumque fit. perturbationis autem uiolentia,naturam, ea quæ infesta sunt, etiam ante tempus cogit extrudere.est enim uirtus ipsa,qua aliena expelluntur. ac tempus id agendi est

post

post finem eius, quæ res alterat, facultatis. tunc enim obit functionem suam, omnia que secundum naturam absoluta sunt, cũ illa ab actione desistit. uerum cogitur interdum ea, quæ molesta sunt, ante perfectam coctionem amoliri: sicut etiam interdum concoctione iam absoluta, moratur, & præ imbecillitate lente ad munus obeundum progreditur. Facultas igitur, quæ aliena expellit, ea est, quæ iudicationes in morbis facit. proinde, cum omnia ea, quæ in animante sunt, iam concocta sint, tũc optimæ iudicationes fiunt. prius autem expelli, ac iudicationem præuenire, malum est: propterea quod cum ijs, quæ noxia sunt, etiam utilia excernantur. id quod fieri solet, cum natura uel a medico, uel ab ijs, quæ corpore continentur, irritetur. quanquam non medicus solum afferre caussam erroris possit, si quid minus recte fecerit; sed etiam ægrotus, & ministri, & alia, quæ proprie externa nominantur: ut in ipso corpore offendunt morbi, causæ, & accessiones. ac si accessio sit, quæ naturam stimulet, nullam quietem, nullamque moram concedit; sed excitat, mouetq;, & tanquam ad pugnam prouo-

prouocat. quemadmodum igitur natura pressa magna ui excrementorum, & humorum infestātium cogitur sæpenumero eos extrudere; idque malum est, si id antequā concocti humores sint, & ante tempus iudicationis faciat; ita nostrum erratum iudicandum est, si idem prope iudicationem fecerimus. quocirca expectandum est, ut longius a iudicatione id fiat: ut si natura nihil tunc fecerit, nos faciamus: quod non bonum sit, si prius expurges. Quod autem addit, Raro autem in acutis multa ducenda sunt, recte censuit. est enim explicata sententia, in morbis acutis solum in principijs interdum utiliter adhiberi purgationē posse: sicut in longis morbis semper est expectanda maturatio: in acutis uero etiam in principio medicamento purgāte uti possumus, si turgeant. idque erit magna animaduersione faciendum: siquidem non mediocre periculum impendet, si quis in morbo acuto male medicetur. debet enim medicus hoc attendere, ut æger maiorem fructum ex noxiorum humorum euacuatione ferat, quàm noxam: qua corpora a medicamentis purgantibus necessario afficiuntur.

erit autem maior utilitas, si omnis humor molestus cum tolerandi facilitate, ac sine molestia euacuetur. cum uero morbus non modo acutus sit, sed etiam uehementissimam febrim adiunctam habeat; tunc multo magis, ne purgans medicamentum demus, uitandum erit: ac potius per uenæ sectionem facienda euacuatio: ex qua minor quidem existet, quàm ex purgatione, utilitas: multo tamen sit futura securior: cum maximum a purgatione periculum immineat, præsertim uero si quis naturam ægroti non cognitam habuerit. quidã enim ita natura comparati sunt, ut ægre purgentur: quidam uel exiguo epoto medicamento copiose purgantur. at si hominis naturam ignores, periculum est, ne aut maior, quàm par sit, fiat euacuatio: aut ne omnino purgatio moueatur: aut si moueatur, ut ne tamen quod satis sit, euacuetur. quæ omnia maximas in morbis acutis noxas afferunt. quæ res fecit, ut ipse in aphorismis hanc sententiam scriptam reliquerit: In acutis morbis raro, & in principijs purgante medicamento uti oportere. atque id considerate admodum faciendum. In delassatis

uero

uero totum ducendum est. quando uero id faciendum sit, attende, ut intelligas. cũ sit duplex plenitudo, alteraque ad uires referatur, & ad corruptelam facile perueniat, atque etiam interdum partes quasdã petat, & in eis tumores præter naturam excitet; altera uero ad effusionem pertineat, quæ sæpe in partes irruit, & tumores præter naturam creat, ac morbos comitiales, uenarumque ruptiones efficit, conandum est, eam celeriter euacuare prius, quàm magnum aliquod in homine gignere malum incipiat. Sed quomodo utrunque dignoscere, ac curare affectum oporteat, in libris de tuenda sanitate copiosius explicauimus. quocirca de eadem re nunc scribere, superuacaneum existimo. igitur ad consequentem transibo orationem, quæ his fere uerbis continetur.

In febribus abscessus maxime in articulos, maxillasque fiunt, prope cuiusque dolores, magisque ad supernam partem, & in totum. si uero morbus lentus fuerit, & deorsum repat, etiam abscessus inferne fient. maxime autem pedes calidi, inferne significant: frigidi uero superne. 22

Abſceſſus inquit in febribus ad articulos, maxillasque fiunt maxime.idque accidit,quia propter calorem febris magna copia humorum ſurſum in caput tollitur,quã poſtea inde ruentem glandulæ maxillarum ſuſcipiunt:quemadmodum uſu uenit, cum e ſuperioribus partibus in inguina, & alas quidpiam deſcendit. febres autẽ omnes,quæ ex laſſitudine ortæ ſunt,proprium quendam calorem habent in articulis excitatum. unde nihil mirabile fit, abſceſſus in articulos decumbere,quippe qui plus,quã par ſit, laborauerint, atque incaluerint. id quod illis potiſſimum contingit, quibus plenitudo morbi cauſſam attulit:ac magis, ut ipſe ait, ad ſupernam partem,hoc eſt ad caput,propter eam cauſſam, quam attulimus. at ſi deorſum morbus uergat, tunc etiam abſceſſus in partes infernas deſcendunt,cuius rei ſignum ipſe ſtatuit pedum calorem,& frigus. nam ſi pedes calidi ſint, abſceſſum in partibus infernis fore indicant.cauſſa eſt, quia humorum copia deorſum comportatur, locumque illum calore perfundit:ſi frigidi ſint, in ſupernis abſceſſum futurum ſignificant:quod eo tempore

omnia sursum ad caput ferantur, extremaque,præsertim pedes refrigerentur. Quomodo autem supernas, infernasq; partes in corpore esse,debeamus intelligere,ipse in sexto de morbis uulgaribus declarauit, cũ ait, An ea quoque,quæ infra iecur sunt, „
e supernis distributa sint: ibi enim iecur es- „
se terminum omnium supernarum, infernarumque corporis partium statuit.conuexa enim eius pars septo trãsuerso annexa est. itaque omnia, quæ supra iecur sita sunt, eadem etiam supra septum transuersum sunt collocata, ut cor, pulmo, pectus, collum, ac multo etiam magis, caput: cetera omnia infra in corpore esse uoluit. ceterum abscessus in partibus superioribus ut plurimum difficiliores sunt. caussa est, quia è partibus superioribus, cum eodem affectu conflictantur, maius periculum, quàm ab inferioribus, impendet. perspicuum enim est, si cor, aut pulmonem, aut cerebrum inflammatio obsideat, mortiferum morbum esse. at si partes infra iecur sitæ inflammatione tenentur, pauci admodum mori solent: nisi male eis adhibeatur curatio. idque ipse attestatur, cum ait, Si autem ea; „

" quæ è superioribus partibus in articulos
" infra decubuerunt, infra umbilicum con-
" stiterint, bonum: si uero supra, non pariter
" morbum soluunt, nisi suppurauerint. eo
enim in loco habemus, abscessus, qui in
" partes infra umbilicum decumbunt, bo-
" nos esse: qui supra, non bonos, atque ma-
litiam ipsorum aliqua ex parte diminui, si
tumores forte suppurauerint. qui porrò
morbi iudicari per abscessum consueue-
rint, Hippocrates ipse in præsagijs con-
scripsit.

23 *In ijs, qui ex morbis exurgunt, si statim manus ac pedes dolore conflictentur, in eis abscessus orientur.*

Qui ex morbo conualescunt, nō admodum robustas uires habent: quocirca si in laboribus uersentur, ac multas, uehementesque motiones obeant, facile læduntur. ac maiorem etiam noxam sentiunt, si humores, morbum efficientes, non bene sint expurgati: & quædam fortasse reliquiæ ad huc adsint. Scimus enim quæ post iudicationem in morbis relinquuntur, recidiuas excitare consuesse. Itaque cum in eo statu

aut manus, aut pedes laborarint, aut dolore conflictentur, illuc irruere abscessus scribit. Labor enim caussæ rationem obtinet: dolor, signi. ac non mirabile est, ut iam dixi, si maior caliditas in particula accenditur: eiusque imbecillitas augetur: & tanquā uia fit superuacaneis, ut abscessus gignatur. Hoc autem loco uidetur tria abscessuum tempora constituere: unum in morbis, de quo egit oratione superiore: alterū, dum ægroti conualescunt; de quo nunc disserit: tertium, quod morbos antecedit, de quo deinceps ad hunc modum loquitur.

Sed si qua pars ante morbum laborarit, ibi morbi sedes erit: ut accidit ijs, qui Perinthi tussi, anginaque laborarant. tusses enim, non secus quàm febres, abscessus excitant. 24

Si antequam quispiam in morbum incideret, aliqua corporis pars laborauerit, timendum erit, ne aliquis in eam abscessus fiat. in omnibus enim morbis, qui prius per excretionem non iudicantur, in ijs abscessus decumbere in eas partes solent, quæ prius laborarint. cum enim illæ sint

imbecilliores, etiam magis, ac facilius humorum copiam excipiunt. Id quod in ijs potiſſimum morbis intelliges, in quibus futuros abſceſſus ſuſpicabere. ipſe uero rem exemplis declarauit eorum, qui in Perinthia urbe tuſſem, aut anginam paſſi erant: in quibus uerisimile eſt abſceſſus aut in ceruice; aut in pulmone, aut etiam in pectore exortos eſſe: quando tuſſes abſceſſus tales faciant, quales etiam excitari a febribus ſolent.

25 *Simili quoque modo euenit uel ab humoribus, uel a corporis colliquatione, & item animi.*

Hæc quoque de abſceſſibus dicta uideri poſſunt: ut cenſeat, ipſos a copia etiam humorum, aut colliquatione corporis, & item animi exoriri. cum enim ſit humorũ magna uis, ut non poſſit omnis excerni, tunc in particulam quandam imbecilliorem fixa innititur: cumque magna eſt humorum tenuitas,& corporis raritas, tunc per eam perſpirationem, quæ ſenſum noſtrum fugit, corpora celerrime euacuantur:ut, niſi occurras, facile colliquentur.

quod

quod idem in colliquatione corporis uſu uenit. atque in febribus quidem uehemen tiſſimis colliquari ſæpe corpus, concidereque,& extenuari conſpeximus. idque interdum plus,quàm par ſit, accidit, aut propter febris magnitudinẽ,aut propter morbi tempus,aut propter ætatem, aut etiam regionem,aut anni tempus, aut aeris conſtitutionem,aut euacuationes,quæ ſub ſenſum cadunt,aut uigilias,aut curas, aut inediam,aut immoderatos motus. nam & magnitudo,& malitia febrium interdum graciles homines, extenuatosque uel in primis diebus reddit, quemadmodum eſt ab ipſo in libro præſagiorũ de cadaueroſa facie conſcriptum. idem quoque morbi prolixitas facit. ætas quoque tum puerorum, tum eorum, qui ultima ſunt ſenectute. ac in pueris propter humiditatem & calidita tem plurimum fluit, & corpus euacuatum extenuatur: in ijs uero, qui ſumma ſunt ſe " nectute, propter uirium imbecillitatẽ cor " pus collabitur. Iam uero ex anni partibus, & regionibus, & aeris conſtitutionibus planum eſt calidiores ac ſicciores magis euacuare corpora; frigidiores ac humi

diores, ne cutis perſpiratione digeratur, & inaniatur, prohibere. Sed etiam ſequi macies corporis ſolet ex ſanguinis eruptione, ſudoribus, urinis, uomitibus, & alui deiectione nimia: itemque ex inedia, uigilijs, ſolicitudinibus. nec minus etiam ex delirio, cum ægroti aſſidue exurgunt. Quæ uero colliquatio proprie nominatur, plerunque fit, quod pinguedo, aut etiam tenera caro propter malignam febrim colliquetur. quam ſane ex urinis potiſſimum cognoſces: ſunt enim illæ oleoſæ: eæque principium colliquationis ſignificãt. cumque & in colore, & in conſiſtentia quid ueluti oleum ſit, tum affectionis indicat ſtatum. Verum ne huiuſmodi urinæ in fraudem te conijciant: propterea quod tales ferme excerni ſolent, cum renum pinguedo diſſoluitur. Sed diſtinctiones allatæ ſunt ab Hippocrate, cum diceret, Quibus
" ſubſidentia pinguia ſunt, & cõfertim exe-
" unt, in ijs renum affectiones indicant: cauſſa eſt, quia in renibus celeriter fit excretio. at in pinguedine totius corporis, non celeriter, ſed tarde. De his autem, & de alijs omnibus, quæ acutis, malignisq;

morbis accidunt, Hippocrates in libro præsagiorum accurate disseruit: quocirca minime necesse est, pluribus ea uerbis persequi.

Intelligendum autem est, in quibus temporibus humores floreant: & quales in singulis morbos faciant: & quales in uno quoque morbo affectiones pariant. 26

Erat hoc in libro de humoribus propositum, nosse humorum naturam, qui in humano insunt corpore: & quo nam tempore quisque dominetur, & quot, qualesque morbi ab humoribus gignantur: denique nõ ignorare, quinam sint modi morborũ: quam nos rem in tertio horum commentariorum explanabimus. nunc uero de humoribus, cum in principio omnia fere, quæ ad hanc rẽ pertinent, conscripserimus, pauca quædam afferemus. Anni tempora differunt inter se humiditate, caliditate, frigiditate, ac siccitatẽ: ut hiems humiditate, frigiditateque præstet ceteris: æstas caliditate, ac siccitate: uer sit accurate in medio utriusque constitutum. autumni uero non est eadem ratio: sed frigus mane uiget, meridie magnus calor, ad uesperam calor rursus in

frigus

frigus commutatur:in eo tamen ſiccum hu
mido, frigus calori dominatur : hæcque in
anni temporibus fere comperies. In ſingu-
lis uero temporibus proprius quidam hu-
mor exuperat, ut hieme, pituita; uere, ſan-
guis:æſtate, bilis:autumno, acida bilis. Mor
bi autem frequentes in omnibus anni tem
poribus infeſti ſunt, ut uerno tempore qui
a melancholia oriuntur, itemque inſaniæ,
morbi comitiales, ſanguinis profluuia, &
alij permulti, quorum ipſe & in aphoriſ-
mis, & in libro de aere, aquis, & locis men
tionem fecit:cuiuſmodi ſunt anginæ, gra-
uedines, raucitates, tuſſes, lepræ, impetigi-
nes, uitiligines, & ulceratæ puſtulæ quam-
plurimæ, & pani, & quæcunque articulos
attingunt. per æſtatem uero cum ex his qui
dam, tum uero alij morbi uigent, ut conti-
nuæ febres, & ardentes, & tertianæ, eæque
plurimæ:quartanę item, & uomitus, & alui
profluuia, & lippitudines, & aurium dolo-
res, & oris ulcerationes, & pudendorum
corruptelæ, & ſudores : autumno autem &
multi æſtiui, & quartanæ febres, & errati-
cæ, & lienis morbi, & aqua inter cutem, &
tabes, & leuitas inteſtinorum, & eorundẽ
diffi-

difficultas,& coxendicis mala: itemque ſu-
ſpiria,& uoluulus,& alia permulta. hieme
lateris dolor, pulmonis inflammatio, gra-
uedo,raucitas,tuſſis,dolor pectoris, coſta-
rum,lumborum, & capitis: uertigines, &
morbus attonitus. Ipſe uero addit etiam
morbos,qui in cuiuſque ætate exoriuntur:
itemque eos,qui ex uictus ratione originē
ducunt: & qui a regione, & uitæ inſtitutis
excitantur. Cenſet autem, ut quibus tem-
poribus humores floreant, intelligamus:
qua de re ipſe ita ſcriptum reliquit: Auge-
tur inquit, in homine pituita hieme. tum »
cauſſam addit. eius enim inquit,natura ma »
xime omnium eorum,quæ inſunt in corpo »
re,hiemi reſpondet: eſt .n. frigidiſſima. De »
uere autem ſcribit hæc: Vere autem pitui-
ta adhuc ualens manet in corpore, & ſan- »
guis augetur. hæc enim anni pars ei per na »
turam maxime reſpondet: ſiquidem humi-
dus,calidusque eſt. Aeſtate ualidus adhuc
ſanguis eſt, & bilis in corpore ſeſe extol-
lit,& in autumnum pertinet. autumno exi-
guus ſanguis gignitur,propterea quod au-
tumnus eſt ei natura contrarius. proinde
fit, ut autumno pauciſſimum ſanguinis in

homine gignatur. at bilis atra & copiosissima, & ualentissima autumno est: ac meritò quidem humor huiusmodi est exortus: siquidem humores æstate prius assati erant. assatorum autem reliquiæ, cum primum extinctus calor est, frigidæ, siccæque redduntur: ac frigidæ, quia extinctus calor est: siccæ, quia dum assarentur, humor uniuersus sit absumptus. Quod igitur ait, humores efflorescere, nihil aliud uidetur significare, quàm hunc, uel illum humorem superare ceteros, uti diximus, ut pituitā hieme, san-
« guinem uere: flauam, aut pallidam bilim
« æstate: melancholicum humorem autum-
« no. De morbis autem qui per anni tem-
« pora, ac partes oriuntur, in tertio commentario differemus. Iam uero, illud etiam
« non esse nobis ignotum uult, ut quot in sin
« gulis morbis † affectus sint, plane sciamus.
†πάθημα. quod ut sit perspicuum, scire conuenit, omnem corporis affectionem, quæ de statu naturæ deflexit, aut morbum esse, aut morbi caussam censeri, aut symptoma, quod etiā
†πάθος † affectus nomine appellatur. morbus autem est sanitati contrarius: & ab utrisq; affectus differt. quod enim cunque patitur

quispiam,

quiſpiam, id affectus nomine appellandũ eſt: quam ob rem, ut ego quidem puto, factum eſt, ut ſenſuum alterationes appellentur affectus: ut in aſpectu, quæ a nigro, albo, flauo, cęteriſque coloribus proficiſcuntur: in tactu, quæ a calore, frigore, humiditate, duritie, mollitie, & alijs omnibus, quæ ſunt huius generis, accidunt: idem in ceteris ſenſibus intelligẽdum eſt. Voluptatem quoque affectum appellamus: & omnino omnem motum, qui ab alio in alio excitetur. motus enim eius, qui facit, actio eſt: at eius, qui ab illo quodammodo afficitur, affectus. unde apparet, affectum tum, cum fit mutatio, alteratio, & motio, gigni. id uero iam nos in libro de uocabulis medicis demonſtrauimus. ac proprie quidem affectus nomine ueteres omnem motum externũ ſignificant. qui uero iam ipſo nomine abutuntur, eas etiam affectiones, quæ ex affectu ſunt genitæ, nec amplius ſunt in motu, affectus nominant. affectio tamen neque diuturnior, neq; ſolutu difficilior eſt, quàm habitus: & tamen affectum eſſe idem fere eſt, quod pati: & affectio ab affectu differt motione. nam cum ceſſauit, quod altera-

bat,

bat, ea, quæ in affecto permanet alteratio, est patientis affectio. nomen uero affectionis inde est declinatum, quod modo quodam quis afficiatur: siquidem omnia, quæ in rerum natura sunt, siue sana sint, siue ægra, siue neutra, afficiantur.

27 *Tum uero corpus reliquum spectandum est, ad quem morbum maxime natura uergit: & quid nam lien intumescens facit. horum etiam quidpiam natura facit: ac colores ferme deteriores sunt, & corpora tument. & si quid aliud sit, te in huiusmodi exerceas.*

Quemadmodum initio dixi, color morbum plerunque indicat. ideo ne in morbis, & habitu naturali fallamur, nobis consulit, ut quomodo totius corporis habitus natura se habeat, cognoscamus; interdum enim colores deteriores sunt, quàm tu fortasse eos secundum naturam esse existimares: ac tunc etiam non bene ualere hominem suspicabere. quocirca corporis habitum nosse oportet, ut quam in partem morbi effectrix natura repat, non ignores. plerique enim in morbum regium cadũt, quod male

male affectum iecur sit: interdum uero etiã secundum naturam tales sunt: propterea quod in prima conformatione male affecti sint. quod esse tibi planum debet, ne decipiaris, & eos ægrotare tum, cũ non ægrotant, existimes. atque eo quidem tempore ægrotis auxiliari cõuenit ijs coloribus, qui sint ipsorum colori persimiles. contra uero faciendum est in ijs, qui sanguinem conspuunt. ruber enim color prouocare sanguinem uidetur: siquidem humor omnis similibus admotis expurgatur: ut adhibitis contrarijs, intra corpus pelli consueuit. Ceterum quomodo scire, ac dignoscere naturalem habitum oporteat, ipse unius appositione exẽpli declarauit: ut quidnã inquit, Lien intumescens facit. quemadmodum enim multiplices tumores ex liene male affecto oriũtur, ita etiam facere ipse habitus potest: cuiusmodi sunt uitia coloris, corporis euacuationes, ac reliqua genera affectionum, in quibus esse exercitatum medicum oportet. Multi autem præter naturam tumores obsidere lienem solent, ut duritia in partibus inferioribus, ut quidam sit rotundus, quidam latus, quidam in longitudinem

nem auctus. porrò autem qui parte inferna durus est, qui deorsum uergit, ideo ipsum κατάῤῥοπον Hippocrates uocat. Vel ideo sic uocat, quia prauos humores, quos in se cõtinet, in partes corporis inferiores propellit. Neque enim de liene dubitandum est, an quod sibi proprium est, trahat, & alienũ secernat, alteretque, & contineat quicquid attrahere suapte natura potest: Si quidẽ in ijs commentarijs, qui sunt a nobis de naturalibus facultatibus conscripti, quattuor facultates unicuique particulæ, quę nutriẽda sit, esse necessarias demonstrauimus. Verumtamen in excrementis secernendis errores committuntur: cuius rei triplex est caussa: prima est partium ipsa expurgantiũ imbecillitas: altera est angustia uiarum, tertia est excrementi ipsius uitium; præterea uero imbecillitatis caussa est intemperies: angustiæ uero obstructio, aut aliquis instrumẽtorum tumor: tumorum uero caussa est humorum defluxio, quæ in ipsum instrumẽtorum corpus irruit: obstructionis, aut crassitudo, aut tenacitas humorum, aut quid, uelut germen, adnatum: uitia autem excrementorum sunt multitudo, crassitudo, & tenacitas.

nacitas. excrementa autem concoctionis, quę in uenis fit, tria sunt, ut biliosum, ut melancholicum, ut serosum. biliosum uero uesica iecinori adiuncta expurgat: melancholicum, lien: serosum, renes. inde fit, ut in lienis uitijs color totius corporis ad nigrius uergat, prout ipsius imbecillitatis affectus postulat, quando hæc est ei a natura tributa actio, ut melancholicum sanguinē iecinore in se trahat, eoq; nutriatur. itaq; ubi attrahendi uis, quæ in ipso est, infirma sit facta, tum sanguis ex iecore prodiens impurus in totum corpus comportatur; ideoque color fit nigrior. interdum etiam illud excrementum animi deiectiones, & mœstitias melancholicas gignit: interdum uero uehementissimas ciborum appetentias excitat, sæpe etiam auersionem. immo uero etiam cum scirrhum contraxit, aquā inter cutem affert, iecore nimirum in affectus consensum perducto. nec minus etiā idem male affectus diutius aut propter inflammationem, aut propter scirrhum, ad nigriorem colorem conuersus toti corpori uitia coloris impertitur, qua in re scire debes, album, uiridemque colorem nobis

 indicare,

indicare, abſceſſum in iecinore eſſe: uiridem & nigrum, in liene: album, & *
in pulmone. horum autem colorum forma ſeruatur, cum abſceſſus minime ſucceſſi ſunt. ſed ipſe lien uniuerſi corporis colores uitiat, ac deteriores facit. quin etiam ipſe eſt ſemper iecinore nigrior: præſertim uero in ijs animantibus, quorum calidior eſt temperatura, atque ſiccior. Tu uero unum habes a nobis compoſitum de atra bili librum: in quo & hæc, & cetera, quæ ſunt huius generis, omnia cõtinẽtur.

28 *Animi impotentia in cibis, potibus, ſomno, uigilia: aut propter amores quoſdam, ut teſſerarũ; aut propter artes: aut propter neceſſitatem. laborum tolerantia: & quorum ordinata eſt, aut inordinata.*

Tres ſunt animi partes, quibus ad uoluntarium motum incitamur. atq; has quidem omnes, ſeu partes, ſeu facultates animi appelles, a quibus uita noſtra gubernatur, eſt iam a nobis demonſtratum: ut una ſit, qua ratiocinamur: altera, qua iraſcimur: tertia, qua cupimus. itemque eas ſubſtantia inter ſeſe differre, ac multo etiam

magis

magis in differentibus esse locis sitas, perspicuum esse arbitramur. omnes enim possunt cognoscere, partem animi, qua cupimus, esse ab ea, qua ratiocinamur, diuersam. nam & cum fame urgemur, impleri cibis expetimus: cum sitis urget, potus cupiditate ducimur. at in pueritia, more brutorum, saturitati operam damus, neque utrum profuturum illud sit, aut nociturũ, consideramus. cum autem in uiros non solum ætate, sed etiam ratione euaserimus, sæpe nihil plane bibimus, quod potum esse nociturum, persuasum habeamus. sæpe etiam minus, quàm cupiamus, sumimus: si maiore sumptum copia noxam allaturum sit. sæpe etiam pugnam eius partis animi, in qua mens & ratio elucet, cum ea, quæ cupiditate alitur, cum in morbis, tum alijs plerisque conditionibus spectamus: in quibus nondum esse oportunum uidetur, ut esurienti cibus, sitienti potus offeratur: nec eum, qui riget, calfaciamus: nec refrigeremus eum, qui calore sit perfusus: nec rebus uenereis utatur is, qui ad eas incitetur. facultas enim, quæ in nobis est rationis expers, ad singula nos trahit, quæ cupi-

mus: ratio retrahit impetum intempestiuum, ac cohibet. Et tamen quidam sunt, qui unam esse animi substantiam uolunt. eam porrò substantiam aiunt esse cuiusque naturæ perfectionem. si uero tale quidpiam est, uirtus una erit: siquidem una est perfectio. atque ita in animi parte, in qua inest ratio, scientiam esse uirtutem erit necessarium. sique una sola pars animi, quæ rationis est compos, insit in nobis, nihil est, cur multas uirtutes requiramus. si uero etiam iracundiam statuamus, eius quoque uirtutem esse necesse erit. sic si ad has duas tertia quoque pars, in qua cupiditates uersantur, accedat; tres subinde uirtutes erunt. & quarta item ex mutua harum relatione exorietur. atque ita diuersa erit pars rationis, diuersa pars cupiditatum, diuersa denique ea, quæ irarũ æstu fluctuat: eritq; una cuiusque partis uirtus propria: ut eam, quæ in parte, quæ rationis particeps est, sapientiam, aut prudentiam, aut scientiam uocent: eam, quæ in parte iracundiæ uersatur, fortitudinem: quæ in cupiditatum inest parte, temperantiam. Cum autem sola ratio in caussa est, ut animus

mus appetitione ducatur, penes ipſam etiam eſt ſedandæ appetitionis facultas: ſi uero aut iracundia, aut cupiditas ad ipſam acceſſerint, quæ nimirum facultates ſunt expertes rationis, & corporis grauitati perſimiles, illico non poteſt, ubi uult, con ſiſtere: progreſſu tamen temporis, ut in currentibus uſu uenit, hoc fortaſſe conſequetur. interdum uero etiam ratio cum af fectu concurrit: ac tunc quæ affectus facit, ea comprobat ratio. quod in intemperantibus perſpicitur: qui iucundiſſimis rebus frui ſummum bonum eſſe exiſtimant, quod ratio in animo ipſorum cupiditatem ſponte ſequatur. reſiſtit uero etiam affectui ratio, cum homo uoluptatis eius, quę propoſita eſt, non opinatur quidem honeſtam eſſe, aut bonam delectationem: ſed tamen a ualenti quodam facultatis, quæ concupiſcit, motu ad ipſam attrahitur. quo loco ſi ratio ſuperabit, is homo & ſui, & ſuorum affectuum continens erit, & nominabitur. ſi cupiditas uincet, contrario nomine appellabitur, & impotens dicetur. cum uero a ſola ratione ad uſum rerũ iucundarum ducetur, ipſarum perceptio-

nem non fruitione, ſed uſu metitus, is tem perans uocabitur: ſicut intemperans, qui ſolum a cupiditate trahitur, quam etiam ratio conſequatur. quocirca cum dormien tibus ea pars animi, quæ mentis & rationis particeps ſit, cupiditatibusque imperet, ſopita langueat: illa autem, in qua feritas quædam ſit, atque agreſtis immanitas, ut appellare Plato ſolet, cum ſit immoderato obſtupefacta potu, atque paſtu, exultat in ſomno, & iactatur, quæritque quomodo id ipſum, quod uult, conſequatur. quo tempore nihil eſt, quod non audeat: quaſi omnem uerecundiam, prudentiamq; exuerit. multa enim impure conatur, ac trucidare aliquem uidetur, atq; a nullo potus, paſtusq; genere abſtinere: & omnia facere tetre cum temeritate, atq; impudentia. at qui ſalubri & moderato uictu quieti ſe tradiderit, ea parte animi, quę mentis, & conſilij eſt, agitata, & bonarum cogitationum epulis ſaturata, & ea parte animi, in qua uoluptates uerſantur, nec inopia enecta, nec ſatietate affluenti, ut conquieſcat, neque tumultum ullum præſtantiſſimæ parti afferat; aut lætitia ipſam

per-

perfundens, aut mœrore conficiens: sed si nat, ut ipsa per se sola, atque pura confide ret, earumque rerum studio ducatur, quas non nouit, siue eæ præsentes sint, siue præteritæ, siue futuræ: illa etiam tertia pars, in qua irarum existit ardor, sedata, ac restincta sit, nec ulli infensa, quiescat: atque ita duabus animi partibus compressis, illa tertia pars rationis & mentis eluceat, seque acrem ad somniandum præbeat; tum ueritatem maxime attingit, neque ei uisa absurda occurrunt. atque hæc quidem ex impotentia, intemperantiaque oriuntur. sed quid attinet dicere cetera mala, & itẽ morbos, qui ex ipsa originem ducunt? in numerabiles sane sunt ferme, & tot, ut paucis explicari non possint. nos enim per spectum habemus, morbos eos, qui ex ni mia omnium humorum copia existunt, hinc potissimum exoriri. & cũ me ad eiusmodi homines quidam accerserent, eo tẽpore feci omnia, quæcunque ad bonam ua letudinem esse necessaria existimabam: de inde autem ineunte uere eos euacuare co natus sum. nonnulli etiam sunt, qui multas corporis partes imbecillas habent, ut

caput, ut oculos: aut qui affectibus ijs, qui a uertigine oriuntur, facile corripi solent. hi sunt a nobis euacuatione curati: cum tamen prius, quid coaceruari in eis soleret, considerauissemus. nonnulli enim amaræ bilis humorem copiosiorem, quàm aliorũ colligunt: alijs melancholicus, alijs pituitosus: in alijs ex æquo omnes coaceruantur: in quibus redundare sanguis dicitur. Equidem permultos curaui, qui multorũ annorum spatio pedum doloribus per interualla fuerant conflictati: cum in eis redundantem humorem in principio ueris euacuassem, aut sanguinem detraxissem. Illud tamen sciendum est, eos in tota uictus ratione esse moderatos oportere, cum intemperantes, uinosos, & abdomini datos siue purges, siue sanguinem eis mittas, magnopere iuuare non possis. intemperanter enim uiuentes, magnam crudorum humorum copiam celeriter coaceruant: quorum ne aggredi quidem curationẽ oportet. contra uero, si medico sint dicto audientes, maxime adiuuantur, si initio ueris euacuentur, & ad salubrem uictus rationem adducantur. Idem in morbo

bo

bo comitiali, attonitoque, & uertigine, & sputo sanguinis, & melancholia esse faciẽdum uidetur. Vtrum autem hæc omnia ex intemperantia, an uero ex alia caussa profecta sint, spectare oportet. alias porrò caussas ipse commemorat: somnum inquam, uigilias, aut si propter rei alicuius amorem, ut tesserarum; aut artem, aut necessitatem, sit laborum tolerãtia. quæ sane caussæ alterare corpus possunt: quemadmodum sæpe usu uenit, ut propter uehementem uigiliam, aut alimenti inopiam, aut amorem talis fiat facies, qualem esse cadauerosam descripsit Hippocrates. qđ idem euenit propter lassitudines quasdã, quæ præcesserint, itemque solicitudines: præsertim uero si regio calida sit, tempus anni æstiuum, cæli status calidus, & siccus: ac multo magis si homo sit natura biliosiore. præterea uero si quis uentriculi os habeat imbecillum, huius habitus facile digeritur, & perspiratur. hoc ipsum fit non solum propter famem, & cibi inopiam, ac uigilias: sed etiam propter alui profluuiũ, aut immodicam sanguinis euacuationem, quæ uel ex naribus, uel ex utero, uel ex hæ

morrhoide,

morrhoide, uel ex uulnere fluat: itemque propter uehementem triſtitiam, aut amorem: id quod pulſus, cum primum uiſa eſt quædam ex ijs mulieribus, quæ in domo ſunt, indicat: ſiquidem ſtatim inæqualis, & inordinatus redditur: ac paulo poſt, ubi illa, quæ uiſa eſt, diſceſſit, in ſuum naturalem ſtatum redit. is enim pulſus turbulentam quandam in animo hominis factam eſſe perturbationem indicat. Fit etiam idem inæqualis, cum quædam nunciantur: quod ægroti ijs ipſis, quæ audierunt, perturbentur. ſed hanc a pulſibus profectam notitiā uel non habuit Hippocrates, uel certe nō exercuit. quanquam ipſe nō amorem, quē in mulierem quis habeat, ſed aliarum rerū ſignificare uidetur, ut teſſerarum, & talorum. ſunt enim quidam, qui tantum temporis in conuiuijs, talis, teſſeriſque conſumant, quantum uir probus, ac uirtutis ſtudio ductus in bonis, ingenuiſque artibus ponere conſueuit. atque in ijs ipſis ſtudijs non ita præclaris tantum perſeuerant, ut & frigus uehemens, & immodicum æſtū perferāt, & eō tempore uix quidpiam ſentiant: immo uero & fame, & ſiti enecātur:

& in graues, & insanabiles affectiones cadunt. Vt autem hi amore talorum, atque aleæ uigilant noctesque, diesque, & a ceteris rebus omnibus cauent: sic qui in artibus, scientijsque uersantur, studio doctrinæ, cupiditateque scientiarum ducti multa sua sponte faciunt, quæ & morbos, & affectus in ipsis pariunt. Quid iam ego de bellicis rebus, de agricultura, de uenatione, ut de terrestribus, aut aquatilibus animalibus capiendis, &, uno uerbo, de omni genere uenationis dicam? hæc enim ut magnum usum ad bonam ualetudinem, magnosque fructus afferant, tamen tot, ac tãtos labores, ac timores, & pericula habẽt adiuncta, ut multa, eaque terribilia, & grauia perferre necesse sit. nam & uulnera, & plagas pati, & uigilare, & itinera conficere, cum nollent, & frigoris, æstusque iniurias perferre, & pluuias sustinere sæpissime homines coguntur. Alij etiam sunt, quos necesse est, paupertate compulsos, & quia non ita, ut reliqui, rebus abũdant, quod ipse significauit, cum dixit, aut propter necessitatem: quos inquã necesse est laborare, atque in artibus uersari, ut telam

texere, aut ferrariam exercere, aut in corio incidendo uersari, aut alias artes, quæ sordidæ nominantur, pertractare; alij uero non perpetuo hæc faciunt: sed coguntur interdũ labores perferre, aut famem, aut frigus, aut quidpiam aliud, quod foris adueniat, tolerare. quocirca scire oportet, illud ne ordinatum sit, an uero inordinatũ: hoc est, utrum semper, an ad alicuius spatium temporis patiantur. siquidem hæc cognitio erit ad curandum morbum, & ad præsagiendum accommodata.

29 *Mutationes ex quibus in quæ fiant, attendendum.*

Aeris nos ambientis mutationes, quæque a nobis paulatim fiunt, periculosæ nó sunt. solas uero magnas, ac repentinas esse periculosas, quod ad sanitatem pertinet, habemus exploratum. quam ob rem cauendæ sunt. quæ caussa fecit, ut ita in aphorismis scriptum reliquerit: Temporum inquit, mutationes maxime morbos
« pariunt: &, In anni temporibus magnæ
« mutationes fiunt: ut has esse, quas alibi cauendas monet, intelligamus. ergo debemus

mus admouere contraria, ut aeris inæqua
litatibus occurramus: hoc eſt, ut in humi-
dis mutationibus corpus exiccemus: idē-
que humectemus in ſiccitatibus: itemq;
calfaciamus, ac refrigeremus, cum hæc
ambo poſtulare uſus uidebitur. eadē quo-
que erit uictus habenda ratio, ut ab exer-
citationibus ad otium paulatim, & ab otio
ſimiliter ad exercitationes progrediamur:
ſimili quoq; modo in alijs omnibus. idque
ipſe iubet in eo aphoriſmo, cuius hoc eſt
initium, Multum, ac repente uacuare, uel
replere, uel calfacere, uel refrigerare, aut
omnino corpus mouere, periculoſum. &
quicquid nimium eſt, id naturæ eſt inimi-
cum: paulatim uero quod fit, tutum. eſt
igitur perſpicuum, mutationes magnas re
pente præter conſuetudinem factas non
modo ægrotis, ſed ſanis etiam non medio
cres noxas afferre. ſi quis, exempli cauſſa,
qui prandere non conſueuerit, prandium
ſumat, is totum corpus infirmum, & gra-
ue perſentiet, ipſeq; debilis, & piger red-
detur: quod uires a cibo, ueluti a ponde-
re quodam prægrauentur. in ijs uero, qui
prandere ſoliti ſunt, ſi non prandeant, ui-

rium inesse imbecillitas perspicitur: propterea quod in eiusmodi mutationibus uires suapte ratione infirmæ redduntur. ui-
" scera quoq;, ut Hippocrates scriptum reli
" quit, eis pendere uidentur; urina calida,
" pallidaq; redditur, stercus exuritur, oculi
" concaui redduntur, tempora palpitant, &
" extrema perfrigerantur. Deinde uero, ut magnas mutationes esse cauendas maxime intelligamus, addit: cum igitur ijs, qui sani adhuc sunt, hæc accidant, si per dimidium diei consuetam uictus rationem mutent, certe planum est, nihil aut addi, aut detrahi utiliter posse. tum subiungit: Hoc
" autem satis magno argumento est, quod
" maximæ mutationes tum naturæ, tum uero habitus nostri, potissimum morbos pariunt. itaque nihil est repente commutandum: ac si qua fiat mutatio, tum ex qualibus in qualia fiat, uidendum erit, utrum paulatim, an confertim: utrum in qualitate, an in quantitate: utrum in corporibus, an in caussis, an uero in signis: atque in corporibus, an in sanis, an uero etiam in ægrotis: siquidem sana corpora ita conseruanda sunt: ægrotis adhibenda medicina est.

In ſignis uero, quæ ipſis accidunt corpori bus, ex quibus & corpora, & ipſorum naturæ dignoſcuntur. in cauſſis denique, ex quibus ſanitatis cuſtodia perficitur. Cum autem hoc planum ſit, ſcito horum omniũ eſſe differentias quattuor, quæ admouentur: quæ educuntur: quæ fiunt, quæque ex trinſecus incidunt. quæ admouentur, ſunt cibi, potus, & medicamenta quædam, quæ intra corpus ſumuntur; itemque aer, quem ſpiritu ducimus. Quæ fiunt, ſunt frictiones, deambulationes, geſtationes, equitationes, & omnes motiones. Cauſſæ uero & multæ ſunt, & multorum generum: quorum genere continentur etiam uigiliæ, ſomni, & res ueneræ. Quæ foris incidunt, ſunt hæc, aer in primis: deinde balnea, inunctionesque. hæc enim omnia immutare ſtatum noſtri corporis & in qualitate, & in quantitate poſſunt: atque in qualitate quidem, ſi calfaciant, ſi refrigerent, ſi exiccent, ſi humectent: in quantitate uero, ſi alant, ſique euacuent. Eſt autem duplex euacuatio, altera eſt excremẽtorum: altera, cum propria hominis ſubſtantia defluit. quocirca attendenda eſt om

nis

nis mutatio, ut ex quibus in quæ fiat, nos non lateat.

30 *Ex moribus animi industria, aut quærens, aut meditans, aut uidens, aut loquens, aut aliud quid faciens: uelut tristitiæ, iracundiæ, cupiditates.*

Quattuor humores sunt ad aptos mores gignendos accommodati. etenim mores animi sequi temperaturam corporis, est iam a nobis demonstratum; unusque extat noster hac de re libellus. quod cum ita statutum sit, acies animi, atque intelligentia a bilioso humore: constantia & firmitas a melancholico: simplicitas, & stoliditas a sanguine gignetur. pituitæ autem natura, quam in prima ciborum mutatione gigni necessario apparet, est ad mores conformandos inutilis. conuenire uero etiam mores regionibus, attestatus est in
« libro de aere, aquis, & locis Hippocrates:
« ubi mores hominum temperatos in regio
« ne temperata esse dixit: plurimum inquit,
« Asia ab Europa differt, & quod ad rerum
« omnium, quæ ex terra prodeunt, & quod
« ad hominum naturas pertinet: nam & re-
« gio est regione mitior, & mores item ho-

minum

minum mitiores sunt. horum caussa est an „
ni temporum temperatura. deinde uero „
subiungit hæc: Feritas autem,& societatis „
uacuitas,& iracundia in huiusmodi natura „
generantur. tum addit, Qui uero monta- „
nam regionem, asperam, altam, & aquo- „
sam habitant,& apud quos mutationes an „
ni temporum fiunt, magna differentia est,
& feræ, atque agresti immanitate imbutæ
naturę non minus sunt. Et paulo post, com „
peries, inquit,& formas hominum, & mo- „
res plerunque regionis naturam consequē
tes. ad summam eo in libro planissime do
cuit, non mores solum, sed hebetudinem
quoque animi, sicut aciem ingenij tempo-
rum temperaturas sequi. Iam uero ubi ait,
At ubi nuda regio est, ac niue per hiemem „
opprimitur, aut etiã a sole exuritur, ibi & „
duros, & fortes, & articulatos, & robu-
stos,& hirsutos conspicies. acumen quoq;
ad agendum accommodatum in huiusmo
di natura,& uigilantiam cognosces. erunt
quoque in ira,& moribus obstinati, ac suæ
potius sententiæ, & agrestiores potius,
quàm mitiores. Plato quoque idem, quod
senex noster, sensit: siquidem multum lo-

f cis

" cis ipse itidem & terræ habitationibus ad
" animi mores conformandos, & ad intelli-
" gentiam, prudentiamque comparandam
" tribuit: ut uidere est in quinto de legibus,
" in quo sic fere scriptum reliquit: Nec quen
" quam fugiat, quod ad loca pertinet, ut me
" liores, aut deteriores homines gigni pos-
sint. quæ cum dixisset, hæc etiam ad illa sub
" iecit, Quippe cum inquit, alij uarietate uẽ
" torũ, & turbine difficiles ac proterui sint,
alij propter aquas, alij propter cibos,
quos tellus subministrat, qui & corpus
melius aut deterius, & animum quoq; non
minus ita afficere plane queant. Quæ cum
ita sint, hominum mores cognoscẽdi sunt;
atque ijs loco signorum uti debemus. ut. n.
" signa, quæ in facie consistunt, facillime, sic
" mores ægre, cognoscentur. præterea uero
mores omnium dignoscere, nihil est, quod
fieri posse uideatur. quocirca uix in paucis
aliquibus hæc non inquirenda sunt. quip-
pe cum interdum non magnum quid ipsa
significare inueniamus, ut in decubitu:
quandoque uero maximum, ut in mode-
stis, si aspectum trucem, uocemq; habeãt.
crepitus quoque uentris uel dolorem, uel
delirium

delirium indicat in ijs, quos id facere audientibus aliquibus puderet. at si præsentes nihil uereantur, nullius erit rei nota. quocirca hoc etiam loco mores ægrotantis attendendi sunt: sicut etiam consuetudo illorum scienda est, qui proni in uentrē cubant; & natura eorum, quibus dormientibus stridunt dentes, aut oculis accurate nō clausis dormiunt. hæc enim omnia, ubi naturam, moresq; ægrotantis prænoris, aut ab aliquo, qui norit, audieris, hunc usum afferent, ut firmā dignotionem inde sumas: ac signa modo bona, modo mala sint: quæ sane præcognosci accurate non possunt, nisi ægrotantis hominis mores cognitos habeamus. Sic etiam est de pulsu iudicandū. usu enim uenit interdum, ut febricitantibus pulsus ad magnitudinem attollatur, neque tamen id propter febrim fiat: sed caussa exterior quædam id efficiat. huius generis sunt balnea, aut cursus, aut frictiones, aut aliæ motiones, quæ ad breue spatium temporis perdurant: aut etiam uinū, & alimentum: id quod in corpore diutissime permanet. quinetiam ab iracundia magnus simul, & uehemens pulsus fieri solet.

quæ res non latebit peritum medicum in oculos,& totam faciem intuentem. quoſdam etiam comperias, qui cohibere iram uelint:in quibus præter magnitudinem, uidere etiam eſt inæqualitatem:quam quidē maiorem in ijs,qui anguntur, quique erubeſcunt, intuebere. Simili quoque modo ſi quis in ſole,aut ad ignem ſit calfactus; atque aliquo medicamento calfacienti ſit inunctus. Itaque, cum is, qui curationem adhibet,non adeſt perpetuo, ſi ægroti uerum dicere noluerint,certe cauſſam explicate afferre difficile eſt. immo uero præter ea,quæ diximus, quidam ſunt tam medicamentorum amantes,ac ſtudioſi,ut uel interim,dum nos abſumus, medicamenta calfacientia,& naturam mirifice alterantia ſumant: quod tu duobus diſtinguere modis poteris,habita inquam temporis ratione, & perſpecta ægroti conſuetudine, ac moribus.nam ſi aliud ſit tempus præter illud,in quo fieri ſolet exacerbatio: tum à medicamento calfacienti potius, quàm ratione exacerbationis factam eſſe alterationem ueriſimile fuerit. Si uero in tempore exacerbationis id fiat, tum inuaſionis impetu

id

id accidere est uero similius. a cõsuetudine uero, & moribus ægrotantis sic deprehendes: quidam insoliti sunt medicamenta sumere, suntque ad eam rem timidi: quidam soliti, atque adeo, ut nisi medicamenta sumant, plane nescire uitam ducere uideantur. ergo in ijs, qui timidi sunt, exigua suspitio est: in consuetis, bene magna. mores uero non parum ad cognitionem adiuuant. quibusdam enim est natura comparatum, ut insidias faciant, & familiares in fraudẽ impellant, conenturque omnes homines coarguere, quasi nihil certi, ac firmi scire queant: quidam bonis sunt moribus, & aperte faciũt omnia: in his nulla caussa est, cur quicquam esse clam factum suspiceris: in illis uero, qui insidiari solent, suspecta tibi esse debebunt omnia: & diligenter circumspicienda, & distinguenda: sicut etiam aduersus homines ineptos ingenio opus est, atque prudentia. Quibus quidem fit rebus, ut negligenda non sit puerorum educatio: sed optimis illi sint imbuendi moribus: propterea quod si eorum natura eum fructum percipiat, quem nostra pariet diligentia, ijdem in præstantes uiros, ac bo-

nos euadent: si nobis non erunt dicto audientes, nos certe culpa uacabimus. alij.n. ipsorum uerecundi sunt, inuerecundi alij: alij studiosi honoris, & honestatis, alij contra, & honorem, & decus despiciunt; ut alij timidi, alij audaces sunt, alijque ueraces, alij mendaces. etenim puerorum educatio est ei studio, quod plantis adhibemus, persimilis. agricola enim nũquam faciet, ut rubus racemos ferat: caussa est, quia ipsius natura fuit ab initio talis, ne huiusmodi in ipsam perfectio caderet. Vites quoque, quæ suapte natura promptæ, & aptæ sunt, quatenus in se est, ut fructum ferant, si colonus negligat, solique naturę curãdas relinquat, aut prauum, aut certe nullum fructum ferent. idem in animantibus accidere animaduertimus. nam si equum erudieris, ipsum ad multas res utilem habebis: ursum uero quamuis olim mansuefeceris, eius tamen firmus habitus nõ erit. mihi uero felici quodam fato contigit, ut optimum, humanissimumque patrem habuerim. qua uero ipse natura præditus sim, dignoscere nõ possum: illud quidem scio, patrem meum in hoc studium incubuisse,

ut ego quàm optimus, & diſciplinis omnibus quàm ornatiſſimus euaderem. atque hæc quidem, quæ dicta ſunt omnia, nobis indicant, mores eſſe ſtudioſe, accurateque conſiderandos: & habita eorum ratione, de morbo faciendam eſſe coniecturam. Verum alij interpretes, in quibus Glaucias eſt, hæc uerba aliter, quàm nos, exponunt. nam ex moribus cognoſci ſtudium ac ſedulitatem agendi, & item odium rerũ gerendarum affirmant: ut uel hoc modo ingenioſos, pigros, ſegnes, tardos, & celeres poſſimus dignoſcere: aiuntque hoc prȩceptum ad medicinam non pertinere: quæ ſententia uera non eſt. quid. n. ſignificat, cum addit hæc, aut quærens, aut meditans, aut uidens, aut loquens, aut aliud quid faciens? ſi id nobis ad morbum indicandum, † non eſt adiumento? An perſpicuum eſt, ex reſponſionibus poſſe cognoſci, quomodo ægrotantis mens ſe habeat? itemque ex ijs ſermonibus, quos habet ægrotus, extare poteſt aliqua utilitas, ut præſentia dignoſcamus, & futura præſagiamus? quin etiam e meditationibus, & cogitationibus fructus percipitur. nã qui

† *In Græ. lib. legitur ſine negatione: quæ tamen uidetur deſiderari. & in ſecundo exẽplari habetur.*

cogitabat, quid futurum esset, si Atlas nollet cælum sustinere, certe instantis desipiētiæ signum nobis dedit: cuius etiam inditio est trux aspectus, & alia pleraque præter mores, & consuetudinem facta. Ad hęc uero, tristitiæ. ueteres enim hæc quinque uocant animi perturbationes, ut tristitiā, ut iram, ut excandescentiam, ut cupiditatem, ac metum. ac multis de caussis homines tristantur: alij mortuis filijs, aut familiaribus, aut cognatis, aut amicis: alij quod expectent, uel seipsos solum malis affici, aut patriam uniuersam euersum iri. sed mę rēt etiam ij, qui studio pecuniæ ducuntur, cum eadem priuantur: & cupidi honoris, cum gloria spoliantur: & ut quisque cupidus est, ita illis rebus priuatus tristatur. sunt etiam, qui propter amorem in mœrorem cadant, & graciles reddantur: ut nos de eo, qui diuitis cuiusdam rem familiarem tuebatur, ostendimus: quem etiam ad pristinam ualetudinē, cognita morbi caussa, quamprimum reuocauimus. sic etiam multos inuenies, qui morum bonitate atque præstantia mites, quietique sint, sed tamē propter morbi uehementiam, atque mali-

malitiam uehementer irascantur, ac celeriter excandescant. atque hæc quidem cõmutatio & mali magnitudinem nobis indicat, & acutum esse morbum declarat: unde nobis & præsagiendi ratio, & curationis modus suppeditatur. Ceterum de cupiditatibus, quin sæpenumero affectiones significent, nullo modo ambigendum est: si quidem & morsum stomachi, & interdum absurdos humores quosdam uentriculo contentos commonstrent. interdum uero uitiata ratio est, ut neque quid bonum, neque quid malum sit, queat agnoscere: quo quidem casu efficitur, ut ægroti petãt omnia: & quicquid dederis, reijciant. quoniam igitur affectibus quibusdam homines corripiuntur, qui cogitationis, ac memoriæ uim quasi obstupefaciunt, aut somnos graues, ac profundos inuehunt: iure, ac merito uult, ut nos eos cognitos, & perspectos habeamus. ad hos depellendos interdum utiles sunt cogitationes, ut ipse quoque alibi docuit, excandescentiam esse ad bonos humores creandos, & ad naturalem habitum recuperandum accommodatam. Ego uero interpretes, qui mul-

tis modis, & aliter atque aliter hanc sententiam commutant, satis admirari nō possum. si quis enim a uetere lectione uult discedere, is facere hoc ipsum debet aliqua probabili ratione impulsus; sicut ego sæpe demonstraui. nam ueterem lectionem hāc fuisse, quam attuli, tum omnes ueteres interpretes agnoscunt, tum uero Zeusis esse optimus testis uidetur: is enim cum Glauciam male hæc uerba interpretantem reprehendit, nihil ei obijcit, quod ad lectionem pertineat: at quia uerbis negationem adiunxit, in hoc ipso plane coarguit: ait enim eum fuisse animo dubio: nec potuisse hanc explicare sententiam, nisi negationem addidisset: ac si Hippocrates ad hunc modum scriptum reliquisset: Ex moribus animi industria: non quærens, aut cogitans, & reliqua. Verum si aientibus licet negationes adiungere, profecto ita omnis corrumpi sententia poterit: neque ulla ueterum opinio integra, firmaque seruabitur.

31 *Quæ a casu proueniunt, animi molestiæ, aut aspectu, aut auditu contractæ.*

Nunc

Nunc agit de molestijs, quæ casu proueniunt: supra autem de ijs disseruit, quæ in nobis insunt: itemque de cupiditatibus, de iracundia, deque animi industria. Molestiæ autem, quæ ab externis caussis proficiscuntur, plerunque aspectu, aut auditu percipiuntur: uelut cum quid terribile intuemur, aut uiro innocenti fieri iniuriam: siquidem eo tempore indignamur, & ægre ferimus: uel cum parentes defunctos, aut etiam amicos uidemus: aut cum hoc ipsum ad nos alij perferunt: propterea quod nuncij tristes & mali non minus, quàm uisa, afferre nobis molestias consueuerint. hoc.n.fere fit, si quis cogitet ac uideat iucunda, & tristia, eius animum uarijs affici modis. nam & cogitare & uidere, quæ iucunda sunt, animum lætitia perfundit, natiuumque calorem dilatat. at tristia animo uoluere, eaque uidere, lædit animum, nostrumque calorem constringit: eaque res terribilia, formidinisque plena uisa in somnis excitat.

Vt etiam corpora afficiuntur. nam mola cum altera attrita, dentes stupescunt: circa cauum locum 32

cum ambulanti, crura tremunt. cum quis ea, quibus opus habet, manibus extollit, ea tremunt: serpens derepente conspectus, pallorem induxit.

Videndum est, quomodo corpora affecta sint, ut intelligamus, audaces ne, an timidi homines sint: an facile in morbos cadant, an ne quiduis facile patiantur. sunt enim, quibus dentes stupescant, si molas inter se atteri audiant: alij uero propter rē quampiam uisu terribilem, pallescant. Stupor enim hic significat affectum solius oris quendam, qui non totum os, sed dentes, gingiuasque occupat: quem sane ne oratione quidem possis explicare. sed cum quidam & austeros, & acidos cibos ingesserit, affectus uero aliquis sequatur, qui dentes, gingiuasque obsideat, eundem exoriri in omnibus existimamus. Cumque hic affectus ab acidis, aut acerbis excitetur, obseruatum est, portulacam esse medicamentum accommodatum. quanquam portulaca dentium stuporem a fluxione, aut propter uomitum, aut a serræ stridore, aut ab attritu molæ excitatū nihil plane iuuerit. quo circa prius inuestiganda est stupo-

ris

ris dentium caussa: tum adhibenda curatio. De tremore autem satis constat, ei qui prope locum præcipitem iter faciat, crura tremere. timor enim uires deijcit. ita etiam si quis serpentem, quem conspexerit, fugiat, tremulus redditur. quinetiam qui circa dominum, aut formidabilem iudicem est, toto corpore tremit. & quidam, si eos coram rege loqui uelis, ne uocem quidem non tremulam mittent. Quemadmodum igitur animi affectus, qui motricẽ facultatem debilitauit, tremulas actiones reddit: ita corporis morbi, qui uiribus noxam afferunt, in caussa sunt, ut tremoris symptomata excitentur. Illud porrò sciendum est, ex ijs motionibus, quæ citra uoluntatem fiunt in instrumentis uolũtarijs, quæ sunt ad motum comparata, aliam appellari conuulsionem, aliam palpitationẽ, aliam denique rigorem: quæ inter se differãt. ac de ijs est a nobis in uniuersum uno integro libro disputatum. eius uero motus, qui fit uoluntarius ille quidem, sed non secundum naturam, una est species, quæ nomine tremoris appellatur: de quo nunc est nobis propositum differere. Tre

mor

mor igitur fit, non solum musculis, ac neruis affectis, sed etiam naturalem statum retinentibus: id quod ipse quoque declarauit, cum ait, Cum quis ea, quibus opus habet, manibus extollit, eæ tremulæ redduntur. significat enim manus naturalem statum retinentes. idque fere fit, cum quis onus grauius, quàm uires ferre possint, aut manibus sublatum, aut humeris impositũ portare conetur. quosdam enim robustissimos iuuenes uidemus, qui cum pergraue onus ferunt, tremuli redduntur; ac tum præcipue, cum ascendere scalas conantur. Iam uero etiam animi perturbationes, ut dixi, trementes homines faciunt. caussa est, quia uires exoluunt: quod illi aperte attestantur, qui aut feram, aut latrones, aut aduersarios conspiciunt. ac nos iam in eo libro, quem de tremore, conuulsione, & rigore inscripsimus, tremorem perpetuo ex uirium imbecillitate gigni demonstrauimus. quoniam autem hæ interdum per se ipsæ infirmæ sunt, interdũ uero propter animi affectum, ideo tres ipsarũ caussarum differentias, ut instrumentorum, quæ uoluntaria sunt, intemperiem: ut ani-

mi

mi affectum,ut prægrauans onus, esse con firmauimus.itaque ubi oritur tremor, nec metus eum excitauit, nec eius caussa fuit oneris gestatio, duorum alterutrum sit oportet: ut uel intemperies instrumentorũ sit, uel aliquod in corpore pondus, quod musculos,aut neruos obsideat.scito etiam eandem esse timoris caussam, cum quis derepente serpentem uidet, ac pallescit. porrò de significatione huius nominis χλωρὸ, quod pallidum, aut uiride significat,iam sæpe sumus loquuti. sed hoc interdũ per consensum fit: uelut nonnullos conspicimus,qui si alij mingant,aut aluũ deijciant,idem in se a natura excitari sentiant. ita siquis in oculos, quos lippitudo male afficiat, intueatur, primum eius oculi humore implentur: deinde uero, si acrius, ac diutius inspiciat,ipse quoque eodem affectu corripitur. oculi enim affectum illum formidantes,ideoque imbecilliores facti, eo morbo facilius corripiuntur.

Timores,sicut pudor,mœror,lætitia, ira, aliaq; huiusmodi,ut obediant.unicuique autem pars corporis ad actionem accommodata in his obedit: sudores,cordis palpitatio,& eiusmodi facultates. 33

Timores,

Timores, inquit, naturalem habitũ immutant, & affectionem quandam afferũt; ſicut etiam facit pudor, mœror, lætitia, ira, & alia, quæ communi nomine perturbationes appellantur. tale enim corpus reddunt, qualis una earum quæque ſit. quoniam autem quæque ipſarum in corpus incidit, uiribus debilitatis, ob eam cauſſam inuehere eundem affectum uidetur. ac de ijs copioſius eſt nobis in libris de Hippocratis, Platonisque decretis diſputatum: & item ſeorſum uno in libello, cuius index eſt, De animi peccatis, ac perturbationibus. Iam uero ſudores, & cordis palpitatio actioni corporis obediunt, ut etiam alia, quę ſunt huiuſmodi. eſt enim palpitatio dilatatio quædam præter naturam, quæ omnibus particulis, quæ diſtendi poſſunt, accidere conſueuit. hoc autẽ ideo adiunxi, propterea quod nec oſſa, nec cartilagines unquam palpitãt. cauſſa eſt, quia diſtendi non poſſunt. cadit autem palpitatio non modo in cor, ſed etiam in uentriculum, ueſicam, uterum, inteſtina, iecur, lienem, ac ſeptum tranſuerſum. cum uero arterijs, cordique accidit, tum alius quidam,

præter

præter pulſum, motus in eis oritur. ex quo apparet, hunc affectum neque uolunrariæ facultatis, neque organorum, quæ uoluntati obediunt, eſſe proprium, cuiuſmodi eſt tremor, atque conuulſio: ſed ijs corporibus omnibus, quę dilatari queunt, accidit. illa porrò non ſua ui diſtenduntur, ſed a ſubſtantia quadam, quæ intrinſecus in ipſa influit. hæc autem ſubſtãtia aut humor eſt, aut aerea natura quædam. humorem eſſe, repugnat palpitationis motus, & eiuſdem ſolutionis celeritas. ergo neceſſario concludenda ratio eſt, quandam aeream naturam ſubeſſe. quæ ſi exigua, & ſubtilium eſſet partium, per corpus facile transflueret. qui uero totam de hoc affectu tractationem ſcire aueat, is noſtrum de ea re librum percurrat.

Quæ extrinſecus proſunt, aut nocent: unctio, perfuſio, illitio, cataplaſmatum uſus, lanarum deligatio, & rerum earum, quæ ſunt huiuſmodi. internæ item partes talibus obediunt: ac non ſolum externæ ijs, quæ intro aſſumuntur: ſed etiam quæ in lanis ab ouili ſuccidis adhibentur: & quod a rege nomen duxit cuminum uidentibus, & olfacientibus quæ de capite ducunt. 34

His de rebus egit in ijs, quæ ſupra dicta ſunt, Hippocrates: noſque eaſdem expoſuimus: quocirca non iam eadem de eiſdē afferenda ſunt. ceterum interna perſæpe externis obediunt, & modo prodeſſe, modo obeſſe ſolent, & cutis etiam colorem immutare non ſecus, quàm quæ intro aſſumuntur, ſi quis enim cuminum potui datum ſumat. is pallidus reddetur. atque etiam hoc ſcitum eſt, multa non ſolū hoc ipſum facere, ſi quis ea odoretur, ſed caput quoque expurgare: cuiuſmodi ſunt, quæ per nares caput purgantia, quæque pituitam euocantia, & lachrymas irritantia nominantur. & alia item huius generis. Quod uero ait, Et quod a rege nomen habet. * * *

* * * *

35 *Perturbant ſermones, uox, & huiuſmodi.*

Sic ſcribunt ueteres interpretes. mea uero

uero ſententia eſt, uerbum, perturbant, eſſe orationis ſuperioris finem, ut ſic legatur, Quæ de capite ducunt, turbationem afferunt: tum ſubiungatur, ſermones, uox, & conſimilia: ut intelligamus, ſermonem quoque perturbare, & item uocem magnam, quæ ſubito miſſa ſit: & clamorem, & alia ſimilia, quæ hominibus, nihil tale ſuſpicantibus, accidunt.

Mammæ, genitura, uterus, ſigna in ætatibus in ſuffocationibus, in tuſſi, & quæ ad teſticulum pertinent. 36

Aetatis ſigna eſſe uult mammas, genituram, & uterum: quorum duo communia ſunt uiris ac mulieribus, ut genitura, & mammæ quodam modo: tertium eſt fœminarum proprium, hoc eſt uterus. etenim in mutatione ætatis, cum pueri in adoleſcentiam tranſeunt, ut ſemen genitale in eis gignitur, & pili circum pudenda oriuntur, ita teſticuli affatim augentur, ſicut mammæ in uirginibus creſcunt, ac ſimul menſtruæ purgationes erumpunt: & uox, præſertim in maribus, immutatur. Inter mammas autem & uterum communio

quædam per uenas, ut etiam cum testiculis, intercedit: & ob hanc naturæ communionem, quæ in particulis cernitur, humorum migrationes fiunt: ita fit, ut testiculus in tumorem elatus in tussi uexatis argumentum sit communionis, quæ inter pectus, mammas, genituram, & uterum intercedit. interdum uero fit, ut qui diutius sine dolore costarum tussi uexantur, ijs abscessus in testiculum fiat. quemadmodum igitur in ætatibus, inque tussibus, ita etiam in suffocationibus usu uenit. etenim in suffocatione, quæ ex utero fit, tum sensus, tum motus uacuitas est: & pulsus languidus & paruus redditur: & interdũ pulsus ex toto esse deperditus uidetur: interdum uoce priuantur: alijs artus contrahuntur: quæ propter frigiditatem fieri plane constat: ut nos in libris de locis affectis demonstrauimus.

73 *Quemadmodum terra arboribus, ita animantibus est uenter. alit, calfacit, ac refrigerat. refrigerat autem dum euacuatur, calfacit, dum impletur: sicut uero terra stercorata, hieme calida est: ita etiam uenter.*

Apud Hippocratem est superior uẽter, & inferior. ac quandoque ueteres medici thoracem, superiorem uentrem nominantes, uniuersum uas alimenti, quod post septum transuersum collocatum est, uentrẽ inferiorem appellant: quandoque etiam uentrem superiorem uocant eum, in quẽ cibos deglutimus: interdum uero ea, quæ post illum sunt, omnia. ac uẽtrem quidem inferiorem nuncupant interdum sola intestina crassa; sed sunt etiam, qui solum colon inferiorem uẽtrem dici uelint. hoc uero loco non dubium est, quin uentrem inferiorem uocet id uasculum solum, quod alimenta excipit: in quo etiam concoctiones fiunt: cuius facultates, facta comparatione cum terra, Hippocrates declarat. ut enim arbores alimentum e terra per radices trahunt, ita omnes particulæ a uentre per uenas aluntur. ipseque uenter ad naturales actiones obeundas opus habuit neruis maximis a cerebro profectis, ut præstantiorem, quàm alia omnia, sensum nancisceretur. omne autem animal in ambientem nos aerem per cutim digeritur. ac mẽbra, quæ sub ipsa sunt, prius uacuãtur: quo-

rum uis, quæ cum eis genita eſt, alimentū trahit ab ijs, quæ proxime accedunt, ut id ipſum, quod euacuatur, reficiat. deinde rurſus illa ex ijs, quæ ſibi proxima ſunt: tum quæ tertio in loco ſita ſunt, ab ijs, quæ propinqua ſunt: atque ita ſemper facta per cōtinuum tranſlatione ad uenas in uentriculum pertinentes euacuatio peruenit. hę uero alimentum ex uentriculo trahunt, ſicut ſtirpium radices, quæ in terram demiſſæ ſunt, é terra. porrò terra ipſa, uſquedum anni tempora ſuum ſtatum ſeruent, ſtirpibus paratum, copioſumque alimentum ſubminiſtrat. ac ſi quando propter nimium ſquálorem eius humor exicceſcat, tunc ſtirpes alimento deſtitutæ marceſcunt. in animantibus autem natura uentriculum, ceu aliméti penum eſt machinata, cuiuſmodi terra ipſa eſſe ſtirpibus ſolet. ei quoque appetitum impertita eſt, qui excitatur, cum penuriæ ſenſus exoritur: cum ſcilicet uenę aliquid ab ipſo uentriculo trahunt. Quemadmodum autem ſtirpes e terra humorū ueluti exſugunt, & emulgent; ita etiam particulę omnes a uentriculo faciunt: niſi quod hoc opus uniuerſum non animale, ſed na-

turale

turale censetur .In libris enim de facultatibus naturalibus docuimus, uim quandã esse in uentriculo, quæ contineat ea, quæ sumpta sint: & item aliam, quæ excrementa reijciat: & ante has omnes esse eam, quę alteret: cui natura sensum eorum, quæ desunt, adiunxit: ut uel hac ratione differret a stirpibus. ac stirpibus quidẽ ut aliæ quattuor facultates, quas modo memorauimus, maxime insint æque, ac in animantibus, certe sensus eorum, quæ desunt, ab ipsis abest. neque enim futurum erat, ut per os alimentum sumerent, cum terram ueluti copiosi alimenti promptuarium habeãt, cui inhærent, ipsaq; illis alimoniam perpetuo suppeditet. animalibus uero, præterquàm quod a terra procul distant innatis particularum qualitatibus, hoc etiam attributum est, ut motu uoluntario cieantur, ac locum ex loco commutent. itaq; exsugere ex terra humorem non possint. Hoc autem est inter stirpes, & animantes simile, quod medullæ, ac quasi canali in stirpibus proportione respõdet uena caua, quæ in animantibus inest. ut enim ex sinistro cordis uentriculo arteria oritur, quæ est

omnium arteriarum, quæ in corpore animalis sunt, ueluti truncus: ita a uena caua exoriuntur uenæ, ueluti rami quidam a trunco, in totum corpus pertinentes. Ita etiam uentriculus duas habet tunicas, sicut stirpibus natura corticem, membranamq; tribuit. Quando uero calfaciat, & quando refrigeret, non secus, quàm terra; ipse aperte exposuit.

38 *Arbores corticem tenuem, siccumq; habent: intrinsecus uero carne sicca, sanæ, imputres, diuturnæ: & ex animantibus, testudines, & quicquid est huiusmodi. ætatibus, temporibus, annis similia animalia non atteruntur, si melioribus moderate utantur. quemadmodum hydria quod recens est, transmittit; quod inueteratum est, retinet: sic uentriculus alimentum transmittit, & fæcem, ueluti uasculum, retinet.*

Quod in stirpibus uidetur, idem in uentriculi tunicis apparet. exterior enim tunica magis carnosa est: interior uero magis membranosa. hæc porrò fibras habet rectas, quæ superne deorsum feruntur: externa uero, obliquas. huius autem rei caussam ex-

ſam expoſuimus in ijs commentarijs, qui ſunt de uſu partium. * * *

In ætatibus autem, quemadmodum ſupra dixi, eandem habet rationem puer, quàm uer in anni temporibus: eandem iuuenis, quam æſtas: eandem, cuius ætas declinat, quam autumnus: eandem denique ſenex, quam hiems: Sic etiam prima diei pars eſt ueri ſimilis: proxima æſtati: tempus ueſpertinũ autumno: hora ultima hiemi. quod in cauſſa eſt, ut morbi autumnales acuti ſint, ac mortiferi: & hora ueſpertina uehementiores reddantur: & in ſuis acceſſionibus exacuantur. Hippocrates uerò eleganti comparatione quadam, ſententiam ſuam aperuit. * * *

Deeſt finis.

Galeni

DE HVMORIBVS COMMENT. III.

Huius commentarij initium in uno libro manuſcripto, quē prius nacti ſumus, deſiderabatur: in altero uero, qui poſtea ad nos allatus eſt, pauca deeſſe uidebantur.

1 *MODI morborum ſunt hi: partim cognati morbi ſunt, quos interrogando licet cognoſcere: partim a regione proficiſcuntur. multis enim ſunt regionibus familiares: ac multi ipſos norunt: partim ex corpore, & uictus ratione, & * morbi conſtitutione: uel a temporibus.*

Vt morbos tum dignoſcas, tum uero etiam recte cures, genera ipſorum perſpecta eſſe, maxime conducit. quo in genere illud eſt, ut ſcias, morbos eſſe quaſdam actionum noxas: atque ita unum eſſe genus

nus corporum, alterum actionum: ac corporum quidē genus præcedere actiones, easque producere: illas uero ſequi, ac, ſi ſtatum naturalem corpora conſeruent, culpa uacantes, naturalesque exiſtere: ſi præter naturam corpora affecta ſint, illas aut nullas prorſus, aut certe omnino impeditas. ad hæc tertium genus accedit cauſſarum, quæ affectiones gignunt. poſt hoc eſt item aliud quartum genus eorum, quę inſunt corporibus, ſiue ea naturaliter, ſiue præter naturam affecta ſint: quæ neque cō modo, neque incommodo eſſe actionibus ſolent: uelut, exempli gratia, ſi color corporis ex diuturna mora in ſole ex albo niger: aut contra ex nigro albus fiat, quod quis in umbra uitam duxerit: aut ruber in lotis, aut pallidus in expauefactis uideatur. hæc enim neque actio eſt, neque affectio corporis; quæ cauſſa actionis ſit: ac multo minus cauſſa eſt, quæ affectus præter naturam afferat. eſt uero ſymptoma, quod uarias corporum alterationes, ſiue illa ſecundum naturam, ſiue præter naturā affecta ſint, neceſſario conſequitur. ad hæc omnia accedunt modi morborum, quos

non

non minus, quàm quæ dicta sunt, esse nobis cognitos oportet. Veteres hoc nomine τρόπε utuntur in duabus significationibus: interdum ad animi mores explicandos adhibent: interdum, ut differentias, & formas rei, qua de agitur, significent: ut si quis dicat modos uictus rationis, is differentias, aut formas ipsius indicabit, sicut febrium esse multos modos dicimus, ut earum differentias, aut species significemus. hoc uero loco nomen τρόπε non significat mores animi, sed formas morborum. utrũ uero differentias, aut formas, aut species modo dicas, nihil interest. Sic quoque est ab ipso in libro de officina medici conscriptum, lucis duas esse species, perinde ac si differentias, & modos dixisset: cum fuerit hoc in more positum, institutoque maiorum, ut quæ ex diuisione rerum generaliũ exoriuntur, differentias, species, & modos appellarent. In eandem significationem illud quoque dictum est in primo de
" morbis uulgaribus, ubi scriptum est, Sunt,
" inquit, modi, status, & accessiones singularum harum febrium. planum enim est, ibi species, differentiasque significari: propterea

rea quod ſtatim ſubiungit, continuam incipere aliquibus uehementiſſimam, & paulatim uſque ad iudicationem fieri leuiorẽ: quibuſdã uero contra: interdum quẽdam eſſe ex utraque conflatum modum. quæ quidem accidunt omnibus febribus, quæ continuæ ſunt, & diuturnæ, & itẽ alijs morbis omnibus, qui & acuti ſunt, & longi. Cognoſcimus autem modos morborum tum ex communi omnium natura, tum ex cuiuſque hominis propria: itemque ex ijs, quæ offeruntur, & ex uniuerſa aeris nos ambientis conſtitutione, & cuiuſque regionis, & ex conſuetudine, & uictus ratione, & inſtitutis, & ætate, & acceſſionibus, & alui excrementis, & urinis, & uomitibus, & ſudoribus, & ſputis: præterea uero ex rigore, frigore, tuſſi, ſternutatione, ſingultu, æſtu, flatu, ſanguinis e naribus, & hęmorrhoidibus profluuio, & abſceſſibus: de quibus omnibus deinceps diſſeretur: præterquam de communi omnium, & de cuiuſque propria natura, & de ſermonibus, & de abſceſſibus, & inſomnijs, & anni temporibus, & ſtatu, & alui excrementis, & urinis, & uomitibus, & ſputis, & ſu-

doribus,

doribus, & fingultibus, & alijs plerifque, de quibus fupra copiofe locuti fumus. Itaque ex ijs, quæ offeruntur, fuppetit nobis præcognitio, fi cum illa praua fint, ægrotus nihil fe habeat deterius, mediocris morbus cenfebitur. at fi omnia, ut par eft, fiant, ægrotus uero præterquam quod nullum fructum ferat, uehementius conflictetur, prauus morbus iudicabitur. mihi enim fæpenumero uel ex oblatis modos morborum dignofcere contigit. Regionem uero magnopere nobis effe ad prænotioné adiumento, ipfemet in libro de aere aquis, & locis, apertiffime declarat in eo loco, in quo docet, quinam morbi in fingulis regionibus plurimum uerfentur.

* * *

Defiderantur permulta.

poffumus enim ex arte coniectura confequi, quales, quantique humores redundent in corpore.

* *

ceterum uocant inftituta, ea omnia, quæ

homines aut uſu,aut neceſſitate coacti faciunt: ut quæ ad terram colendam, aut ad ſtudium litterarum, aut artem medicinalem: aut philoſophiæ ſciẽtiam, aut ad alias artes, & actiones pertinent. nam qui in agro uitam degit æſtiuo tempore, & in ſole ſub dio, & tenui diæta utitur, ac laboribus ſe tradit, is quantum ad hanc uitam attinet, amaram bilim potius, quàm pituitam coaceruabit: ut qui in umbra, in otioque uiuit,& ſe ſe explet,pituitoſum humorem potius colliget. * *

* Nam & in libris de temperamentis,& item in aphoriſmis dictum eſt copioſius. nunc uero ſufficiet dicere, non mediocrem utilitatẽ nos etiam ex ætatis cognitione percipere.

* * * aliud enim ſignificat in principio acceſſionis refrigeratio: aliud,ſi in declinatione oriatur: ſicut etiam, ſi per totam exacerbationem perdurarit, non bonum ſignum fuerit. Flatus autem in genere ſpirituum continentur: de quibus in præſagijs uerba fecimus.† * * *

Differunt enim. ac ſic nominant eos morbos,

† Hic uidentur deeſſe, quæ ad morbos cognitos pertinẽt.

bos, qui in corpore diu permanent: ut ipse in aphorismis declarauit, cum ait, Maxi-
" mam partem senes minus, quàm iuuenes,
" ægrotant: si uero diuturnis morbis corripiantur, cùm ijs fere moriuntur. id autem perinde accipiendum est, ac si dixisset morbos simul nutritos. illi enim huiusmodi non sunt: sed potius oriri in regione solét: quos etiam patrios in libro de aere, aquis, locis, & regionibus uocat: interdum etiam populares, ut hi ex altera parte communibus omnium, & uulgaribus respondeant: cuiusque autem, inquit, futuri temporis, annique statum, & qui morbi omnium cõmunes aut æstate, aut hieme sint ciuitatem
" inuasuri, prædicet. & item, cum ait: Atque
" hi quidem morbi sunt eis patrij, præter quàm quod si quis morbus omnium communis ex mutatione temporum existat. & item inferius, cum subiungit: Hic autem morbus eis æstate, & hieme connutritus est. ex quibus apparet, morbum congenitum, & connutritum, non eundem esse, ut diximus: sed * * *

Quædam desiderantur.

Regiones autem, quæ ad tempora male affectæ sunt, tales morbos pariunt, quale fuerit tempus, cuius similitudinem gerunt. uerbi caussa, si eadem die frigus et calor fuerint, autumnales morbos in regione creabunt: hæcque proportio in alijs item temporibus seruabitur. 2

Cum, inquit, regiones male affectæ sunt ad anni tempora, tales morbos pariunt, qualia tempora fuerint. atque id quidem merito fit. neque enim temporum appellationes sed temperaturæ sunt morborum caussæ. cum igitur hæ à sua natura desciscunt, morbos quoque diuersos gigni necesse est. quoniam autem tempora propriæ temperaturæ, non appellationis ratione, humores adaugent, ideo si aeris nos ambiētis temperies immutetur, etiam humores necessario immutabuntur. ut igitur tempora, propriam sui temperaturam retinentia morbos eos pariunt, qui naturis tēporum proportione respondeant, sic etiā

morbi tempora præter naturam immutata conſequuntur. Itaque cum in aphoriſmis legeris, morbos, quorum æſtiuo tempore magnus prouentus eſt, febres continuas, ardentes, ac maximam partem tertianas eſſe, in primis adhibe animum, ne male intelligas, quod æſtatis, quæ præter naturam affecta ſit, mentionem Hippocrates fecerit: ſed potius, quæ ſuum ordinem, modumque ſeruauerit. ut enim hiems eſt totius anni partibus humidior, ac frigidior, ita eius contraria eſſe æſtas debet, ut ſicciſſima, calidiſſimaque ſit. at contra ſi hiems ſicca ſit, æſtasq; humida ſuccedat, certe tempora ſuam naturam non ſeruabũt, proinde eo tempore morbi æſtiui per æſtatem non abundabunt: neque hiberni per hiemem, neque uerni per uer, ſi ipſum fuerit inæquale, & non ordinem ſeruarit. eadem erit autumni ratio. neque enim, ut dixi, propter temporum nomina ſinguli morbi accidunt, ut tales, aut tales ſint, ſed propter aeris, qui nobis circunfluus eſt, tẽperaturam oriuntur. nam ut eſt huius ipſius natura, ita etiam nos afficit: atque in hanc ſententiam dictum ab Hippocrate eſt,

eſt,Cum uer ſimile autũno fuerit, tum autũnales expectare morbos oportet.hiems autem humidam,frigidamque habere cõſtitutionem quandam debet: æſtas calidã, & ſiccam: uer in medio utriuſque eſt accurate cõſtitutum: ſed in autumno frigus mane, meridie uero magnus calor, & rurſus ad ueſperam in frigus fit commutatio.Itaque ſi in alio anni tempore, quàm autumno,inæquale fuerit & frigus, & calor, idq; eadem die accidat,tunc autumnales morbi ſunt expectandi.manifeſta cauſſa eſt. illa enim conſtitutio autumnali ſtatui proportione reſpondet. quare haud mirabile eſt,ſi tales morbi eo tempore oriantur. at ſi anni tempora ſuam naturam ſeruarint, nihil tale,quatenus ad anni tempora pertinet, unquam eueniet. quare tempus æſtiuum,quod calidum,ſiccumque eſt,magnã afferet febrium tertianarum copiam: ac regio item calida & ſicca maiorem uim illarum febrium, quàm humida, frigidaque producet.ſed ęgrotantis quoque temperatura ad hanc ipſam rem magnore faciet. quod ſi uictus ratione calidiore,ſiccioreq; utatur, quæ quidem poſita eſt in pluribus

laboribus, uigilijs, curis, solicitudinibus, & cibis copiosioribus, & bili gignendæ aptioribus; is etiam se ipso biliosior fiet: atque ita nimirum siccior, atque calidior. eadem est aliorum temporum ratio. nam si uere non solum frigus, sed etiam humiditas dominetur, profecto morbi hiberni abundabunt. idem est de æstate, deq; alijs temporibus existimandum. neque enim tempora, sed qualitates sunt, quæ humores gignunt: & humores ipsas qualitates pariunt. perspicimus enim iracundiam excitari maxime, in quo bilis exuperat: & uicissim, in quo iracundia exuperat, in eo biliosos humores gigni. Sic etiam timor, & animi demissio melācholicum humorem efficiunt: & humor ipse melancholicus timorem, animiq; demissionem parit. de ceteris idem est censendum.

3 *Alij ab odoribus cœnosis, & palustribus.*

Duplex est genus caussarum, morbos efficientium, aliæ enim foris adueniunt, aliæ a nobis ipsis proficiscuntur. atque ad noxas externas quædam interdum nostræ particulæ infirmæ sunt: quædam uero ad in-

ternas.

ternas. nã morbi noſtra ui fiunt aut a plenitudine, aut a malitia humorũ: cauſſæ uero externæ ideo corpora animantium lædunt, partim quod intemperiem quãdam gignant: partim quod frangant, aut incidant. nulla tamen res eſt, quam uitare non poſſimus, præter aerem nos ambientẽ. is enim immoderatius calfactus, aut refri gẽratus, aut humidior, aut ſiccior redditus; noſtram immutat naturam: & ſymmetriã corporum, quę ſanitas eſt, corrumpit. ac ceteris quidem cauſſis neque perpetuo occurrimus, neq; ipſæ totum diem circa nos ſunt: at in aere morari ſemper, ipſumque ſpiritu ducere oportet: nec poſſunt corpora ad illius immutationem non ſimul & affici, & immutari. itaque medicus, qui recte curaturus ſit, optimum, uitioſumque aerem debet cognoſcere: ut qui ex illo morbi fiant, qui ſecus: & qui uitandus aer ſit, aut non, intelligat. ac de ijs omnibus iam eſt a nobis in commentarijs in librum de aere, aquis, & locis, regionibus, & habitationibus dictum. nunc tamen quædã etiam ſummatim, recordationis cauſſa afferemus. Aer igitur accurate purus, eſſe opti

mus uidetur.est autem huiusmodi, qui neque e stagnorum, aut paludum halitu sit perturbatus, neque ex profundo specu emissus, cuiusmodi sunt, quæ Charonia appellantur. hæc enim ideo, quod aerem corrumpunt, morbos creant. idem facit is aer, qui uitium ex cloacis magnam aliquam urbem expurgantibus, contraxit: itemque is prauus est, qui ab aliqua corruptela, aut fimo inquinatur, ut ille etiam, qui propter uicinum stagnum, aut flumen nebulosus est. qui uero cauo in loco altis montibus est ex omni parte conclusus, nec ullum perflatum recipit, suffocans, putrisque censetur. quemadmodũ autem omnibus æque conducit, ut optimum aera spiritu ducant, utileq; est, ut eo puer, iuuenis, & senex utãtur: sic prauum uitare omnes decet: propterea quod ætates omnes lædit. ceterum aer a sole illustratus ab eo, quem sol non attingit, & ab umbroso. itemq; diuturnus a nocturno differt. nam quem sol tangit, calidior, tenuiorque est: umbrosus uero crassior est. calidior porrò, ac tenuior corpora, quæ melius perflentur, efficit: frigidus, & crassus, contraria. Præterea peior est is,

qui

qui in urbe eſt, quàm qui ruri habetur: cauſſa eſt, quia urbanus aer non ſecus, quàm qui conuallibus cohibetur, calidior, craſſiorque eſt. Sol enim aerem, perflatu uacātem calfacit, motionis uero uacuitas craſſum reddit. id quod pati aer uidetur, quia multę, & omnis generis exhalationes ex urbe in ipſum fluunt. qui uero ruri aer eſt, cum tenuis, purusque ſit, homines cibi appetentiores facit; & ut meatus magis fluxiles ſint, & ſenſus uegetiores fiant, & melius alantur homines, meliuſque cōcoquant. eum tamen aerem, qui in hortis habetur, uitare conuenit: idque propter cloacas, quæ latrinas plerunque in hortos repurgant, & magnum quoque fœtorem. & halitum ex oleribus, arboribus, fruticibusq; prodeuntem, qualis eſt, quē braſſica, & carea, & buxus mittunt: quorum uicinitas aerem circunfluum uitiat. Quibus quidem fit rebus, ut Hippocrates hoc loco cenſeat, cognoſcendum eſſe, quinam morbi ex odoribus cœnoſis, aut paluſtribus oriantur: ſiquidem hi & uulgares, & omnis generis morbos excitare conſueuerunt. auctor enim ſecundi de natura huma

Aer urbanus peior e eo, q ruri habetur et cur.

na libri aerem communissimam morborũ caussam appellat. nec minus fere, quàm aer, aqua efficit. quocirca eius quoque naturam, & qualitates præstat habere cognitas, atque perspectas: quando sunt quædã puræ, quædam lutulentæ, quædam palustres: ut quædam salsæ, quædam aluminis naturam referunt, quædam æris, aut alterius rei qualitates imitantur. copiosius autem est actũ de his in libro de aere, aquis, & locis: ac plerunque morbi ex prauis aquis, & quæ aliquam habeant qualitatem proficiscuntur. quare præstantissima aqua debet omni prorsus uacare qualitate & quod ad gustatum, & quod ad odoratũ pertineat: & suauissima item bibenti, & pura uideri, & cito hypochondria permeare. Hippocrates ipse leuissimam præfert ceteris. eam cognosces, quod cito calefiat, citoq; frigefiat. huiusmodi autem sunt, quæ hieme calidæ, æstate frigidæ: ut pessimæ sunt, quæ æque atque anni tempora uel frigidæ sunt, uel calidæ. æstate enim calor extimam terræ partem adit, hieme uero ima petit. quod in caussa ego esse existimo, ut, quia fontes è profundissimis locis

manant:

manant: omnes sint hiberno tempore calidissimi; æstiuo, frigidissimi. De aquis autem sponte nascentibus nihil opus est modo differere. palustres uero, fœtidas, aut in quibus absurdæ qualitates insunt, priusquam decoquendo immutaris, ne offerto. aquam enim, quæ decoquitur, calor totam æque fundit, & ad secretionem aptam facit. nam dum refrigeratur, terreæ partes innata grauitate descendentes in fundo uasis residebunt: ac nos aqua in aliud uas sensim transfusa, uti sine noxa poterimus. Aquæ autem omnes, quæ è stagnis hauriũtur, pessimæ sunt. habent enim absurdum odorem quendam, perinde ac putrescentes. eædem æstate calidæ sunt, hieme frigidæ: quod est prauarum aquarum argumentum uel maximum. Solæ autem paludes Aegyptiæ inter omnes, quas ego quidem norim, salubres sunt: propterea quod aqua hieme non putrescit: siquidem non supercalefit. Nilus uero paludes per autumnũ explens, ueterem aquam eijcit: & nouam inuehit. Sunt etiam quædam aquarum differentiæ ex herbis, quæ in illis nascuntur, profectæ, & a metallis contractæ. ac

metalla

metalla quidem in caussa sunt, ut aquæ sint ad potum noxiæ: herbæ uero partim aquã uitiant, partim corrigunt. nam & sium, & nepita, & adiantum, aquam bonam uitiãt: ei, quæ alioqui praua sit, commodi quidpiam impertiunt. atque huiusmodi aquæ sunt ad meiendum aptiores: sicut etiam ab alijs herbis alias ducere qualitates possunt: a quibus ueluti medicamẽtum quoddam commixtum aquis comparetur.

4 *Alij ab aquis calculosi, lienosique: alij a uentis bonis, & malis incipiunt.*

Prauæ aquæ potus nõ modo calculum gignere, sed morbum etiam omnibus cõmunem excitare potest. idque in exercitu quodam usu uenisse, memoriæ proditũ est. Ipse uero in libro de aere, aquis, & locis
" ita de aquis scribit: Quæcunque inquit, sta
" gnantes, stabilesque, & palustres sunt, eas
" æstate calidas, & crassas, & fœtentes esse
" necesse est: itemque decolores, prauas, bi-
" liosas: quippe quæ non defluant, sed aqua
" pluuia semper noua accedat, solque adu-
" rat: hieme uero concretas, frigidas, ac præ
" niue, glacieque perturbatas. qui uero eas

bibunt,

bibunt,eorum lienes ſemper magni, uen- »
treſque duri, tenues,ac calidi erunt. Præ »
terea addit,Ad hæc inquit, aqua inter cu- »
tem plurima,maximeque pernicioſa exo- »
ritur. tum ſubdit. Quæ autem ex niui- »
bus, glacieque fiunt, prauæ ſunt omnes. »
cũ enim ſemel concretæ ſunt,in priſtinam »
naturam non amplius redeũt: immo uero »
earum leuitas, dulcedoque excernitur, & »
euaneſcit;quod uero turbidiſſimum, pon- »
deroſiſſimumque in eis eſt,ibi relinquitur. »
quæ res facit, ut eas eſſe peſſimas dicat. »
hæc autem ſubiungit: Homines uero inquit,potiſſimum calculis, renumque doloribus,& urinæ ſtillicidio,coxendicumque morbo corripiuntur, herniasque patiuntur,cum aquas cuiuſque generis bibunt. De uentis autem aquas immutantibus, hæc ſunt ab ipſo conſcripta. Huic autem uim adhibet boreas,huic auſter. de ceteris eſt eadem ratio. Calculi igitur non modo ex aquis gignuntur, ſed multis alijs de cauſſis.atque in pueris quidam uolunt calculos fieri,quia,propter uaſorum exiguitatem,meatus adhuc anguſtos habeant. qđ tamen uerum non eſt. ita.n. potius opor-

teret calculos in renibus eorum gigni;propterea quod transitus & uiæ renum sint angustæ:& non fieri in uesica, cuius lata ceruix est.in ijs autem, qui progressa ætate iã sunt, caussam calculis gignendis affert actionum imbecillitas, crassorumque humorum cruditas:in pueris uero, in quibus est magna natiui caloris copia, & ualidæ sunt actiones, materia crassa funditur, & in renes comportatur,& in uesicam facile percolatur.quia uero uesica frigida est, ut pote neruea,& pauco prædita sanguine,& quia est amplissima in ea cauitas, ideo crassitudo in ipsam transmissa, ibi iterum cogitur,& concrescit: & concretionis huiusce principium accipit,cum in uesica diu commoratur.quin etiam crassa in pueris urina, & edacitas,& motiones a cibo, cũ ludunt, ac prosiliunt, caussæ calculorum esse possunt. Iam uero usus casei, & lactis: quod suapte natura crassum est, ad gignendum lapidem esse aptissimus uidetur.aliam quoque subiungere caussam possumus,quæ est huiusmodi:ex magna caloris copia,quę in pueris est,materia in uaporem abiens lapidem generat.Interdum etiam grauem do-

lorem homines sentiunt, atque ubi angor sit, ignorant, quamuis ille renes obsidere uideatur. incertum enim est, utrum in colo, an in renibus constiterit. interdum uero calculum, qui dolorem afferebat, solum esse excretum uidimus. interdum etiam cũ cruore: abrasis nimirũ ijs corporibus, per quæ transiuit: præsertim si lapis asper, aut acutus fuerit. post hęc autem in urinis erũt sabulosa subsidentia. at si colon patiatur, tunc neque sabulum, neque lapis, neque sanguis subsidere inuenietur: sed humor quidam, quem uitreum Praxagoras uocabat: qui & colore, & consistentia est uitro liquefacto persimilis. Et quoniam liẽ erat crassum, & limosum humorem ad se attracturus, ideo melancholicum excrementũ, quod suo pondere deorsum fertur, in ipsum uergit: & quandam ueluti gulam ex simis ipsius lienis partibus productam, uenosum uas, ad portas extendit, ut nihilo minus iecur purgetur, quàm si prope ipsum lien esset collocatus. est enim ueluti sanguinis limus quidam, qualis in uinis crassis subsidere solet, quam fæcem nominant. quæ si diutius retineatur in corpore,

nec

nec per aliquem ſenſibilem, aut occultum meatum excernatur,ſed mutetur,ac computreſcat,atra bilis accurate gignitur. uerum antequam hæc generetur, lien illam ueluti fæcem ſanguinis ad ſe trahit, & iecur expurgat:hocq; melancholico humore lien ad ſui nutritionem abutitur. Si quãdo igitur lien non ita recte iecur expurgauerit, & ſanguis multũ huius limi habeat, tunc illa,quę nigra appellantur,excrementa deijciuntur:ac multi alij affectus: atque etiam progreſſu temporis ij, qui lienoſi appellantur,cõſequũtur. Lienoſi enim ſunt, quorum lienes obſidet inflammatio, nec ad naturalem ſtatum redeunt, nec abit inflammatio,ſed duritia in eis manet,& natiuus corporis color immutatur.atque hi lienem habent natura imbecillum. Lien uero etiã uel in molẽ aſſurgit,uel intumeſcit, uel inflãmatione tentatur.Verum quia dixit abſolute lienoſi,merito exiſtit quæſtio, quos nam hic affectus uelit intelligi. Scito autem hoc loco intelligendos eſſe omnes eos,quos prauæ aquæ gignũt:& qui ex illarum tũ potione,tum uero omni uſu proueniunt:& qui ex hiſce cauſſis,atque occaſio

nibus

nibus oriũtur:& omnes, qui ab affectibus lienis originem ducunt, cuiuſmodi ſunt aquæ inter cutem, herniæ, calculi, morbus regius, & qui ſunt huius generis: itemque ſcirrhi, inflammationes, & omnino obſtructiones, ac colliquationes. Quod uero ſubiungit, Alij a bonis uentis, & malis incipiunt, habet hanc ſententiam. quoſdam morbos eſſe, qui originem a certis uentis ducunt. Qui uero boni, aut mali uenti ſint, ipſe deinceps docebit. præterquam quod in aphoriſmis multa de eis dixit, & in libris de uulgaribus morbis non pauca memorauit. Alij uolũt illo nomine πνδμάτων, non uentos hic ſignificari, ſed aerem, quẽ ſpiritu ducimus, & mittimus: in qua ſignificatione dictum ab Hippocrate eſt, morbos tum a uictus ratione, tum a ſpiritu, quem introducentes uiuimus, exoriri. id quod illis placet, quia ſæpe homines propter aeris inſpirationem lædi ſolent, ut in locis, quæ charonia appellantur, accidere perſpeximus. hoc tamen mihi non probatur: ſiquidem de aere dictum eſt ſuperius. nunc enim aperte in ipſo ſtatim initio præpoſuit hoc, alij ab aquis; & tamen ea

quoq;

quoque eſt uera ſententia.

5 *Qualia fuerint tempora, tales etiam morbi erunt: & ex his conſtitutiones ducentur: ſi tempora tempeſtiue, & ordinate progrediantur, morbos iudicatu faciles parient: morbi autem temporibus familiares, indicant mutationes.*

Propria conſtitutionum elementa ſunt iam a nobis demonſtrata: & eadem in libro de aere, aquis, & locis Hippocrates docuit. anni enim tempora qualitatibus, ut humiditate, caliditate, frigiditate, ac ſiccitate differunt: atque hiemem alia tempora ſuperare humiditate, ac frigiditate oſtenſum eſt: æſtatem caliditate, ac ſiccitate: uere, neutrum in neutra repugnantiæ parte excellere, neque ſiccum humido, neque calidum frigido: ſed eſſe omnium totius diei, ac noctis horarum ſimilitudinẽ, ac nullam magnam in illis fieri mutationem: autumno mane frigus, meridie æſtũ, ueſperi frigus iterum uigere: & tamen in ipſo ſiccum humido, & frigidũ calido præſtare. hæcque eſt temporum ordinem ſuũ ſeruantium conſtitutio, quæ in annis plerũ

quē cernitur:atque homines eam mutatio
nem, quæ paulatim fit, uix toto tempore
perſentiſcunt. quod ſi ea fiat maior, tum
neque tempeſtiue,neque ordinate anni tē
pora procedunt. Quænam autem ſint præ
dictarum qualitatum uires, ut humidita-
tis,ſiccitatis,caliditatis,& frigiditatis,do-
cet ipſe in aphoriſmis, cum ait: Ex anni cō
ſtitutionibus in uniuerſum ſiccitates ſunt
imbribus ſalubriores, & minus mortales.
Imbribus enim morbi fere naſcuntur hi,
febres lōgæ,alui fluores,putredines, mor-
bi comitiales,attonitique, & anginæ:ſicci
tatibus uero hi,tabidę lippitudines, articu
lorum dolores, urinæ ſtillicidia; quæ ab
Hippocrate de ea differentia, quæ in humi
ditate,ſiccitateque eſt,dicta ſunt.de ea ue-
ro,quæ in caliditate, frigiditateque uerſa-
tur,locutus eſt,cum de aquilonalibus, au-
ſtrinisque conſtitutionibus agit: de qui-
bus paulo poſt diſſeretur. Nunc uero,cum
primas cōſtitutionum uires didicerimus,
facta de omnibus ijs,quæ accidunt,conſti
tutionibus coniectura,debemus uia & ra-
tione progredi ſic, ut qui morbi futuri
ſint,& quo modo prohiberi poſſint, aut ſi

iam constiterint, quomodo curandi sint, inueniamus. neque in his rebus disquirendis non est adhibenda diligentia, ut quod ad regionis naturam pertinet, intelligamus: propterea quod regio quoq; aliquid indicat, quod ad pręnotionem morborum facit: sicut etiam cuiusque natura, ætas, uitæ institutũ, & uictus ratio. humidæ enim, frigidæque naturæ etiam propter externas caussas facilius in eos morbos cadẽt, quos humida, frigidaque pariet constitutio: contrariæ uero, difficilius. Itaque si omnia anni tempora suam naturam seruarint, morbos iudicatu facillimos parient: sin secus, difficiles: hoc est, qui male iudicabuntur. alterutrum enim horum duorum continget, uel ut iudicationes cum periculosis symptomatis coniunctæ, uel perniciosæ sint: uel, hoc tertium accidat, ut recidiuæ fiant. De morbis autem patrijs, ac familiaribus habes quæ ipse scripta reliquerit

* * *

Cetera non extant. *

6 *Vt autẽ tempus uariabit, ita similes, aut dissimiles morbi erunt, qui eo tempore orientur. Si uero*

similiter

ſimiliter procedat, morbi quoq; huiuſmodi erunt, & ad talem modum tracti, qualis eſt morbus regius autumnalis: frigora enim ex caloribus: & calor ex frigore.

Quomodo anni tempora uarientur, ipſe in libro de aere, aquis, & locis aperte demonſtrauit: itemque in libris de morbis uulgaribus, nec minus etiã in aphoriſmis: ueluti cum ait, Cum hiems, ſqualida, a- »
quilonaliſque fiat, uer pluuium, & auſtri- »
num, tum æſtate acutæ febres, lippitudi- »
nes, & difficultates inteſtinorum erunt. Et cum ait, Si hiems pluuia, & auſtrina ſit, uer ſqualidum, & hibernum, mulieres, qui bus ſub uer partus inſtat, ex quauis occaſione abortũ faciunt. Et in lib. de uulgaribus morbis hoc modo, cum totus ille ductus ad auſtrinum ſtatum uergeret, & cum ſqualoribus iunctus eſſet: & cum ſubdit: Cum autem totus annus frigidus, humidus, aquilonaliſq; fuiſſet. Poſt has omnes conſtitutiones aliam ualde inæqualem ſub iunxit, quæ in principio frigida, humidaque fuit: deinde auſtrina, cum humiditatibus immoderatis iuncta ab autũnali æqui

noctio usque ad uergiliarum occasum: deinceps uero frigida, & sicca, in qua uenti aquilones maximi per totam fere hiemem spirarunt: tum frigida, & sicca usque ad caniculæ exortum. inde magni æstus usque ad arcturum uiguerunt: circa quem pluuiç austrinæ usque ad æquinoctium fuerunt. atque in ea frigidum, & siccum superasse ceteras qualitates conscripsit. Licet etiam
« alias plerasque constitutiones in libris de
« uulgaribus morbis, quæ inæquales fue-
« rint, conscriptas intueri: de quibus loqui non est huius loci, ac temporis. immo uero etiam in aphorismis scriptum reliquit, Temporum mutationes maxime morbos gignere. additq; magnas mutationes aut frigoris, aut caloris, & alias ad harum proportionem idem efficere. Præterea uero subdit hæc, de quibus est item supradictũ: In anni temporibus, cum eadem die modo frigus, modo calor uiget, autumnales expectare morbos oportet. in præsenti uero ait, morbos similes, aut dissimiles ex temporum mutationibus oriri. deberent .n. similes gigni, quatenus temporũ postulat ratio: dissimiles uero, qualis est muta-

tio,atque uarietas. Ipſe uero exempli cauſſa, ut uarietatem cognoſceremus, autumnalem morbum regium propoſuit. planũ enim eſt, morbum regium de numero eorum eſſe, qui æſtate ſolent hominem inuadere. itaque ſi autumnus talis ſit, ut æſtati proportione reſpondeat, in eo morbi æſtiui uigebunt. gignet enim pallidam bilim, quam æſtate uigere perſpectum habemus. ea enim bilis quandoque in totum corpus diffunditur, idque ratione iudicationis, prout ipſe in aphoriſmis memorauit: Regius morbus ante diem ſeptimum, in malis habendus eſt: cauſſa mali eſt, quia hic abſceſſus nobis indicat, prohiberi, ne iecur bili expurgetur: eamque per uentrem excerni, iecore nimirum obſtructione, aut inflammatione obſeſſo. hoc etiam ſymptoma fit uiſcere ipſo male affecto, aut quia ſcirrhum, aut quia inflammationem, aut quia obſtructionem patiatur. quorum duo poſtrema fieri derepente poſſunt. Quandoque uero alia, quàm iecoris, affectio eũdem affectum pariet: propterea quod etiã citra iudicationem, atque ullam prorſus iecoris affectionem, ſanguinem bili infe-

ctum ex quadam absurda corruptela perspicimus: qualem morsus † ferarum afferre solent: quam nos curare ea antidoto, quam theriacam uocamus; sicut alias medicamento, quod bilim ducat, purgare consueuimus.

† Serpentũ.

7 *Et si æstas biliosa fuerit, bilisque aucta intus relicta sit, etiam modice lienosi fiunt.*

Bilis æstate adaugetur, propterea quod corpus pręter naturam æstiuo tempore excalfit. id quod ipse in libro de natura humana conscripsit his fere uerbis: "Aestate inquit, sanguis adhuc robur obtinet, & bilis sese extollit in corpore, & usque ad autumnum manet: sanguis uero exiguus redditur: quod ei sit autumnus natura contrarius. bilis autem & æstiuo tempore occupat corpus, & autumno. Si igitur bilis per æstatem aucta intus in autumno sit relicta, tunc morbi a bili exorti homines corripient: & eorum ortum anni tempus nihil prohibebit. cum enim sit mutata constitutio, haud mirum est, si aliorum temporum morbi in illa exoriantur.

Cum autem uer quoque ita progreſſum ſit, tum uere etiam morbus regius naſcetur. hic enim motus eſt ſecundum hanc formam tempori anni proximus. 8

Quemadmodum autumno æſtiui morbi oriũtur, cum autumnale tempus ſit æſtiuo perſimile; ita ſi ueris progreſſus ſit ſtatui æſtiuo ſimilis, idem uſu ueniet. ergo morbus regius ex bili aut flaua, aut pallida, quæ æſtate redundat, exortus, etiam uere proueniet: ſi modo illud tempus naturam æſtatis ſeruarit. etenim uere ſanguis augetur: ac ſi corpus præter naturam excal fiat, bilim coaceruabit: ex qua morbi æſtiui proficiſcuntur. hunc enim motum eſſe tempori anni, hoc eſt æſtiuo, proximum dicit. nam æſtas eſt inter uer & autumnum media interiecta: & cum uer deſinit, æſtas incipit.

At cum æſtas ſit ueri ſimilis, ſudores, in febribus, & febres faciles, & non peracutæ, neque peraridæ, quod ad linguas attinet, fient. 9

Eſt iam ſupra dictum, non appellationem, ſed temperaturam anni temporum

in caussa esse, cur morbi oriantur. cum igitur tempora propriam naturam seruabūt, tum morbi conuenienter temporibus ipsis stati ac certi, & ut conuenit, fient. cum uero tempora de suo statu deflectunt, etiā morbi necessario de suo cursu declinant: propterea quod statum temporis consequuntur. Itaque sicut dixit; cum uer sit æstati simile, tunc morbos æstiuos expectandos esse; sic modo, si æstas fiat ueri similis, multos sudores in febribus fore. uer enim calidum, humidumque est: neque quicquam in eo per ullam partem repugnantiæ dominatur: ut neque sicco humidum præstet: neque calido frigidum. horū autem alterum, hoc est calidum, in æstate est: alterum hoc est humidum, hiemi etiam tribuitur. Copiosi uero esse sudores non possunt, nisi aer nos ambiens; calidus sit: id quod & ueri, & æstati esse commune apparet: sed tamen uaria ratione: ac nisi humiditas quædam in corpore redundet: quod est ab æstatis natura alienum: estque & ueri, & hiemi commune. ex quo fit, ut in statu æstiuo; qui sit uerno similis; copiosi sudores merito dimanent. æstas enim, quæ

secundum

ſecundum ſuam naturam procedat, quæ quidem ſatis ſqualida eſſe conſueuit: ſuper uacaneas humiditates per halitum digerit, quæ nimirum hieme, uereq; ſint coacer uatæ. quæ uero ſit ueri ſimilis, ea propter calorem ad extimas partes trahit. uerum propter magnam uim humiditatis, quæ intus in corpore eſt copioſius relicta, id quod traxit, diſcutere, atque diſſoluere in uaporis ſpeciem non poteſt. ex quo ſequi uidetur, ut humiditas, dum tota per æſtatem in iudicationibus excernitur, multos ſudores efficiat. eadem cauſſa facit, ut morbi neque peracuti ſint, quos alioqui eſſe acutos neceſſe eſſet: neq; aridam linguam reddant: ſiquidem non eſt uehemens quidam calor, qualis in æſtate eſſe ſolet: quando hæc ipſa non ſuam, ſed ueris naturam ſeruat. proinde fit, ut neq; adurat materiã, neq; exſiccet, prout æſtiuus calor facit: qui etiam citra febrim, linguam exſiccat.

Cum uero hibernum uer fiat, & poſtremum hie 10
mis tempus, hiberni etiam morbi, & tuſſes, & pe-
ripneumoniæ, & anginæ exiſtunt.

Merito dixit hibernos morbos fore uerno tempore, ſi uer hibernum fuerit. ea

dem

dem enim tibi ſuppetet aliorum temporũ ratio: ut qualis ſit mutatio, tales etiã morbi excitentur. atque hieme quidem hi ſolent oriri, pleuritides, peripneumoniæ, grauedines, raucitates, tuſſes, & alia item permulta genera. quocirca ſi uer fuerit hibernum, conuenienter quoque ei tempeſtati morbi hiberni exiſtent. etenim hieme fiunt peripneumoniæ, & pleuritides, quod inſtrumenta reſpirationis propter uim frigoris lęduntur. ob eandem cauſſam febres, dolores coſtarum, grauedines, raucitateſq; fiunt. nam ut illic inſtrumenta reſpirationis, ita hic caput frigus lædit. Ait uero illo item tempore anginas fieri, licet angina morbus autumnalis ſit. quanquam eſſe etiam uernus uidetur, ut ipſe in aphoriſmis adnumerauit: "Vere inquit, inſaniæ, "melancholiæ, morbi comitiales, ſanguinis "profluuia, anginæ, grauedines, & cetera. angina uero fit autumno ex humoribus biliosis in fauces decumbentibus: uere autem ex humoribus pituitoſioribus cõſtat. quod excremẽtorum magna uis ſit ad fauces comportata: uel quod deſtillationes a capite in faucibus impactę, firmatæq; ſint.

Autumnus quoque si non in tempore, ac derepente hibernarit, non assidue tales morbos facit, propterea quod non in tempore incepit, sed inæqualiter fiat. ideo etiam tempora iudicatione uacantia, & inconstantia sunt: quemadmodum morbi quoque, si prærumpant, aut prius excernantur, aut intus relinquantur. recidiuas quoque tempora faciunt, sicut & morbos ita pariunt. 11

Autumnus ab arcturi exortu sumit initium. oritur autem arcturus ante autumnale æquinoctium: sicut etiam ueris principium censetur æquinoctium, quod eo tempore accidit: finis est ortus uergiliarum. hunc uero ortum esse æstatis initium, sicut esse finem æstatis, & principium autumni ortum arcturi, qui autumnale æquinoctiũ diebus fere duodecim anticipat, perspectum habemus. quinetiam occasus uergiliarum est hiemis initium, & autumni finis. Si igitur autumnus non in tempore, sed de repente hibernabit, hoc est ad hiemis naturam uerget, hiemisque constitutionem nanciscetur, tunc morbi autumnales non assidue excitabuntur. caussa est, quia in suo tempo-

tempore non incepit, neque item oportune. Ipse enim in primo de uulgaribus morbis, ita scriptum reliquit; In Thaso ante autumnum frigora non in tempore sed repéte, aquilone, austroque multum spirantibus, humida, & quæ prius proruperunt: nam propter humorum malitiam, quæ eo tempore est, & propter inæqualem aeris temperaturam, quartanæ, erraticæque febres, lienes, aquæ inter cutem, tabes, urinæ stillicidia, leuitates intestinorum, & eorundem difficultates, & coxendicum morbi, & anginæ, & suspiria, & tenuioris intestini morbus, & comitialis, & insania: itemque dolor cordis, horror, & uno uerbo, melancholici morbi oriuntur: qui sane omnes ex prædicta caussa proueniunt: atque ortum fere ex atra bili ducunt: quæ nimirum aut ex flaua nimium assata, aut ex sanguine crasso facta sit: quando ipse quoque sit uelut fæx sanguinis quædam. erraticæ uero febres propter inæqualem temperaturam oriuntur: ut lienes magni ex melancholici humoris redūdantia redduntur. Vrinæ stillicidium gignit siccitas, & refrigeratio: siquidem uesica in mutationi-

tionibus ijs, quæ ſine ordine, & repente fiunt, refrigeratur. Coxendicum porrò dolores tum a malitia humorum, tum a refrigeratione potiſſimum excitari, perſpicuũ eſt. quia autem tempora uacant iudicatione, ſuumq; ſtatum non ſeruant, ideo † anhelationes tum propter motum ad interiora, tum propter refrigerationem fiunt: ſicut etiam probabile eſt in refrigeratione, inæqualitate, malitiaque temporis uitiari uentrem, atq; inteſtina, ut leuitates inteſtinorum, difficultateſque, & tenuioris inteſtini morbi oriantur. Quoniam autem calorem meridie, & frigus mane, & ueſperi perſentiſcimus, haud mirabile eſt, ſi comitiales morbi interdum in hominem irruant: præſertim uero ſi cui ita ſit natura comparatum, ut in huiuſmodi morbum cadat. Inſaniæ autem morbi ab ea malitia, quæ in tenuibus humoribus bilioſis ineſt, naſci ſolent: melancholici uero ab atra bili: cuius prouentus autumno colligitur. Iam uero nihil eſt, cur mireris, ſi propter temporis malitiam, & temperaturæ aeris nos ambientis inæqualitatem cordis dolores, horrores, & huiuſmodi alia per autum-

† Aſthmata.

num

num dominentur. Copiosius autem de morbis omnibus, & symptomatis, quę accidere autumno solent, differetur in ea explicatione, quæ in secundum de uulgaribus morbis edetur: ipse uero nonnulla etiam in aphorismis memorauit: quo in loco hoc quoque ostensum est, autumnū esse omnibus ætatibus, naturis, regionibusque malum. inter ipsas tamen minus quā alias, eo tempore humidas, & calidas lædi: quam ob rem morbi, inquit, iudicatione uacantes, inconstantesque fiunt. nam quia oportuno tempore non fiunt, sed in repentinis mutationibus, ideo fit, ut neque in tempore accommodato solui, explicarique possint. sed neque statis temporibus, neque tēpestiue, ut ipse loqui solitus est. Stata autem tempora ab ipso uocari scimus ea, quæ propriam temperaturam ordine sortiuntur. atque ita etiam ipse annos status ac certos uocat in libro de aere, aquis, & locis eos, qui conuenienter rationi procedant. ac si autumno fiant pluuiæ, hiemsque moderata, nec ualde serena, nec frigore excedens, & uere, atque æstate imbres tempestiui fiant, sic, inquam

hunc

hunc annum fore saluberrimum uerisimile ait esse. cum uero tempora stati anni progressionem non seruarint, tunc Hippocrates inconstantia uocat: & morbos in ipsis exortos pari modo incóstantes nominat: ac supra eosdem difficiles iudicatu, nunc uacantes iudicatione in eandem fere sententiam appellat: ut eos non recte, sed male iudicari intelligamus: quod nihil aliud est, quàm ut uel cum malis symptomatis iudicentur, uel postea repetant. huius porrò malæ iudicationis, aut recidiuæ caussa est, quia prius prorumpunt, aut prius excernuntur, aut intus relinquuntur. & quia prærumpunt, & prius excernuntur, ideo non iudicantur: & quia intus relinquuntur, ideo repetunt. id autem ipse in libris de morbis uulgaribus docuit, cũ ait, Quæ
" post iudicationem relinquuntur, recidiuas
" faciũt. praui enim humores in corpore re-
" licti, morbos pariunt, & temporis progressu computrescentes solent febres excitare. quinetiam in præsagijs ita scriptum cóperimus, Febres, quæ neque salutaribus notis apparentibus, neque in criticis finitæ sunt diebus, fere repetunt: nam quæ sine

ne ratione leuata sunt, ea solent repetere: licet hoc in die critico eueniat. Iudicationes uero ipsæ in omnibus quidem diebus fiunt, sed neque pari numero dierum, neq; ita fidæ, ac certæ. differunt autem, quod quædam bonæ, quædam malæ sunt: & quędam cum multis, grauibusque coniunctæ symptomatibus, & maiore angore: quædã statim in ipso initio, & tuto. Ceterũ quod ait prærumpere, quod non oportune quid fieri, & iudicationis tempus præuenire significat, malum est: siquidem cum noxijs humoribus boni etiam excernuntur. hoc autem usu uenit, quia natura irritata sit uel ab externa caussa quadã, ut a medico, aut ægrotante, aut a ministris nõ recte aliquid molientibus: uel ab ijs, quæ in ipso corpore continentur, cuiusmodi sunt morbi, aut caussę, aut exacerbationes. exacerbatio.n. naturam irritat, & tanquam lacessit: nec requietem ei, nec moram concedit: sed excitat, & ueluti ad pugnam prouocat. Quoniam igitur natura non semper accommodatis, aptisque temporibus impulsa morbos iudicat, sed sæpe aliter ab alijs atque alijs caussis stimulatur; ideo merito fit, ut

prærumpant humores, nec perfecta fiat iu dicatio. atque ubi hoc factum sit, ibi expe ctare recidiuas oportet. tempora enim, a quibus fieri morbos ait, recidiuas afferre plerunque solent: & morbi quoque in ijs exorti temporibus proportione respondent. Itaque adhibere animum temporib. anni, & ijs mutationibus, quæ in ipsis fiunt, accurate debes: ut morbos cito dignoscere, & eosdem curare recte possis.

Illud insuper considerandum est, quomodo corpora se habeant, cum ab anni temporibus suscipiuntur. 12

Hoc præceptum est ad eam medicinæ partem, quæ sanitatem tuetur, & ad eam, quæ morbos curat, accommodatissimum. ad conseruandam enim sanitatem facit, quia temperatis corporibus aer temperatus est optimus. in quibus uero aliqua exuperans qualitas dominatur, ijs utilissimus est aer, qui exuperanti qualitati sit contrarius uel maxime: ut frigidus calidæ, calidus frigidæ: humidiori siccus: sicciori uero, quàm par est, tanto humidior, quanto illa sit, quàm moderata portio, siccior. quo sane tempore uictus ratio est temperaturę

temporis contraria instituenda: in quo nō ignorandum est, ea, quæ similia sint, magis nocere, & temporis actionē adiuuare. Ad curationem uero morborū adiumēto est, quia contraria sunt contrariorum medicamina. Itaque si tempus uernum corpus alicuius excipiat bonis præditum humoribus, id etiam in optima sanitate conseruabit; nihil ex sua natura noui afferens: id tamen neque æstas, neque autumnus, neque hiems faciet; hæc enim tempora licet corpus purum, & omni ex parte uacans culpa exceperint, tamen æstas pallidam, aut flauam bilim copiosiorem, quàm par sit, autumnus atram bilim, hiems pituitam, gignere consueuit. unde efficitur, ut frigidæ & humidæ naturæ sint optime ad æstatem comparatæ: calidæ & siccæ ad hiemem: cōtra uero, calidæ & siccæ male ad æstatem; humidæ uero, & frigidæ male ad hiemem affectæ sint. Tres autem sunt omnes corporis constitutiones in rerum natura, optima, praua, & ægrotans: sed optima una est. aliarum duarum sunt differentiæ innumerabiles: propterea quod malæ quædā corporis constitutiones sunt, quæ in toto ani-

mante habent intemperiem: quædam uero in constructione partium inæquali. quocirca spectandum est, quo modo corpora affecta sint, quando anni tempora ipsa excipiunt: hoc est, utrum bene, an male affecta sint, & utrum perfecta sanitate perfruãtur: an uero nondum ægrotent, sed inibi sint, ut prope in morbum cadant. cum.n. squalida, siccaque tempora sunt, tunc tantum abest, ut naturæ humidæ quicquam a tali constitutione lædantur, ut etiam magnopere adiuuentur. cõstitutiones autem omnes, quas Hippocrates litterarum monimentis cõsignauit, intelligere debemus in temperatis orbis terræ partibus extitisse: exceptis ijs Thraciæ locis, quæ a mari sunt remota. quæ & humidiora, & frigidiora, quàm oporteat, in commentarijs in librum de aere, aquis & locis docuimus; & item Aegypti & Libyæ regionibus calidis, & siccis, demptis ijs tractibus, qui ad mare siti sunt: humiliores enim Thraciæ, ac Ponti regiones, quæ maritimæ sunt, calidiore etiam sunt tẽperatura. in Aegypto uero & Libya, quæ calidæ sunt, ideo loca esse minus calida, quàm quæ a mari ad cõ-

tinentem recesserunt, experti sumus, quia per æstatem uentis ab ursa perflata refrigerantur. Qui uero accurate temperatam, & mediam mūdi Zonam cognoscere aueat, is ad partem eam, quæ ad Cnidum, & Co pertinet, mentem adhibeat; eique adiungat loca, quæ ab ijs insulis non longe recesserunt. Est etiam uerisimile anni tempora in ea Zona stata esse, & non morbosa. contraria uero sunt de ijs, quæ non sunt huiusmodi iudicanda. proinde spectandū est, quo modo affecta corpora sint, quando ab anni temporibus excipiuntur.

13 *Austri auditui grauitatem, oculis caliginem, capiti pondus, membris tarditatem, languoremque afferunt. cum hic uentus dominatur, talia ægroti patiuntur: ulcera madida; præsertim uero os, pudenda, aliæq; partes. Si uero aquilo, tusses, fauces, alui duriores, urinæ difficultates, horrores, costarum, pectorisque dolores. hoc autem dominante, tales morbos magis expectare oportet.*

Ventorum, aut spirituum, aut flatuum (licet enim, ut uelis, eos appellare) disciplina, atque dignotio magnum ad res om nes

nes præstare medico usum uidetur: siquidem & ad præsagia facienda conducit, & ad curationem adhibendam utilis est uel maxime. quocirca non fuerit fortasse absurdum, si hoc loco mihi proposuero de uentis agere copiosius, & accuratius, licet hoc ipsum in libro de aere, aquis, & locis iam sit pertractatum: atque in commentarijs in libros de uulgaribus morbis, multis in locis sit nobis de hac re necessario disserendum. tantam enim talemque res ipsa utilitatem præbet, ut neque nobis graue uideri debeat bis, terue de eadem scribere: neque pigere studiosos, medicinæque cupidos homines iterum legere. In primis autem est de essentia uentorum inter philosophos controuersia. Anaximāder enim putat, uentum esse fluxum aeris, cuius subtilissimæ humidissimæq; partes a sole motæ, consumptæq; sint. Anaximenis opinio est, uentos ex aere, & aqua gigni, & impetu quodam ignoto uiolenter ferri, & celerrime, sicut uolatilia, uolare. Stoici de solis nominibus disputant. eum enim qui a tenebris, & occasu flat, fauonium: qui ab ortu solis, subsolanum: qui a septentrione, aquilo-

aquilonem: qui a meridie, africum uocāt. nunc uero narrare ut alijs, quod ad hanc rem pertinet, alia placeant, mihi superuacaneum uidetur: cum possim de uentorum natura uere disserere. Itaque scire conuenit, halituum esse duo genera, quorū unus humidus est, aridus alter. atque ille quidem uapor appellatur: qui uero est aridus, is ueluti fumus est. atque ut humor sine siccitate, ita nec siccitas sine humore constabit. hæc tamen omnia ex materia in ipsis redundante dicuntur. quocirca halitus, qui plus habet humoris, is pluuiarum est principium: aridus uero est flatuum origo, & natura omnium. ex quo fit, ut flatus sit aridus uapor. hoc autem loco minime mirari debemus, si quidam existimarunt, eandem esse naturam uentorum, & imbrium, ducti nimirum maxima, quæ intercedit, similitudine. eadem tamen non est, ut quidam arbitrantur. eundem enim aerem, si moueatur, esse uentum: si concrescat, esse aquam affirmant. etenim absurdum fuerit, si aer is, qui nos ambit, dum motu cietur, flatus fiat, & unde uis motu pulsus, uentus sit. nam quia continenter, sed plus, uel minus,

nus, & maior uel minor fieri halitus solet, semper nubes, ac flatus in singulis anni temporibus fiũt. quia uero interdum multis partibus magis uaporosus, interdum uero aridus, ac fumeus, ideo fit, ut anni modo pluuij, & humidi: modo uentosi, & squalidi sint. terra enim post pluuiam & & suo, & a superno calore resiccata halitum, qui uentorum materia est, profundit: cumque huiusmodi secretio existit, tunc uenti uigent. quibus ponentibus, quia calor semper secernitur, & in sublime fertur, uapor refrigeratus consistit. & aqua efficitur. ceterum uenti plurimi a septentrione, & meridie spirant: siquidem aquilones, & austri flare plurimum solent. caussa est, quia sol ea loca non adit: cum ad occasum ortumque semper feratur. Cum igitur uentus sit aeris fluens unda, cum incerta motus redundantia, ac nascatur, cum feruor humorem inuenit, & impetus feruoris uim spiritus flantis exprimit; certe nubes ad latera cursus solis consistunt. & cũ sol accedit, humor exhalat: cum recedit aduersam in partem, imbres, hiemesq; excitantur. atq; ubi terra plurimas aquas re-

cipit, ibi maximam uim halituum gigni necesse est: ipse autem halitus est uentus. ideo merito fit, ut a septentrione, ac meridie plurimi uenti oriantur. qui a septẽtrione flant, aquilones: qui a meridie, austri nominantur. hæc autem non modo pulchrum atque honoratum, sed etiam utile est scire. Venti enim si sint ab ipsis habitationibus exclusi, non solum efficient corporibus integra sanitate utentibus salubrẽ locum, sed etiam si qui morbi ex alijs occasionibus forte excitarentur, qui alijs in locis difficulter curarentur, in his, propterea quod exclusi uenti sint, expeditius curari possent. morbi autem, qui difficulter curantur in regionibus, quæ uentis subiectæ sunt, hi fuerint, grauedo, morbus articulorum, tussis, pleuritis, tabes, fluxus sanguinis: & qui non detractione, sed potius adiectione curantur. Hippocrates uero alias affectiones numerauit, de quibus deinceps differetur. Nunc uero illud obscurum non est, flatus a sole comprimi, & excitari. halitus enim imbecillos & exiguos tabefacit, & suo calore, qui est amplior, calorem halitus, qui minor est, di-

ſcernit, ac diſſipat: præterea uero terram prius exſiccat, quàm affatim fiat ſecretio: ſicut magnus ignis [exiguam materiam deurit prius, quàm fumum excitet] quam ob rem circa exortum orionis maxime uẽti ponunt uſq; ad Eteſias, & prodromos. quod duabus de cauſſis uſu uenit. uel quia halitus ui frigoris extinctus ſit: aut quia ab æſtu elangueſcat. Ceterum quattuor uenti ſunt aliorum principes, eurus, qui ab ortu ſolis: auſter, qui a meridie: fauonius, qui ab occaſu ſolis; aquilo, qui a ſeptentrione ſpirat. hæc autem loca inter ſe oppoſita ſunt, magnamque habent latitudinem. quanquam octo uentorum differentiæ comperiuntur: ſiquidem inter auſtrum & ortum ſolis hibernum flat is, qui euronotus nominatur: inter hunc uero, & uerticem, & hibernum occaſum libonotus: qui quidem omnes & humidi, & calidi cenſentur: ideoque caput replent.

Sic legitur in exẽplari ſecũdo deerat enim in primo κατακαίει τὸ ὀλίγον, πρὶν καπνὸν ποιῆσαι.

*

Hoc loco in utroque exemplari deeſt quidpiam.

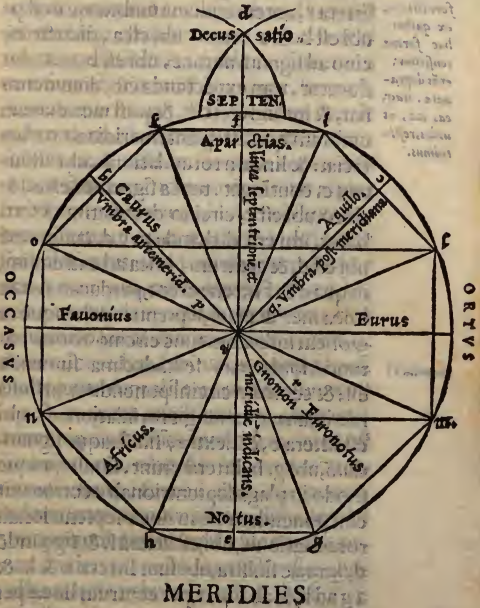
*

Sunt

Sunt etiam aliæ duæ differentiæ; quidam enim uenti uniuersales sunt, alij proprij locorum, qui etiam regionibus attributi uocantur: cuiusmodi est is, qui in Apulia flat, atabulus nomine: uniuersales autem sunt, qui ubique locorum eodem nomine uocantur. qui ad loca pertinent, naturam sequuntur locorum, a quibus spirant: ut qui a salubribus salubres, qui a morbosis morbosi sint: & qui a terra spirant, sicciores: qui ab aquis, humidiores censeantur. & qui a mari, salubres sint, maxime hieme & uere: æstate uero calidiores, quàm par sit. qui à fluminibus mittuntur, sunt his humidiores, sed hiberno tempore deteriores habentur: æstiuo meliores. qui a stagnis, utrisque absurdiores: pessimi autem sunt, qui e paludibus prodeunt. qui a campis, & terra, quæ recte perfletur, meliores existimantur. ad summam omnes, qui sunt locis attributi, sunt uniuersalibus morbosiores. aquilones uero saluberrimi: fauonius ab occasu solis spirans humidus est, ac lenis, minus tamen salubris, quàm aquilo. noti quoque ab oriente flantes sunt ad bonam ualetudinem pra

di. itaque melior uetus est is, qui e magno mari flat: hunc uero in bonitate sequitur qui a montibus descēdit: peior, qui a cloacis urbem & sordes expurgantibus, quiq; e stagnis, & locis palustribus emittitur. inter hos medium locum tenet is, qui ab alijs locis effunditur. planum enim est, loca sublimia, quia undique adaperta sunt, nec quicquam est, quod flatus arceat, facilius perflari: proinde fit, ut qui in illis uitā degunt, fere sani uiuant: humilia uero minus salubria sunt propter calorem: præsertim uero æstate: & quia minus perspirent, quod regio sit humilior. Loca uero, in quibus stagna, ac paludes sunt, morbosa putantur: caussa est, quia omnis adiacens regio humida redditur, & aer, qui ijs locis continetur, humidus, crassusq; est, & multos halitus excitat: ac si quis aliunde in ea loca se recipiat, is grauibus morbis corripietur: ut etiam solet in occasu, ortuque orionis propter mutationem contingere. etenim mutationes locorum non secus, quàm temporum turbationem propter ipsarum uarietatem afferunt. Nunc autem, ut quomodo uenti siti sint, & unde proficiscantur,

ſcantur, intelligamus, non erit fortaſſe ab inſtituto noſtro alienum, eos omnes forma quadam, ut geometræ faciunt, deſcribere. nam de eorum numero non iam inter omnes cõuenit: alij enim eſſe quattuor præcipuos uolunt, tum alios innumeros ſtatuunt: alijs octo eſſe placet: alijs duodecim: alij item quattuor & uiginti commemorant. re uera autem ſi quis eos numeret, qui a locis, fluminibus, paludibus, ſtagniſque mittuntur, quamplurimos certe comperiet. nos uero in hac forma orbem terrarum, ut cenſuit Eratoſthenes Cyrenaicus, in quattuor partes, in ortum, occaſum, meridiem, & ſeptentrionem diuidemus: ac principes uentos in ijs collocabimus, tum alios ſtatuemus, qui inter illos quattuor erũt interiecti. quemadmodum inter eum, qui ſubſolanus uocatur, & auſtrum ad ortum ſolis hibernum ponemus eurum: inter auſtrum & fauonium ad hibernum occaſum, africum. inter africum & aparctiam, eum qui caurus nominatur: inter aparctiam & ſubſolanum, aquilonem.

d
Decus satio
SEP TEN.
f
k
l
Apar ctias.
linea septentrioné ꝗ
b
c
Caurus
Vmbra antemerid.
Aquilo.
q. Vmbra post meridiana
o
p
OCCASVS
ORTVS
Fauonius
Eurus
a
Gnomon
meridiē indicans.
r
Euronotus
n
m
Africus.
No tus.
h
e
g
MERIDIES

In Græco libro omnes fere litteræ, ex quibus hæc forma conficitur, erãt deprauatæ. itaq; eas ita, ut uides, reſtituimus.

Eſto autem in æqua planitie centrum, ubi eſt littera a. gnomonis autem, qui eſt littera r, antemeridiana umbra quæ eſt p, ubi eſt b. & a centro ubi eſt a, diducto circino ad ſignum umbræ, ubi eſt b. circulus ducatur. tum expectanda eſt, dum minor fiat, & iterum creſcat, & poſt meridianam umbram quæ eſt q, antemeridianæ parem faciat: & lineam rotundationis, ubi eſt littera c, contingat. tum a ſigno ubi eſt b, & ab eo, ubi eſt c, circino decuſſatim deſcribatur, ubi erit d. deinde per decuſſationẽ ubi eſt d, & centrum, linea ad extremum, in qua e & f litteræ erunt, perducatur. hæc linea meridianam, ſeptentrionalemque regionem indicabit. tunc circino totius rotundationis pars ſextadecima ſumenda eſt, & centrum circini ponendum in linea meridiana, quæ tangit rotũdationem, ubi eſt littera e, & dextra, ſiniſtraque ſignandum, ubi g. h. litteræ erunt. ſimili quoque modo in plaga ſeptentrionali centrum circini ponendum eſt in linea ſeptentrionali rotundationis, ubi eſt littera f. & ſignandũ dextra, ac ſiniſtra, ubi ſunt litteræ i. & k. & a g ad k, & ab h ad i, per centrum lineæ per ducen-

ducendæ sunt: quare quod spatium erit a g, ad h, id erit uenti noti, & meridianæ partis spatium. quod uero erit ab i, ad k, erit septentrionis: reliquæ partes, ut tres a dextris, & tres a sinistris æqualiter diuidantur: quæ sunt ad orientem, in quibus, litteræ l, & m. ab occidente, in quibus sunt litteræ n, & o, ab m, ad o, & ab l ad n. perducendæ sunt lineæ decussatim: atque ita octo uentorum spatia in circuitionem erunt æqualia. Tres igitur orientales uenti sunt, eurus, qui ab aurora ruat: alter ab æstiua, & solstitiali meta uenit, aquilo, quem Homerus αἰθρηγενέτην, quod cælum sudum reddat, uocare consueuit: tertius est, qui ab oriente hiberno spirat: qui cum inter eurum & notum sit medius, † euronotus appellatur. †*Vulturnus* his oppositi sunt alij tres occidui, unus est argestes, quem etiam caurum aliqui nominant: qui aduersus aquilonem: alter est fauonius, qui aduersus eurum flat. tertius africus, qui flare aduersus euronotum uidetur. meridies unum meridionalem habere uentum dicitur, qui a sua natura nomen duxit: νότος enim, hoc est auster, appellatur, quia nebulosus est, atque hume-

ctus. septentrio quoque unum habet apar ctiam. huius rei caussa est, quia ortus & occasus commutantur: meridies uero & septentrio stabiles, fixique sunt. Sol enim nó semper eodem modo exoritur, sed modo ortus æquinoctialis, cum Sol eum circulum, qui æquinoctialis dicitur, conficit: modo solstitialis, & brumalis uocatur. similiter occasus eius modo æquinoctialis, modo solstitialis, modo hibernus nominatur. Qui uero esse modo quattuor uentos uolunt, ij Homerum auctorem habēt, qui quattuor solū numerauit in his uersibus:

Vna eurus, grauiter spirans, Zephyrusque, notusque,
Et boreas uastos uoluunt ad littora fluctus.

qui multos statuunt, hanc coniecturam ex illorum situ, ac positu sumunt. perspectum enim habemus, fauonium ab occasu æquinoctiali flare: subsolanum uero huius contrarium, ab ortu æquinoctiali: austrum porrò à meridie, aquilonem, & aparctiam a septentrione. aiunt enim per tantum spatiū atque interuallum non posse hos solos ad uersus sese flare: neq; alios omnino uentos

inueniri,

inueniri, qui inter hos sint medij: id quod esse uerum uidetur: atq; id ita confirmant. ab ortu æstiuo flat cæcias, cui contrarius est africus, qui quidem ab æstiuo occasu flat: sicut ab ortu hiberno flare eurus uidetur, qui est noto propinquus. ex quo fit, ut sæpe flare euronotus dicatur. ei uero contrarius est argestes, qui ab æstiuo occasu flat. hos autem esse contrarios, & per diametrum oppositos aiunt. Inter argestem & aparctiam est is, quem thrasciam uocãt: medius uero inter cæciam, & aparctiam, est is, quem mesen nominant. est præterea alius, qui phœnicias appellatur. Quæ cum ita sint, illud quoque præterire quemquã non debet, eos uentos, qui ab occasu flãt, esse frigidiores: qui ab ortu, calidiores: propterea quod orientales diutius sub sole morantur: at eos, qui ab occasu, cum Sol citius deserit, tum uero serius etiam ad ea loca accedit. quam rem Hippocrates quoque in libro de aere, aquis, & locis scriptam reliquit. Si qua inquit ciuitas ad uentos sita sit calidos: cuiusmodi sunt, quæ inter hibernum ortum solis, & hibernum occasum, &c. contrarij autem flare si- „ „

mul non possunt: sed necesse est, ut eorum alteruter ui alterius compressus, conquiescat. eos uero, qui non sunt per diametron oppositi, nihil uetat simul spirare. Iam uero etiam in contrarijs anni partibus uenti contrarij flant maxime: ut circa autumnale æquinoctium flat africus: circa solstitiū fauonius, circa brumam eurus. in alios uero incidunt, eosq; sedant aparctiæ, thrasciæ, & argestæ. hi enim sæpe nubes dispellunt, ac cælum sudum reddunt, nisi forte usu ueniat, ut frigidi simul sint: siquidem tunc sereni esse non solent. humidi porrò sunt africus, & cæcias. atque hic quidem serenus non est, quia in se ipsum reflectitur. argestes & eurus sicci sunt. meses & aparctias niuosi. aparctias, thrascias, & argestes grandinem gignunt. æstuosi auster, fauonius, & eurus. Sunt qui austrum esse perpetuo humidum putent: quod tamen non est: siquidem interdum siccus uidetur: eumque plerique leuconotum uocant.
" Hippocrates quoque in primo de uulgari
" bus morbis cum primum statum recenseret, ita scripsit: Cum inquit, totus hic ductus esset austrinus, & squalidus, ac talis

auster subinde est uehemens,† eiusq; motus semper est perspicuus. alter est auster, qui lenis est,atque in aere,& nubibus motum habet,qui sensum fugiat.atq; hic quidem est perpetuo calidus. at qui leuconotus uocatur,interdū frigidus uidetur. sunt præterea etesiæ,qui transeunt ad occidentalis plagæ incolas ex aparctia, in thrascias,argestas,& fauonios: incipiuntque a septentrione,& in eos, qui procul absunt, desinunt:apud orientales uero,usq; ad sub solanum transeunt. atque hi flant cum canis oritur:& æstatis lenire æstum solent.ac quædam quasi suffocatio æstate esse solet, cum æstas suapte natura calida sit,nisi uenti, qui præcurrant, quos prodromos uocant,& qui consequuntur,quos etesias nominant,perflarent: quos canis ortus distinguit. Ventus autem magnam sæpe utilitatem,aut damnum inuehit: quia non semper conducit hominem aeri exponere, ut hieme propter frigus,æstate propter calorem:itemque,quia uitare uentos oportet. horum enim caussa sæpenumero fit, ut nō modo in liberum aerem, uerum etiam ad ianuas,& ad fenestras,qua uētus uehemē-

† In Gal.li. e,? negatio, quam expū ximus. ut ab altero austro differat.

ter perflat, deducere ægrotum caueamus. in illis autem potissimum uētos cauemus, in quibus neruos pati aliquid ueremur: sicut etiam solē in putrescentibus uitamus, cum ea ad sanguinis eruptionem esse apta uideantur. atque hæc quidem de uentis generatim, & speciatim dicta sint. nunc uero particulatim de austro, deque aquilone, & ijs malis, quæ afferunt, dicendum est. Hi igitur uenti cōtrariam habent temperaturam: nam aquilo siccus, frigidusque est: auster calidus & humidus natura. quocirca ille absumit omnia, quæ in corpore sunt superuacanea, instrumenta stabilit, constringit, ac cogit: animales, naturalesque actiones meliores facit, ut corpora ad audiendum, ad mouendumque aptiora, & coloratiora reddantur: sed aluū sistit, oculos mordet, & antecedentes pectoris dolores irritat. auster uero maiora aduehit mala: nam corpora dissoluit, capiti grauitatem affert, difficultatem auditus parit, excitat uertigines, quæ morbum comitialem, atque attonitum præcedunt: aliaque praua symptomata efficit: cuiusmodi est difficultas motionis in oculis, ac toto corpore: aluum au

tem humectat.quam ob rem merito dixit, auſtrum afferre grauem auditũ,oculis cali ginem offundere,caput prægrauare,torpẽ tes,ac languidos efficere.Solidæ enim ani mantis particulæ actiones obeunt. itaque illæ plenæ humorum peius ſuis actioni-bus funguntur. neque admirabile cuiquã uideri debet, hæc eſſe ab Hippocrate de auſtro memorata,ſi uelit expendere, quænam ſit eius uenti,ut dixi, natura. perſpi-cuum enim eſt, ipſum humida, calidaque natura eſſe. quæ uero ſunt huiuſmodi, ea uim replendi capitis habent omnia. unde capitis grauitates gignuntur, oculique ca-ligine obducuntur. cum enim cerebrum humidiorem conſtitutionem perſentiſcit, tunc uoluntariæ actiones deteriores ne-ceſſario redduntur. atque hinc torpor, ac ueluti diſſolutio & languor, corporis exo-ritur.Cum igitur auſter uiget,hæc fieri cõ-firmat.contraria fere in aquilonalibus cõ-ſtitutionibus contingunt. ut enim auſter torpentia facit corpora, ita aquilo ad mo-tum reddit promptiora:ut ille diſſoluit: ſic hic contenta efficit: ut ille hebetem audi-tum parit, ſic aquilo auditum exacuit: ut

ille aluum humectat, sic iste exsiccat. ut etiam auster caput grauat; ita aquilo, excrementa consumens, totum corpus leuius reddit. Addit autem, cum auster regnat, homines pati ulcera madentia, præsertim uero in ore, ac pudendis, & alijs partibus: idque uerum est. cuius rei caussa facile potest excogitari. quæ enim putrescunt, ea ui caloris maxime putrescunt, cui rei adiumento est etiam humiditas: auster autem utranque qualitatem, hoc est calorem, humiditatemq; habet. merito igitur fit, ut homines in austrina constitutione hosce morbos patiantur. quinetiam locorum natura non parum facit, ut corruptelæ in eis oriantur: nam & ori, & pudendis magnam uim humiditatis natura tribuit: & habent præterea glandulas propinquas, quibus est natura comparatum, ut quæcunque superuacanea sunt, in se excipiant. immo uero pudenda computrescũt, semper cum æstas multo humidior, aut uẽtis magis uacans, aut magis austrina fuerit. nam ubi plurimum a statu naturali ad humiditatem, ac uentorum uacuitatem recessit, non modo genitalium, sed cuiusuis

etiam

etiam alterius partis corruptelas facit. ta-
lis ſane fuit ea tempeſtas, quam ipſe in ter
tio de morbis uulgaribus deſcripſit his
uerbis: Annus inquit, erat auſtrinus, plu- „
uius, omnino uentis uacans: & item in ſe- »
cundi libri initio: Carbones Cranoni erãt »
æſtiui, pluit per ęſtum largo imbri. hoc per »
totum contigit, præſertim ſub auſtro. Iam
uero mutationes, quæ paulatim fiunt, ac
non ſolum quæ affatim eueniunt, puden-
da attingunt: ſiquidem ipſa de quauis leui
cauſſa ſolent putreſcere. talia igitur in au-
ſtrina tempeſtate homines patiuntur. alijs
uero malis urgentur in aquilonali: nam &
tuſſes, & fauces aſperæ, & alui duriores,
& urinæ difficultates,† horrorem inducen
tes, & dolores coſtarum, & pectoris homi
nes exercent. ac tuſſes quidem ex organo-
rum reſpirationis intemperie, & faucium
aſperitate oriuntur. male enim afficiuntur
fauces, cum aquilo ſpirat: propterea quod
ſiccantur, ac refrigerantur, ideoq; aſperę
redduntur. quinetiam inferior uenter ari-
da excernit, ſic a ſicca conſtitutione coa-
ctus. Quoniam autem aquilo non modo
ſiccat, ſed etiam refrigerat, idcirco ueſica

† *Alter li-ber habet φρίκας. tamen. 3. apho. 5. legitur φρικώδεις.*

etiam læditur: quam ob rem urinæ difficultas excitatur. nam partes exangues facile a caussis frigus inuehentibus aliquid mali patiuntur. ac non modo idem frigus aquilonis urinæ difficultatem parit, sed etiam horrores, & costarum, pectorisque aut mammarum dolorem. cum igitur is dominabitur, tunc magis, quàm aliàs, expectare huiusmodi morbos oportebit. Id autem ipse uidetur de uehemētibus austrinis, & aquilonijs constitutionibus uelle intelligi: quæ longo tempore perdurarint: quod ipse uerbo illo, δυναστεύειν, quod dominari significat, indicauit: ut neque de uentis breui tēpore flantibus, neque de ijs, qui pluribus illi quidem diebus, sed tamen infirmiter spiret, sed de ijs, qui uehementer perflent, uerbum illud esse dictum intelligamus.

14 *Si is magis dominetur, e squaloribus febres consequuntur, itemque ex imbribus, ex quibus utique redundantiæ inciderint: & quomodocunque affecta sint corpora ut ex alio anni tempore quid susci piant: & quicunque tandem humor sit, qui in corpore dominetur.*

Hoc idem est accuratius in aphorismis cōscriptū, hoc fere modo: In squaloribus febres acutæ fiunt: ait: n) in squaloribus non multas, sed acutas febres fieri: siquidē humores magis biliosi redduntur, & pauci morbi oriuntur; quod ipse confirmauit, cum dixit, Ex anni temporibus in uniuersum squalores sunt imbribus salubriores, & minus mortiferi: in squaloribus enim superuacanei humores per halitum digeruntur: imbribus uero quæ intus collecta sunt in corpore, putrescunt: nisi quis ea, quæ quotidie congesta sint, expurget exercitationibus, & balneis: siquidem siccis potius, quàm humidis tempestatibus uacuātur. quòcirca squalores, tanquam salubriores, sunt imbribus anteferēdi, licet febres acutas afferāt. Quod uero addit, itemque ex imbribus: indicat febres quoque sequi, cum humidæ constitutiones sint, præsertim uero si redundantiæ excrementaque adsint: & corpora malitiam ex alio anni tēpore, & ex illo ipso statu contraxerint. tūc enim longæ febres fere fiunt. atque id merito. magna enim uis humiditatis, quæ concoctionem postulat, longiore temporis

spatio

ſpatio concoquitur: proinde longi morbi fiunt. ad hoc accedit etiam is, quem ipſe dicit, humor redundantis, qui frigidior, pituitoſiorque eſt. quæ uel una cauſſa cogit, ut longiores etiam febres ſint. Cuius auté modi futuri ſint morbi, ipſe aperte non ex poſuit: innuit tamen, cum ait, Et quomodocunque affecta ſint corpora: hoc eſt, ut facile a morbis, corripiantur, aut ſecus: & quoſcunq; tandem habeant collectos humores in corpore. nam quales fuerint humores, tales erunt morbi. hac autem de re dictum eſt ſuperius, neq; eadem nunc iterare opus eſt.

15 *Sed ſiccitates auſtrinæ, aquilonalesq; ſunt: differunt enim & alia hoc modo. nam & hoc magnum eſt: alius enim alio tempore, atque in alia regione magnus eſt: ut æſtas bilim, uer ſanguinem parit: & alia tempora, ut ſingulorum fert natura.*

Vtrum ſiccum, an ſqualidum, an aquis uacans dicas, nihil intereſſe, norunt omnes, qui uel mediocriter ſint in linguæ cognitione exercitati: ſunt autem ſiccitates non modo aquilonales, ſed etiam auſtri-

nę,quamuis auster suapte natura humidus sit.In primo autem de morbis uulgaribus libro austrinum cæli statum, & eundem aquis uacantem descripsit. de quo ipse in eodem libro extremo ita uerba fecit: Cũ „ autem,inquit,tota illa progreßio esset au- „ strina,& squalida.ceterum huiusmodi tem „ pestates multum a naturalibus differunt: ac morbos,qui uarietati ipsorum proportione respondeant, afferunt. immo uero etiam si humores uariantur: ut qui æstate redundare consuesset,is autumno, aut uere exuperet,tum morbi naturam humorũ consequuntur.hocque ipse magnum quid esse affirmat:ac nullo pacto negligendum. exemplo autẽ rem totam declarat. æstas, inquit,bilim;uer sanguinem parit.In libro de natura hominis aperte de humoribus disseruit,deque ijs temporibus, in quibus uigent.Augetur inquit, in homine pituita „ hieme. Ipsa enim inter ea omnia,quæ in- „ sunt in corpore,suapte natura hiemi respõ „ det. frigidißima enim est. itemq; cum ait, Vere sanguis augetur. tum caussam addit: etenim frigus remittitur, & aquæ succedunt.sanguis enim sub his augetur.de ęsta

te

« te autem habet hæc. Aeſtate bilis ſe in cor
« pore extollit, & in autumnum uſque perti
net. atra autem bilis cum plurima, tum ue-
ro etiam uehementiſſima autumno eſt. Ita
« que ſi uere pituita ſit, æſtate uero atra bi-
« lis, aut alius quidam humor, qui illius na-
« turæ non conueniat, tunc tales morbi oriẽ
tur, qualis ille humor exiſtat. quod uero
ait, & alia tempora: autumnum, hiemẽque
ſignificat. nam in hac pituita, ut dictum eſt:
in illo atra bilis redundat.

16 *Mutationes potiſſimum morbos pariunt: præci
pue autem maximæ: & in temporibus magnæ mu-
tationes: & in alijs. quædam ſenſim progreſſu fiũt.
atque huiuſmodi tempora ſunt ſecuriſſima: ſicut
etiam diætæ, & frigus, & calor maxime progreſſu
ſenſim facto. itemque ætates ita commutantur.*

« Hanc orationem habes in aphoriſmis
« a nobis explicatã: quo in loco & quas mu
« tationes hic intelligere oporteat, & quot
modis hæc uariata ſcriptura ſit, oſtendi-
mus. ut igitur mutationes potiſſimũ mor-
bos pariunt, ſic magnæ mutationes in tem
poribus & item in aliis rebus, quæ in uita

contingunt, si affatim, ac simul fiant, afferre morbos solent. quę uero progressu quodam, & sensim, & paulatim fiũt, non item. quinetiam anni tempora, diætæ, calor, frigus maxime progressu quodam sensim facto, & paulatim commutata, securissima sunt: quod ipse quoque in libro de ratione uictus in morbis acutis ubi de consuetudinis mutatione disseruit, plane declarauit.

Naturæ, quod ad anni tempora attinet, aliæ ad æstatem, aliæ ad hiemem, aliæ ad regiones, ætates, diætas, & alias constitutiones, bene aut male affectæ sunt. 17

Quæ in commentarijs de temperamentis dicta sunt, nihil opus est huc transferre. satis enim fuerit, nosse, positum esse, unam solam temperaturam temperatam, optimamque esse: intemperatas uero, ac prauas octo: hasq; aut simplices, aut compositas. simplices quattuor sunt, calida, frigida, humida, & sicca: compositæ sunt hæ, calida, & sicca: humida & calida: frigida & humida; frigida & sicca. priusquam de ijs dico, quid naturæ nomen significet, expli-

care decreui. Natura igitur significat primam substantiam, quæ omnibus corporibus, quæ generantur, & corrumpũtur, subiecta est: unde quibusdam philosophis nomen est ductum, ut naturales uocati sint. Itaque illi, qui de stirpibus, herbisq; conscribunt, eorumque substantiam explicãt, sensibilem ipsorum docere naturam dicũtur. nunc uero ipse naturam appellat, quã nos temperaturam uocamus: quæ ex quattuor elementis humido, sicco, calido, & frigido: aut ex quattuor humoribus, sanguine, pituita, & utraq; bili conflata est. hanc autem naturam bene, uel male affectam esse uel ad æstatem, uel ad hiemem, uel ad regiones, ætates, uictus rationem, & alia studia confirmat: ut humidæ & frigidæ naturæ sunt optime ad æstatem comparatæ: calidæ & siccæ ad hiemem: male uero ad ęstatem, sicut frigidæ, & humidæ male ad hiemem. aliæ naturæ modice se habent, sicut calidę, & humidæ ad æstatem & hiemem: atque æstate quidem melius affectæ sunt, quatenus humidæ: & item melius hieme, quatenus calidæ. ita etiam in regionibus se res habet: humidæ naturæ ad siccas: sic-

cæ

cæ ad humidas bene sunt affectæ: calidæ quoque,& frigidæ simili modo sunt bene ad contrarias affectæ. eadem est ætatum ratio. Vt enim dies toti anno proportione respondet, ut uer matutino tempori: æstas meridiei, autumnus uesperæ, hiems nocti similis sit; ita etiam ætas: nam puerorum ætas ueri similis est; florentium æstati: declinantium, autumno: senum denique hiemi. ita fit, ut tempus consimile prosit, dissimile noceat. Quod uero ait, alias constitutiones: significat aerẽ, qui nos ambit. etenim morborum differentiæ ex temperatura aeris nos ambientis fiunt pro cuiusq; natura,& diæta, quam quisque dum bene ualeret, seruarit. Diætam autem hoc loco non intelligo eam solam, quæ in esculentis, poculentisq; consistit, sed in aliis etiam omnibus uersatur, ut in otio, negotio, balneis, rebus uenereis, somno, uigilia, & ceteris omnibus, quæ in hominum corporibus quouis modo possunt accidere: quæ ipse uno nomine appellare instituta consueuit.

Morborum alij ad alias bene, aut male affecti sunt. & ætates ad tempora, & regiones, & diatã, † & morborum constitutiones. 18

† *In primo exemplari*

Calidæ

sic legitur. in altero uero, hæc particula est cum sequenti cõtextu uerborum coniuncta: & ita uelle Galenus uidetur.

Calidæ naturæ, ætati, anni tempori, constitutioni, ac regioni familiares esse calidos morbos nouimus: frigidis frigidos: ut siccioribus sicciores: humidioribus humidiores. quocirca si febris ardens æstate oriatur, non admodum admirabile fuerit: quando est ad illius temporis naturam cõparata. at si hieme consistat, scire conuenit, sine maxima affectione constare eam eo tempore non posse. tunc enim nunquã aliter exorta esset, nisi causæ uehementia ac ui contrarium statum temporis superauisset. quam ob rem in duabus febribus ardentibus, quarum par sit magnitudo, ea perniciosior est, quæ hieme existit. unde illud non esse uerum apparet, quod quidam dictitant, familiarem esse ægrotantis naturæ morbum, qui sit temperaturæ contrarius, perinde quasi aptus morbus dicatur. Adhibere igitur Hippocratis uerbis mentem oportet, ut cum ait, morbos esse bene affectos ad anni tẽpora, intelligamus, similia tempora ualere ad morbos gignendos: contraria uero ad expellendos. sic etiam ætates, naturæque affectæ sunt, ut frigidæ naturæ ad calida tempora, calidæ

ad

ad frigida bene ſint comparatæ: & ætates quoque, ut ſenum ad æſtatem, florentium, ad hiemem. morbi item atq; ætates ad regiones ſunt comparatæ. nam in calidis regionibus morbi calidi proueniunt: & minus periculum afferunt: & calidiores ætates in locis frigidioribus ſalubrius degũt: in calidioribus frigidiores. eademque in alijs qualitatibus eſt ratio. Iam uero & morbi, & ætates ad uictus rationem bene & male ſunt affectæ. ac de morbis quidem ipſe multis in locis uerba facit: ut cum ait, Humida diæta febricitantibus conuenit. & item, Victus tenuis, & exquiſitus in mor- "
bis quidem longis ſemper, in acutis uero, "
ubi non conuenit, non eſt tutus. & dein- "
ceps: In tenui uictu ægroti peccant: pro- "
inde magis læduntur. Et cum optimum, "
utileque præceptum nobis hoc aphoriſ- "
mo tribuit, Cum morbus inquit, in ſtatu ſit, tum uel tenuiſſimo uictu utendum. tum uero multa addit, quæ ad uictus rationem in morbis ſeruandam pertinent: ut ne ea commemorem, quæ ipſe in libro de ratione uictus in morbis acutis, & alibi ſexcentis in locis conſcripſit. Aetates porrò non

ſecus, quàm morbi, ſicciores ad humidiorem uictus rationem: humidiores contra ad ſicciorem ſunt benè comparatæ. quoniam autem morborum, conſtitutionum, & aliarum rerum male affectarum medicamina contraria ſunt, ideo contrariæ ætates & morbi ad contrarias uictus rationes bene: ſimiles contra, male affectæ ſunt: præter quàm ſi temperata ætas cum temperata uictus ratione, itemque anni tempore, & regione comparetur: quia eo caſu ſimiles a ſimilibus bene afficiuntur. aliter uero, ſecus fit. eandem autem ſententiam, & ijſdem fere uerbis expreſſam in aphoriſmis, & a nobis explicatam poteris perlegere. quare iam ad ea, quæ ſequuntur, tranſitum faciamus.

19 *Atque in temporibus diætæ, cibi, ac potus, quales ſint. nam hiems uacationem habet ab actionibus: & quæ in corpus ingeruntur, ea matura, ſimpliciaque requirit. hoc enim etiam permagni refert. ὀπώρᾳ laboribus eſt dicata. ſub inſolationibus autem crebri ſunt potus, cibi inconſtantes, uina, arborum bacæ.*

Diætam, ciboſque ac potus offerre de-

bemus,

bemus, cum morbi constitutio, ac tempus postulat: nec dare, cum hæc contra indicare uideantur. nam si quis in statu morbi dare quidpiam uelit, is non animaduertit, se naturam, quæ prius magna ui in cōcoctionem humorum morbum facientium illo tempore incumbebat, auertere, atque ad aliam cōcoctionem adtrahere. atque hoc est perpetuo uerum in ijs morbis, in quibus diæta omnino & curatione nitimur, atque confidimus. Tempora autem ipse distinguit, sed non omnia: siquidem hiemem modo, partemque æstatis commemorat. In aphorismis autem de hieme, deque uere locutus est, cum ait, Ventres hieme & » uere natura calidissimi, & somni longissi- » mi. his igitur temporibus plus cibi dandū » est: siquidem plus natiui caloris habent. quare maiorem alimenti copiā requirunt. ergo non solum ait, hieme plus cibi dandum esse, quia etiam homines plus expetunt, sed caussam quoque adiungit: quia inquā, plus natiui caloris inest in corpore, somnique longissimi sunt: quæ res facit, ut homines facilius, quod sumpserunt, concoquant. illa porrò sunt huiusmodi, pro-

pterea quod hieme,& uere calidiſſimi uentres ſunt.quoniam enim per hiemem natiuus calor propter circunſtans frigus refugit, & in partes intimas corporis ſe recipit; per æſtatem uero ad cognatum calorem extenditur: ideo accidit, ut illo tempore propter frigus augeatur: in hoc uero propter æſtum digeratur.Eſt.n. Hippocratis ſententia, corpora animantium cum aeris nos ambientis conſtitutionibus affici: ut dum illius temperatura ſicca eſt, ipſa quoq; ſiccata ſint: dum illa eſt humida,ipſa ſint humecta: ita etiam calefacta in calidis aeris conſtitutionibus, & refrigerata in frigidis habeantur. Vt uero aer nos ambiens calidus ſit, quem calorem æſtiuo tẽpore habet, in cauſſa eſt ſol, qui prope ad uerticem noſtrum peruenit, & longiorem diem facit. frigoris quoq;,quod hieme uiget, idem ſol auctor eſt. neq; hoc mirabile eſt.obliquus.n.humiliſq;, & exiguo ſpatio temporis ſupra terram latus,curſum ſuum conficit: ac longiores noctes efficit: quod non parum ad concoctionem conferre,nemo eſt, qui ignoret.ceterum ipſe alias etiã cauſſas attulit: quia inquam, hiems uaca-

tionem habet ab actionibus,& quæ in cor pus ingeruntur, matura, simpliciaq; sunt. quæ omnia faciunt, ne natura alio diuertatur,& ad aliud quidpiam conficiendum distrahatur: sed maxime, & sine ullo impedimento in concoctionem eorum, quæ sumpta sint, incumbat. æstate autem contra fit, itemq; autumno, ut ipse in aphorismis docuit: Aestate inquit, & autumno cibos ferunt difficillime: hieme facillime, uere mi »
nus. id quod propter antedictam caussam »
usu uenit: quia inquam, hieme natiuus ca- »
lor est copiosior, & alimento indiget: ideo plura etiam danda sunt. & omnes alimenti copiam hieme facile ferunt: difficulter æstate; propterea quod natiuus calor, qui alimenta concoquit, & conficit, est exiguus. quam ob rem si hieme raro quidem, sed tamen multa alimenta offerre uelis, nõ errabis. æstate uero ne uniuersum, multum que des, modis omnibus cauendum est. ex alijs duobus anni temporibus autumnus æstatem consequitur: uer hiemem. nec difficile est, caussam inuenire: nam autumno, corpora refrigerari, cogi, ac densari: uere, laxari, & rara fieri incipiunt. simili quo-

que modo ab ætate, consuetudine, & a regionibus quispiam dandi cibi, ac potus indicationes sumpserit. hæc enim singula uires aut imbecillas, aut robustas, & corpus aut plethoricum, aut indigens, aut malis humoribus refertum reddunt. Quod uero ipse ait, in autumno, contrario nomine opponitur ijs, quæ in hieme dicta sunt. hoc enim tempore cibi simplices sunt, hoc uero inconstantes, & item fructus arborum, & uina. nisi forte ὀπώραν, appellat medium æstatis, quod tempus Græci ὥραν nominant: quanquam hoc nomine appellant etiam autumnum, hiemem, & uer; per excellentiam tamen ὥραν nuncupant eam anni partem, in qua fructus, quos horæos uocant, ad maturitatem perueniunt. porrò ordo temporum, ut ipse persæpe in libris de uulgaribus morbis, & qui in his rebus principem locum tenent, conscripserunt, est huiusmodi. ortus uergiliarum est æstatis initium: post quas caniculæ ortus oporam, quam uocant, inchoat: quam secundam æstatis partem quidam statuunt. post eam arcturus suo exortu autumni facit initium: deinde occasus uergiliarum dat hie-

mi principium: quam excipiens æquinoctium ueri initium tribuit. ex quo fit, ut in oporis ſint inſolationes, & uina. nam mora in ſole cogit, ut ſæpe homines bibant: quod etiam ad agendum impellunt opera, & actiones. ceterum uinorum ſunt multa genera: inter quæ ea, quæ aquea nominantur, perexiguum corpori alimentum præbent: craſſa, & fulua multum alunt: ac multo etiam magis nigra. aquea autem per urinas facillime ſecedunt: propterea quod tota fere quàm celerrime prius ad iecur ſubuehantur, quàm quicquam per aluum deſcendat. alia uero omnia, ex quibus manifeſtum quid ſubit per uentrem, ſecedunt ad proportionem temporis, quo nutriunt. Iam uero multæ uigiliæ ex bilioſis excrementis proueniunt. quam ob rem & pinguedo, & tenera caro colliquatur, & ſanguis ipſe corrumpitur. etenim ex continua ✻ ✻ ✻

Videntur hic multa desiderari.

immo uero ad hæc omnia ualde erunt accommodata balnea, & frictiones: quæ quidem maxime ad uigilias ualebunt: siquidem hæ non modo in morbis antedictis, sed etiam in febribus molestæ esse solent. quocirca præter auxilia, quæ iam adscripsi, hoc perquam admirabile compertum est, cuius ego persæpe periculum feci, & nunquam * Eo igitur tempore, quo se quieti ac somno tradere homines solebant, crura & manus excipere uinculis oportet, tum iubemus, ut excitentur: eosque palpebras aperire, & conniuere cogimus, donec sint abunde fatigati. tum repente uincula soluimus, lucernam auferimus, ac multam quietem imperamus. per diem uero alia multa esse ad hanc rem accommodata in libris methodi medendi demonstrauimus. de quibus.

In secundo exemplari sic, ea spes me frustrata est.

* * *

Quemadmodum

Quemadmodum ex anni temporibus licet facere de morbis coniecturam: ita quandoque etiam ex morbis † aquas, uentos, & ſiccitates, & aquilonales, & auſtrinas conſtitutiones licet præſagire in poſterum. hoc enim ei integrum erit facere, qui probe, ac recte didicerit, unde hæc conſideranda ſint: ueluti lepræ quædam, & circa articulos dolores, ubi futuræ ſunt † aquæ, pruritum excitant, & alia huiuſmodi. 20

> † *pluuias.*

> † *pluuia.*

† Aquę uel morboſæ ſunt, uel ſalubres. ideo ex eis bona, & mala eſſe prouentura, uerisimile eſt. paluſtres igitur, ſtabiles, & lacuſtres æſtate calidas eſſe, craſſaſque, & fœtentes neceſſe eſt: ut ipſe in libro de aere, aquis, & locis docuit: quo in loco etiã cauſſam attulit, his uerbis: quia inquit, non defluunt, ſed aqua pluuia ſemper noua accedit, ſolque adurit, ideo decolores, prauæ, ac bilioſæ ſunt neceſſario. hieme uero concretæ, frigidæ, ac præ niue, glacieque perturbatæ: ac proinde maxime pituitoſæ. quæ cum dixiſſet, morbos etiam ex ijs profectos ſubiunxit: Quique inquit, eas bibũt, eorum lienes ſemper magni, ac pleni,

> † *Hippoc. uidetur de pluuia agere, & tamẽ hic de bonitate, & uitio aquarũ diſſeritur. fortaſſe igitur aliquid deſideratur.*

ni, uentresque duri, & tenues, & calidi ſunt: humeri, clauiculæ, & facies extenua ta. tum addit, uentresque & ſupernos, & infernos habent aridiſſimos: hoc eſt thora cem, & uniuerſum alimenti uas, quod in- fra ſeptum tranſuerſum eſt, & inteſtina. de inceps uero hæc quoque adiecit: præterea uero & aqua inter cutem plurima, maxi- meque pernicioſa oritur. atque æſtate dif ficultates inteſtinorũ plures, aluique pro- fluuia, & quartanæ febres diuturnæ exci- tantur. Quæ cum de æſtate dixiſſet, dein- ceps de hieme ſcripſit ad hunc fere modũ: Hieme inquit, peripneumoniæ, & inſaniæ morbi, iuniores inuadunt: ſeniores uero, febres ardentes, idque propter uentris du ritiam, exercent. mulieribus œdemata mo leſta ſunt, albaque pituita: uix in utero cõ cipiunt, ac difficulter pariunt. Ad hæc ue- ro ſubiunxit etiam alia: pueris inquit, her- niæ, uiris uarices, ulceraque tibiarum præ cipue oriuntur. ex quo fit, ut huiuſmodi naturæ eſſe longæuę non poſſint. De alte ro uero aquæ genere ſcripſit hæc: Secun- do loco cenſentur, quarum fontes e petris ſcatent: easq; duras eſſe neceſſe eſt: aut ubi

aquæ

aquæ calidæ sunt, aut in quibus ferrum, aut æs, aut argentum, aut sulfur, aut alumen, aut bitumen, aut nitrum gignitur: quæ omnia uis caloris efficit. quocirca & ad usum, & ad bonam ualetudinem huiusmodi aquas uit uperat. præstantissimas autem putat eas, quæcunque e sublimibus locis, & collibus terreis manãt. caussa est, quia & dulces, & albæ sunt, & hieme calidæ, æstate frigidæ. eas uero laudibus ornat maximè, quarum defluxiones ad ortum solis, præsertim æstiuum erumpunt: quod necesse sit, eas splendidas esse, suaui odore præditas, & leues. damnat salsas, indomitas, durasque: utpote ad potum inutiles, ac noxias. aqua pluuia leuissima, dulcissimaque est, itemque tenuissima, & limpidissima. Quam ob rem merito ait, ut ex anni temporibus facimus de morbis coniecturam, ita etiam ex morbis nos prænoscere aquas futuras. & alia posse. nã, ut est apud Hippocratem conscriptum, calculi maxime gignũtur: & renum uitia homines corripiunt, & lotium ægre it, & coxendicum dolor suboritur, & herniæ fiũt, cum aquas cuiusque generis bibunt: & ex magnis flu-

minibus

minibus hauriunt, in quæ alij fluuij ingrediuntur,& e lacu, in quem multæ defluxiones deriuant. Iam uenti quoque aquas uariant maxime. nam alijs aquilo, alijs auster uires adiungit. idcirco in huiusmodi necesse est, limum,& arenam in uasculis subsidere: atque ex harum potu morbos antedictos exoriri. ne uero hoc de omnibus esse aquis dictum existimemus, addit hæc:
" Quorum igitur uenter facile fluit, sanusq;
" est,& uesica non feruida, ac uesicæ ceruix
" non admodum simul ardescit, ij facile mingent, ac nihil in uesica coaceruabitur: at quorum uenter feruidus est, uesicam quoque idem pati necesse est: propterea quod cum supra suam naturã sit excalfacta, eius ceruix inflammatione excipitur. his autẽ conflictata malis, urinam non emittit, sed in se ipsa concoquit,& adurit: quodq; eius tenuissimum est, excernitur: quod uero purissimũ est, permeat, ac mingitur. at quod crassissimum, turbidissimumque est, id coaceruatur, ac concrescit: ac primum quidẽ, parum: deinde uero magis. Atque hæc quidem ipse de morbis, qui ex aquis oriuntur, memorauit: ut ex illarum usu genera

morbo-

morborum cognoſcamus. Quomodo au- »
tem ex anni temporibus idem nobis notũ »
ſit, non omiſit ipſe, quin paucis expone- »
ret: Si inquit in aſtris orientibus, occiden- »
tibusque ſigna ex ratione fient, ſique in au »
tumno pluat, atque hiems moderata ſit, ut »
neque ualde clemens, neque ſuo frigore »
modum illius temporis excedat, ac uere »
& æſtate pluuiæ tempeſtiuæ decidant; tũc »
ueriſimile eſt, annum fore ſaluberrimum. »
at ſi hiems ſicca, aquilonalisq; ſit, uer plu- »
uium, & auſtrinum, æſtas illa febres, lippi- »
tudinesque afferat, neceſſe eſt. cum enim »
æſtus derepente accedat, terraque adhuc »
humida & propter uernos imbres, & pro-
pter auſtrum ſit, tunc neceſſitas cogit, æſtũ
a terra humecta & calida; & a ſole urente
eſſe conduplicatum. paulo uero poſt hæc
etiam habet: ut acutiſſimæ febres omnes
homines, præſertim pituitoſos inuadant:
ueriſimile etiam eſt, difficultates inteſtino
rum affligere & mulieres, & eos, quorum
natura eſt humidior. ſi uero circa ortum ca
nis & pluuia, & tempeſtas accedant, ete-
ſiæque ſpirent, ſpes eſt, morbos ſedatum
iri, autumnumq; ſalubrem fore: ſin ſecus,

& pueri, & mulieres periclitantur, ne de uita excedant: ſenibus hoc periculum minime imminet. tũ uero addit: At ſi hiems auſtrina, pluuia, clemensque fuerit, uer aquilonale, & ſqualidum, & hibernum, in primis ait, mulieres partũ abijcere. & quæ fœtum in lucem edunt, eas puerulos imbecillos, morboſosque parere: homines uero lippitudinibus ſiccis, ac difficultatibus inteſtinorum corripi: ac nonnullos deſtillationibus a capite in pulmones. quam ob rem fieri poſſe uidetur, ut quis habita ratione temporum, & eorum cognita mutatione, poſſit futuros morbos prædicere: quemadmodum Hippocratẽ feciſſe & nouimus, & monuimus. pluuiæ autem futuræ multis modis cognoſcuntur; ut a luna, uelut Aratus ceciniſſe uidetur his uerſibus:

Cũ uero incedit ſublimi Cynthia cornu,
Tũ ſegnes borea cãpi ſpirante rigebunt:
Sin prono, terris pluuiũ denũciat auſtrũ.

† In primo de vul. mor bis. ſic habet alter lib.

Hippocrates uero ait, † arcturo exoriente pluuiam cum uentis frigidis plerunque decidiſſe. ſcribit uero etiam hæc, Pluuiæ inquit, multæ, continuæ, lenes, ut cum auſter flat. Itaque ſi uerum eſt, corpora animantium

mantium cum aere nos ambiente immutari, certe per imbres humidiora, per squalores sicciora reddentur. ad quod accedit, ut per imbres humores frigidiores, pituitosioresque fiant: sicut uicissim per squalores, magis biliosi efficiantur. quæ res facit, ut admirari nō debeamus, si dolores circa articulos oriātur, cum pluuiæ futuræ sunt. itemque lepræ, quas cutem obsidere, atq; affligere perspectum habemus: sicut etiā scabiem, uitiligines albas, & nigras, & impetiginem, & myrmecia, & uerrucas, & cetera, quæ sunt huius generis. ceterū lepra ex humore gignitur melancholico non secus, quàm scabies, & morbus, qui elephas nominatur. atque his coniunctus pruritus est. nam illoti, & sordidi, & quos cruditas exercet, & qui cibis mali succi uescuntur, pruritu conflictantur. multoque magis scabiosi, ac leprosi: propterea quod in his affectibus humor est & copiosior, & crassior: & † plurimum in cute manet. quocirca cū pluuiæ futuræ sunt, lepræ pruritum excitant, & dolores articulorum hominem uexant: & alia huius generis usu uenire consueuerunt.

† *In altero legitur, πλεῖστος, i. copiosissim᾽ ut ad humoris copiam referatur.*

Et

21 *Et quæ pluuiæ alternis, aut singulis diebus, aut per alios circuitus, aut continentes fient.*

Negat hoc loco Hippocrates, pluuias eodem modo in terram decidere: quod etiam uerum est: sed monet, ut uideamus, ac cognoscamus, quæ tertio quoque die, aut singulis diebus, aut quarto, aut quinto, aut alio quodam die: aut quæ continuæ futuræ sint.

* * *

Hic multa desiderantur non modo, quæ ad uerba, quæ proposita sunt, explananda, pertinent; sed etiam in quibus aliæ erant Hippocratis sententiæ.

22 * * * *Venti aliqui per multos dies flant, & contrarij inter se spirant, alij per pauciores, & ijdem per circuitum. Hæc autem habent cum temporum constitutionibus similitudinem: sed talia, breuius.*

Ventos

Ventos ita esse positos diximus, ut alij ab ortu solis, alij ab occasu, alij a septentrione, alij denique a meridie perflent. supra enim docuimus, eurum contra fauonium flare: aquilonem contra austrum, & uicissim hos contra illos: sic etiam facere alios, qui medij sunt inter illos interiecti. aliqui item potius per diem, aliqui per noctem spirant, ut alij per circuitum quendam, alij secus: atque alij diutius, alij breuius. itaque ubi plus aliqui spirarint. tunc aeris nos ambientis cõstitutionem immutabunt; ac sibi similem reddent: cum uero minus, tum non admodum immutabunt, sed usque dum perflauerint. nam si auster dominetur, ut ipse ante dixit, austrina erit constitutio: si aquilo, aquilonalis. aliorum est eadem ratio. Si uero uentus per circuitum spiret, constitutio erit magis inæqualis: & in tali cæli statu plures multo morbi orientur. præterquam enim quod uenti multas, atque omnis generis mutationes in aere faciunt, hoc accedit etiam, quod uentorum uarietas corpora animantium immutat. atque id est, quod ipse scriptum reliquit, Mutationes temporum maxime "

morbos pariũt:hoc eſt,immutationes temperaturæ temporum morbos excitant: cuiuſmodi ſunt magnæ mutationes frigoris, caloris,humiditatis, ſiccitatis, uentorum, aut cum uacuitas uentorum eſt, aut etiam aliarum rerum multarum, quæ eſſe huiuſmodi uidentur.

23 *Si uero annus talis diutius fuerit, qualem conſtitutionem fecerit, certe tales quoque morbi diutius erũt.ac ſi magis fortes fuerint, maximi quoq; morbi ſic erunt,& communiſsimi, & ad longiſſimi ſpatium temporis.*

Merito hæc adiunxit. ut enim breuiores mutationes faciunt, ut breuiores, ac minores ſimilitudines conſequãtur, ſic ex longioribus mutationibus diuturniores ſimilitudines cum illis conſtitutionibus, & ex maioribus maiores conſequuntur, & ad longiſſimum temporis ſpatium perdurant. cetera perſpicua ſunt, præſertim ei, qui aphoriſmum eum perlegerit, cuius hoc initium eſt, Squaloribus acutæ febres fiunt. ac ſi annus talis diutius fuerit: & reliqua.

Ex primis pluuijs,ubi post multam siccitatem, futura pluuia est, licet aquam inter cutem prædicere:& ubi talia parua signa in uacuitate uentorum in mutatione apparuerint. 24

Aquam inter cutem esse frigidum, humidumque morbum,& ex frigidorum, humidorumque succorum nasci redundantia,perspectum habemus.sed oritur etiam ex nimia prauorum humorum copia. hæc enim omnia genera morborum in alio,atque alio corpore,ac non solum aquam inter cutem afferre potest. non igitur absurdum est,ex primis pluuijs, cũ diuturna siccitas iam antecesserit,hoc sumere,ut de aqua inter cutem futura prædicas. Quidam autem sunt,atque in ijs Erasistratus in primis,qui existiment,nulla alia ratione oriri aquam inter cutem posse, nisi quod uiarũ angustia sanguis ultra per iecur procedere prohibeatur. nec posse ipsam excitari uitio lienis,aut alterius membri: sed semper ex scirrho, qui iecur obsideat. Et tamen quotidie uidemus, ex diuturnis hæmorrhoidibus suppressis, uel immodica eua-

cuatione, ad extremam refrigerationẽ ho minem ducente hunc ipſum morbum oriri. mulieres quoque perfecta mẽſtruæ purgationis ceſſatio, & item immodica eiuſdem profuſio, cum interdum ipſarum uteri ſanguinem uehementer profundunt, in hunc morbum perduxit. immo uero etiam fluor, qui muliebris appellatur, in hunc affectum quandoque terminauit. Contra uero hanc ſententiam nos alibi copioſius diſſeruimus, nunc uero minime oportunum eſt, quenquam reprehendere: ſed potius oſtendendum eſt, unum hydropum copiã humoris tenuis in tota thoracis inferna regione aceruare; quam interdum pungentes, humorem ipſum euacuamus. alter uero hunc ipſum locum non aqua, ſed flatu plenum habet, & fere omnes ſuperiores partes in eo intumeſcunt: huncque tympaniam, a tympani ſimilitudine, uocant: alius autem totum habitum pituitæ plenum habet: quem nonnulli hypoſarcidion nominãt. ceterum quo in loco ſit collecta aqua in hoc morbi genere, & ſi dictũ eſt nobis in quinto de locis affectis, non tamen fuerit alienum hoc quoq; loco exponere.

* *

Quædam non extant.

Alijs autem ſignis, & uentorum uacuitatibus,& aeris nos ambientis mutationi adhibere mentem oportet: ſiquidem hæc ad futura prædicenda conferunt uel maxime.

Colores non ſunt ſimiles in anni temporibus, ne 25
que in aquilonalibus, neque in auſtrinis, conſtitutionibus: neque in ætatibus; neque etiam quiſpiam ſecum, neque alius cum alio collatus. conſiderandi autem colores ſunt, ex ijs, quæ præſentia, quieſcentiaque eſſe nouimus: & ætates ſimiles temporibus eſſe & colore, & modo.

In aphoriſmis quoq; ſcriptum eſt, aquilonijs conſtitutionibus corpora cogi, firmarique. & expeditiora, coloratioraque reddi. planum enim eſt, colores multis de cauſſis immutari, ut in primo commentario docuimus. nam mutantur uel propter humores, qui a forma naturali receſſerũt, uel q in imas corporis partes reuerſi ſunt:

uel qui ueluti ad cutim sunt attracti. sunt
uero etiam caussæ quædam, quæ humores
ad tales motus, talesq; affectus impellunt.
in his autem statuendæ sunt animi pertur-
bationes,& aeris nos ambientis in caloré,
& frigus mutationes,de quibus Hippocra
tes hoc loco uerba facit: itemque affectio
nes corporis, in quo sanguis uel calidior
insit,uel frigidior, uel parcior, uel copio-
sior,uel foras ꝓtrusus,uel intro retractus.
omnis præterea malitia succorũ totius cor
poris coloré immutat: ut in morbo regio,
aqua inter cutem,elephantiasi,& lienis,ac
iecoris uitijs usu uenit.idem in quauis par
ticula licet intueri, præsertim in ijs uitijs
colorum,quæ oculorum iudicio dignoscũ
tur:siue hæc totum corpus,siue particulam
quandam obsideãt. atque in toto quidem
corpore, ut in arquatis, ut diximus, res se
habet, & iecoris, lienisq; morbis, & hy-
dropibus: in particula quapiam, quemad-
modum in lingua sola color alienus sæpe
conspicitur: tum uero in particulis, quæ
propter abscessum uel nigricant, uel liuẽt.
Simili quoque modo in multis tumoribus
præter naturam, ut in carbunculis, igni sa-
cro,

cro, herpete, gangræna naturales colores immutantur. Iam uero natiuum quoque colorem uariant uitiligines, quæ albæ, quę que nigræ appellantur, & quæ ſunt huius generis. licet etiam ſæpenumero colorum mutationes in cruribus, aut in facie, aut in toto ſuperno corpore, aut toto imo intueri. equidem hominem uidi, quem uipera momorderat, in quo totus color immutatus, ut porri colorem referret, conſpicie batur. quinetiam uel citra hanc cauſſam, & ſine ulla obſtructione aut inflammatione, aut ſcirrho iecoris humores huiuſmodi uitio afficiuntur, ut corpus totum ſimile herbis candenti pallore infectis fiat: interdum colore ſit plumbeo, aut etiam magis fuſco; interdum alias colorum proprietates habeat, quas noſſe medicum oportet: quemadmodum ego, cum Steſianum, multis præſentibus, uidiſſem, ut primum in cubiculum, in quo decumbebat, ingreſ ſus ſum, dixi, ipſum, habere abſceſſum non in iecore, ut plerique ex alijs medicis arbitrabantur: ſed in imis muſculis, qui pus iã contraxerat, in medio ſpatio eorum muſculorum, qui per tranſuerſum incedunt,

& eorum, qui obliqui ab infernis sursum feruntur, Tu autem nosti, me alios plerosque notasse, ac morbos, quibus conflictabantur, ex solo colore cognouisse: de quibus iam in libris meis, suo loco, mentioně feci. quocirca nihil opus est, de eis nunc agere copiosius. Ipse autem admonet, spectemus ea, quæ iam nobis sint perspicua, & ea, ex quibus iam peritiam nacti sumus in ijs hominibus, qui noti nobis sunt; utrũ præsentia sint præteritis similia, an uero aucta, imminutaue sint: atque utrum idem sit color, an immutatus, & utrum ætas similis, parq; sit anni tempori, & colore, & morbi modo. Sic etiam iubet in præsagijs, ut in faciem, & naturalem colorem intueamur: ac tunc periculum imminere existimemus, cum a naturali statu multum recessit: minus uero, cum hoc parum esse factũ inuenimus. si enim ipse sibi nulla in re similis comperiatur, scito, eum ad extremum periculum esse perductum. ac bene cum illo agetur, si euadere mortem poterit. si uero superstes fuerit, ea profecto erit diuturnior affectio. idque ipse confirma-
« uit, cum dixit, Cum toto corpore mutatio

nes

nes accidunt, &, si corpus refrigeretur, ac uicissim calefiat, uel color alius ex alio oriatur, morbi longitudinem significant. Sed de his hactenus. ad sequentes autem dictiones transeamus, ut huic commentario finem commode, & oportune imponamus.

Qui hæmorrhoidas habent, ij neque dolore lateris, neq; pulmonis inflammatione, neque phagedæna, neq; furunculis, neque terminthis, forte uero etiam neq; lepra, ac forte neq; alijs corripiuntur. 26

Hæmorrhoides, quamuis omnes homines, omnemq; ætatem, & omni in tempore anni uexare queant, tamen re uera sunt affectus ætatis declinantis proprij non secus, quàm melancholiæ. fiunt enim ab atra bili, quæ ad uenas sedis uberius, cumulatiusq; decumbit. quocirca cum melancholicis, & uitio renum laborantibus superueniunt, curare eos solent. quod non solum ratione euacuationis, sed etiam humoris, qui euacuatur, qualitate faciunt. effundere enim crassum sanguinem, humoris melancholici plenum, solent: qualem nos fæ-

cem

cem in uino appellamus. Itaq; cum hæmorrhoides ueluti fæcem ſanguinis euacuent, merito fit, ut melancholiam curent. hæc autem euacuatio tantam uim habet, ut qui ſoliti ſunt per eam partem euacuari, ſi totam excretionem cohibere uelint, atq; ita, ut ne una quidem hæmorrhois aperta ſeruetur, periculum ſubeant, ne poſtea multos, inſanabileſque morbos, præſertim uero aquam inter cutem, & tabem patiantur. huius rei cauſſa eſt, quia uenæ illæ propter plenitudinem in ſede aperiuntur, & ad ipſas ſanguis fæculentus & melancholicus a iecore reijcitur. ſiquis igitur hanc uiam illi præcluſerit, tum ſcirrhum iecur contrahet, tum multitudine, ac craſſitudine grauatum reddetur: unde eius calor paulatim minuetur, & quaſi extinguetur. atq; ita bonum generare ſanguinem nõ poterit. Perſpicuum autem eſt, aquam inter cutem fruſtrata ſanguinis procreatione effici. propter eandem uero cohibitionem tabes fit. cum iecur plenitudinem in uenas pulmonis protrudit, & uaſculum inibi ruptum eſt: his porrò morbis homines liberantur, ſi hæmorrhoides ſuperueniãt,

aut

aut etiam ſi una adaperta ſit conſeruata. qua ſane ratione ſcimus etiam melancholiam interdum uaricum beneficio ſedatã eſſe: idq; ob eandem cauſſam eueniſſe. ſunt enim uarices, uenarum quæ in cruribus, & femoribus ſunt, dilatationes a craſſo, & melancholico ſanguine factæ: quo in partes ignobiliores detruſo, fit melancholiæ ſolutio. Maximus enim ex hac euacuatione fructus exiſtit: ac niſi hos commentarios, te rogante, ac diſcedere properante, celeriter, & breuibus conſcribendos ſuſcepiſſem, multa ſane, eaq; admirabilia mihi ſuppeterent, quæ de hæmorrhoidibus afferrem, atq; exponerem. nunc uero cum ſim coactus, hanc explicationem paucorum dierum curriculo conficere, unum ſolum exemplum ſubiungam. Eram Romæ primũ, cum, ut tu ſcis, ceteri omnes mihi inſidiabantur: erat etiam uir quidam præclarus, ac fortunatus L. Martius, qui quotannis incidere in melancholiam conſueuerat. erat porrò admirabile uidere dementiam ſimul, & inſcitiam, & temeritatem illorum medicorum: quibus eo tẽpore cuncti principem locum tribuebant. alij enim

pitui-

pituitosos, alij biliosos humores euacuabant. at Lucius, cum nihil proficeret, nec meliusculus esse inciperet, ac de me esset ad ipsum perlatum, statim me aduocandũ censuit: ut ego quoque & de origine, & de curatione morbi dissererem. ego uero accessi, & ex solo colore feci de noxio humore coniecturam, ipsumque esse melancholicum cognoui. itaque eum ipsum euacuaui, & statim Lucius est melancholia liberatus. hoc præterea illi consilij dedi, ut singulis annis uerno tempore, ac si opus etiam fuisset, autumno idem faceret: eiq; recepi fore, ut postea eodem morbo non corriperetur. quod cum fecisset, meam uocem ex aureo Apollinis tripode missam etiam hodie prædicat. Ea autem euacuatio fit, aut uenæ sectione, aut medicamento, aut hæmorrhoidibus reseratis: id quod etiam tutius est. ex quo fit, ut cum hæc euacuatio sit alicui consueta, tum uero suppressa, existere melancholia soleat. ac si quis id parui faciat, nec prius corpus expurget, eum symptomata huiusce affectus persentiscere necesse sit. Sed consequuntur etiam ea omnia, quæ ipse memorauit,

ut

ut abſceſſus,morbus attonitus,conuulſio, inſania, aut alij affectus,quorum nulla poſſit inueniri leuatio: cum humor melancholicus plus uel aduſtus uel putris redditus malignam acrimoniam contraxerit. ceterum cõferre hæmorrhoidas ei, quem atra bilis occupet,non iam omnes norunt,quãuis hoc Hippocrates aperte doceat: ſed illi ſoli ab ipſo didicerunt, qui in eius libris ſunt uere, legitimeque uerſati, quomodo hæmorrhoides, uaricesque gignantur: ac non ſemper opus eſſe, has ipſas prohibere, cum iam conſtiterint:ſed quandoque ſimul adiuuandum eſſe: aut,cũ natura quietem agit, ei totum eſſe negotium committendum, quando ſic fore utile uideatur. qui enim hæc didicerunt,tantum abeſt, ut hęmorrhoidas ante tempus curare feſtinent,ut uel ipſi eas, quæ penitus non ſunt, efficere ſtudeant. ac quis tandem ignorat, pleroſque in melancholiam, inſaniamq; hiſce excretionibus inſcitia medicorum ſuppreſſis,incidiſſe? alij dolore lateris,alij renum uitijs correpti ſunt: alijs accidit, ut ſanguinem e uentriculo uomerent: aut ex pectore tuſſi reijcerent: aut † pareplegia, † *Alter li-*

aut

ber habet παραπλη ξίας.i.morbo attonito.

aut aqua inter cutem oppreſſi interirent: quocirca ſeruandæ hæmorrhoides ſunt, ut pote quæ melancholicos affectus curent. enimuero eius melancholiæ, quæ iam con ſtiterit, maximum eſt in hæmorrhoidibus remedium: futuram uero eædẽ prohibent. ideo fuit ipſius ſententia hæc, Melancho- licis hæmorrhoides ſuperuenientes, bono " ſunt. itemque hæc, Inſanis ſi uarices, aut " hæmorrhoides ſuperuenerint, inſaniæ ſo- lutio. melancholias igitur, atque inſanias ex hæmorrhoidibus leuari, euidenter con ſtat. atque adiumento eſſe hæmorrhoidas apertas, nocere uero, quæ ſuppreſſæ ſint: & aperiendas eſſe, ſi claudantur. atque id " eſt, quod ipſe libro ſexto de uulgaribus morbis ſcriptum reliquit: Atræ bilis, ut ſi- mile per hæmorrhoidas profluat. Scire ta- men conuenit, non ſemper boni conſulen dum eſſe, ut ſanguis per infernas partes ex hæmorrhoidibus effluat: ſed tum deni que cum nigra excernuntur: & cum homi nis natura multum humoris huiuſmodi ac cumulat: alioqui natura non eſt tali eua- cuationi aſſuefacienda: quippe quæ utrun que exceſſum periculoſum habeat, & cum

ſanguis

sanguis ultra modum excernitur, & cum ex toto cohibetur. nam in immodica euacuatione ueremur, ne homo derepête moriatur: aut hydrops fiat, aut malum habitum contrahat: contra uero, ijs, qui ex cohibitis hæmorrhoidibus sanguinem coaceruant, secare uenam oportet: ne in magnum aliquem morbum cadant. fieri enim potest, ut apti sint ad magnum quempiam affectum contrahendum, nondum tamen adhuc, propter euacuationem ex hæmorrhoidibus, quicquam patiantur. uerum non semper nobis scopi suppeditant, ut sanguinem detrahere tuto possimus. quã ob rem in quarto de ratione uictus in morbis acutis scriptum est, unam hæmorrhoida semper esse relinquendam. Recte igitur ab Hippocrate dictum est, eos, qui hæmorrhoidas habent, neque dolore lateris, neque peripneumonia, neque phagedæna, neque furunculis, neque terminthis corripi. caussa est, quia uitiositas humorum, ex qua huiusmodi morbi oriuntur, per hæmorrhoidas excernitur. Phagedęnas autem nunc uocat ulcera exedentia, quæ omnia semper maiora, deterioraque

redduntur.

redduntur. atque ea ita ueteres appellabant. quidam uero postea ipsa distinguere conati sunt: & quædam Chironia, quædã Telephia, quædam etiam phagedænas nó minarũt.nos uero phagedænas uocamus, omnia ulcera, quæ subiectam carnem cor rumpunt: cum uero in superficie, aut in ipsa cute consistunt, herpetes nuncupamus: ut carbunculus dicitur, ulcus crustam excitans cum magna partium uicinarum inflammatione. Furũculos porrò uocat eos, qui ex similibus humoribus, ueluti uari, gene rantur. sunt autem per uniuersum corpus duplices: alij duri, & qui ægre concoquuntur: alij pituitosi. hi autem interdum febrim accendunt, ipsique in magnitudinem attolluntur, & in pus commutantur. Terminthi uero sunt eminentiæ in cute cõ sistentes, rotundæ, colore ex nigro & uiri di, similes ciceris fructui. De uerbis autẽ, quæ in extrema oratione scripta sunt, incertum est, scribendum ne sit, neq; alijs, an uero, neque alphis: cum utrunque sit huic loco accommodatum: quando alphi quoque, hoc est uitiligines, ex humorum uitiositate, quæ in cute sit, quemadmo-

dum

dum etiam de lepra planum est, oriuntur.

Multi igitur importune sanati, non ita multo post ijs ipsis correpti sunt. eaque ita perniciosa fuerunt. 27

Est iam a nobis antedictum, eos, qui singulis annis, & quodam temporum circuitu, aut per multos dies euacuatione hæmorrhoidum uexantur, neque eam euacuationem quamprimum compescere, neque omnes auferre hæmorrhoidas oportere: sed si quis curare eas uelit, id ipsum efficere aut uenæ sectione, aut medicamento corpus euacuare: ac nunquam omnes adimere: immo potius, ut consueta fiat excretio, unam relinquere. Ipse autem ait, eos medicos & importune, & male curare, qui neque uenæ sectione, neque medicamento aluum subducente, neque exercitationibus euacuationem moliuntur: sed omnes simul ablatas uolunt: nec ullam relinquunt.

Et quicunque alij abscessus, ut fistulæ; aliorum remedia sunt. 28

De abscessibus actum est copiosius in

 secundo

ſecundo in præſagia commentario: nec decet, ut quæ illic, mea quidem ſententia, recte dicta ſunt, huc transferamus. quin etiã de eiſdem ſupra prolixa habita eſt oratio, & deinceps habebitur. exemplum autem ſupponit, quod eſſe remedium aliorũ ſcribit. Vt fiſtulæ. eſt autem fiſtula, ſinus qui fere ex abſceſſibus conſtat. ita enim appellatur per tranſlationem a fiſtulis arundinum ductam. ac ſi in os fiſtula deſinat, ſine opera chirurgi, curari nullo modo poteſt: ſecus uero, poteſt. ſi uero ad os uſque perueniat, & progreſſu temporis ſquama ſua ſponte, aut etiam os abſcedat, tum medicamenta proderunt. Si uero in os non deſinat, tum medicamentis ijs, quæ callos adimunt, & in quibus agglutinandi uis ineſt, curabitur: quemadmodum nos in libro de ratione curãdi ad Glauconem docuimus. In hanc porrò ſignificationem hoc nomẽ accepit Hippocrates alio in loco, cum ait:
" Quibus ex pulmonis inflammatione ab-
" ſceſſus circa aures fiunt, & in partibus in-
" fernis ſuppurantur, ac fiſtulam efficiunt, ij
ſaneſcunt. quo in loco uerbo συριγγοῦνται, hoc eſt, fiſtulam efficiunt, uſus eſt, ut oblon

gas

gas cauitates significaret, in corporibus animantium exortas, quæ musicis instrumentis, quæ fistulæ ab omnibus appellantur, similes sunt. ab his enim, sicut etiam ab hæmorrhoidibus, redundantia humorum in corpore animantis collectorum expurgatur: ac plerique non secus, quàm ex hæmorrhoidum excretione, huius euacuationis beneficio integra ualetudine perfruuntur. Vt igitur neque oscitanter, neque sine magna diligentia curare hæmorrhoidas oportet, ita ne fistulas quidem. necesse. n. est, ut humores suppressi & dolores, & morbos pariant: eosque eiusmodi, cuiusmodi sint humores, qui redundent. non igitur alienum a ratione est, quod dixit, fistulas esse aliorum morborum remedio: sicut de hæmorrhoidibus loquens affirmauit eos, in quibus illæ essent, neque lateris dolore, neque pulmonis inflammatione, neque ceteris corripi morbis posse.

Quæ apta sunt sedare cum post apparent, ea cum prius fiunt impedimenta, liberant: alijs autem societates. 29

Quemadmodum quæ ab Hippocrate

ſunt litterarum monimentis rite, ac ſæpe cum demonſtratione, perſpicuitate, & oportunis diſtinctionibus conſignata, utilẽ nobis doctrinam afferunt: ita nihil docere nos poſſunt illa, quæ ita diſiuncta, diſſolutaque ſunt, ut multa eorum, quæ in hoc libro comperiuntur. & tamen pleriſque hominibus ſuaderi non poteſt, ut ea ſola ſcripta, quæ clara ſunt, perlegant: quę uero nõ ſunt huiuſmodi, ea relinquant ijs, qui ea conſcripſerunt. ſi enim nullam illi curam impenderunt, ut nos ea, quæ ipſi ſcripſerunt, intelligeremus: par etiam eſſe cenſeo, ut neque nos in ſtudio tum perquirendi, tum diuinandi, quæ ab ipſis dicantur, diligenter uerſemur. quanquam illa contemnenda, & parui plane momenti ſunt, quæ de uerbis, ſeruata rerum ueritate, diſputantur. Si uero res euertantur, huiuſmodi quoque ſcripturæ nobis fugiendæ ſunt. Sed tamen non debemus exiſtimare huius culpę affinem eſſe Hippocratem, neque huius difficultatis auctorem: ſicut neque etiam aliarum multarum, quas in eius libris inuenimus: ſed potius librarios: qui cum uerborum ſententiam non intelligunt, neque

artis

artis medicæ ſunt periti, alia pro alijs ſæpe deſcribunt, quæ neque coniuncta inter ſe ſint, neque ullam habere ſententiam uideã tur. Etenim in his uerbis, quæ modo ſunt in manibus, admirabile eſt omnium interpretum, uarietatem: quæ non ſolum in ſcriptura uerborum, ſed etiam in ſenſu uerſatur, intueri. Dioſcorides enim putat hoc loco uerba fieri de hæmorrhoidibus: ut Hippocrates dicat, uerıſimile, & uerum etiam eſſe, ſi excretio per hæmorrhoidas ſuperueniens, ſoluit morbos, de quibus actum eſt: hoc quoq; uerum eſſe, eandem, ſi prius fiat, impedire, ne illi morbi oriantur. & uerbũ, ἐπιφαινόμενα. pro ἐπιφαινομένα intelligit: ut ſit ſuperueniens hæmorrhois. ſic etiam illud προγενόμενα, id eſt, prius fit. ipſeque uerbum, liberant, non ſcribit, ſed mutat in uerbum, prohibet; ac cetera quæ ſequuntur, habere non uidetur. Artemidorus autem quid ſibi uelit, ne uiuam, ſi ſcio. multa enim ita confuſa, itaque abſurda, & aliena affert, ut ne ipſe quidem, ut mea fert opinio, quicquam illorum intelligat. Ait autem, iubere Hippocratem, dandam nobis eſſe operam, ut quæ poſt appa

rent, hoc est, quę post morbum aliquem apparent, postquam cõstiterint; sedemus. deinde uero, expellamus ea, quæ prius facta fuerint. & sententiam omnino distorquet, multaque adijcit; quæ, ut dicebam, ignota sunt omnibus. Sabinus uerba ita scripta habuit: considerandum, in quibus facta liberat. alij uero in libris antiquissimis ita fuisse scriptum attestantur: σκῆψις in quibus facta soluit, in eis eadem ante facta prohibet: & σκῆψιν pro abscessu intelligunt: ut sit hæc Hippocratis sententia: In quibus morbis abscessus, qui fiũt, possunt morbos soluere, si prius fiant, prohibent, ne morbi postea sint. Si uero scribas non σκῆψις, sed σκέψις, ita hanc sententiam poteris accipere, ut dicat, consideranda esse omnia, in quibus quæ fiunt, liberent: ac sciendum, si hæc prius fiant, prohibere, ne illa oriantur. ut hoc præceptum sit ad consilium dandum accommodatum, & insuper ad curationem ualeat: ut cũ talia quædam, quæ prohibere futuros morbos possunt, ante morbos facta sint, ea non cures prius, quàm usum præstiterint, utilitatemque attulerint. ac fortasse uetus hæc scri

ptura

ptura fuit. deinde uero cum primus librarius errauiſſet, inde & interpretum diſcordia, & ſententiæ obſcuritas eſt conſecuta.

Loca ſuſpecta alterius loci excipientia aut præ dolore, aut præ grauitate, aut ob aliud quidpiam liberant: aut aliis ſocietates. 30

Quattuor ſunt in noſtro corpore naturales facultates, ut in commentarijs de facultatibus naturalibus demonſtratum eſt: prima eſt attrahens, ſecunda continens, tertia expellens, quarta alterans. ut enim quælibet particula uim habet, quæ ſunt ei propria, attrahendi: ſic etiam aliena excernendi: duplex autem eſt id, quod alienum eſt, tum quantitate, tum qualitate. non omnis tamen particula eodem modo affecta eſt ad ea, quæ irruunt, excipienda; & ad ea, quæ infeſtant, reijcienda: ſed carnes ac glãdulæ cum alias tres facultates habent imbecillas, tum uero ſolam alterantem haud ita multo ceteris partibus minorem poſſident. poſt glandulas ſequitur pulmo; qui quoniam corpus laxum habet, & tres facultates infirmas, ideo eſt fluxioni excipiẽ

dæ promptiſſimus:deinde lien: tum cerebrum uel æq; ut illi, uel etiam magis aptũ ad excipiendam fluxionem.Sed ad ea,quę excepit,eijcienda, hoc illis præſtat, quod magnos uentriculos habet,qui decliuibus meatibus euacuantur. quocirca uidemus perſæpe in glandulas,& carnes comportari fluxiones in ijs,in quibus hæc inſtrumẽta, hoc eſt pulmo, lien, & cerebrum, ſunt carnoſo genere robuſtiora. hæc cauſſa facit,ut licet aliqua pars non grauetur ab ijs humoribus,qui in ipſa continentur, ab ijs tamen, qui ex alijs partibus in ipſam irruunt,grauari plane queat: ac ſi excrementa quædam habeat in qualitate præter naturam,ad eorum excretionem per uenas, quæ in ipſa ſunt,ceu per canales, inſurgat. Si uero id,quod influit,prauus ſanguis ſit, ſiue alius humor,tunc neceſſe eſt,ut in aliquam propinquam partem perueniat. qui cum ibi conſtiterit, aut concoquetur, aut corrumpetur:aut neutrum horum fiet, ſed in aliam partem quampiam dilabetur:tum ex illa in aliam transfluet, idque ſemper fiet uſque dum in aliquam huiuſmodi decumbat,quæ amplius in aliam propellere,

quod

quod in ipſa redundat,non poſſit. quæ res illis potiſſimum accidere partibus ſolet, quarum uis expellens imbecilla eſt: atque etiam magis, ſi uicinæ partes robuſtiores ſint. tunc enim pars infirma repellere id, quod moleſtum eſt, in propinquas, quæ propter uirium robur illud nō excipiunt, non poteſt: immo uero illæ partes, utpote robuſtiores,id ipſum remittunt, & contra repellunt. Itaque humores ex alijs locis in alia commigrant: qui tranſlati gignere morbos ſolent.multis autē de cauſſis morbos pariunt.ipſe uero dolorem,ac grauitatem memorauit.ac propter dolorem morbi fiunt,cum membrum dolore conflictatur, in quod commigrantes humores decumbunt. propter grauitatem uero, cum humores grauantes ferri ab ipſa particula non poſſunt.atque ita quidem morbus generatur.interdum uero idem facit medicamētum acre,aut frictio, aut calor quis foris adueniens: ſicut etiam uehemētes quędam animi motiones,ut iracundia, & metus eandem afferre cauſſam uidentur. Fiūt etiam hæ migrationes propter naturæ mēbrorum communionem: ut ſcimus inter

mam-

mammas & uterum communionem intercedere. quocirca in sexto de uulgaribus morbis ita scriptum comperies, Si papillæ
" mammarum, & rubrum earum pallidum
" fit, uasculum ægrotat. ac merito quidem affecto utero simul etiam mammæ quid patiuntur: siquidem natura ambas has partes ad unius operis ministerium est machinata: ideo ipsas per uasa coniunxit, & uenas, atque arterias in hypochondria, totumq; hypogastrium deduxit. deinde ijs, quæ a partibus infernis sursum feruntur, coniunxit: a quibus uenæ ad uterum, scrotumque perueniunt. Hæc autem communio per hæc uasa facta est, ut cum fœtus in utero augeretur, ac conformaretur, communes uenæ illi soli ab utrisque alimentum affundant: cum uero in lucem editus sit, rursus totum alimentum mammis affluat. Nunc uero, ut inter uterum ac mammas societas est, sic in sinistrum testiculum, & sinistram uteri partem uasa quædam perueniũt, quæ in renem e directo situm inseruntur. Et testiculus tumefactus in tussientibus indicat ei cum mammis, pectore, genitura, & utero societatem intercedere. Est etiam

ori

ori uentriculi cum corde societas: quam ob rem ueteres os ipsius, ducto ab ijs symptomatibus, quæ inducere uidetur, nomine, cor appellarunt. non enim solum ut syncopis cardiacis, ita & stomachicis quidã corripiuntur: sed etiam conuulsionibus, soporibus, morbis comitialibus, & melancholijs. atque omnes hi affectus, consentientibus ei ceteris partibus, in eo fiunt. quocirca in libris de locis affectis docuimus, nos adhibere animum accurate debere ijs morbis, qui per consensum in ea parte exoriuntur, de qua parte habeatur oratio: eosque distinguere ab illis, qui prima ratione partium nascuntur. quod non difficulter discernet is, qui sit in notionibus, quas nos tradidimus, diligenter uersatus. Scire autem conuenit, hanc ipsam dictionem esse in tertia libri sexti de uulgaribus morbis parte cõscriptam; ut sunt etiã ceteræ omnes, quæ deinceps ad finem usque consequuntur: non tamen eisdem expressæ uerbis. nam Rufus Ephesius aliter, aliter Sabinus, aliter denique Artemidorus, qui Capito cognomento dicebatur, conscripsit. Rufus enim sic in ueteribus

libris ſcriptam eſſe hanc ſententiam memorat, Alterius loci loca excipientia aut dolore,aut grauitate, aut alia re quadam liberantur. & ſequentis orationis hoc eſſe initium uult,Diuerſæ ſocietates: ut Hippocratem ad aliud ſocietatis genus pertranſiſſe intelligamus.Sabinus autem hæc coniunxit omnia: & ſequentis dictionis hoc principium fecit, Propter propenſionem. Artemidorus rurſum ſic ſcribendum cenſuit,Aut alijs,ſecundum ſocietates. nos uero cum iam ſententiam expoſuerimus, de uetere ſcriptura nihil amplius habemus, quod afferamus. ideo ad ea, quæ ſequuntur,tranſibimus, ut nihil non explicatum habeas.noſti enim tu quoque,in omnibus fere Hippocratis libris nihil eſſe, quod perdiſcere queant illi,qui artis percipiendæ ſtudio ducuntur,præter ea, quæ ego fuſa, & perpetua oratione in medicis lucubrationibus expoſui: ut etiam qui hebeti, tardoq; ingenio ſunt,aſſequi ea,quæ dicũtur,poſſint.puderet autem me hæc dicere, niſi prius quę ad medicinalem artem accómodata ſunt,omnia fere pertractaſſem,ac tu,me uerum dicere,plane ſcires.

Propter propensionem non iam sanguis prodit: sed pro succi affinitate talia expuunt. 31

Sanguis multis de caussis fluit, & per multa loca excernitur. nam & secta uena hoc primum euenit, & item arteria resera ta. tunc enim tenuem, flauumque sanguinem, tenui multoque spiritui commixtum arteria eiaculatur; si contracto iam aneurysmate sit conuulnerata. isque sanguis est eo, qui uenis continetur, calidior. Iam uero e naribus quoque sanguis prorumpit. qua in re scis, me quandoque prædixisse, sanguinem eo die e dextra nare proruptururum: quod cum esset factum, ceteri medici, qui aderant, hoc magnopere admirabantur. nec tamen erat difficile id præsagire. & tamen plerisque medicis nō modo difficile, sed ne fieri quidem posse uidebatur, quippe qui hæc duo considera re non possent, & unde naturæ motus agatur, & quam in partem; ut quæ deficiunt, adiuuemus, & quæ immoderate feruntur, coerceamus. quæ res fecit, ut nos modo e dextra, modo e sinistra nare fluxurum esse sanguinem certa, ueraque scientia prædixerimus. Ceterum ex gula, ac stomacho sangui-

sanguinem uomitu reiectari, fere inter me dicos constat: sicut cum tussi ex organis re spirationis reijci solet. atque ut ex ore sim plici expuitione, sic ex faucibus, & † screatu expellitur. erosa etiam uena per sæpe sanguis affatim tussiendo eijcitur, ut cum aliquod graue pondus in thoracem ceciderit, copiosa fiat cum tussi sanguinis profusio. Si uero spumosum quidpiam si mul educatur, signo erit, excretionē e pul mone fieri. quam medici optimi aut insana bilem, aut certe uix sanabilem esse censue runt. at in thorace non admodum diffici le est, disrupta uasa, à quibus sanguis ex puitur, conglutinare. Quemadmodum au tem sanguis ex thorace, pulmoneque ex puitur; ita ex gula, uentriculoque euomi tur: ex renibus mingitur: ex intestinis deij citur. Sæpe etiam a capite quasi emungi tur, licet neque dolor adsit, neque graui tas caput uexet, neque plaga ibi sit acce pta. considerandum igitur est, utrum hiru do aliqua illic adhæreat, ac sanguinis flu xum efficiat: sicut etiam cruor, epota hiru dine, ex uentriculo interdum euomitur. Ego enim multos medicos noui, qui affe-

† γαργαρεῶνα habet alter liber. i. gurgulione.

ctiones eas, in quibus ſanguis excernitur, dignoſcere, ac diſtinguere non ualerent. at quæ ex hæmorrhoidibus fit, ne ægrotos quidem latet. cruenta uero, quæ deſuper ad ſedem deferuntur, alia ſtatim a principio ueniunt; alia, ubi tale aliquid præceſſerit. Si repente multum ſanguinis deijcitur, adapertum eſſe uaſis oſculum cognoſces. ex iecoris autem infirmitate, ut plurimum uelut carnium dilutum excernitur: ac quandoque purus ſanguis, non multus: quandoque cum flaua bili commixtus: quandoque uelut fæx ſanguinis. nunc uero minime opus eſt exponere, ſanguinem quoque ex utero, & alijs quibuſdam partibus fluere: & quomodo mali conſulendus ſit, ſi in febribus non intermittentibus prodeat: id enim ipſe docuit, cum ita ſcriptum reliquit: Excreationes in febribus non in- » termittentibus liuidæ, cruentæ, fœtidæ, » bilioſæ, omnes malæ. Cum igitur ſanguis ex multis locis excernatur, ſi per nares, aut ex uentriculo, aut a capite, aut ab utero, aut a ſede, aut a iecore, aut a renibus, aut a ueſica uulnerata, aut ab alia parte quadam inciſa, aut uaſe rupto, aut alio mo

do male affecto excretus ad alias partes repat, planum eſt, ipſum non iam per priorem locum euacuari. ut ſi ex iecore in renes euacuetur, tum in thoracem, aut in pulmonem uertatur: tunc enim neque cum urina exit, neque per aluum ſecedit, ſed expui ſolet. ac ſi humor pituitoſus ſit, ſpumeus erit ſanguis: ſi millioſus, tunc ſanguis flauus exibit: & in alijs pro humoris affinitate continget. Alij uero nomen ῥοπὴν, hoc eſt propenſionem, in τροπὴν, hoc eſt uerſionem uertunt. quorum ſententia eſt, ſanguinem uerti multis modis, ut in melancholicum, ut in bilioſum, ut in pituitoſum: ſicut in rubrum colorem, cum maior eſt puri ſanguinis, quàm aliorum humorum copia. Si ita ſcriptum ſit, uerum etiam erit, quod aiunt, & Hippocratis accommodatum ſententiæ: ſiquidem ægroti expuunt talia perſæpe, & interdum non ita facile eſt, humores, qui in ſputis confuſi ſunt, diſcernere: niſi quis ſit in arte exercenda diu, multumque uerſatus.

32 *Eſt interdum ſanguinem detrahi ijs, qui huiuſmodi ſunt: in alijs uero, ut in ijs, non par eſt.*

In primo horum commentariorũ, multos

tos esse mittendi sanguinis scopos diximus: ac primos esse eos, qui morbi magnitudinem, ac robur uirium attingunt: ijs omnibus obseruatis, quæ ibi iam dicta sunt. cum igitur sanguis copiosior sit in quibusdam eorum, de quibus ante facta est mentio, hoc consilij dat Hippocrates hoc loco; detractionem utilem fore: præsertim uero si non in alium quempiam humorem insigniter conuertatur. Si uero uersus sit, non erit facienda detractio. quocirca non fuerit fortasse absurdum in superiore sententia, si uersionem, non autem propensionem, scribamus.

Impedimentum ijs, qui cruenta expuunt, tempus anni, pleuritis, bilis. 33

Hæc sententia magnam interpretibus molestiam attulit: siquidem alij atque alij ipsam & scribunt aliter, & exponunt. ego uero nolo hoc loco in nugis aliorum recensendis, ac redarguendis immorari. immo potius ad finem mihi esse properandum proposui. Sententia autem horum uerborum esse hæc uidetur. adhibendam esse mentem ijs, qui sanguinem exspuunt,

utrum sanguis mittendus sit secta uena, an secus. nam habita cruenti sputi ratione, uena esset omnino incidenda: sed sectionem prohibet anni tempus, aut pleuritis, aut bilis, hoc est humor biliosus, qui redundet in corpore. perspicuum enim est, sub canē uenam non secari. neque etiam si homo sit admodum biliosus. Quod uero ad pleuritidem pertinet, esse controuersum uidetur: propterea quod si morbum attendas, uenæ sectionem postulat: ipsa tamen non semper id exigit, nisi alia quoque adsint, quæcunque sanguinis detractionem indicant: de quibus iam sæpe in nostris libris disseruimus. Interdum enim pleuritis placida est, ac mitis, neque necesse est sanguinem mittere, etiam si homo sanguinem ex spuat: sed alijs remedijs ad pleuritidem accōmodatis curare morbum prodest. quocirca probabile est, uenæ sectionem prohiberi in ijs, qui sanguinem exspuunt, si anni tempus ualde calidum sit, si homo sit natura biliosa: & si morbus lateris adsit: cum is, qui cruenta exspuit, propter pleuritida id facit; quod nimirum parua, mitisque pleuritis existat. Scito autem, non modo

detrahendum

detrahendum esse sanguinem ijs, qui sanguinem sputo reijciunt, sed etiam ijs, qui reiecerunt, & modo curati sunt: præsertim si eam in partibus thoracis, ac pulmonis † habeant, ut si uel plusculum sanguinis colligatur, rursus aut osculum uasis aperiatur, aut rumpatur. his, etiam si nullum symptoma sit in corpore, uena secanda est ineunte uere: sicut etiam ijs, qui facile in morbum comitialem, atque attonitum cadunt: & item ijs, quos facile ab alijs corripi morbis sciamus: ut nos sæpe admonuimus: ubi etiam caussam subiunximus.

† κατασκευὴν. i. structurā: sic in altero lib. scriptum est.

Quæ in aliquibus sub iudicationem iuxta aures exortæ, non suppurarint, eo subducto fit recidiua pro recidiuarum ratione. facta autem recidiua, iterum tument, ac permanent: ut febrium in simili circuitu recidiuæ: atque in eis spes est abscessum in articulos futurum. 34

Nihil est, cur explicari a molestijs possimus, si ueteres scripturas huius loci, & uarias interpretum superiorum sententias, explanationesque afferre uoluerimus. hi enim omnes fere, Glaucias, Heraclides,

 & Sabi-

& Sabinus tum in lectione, tum in expositione inter se differunt. Lycus uero quomodo ipse quoque de hac sententia dissenserat, non sat scio. Satyrus porrò, ac Ficianus, quibus ego doctoribus usus sum, probabiliorem explanationem attulerunt: quorum sententiam nos sequuti, mentem ueteris magistri, quoad eius fieri a nobis poterit, breuiter, dilucideque exponemus. Tumores inquit, qui οἰδήματα, uel ἐπάρματα dicuntur, qui propter aures iudicationis tempore nati, nec suppurati euanescunt, facere recidiuam solent. facta autem recidiua, tumores iterum augentur, & pro ratione recidiuarum iudicantur. & ijs ita affectis abscessus quosdam in articulos futuros expectandum est. quod præcipue in diuturnis morbis usu uenit. atque hæc quidem est Hippocratis de tumoribus, aut de parotidibus explicata sententia. De ueterum autem interpretum dissensione, hoc tantum habeo dicere: in primis, de scriptura, cum aliqui sic legant, hoc subducto, aliqui uero sic, his sublatis, aliqui denique ad hunc modum: ex his fit recidiua; in ueteribus libris, quos quidem

nos

nos uidimus, ſic ſcriptum eſſe: *

* *

Hoc loco multa interciderunt.

Veteres autem ſcripturas non decet pro cuiuſque arbitrio, & ut ſors ferat, immutare: niſi uelit quis omnia ueterum decreta ad hunc modum peruertere, atque infirmare: quod Dioſcorides, & Capito, & qui illorum ſunt ſtudium æmulati, maxime uidentur feciſſe. *

* ipſe enim hoc uſurpat uel ſimpliciter & abſolute, uel proprio adiuncto nomine: ut in libris de uulgaribus morbis. *

Cetera non extant.

Vrina craſſa, alba, qualis Archigenis erat, in laborioſis quartanis quando queit, abſceſſuque liberat, ſi præterea ſanguis etiam de naribus, abunde, copioſeque fluat. 35

Vnici exempli appoſitione in Archige-

ne docet, eos, qui ex laſſitudinibus in febrim incidetunt, cũ febris ex magna craſſorum, prauorumque humorum copia conſtat, curari, ac ſaneſcere, ſi euacuatio per urinas fiat. quocirca dixit, urina craſſa. Si uero etiam excretio in critico die inceperit, fideliorem, ac firmiorem fore morbi ſolutionem, ſperandum erit. quinetiam morbus ſedabitur, ſi ſanguis e naribus pro fluat. ſed attẽdenda eſt ea, quam adiunxit, diſtinctio. ſic enim loquitur: ſi abunde, copioſeque fluat. perinde ac ſi, neque copioſe, neque abunde, & non tantum, quantum opus ſit, fluxerit, non ſit futura morbi ſolutio. Indicat etiam in quem caſuri morbum ſint, qui neq; excretione urinæ, neque ſanguinis profuſione iudicantur, cum nomen abſceſſus adiungat: propterea quod in huiuſmodi hominibus abſceſſum afferre morbus conſueuerit. quem tamen excitare in ijs non poteſt, qui iam uri næ, aut ſanguinis e naribus euacuatione ſint iudicati. Ceterum hoc loco omiſſa interpretum diſſenſione, quæ in horum uerborum lectione uerſatur, ad ſequentem ſententiam, quæ eſt earum, quæ hoc libro

de hu-

de humoribus continentur, ultima, pertranſibo.

Cui inteſtinum in dextra parte, arthritico affectu laborauit: quietior erat. illo autem ſanato, magis doluit. 35

Diſſenſio, quæ in uerbis cernitur, cum eadem ſententia ſeruatur, omittenda eſt: cum ſenſum immutat, non eſt plane contemnenda: ut hoc loco fieri uidemus. antiquior enim lectio eſt hæc, Cui inteſtinũ in dextra parte, & arthriticus factus eſt: altera uero huiuſmodi: Alterum in dextra parte arthritico affectu factum eſt: ut ex priore lectione intelligamus, hic uerba fieri de ijs, quibus inteſtinum dolet, aut diſtenditur: ex poſteriore uero, agi de altero eorum œdematum, quæ ſecundum aures oriuntur, de quibus ſupra dixit. Sed qui fieri poterit, ut qui dolore articulorum uexatur, a tumore, qui ſecundum aures conſiſtat, leuetur? Fuerit igitur fortaſſis probabile, ut dolores articulorum, coli inteſtini dolore, qui uehementior eſt, leuentur. ita enim eſt apud eum in aphoriſmis conſcri-

ptum: In doloribus ſimul excitatis, non eundem tamen locum obſidentibus, uehementior alterum obſcurat. Non deſunt, qui hæc de inteſtino, quod cæcum uocant, dicta eſſe arbitrentur. mea uero ſententia eſt, minime par eſſe, ut cum multa, quæ ad rerum cōtemplationem, & ad artem exercendam accommodata ſunt, copioſe nobis ſuppetant, in quibus utiliter, ac laudabiliter uerſari poſſimus: in obſcuris, & ænigmatum ſimilibus orationibus diutius uerſemur.

FINIS.

GALENI

Galeni

RELIQVVM SEXTI

COMMENTARII IN

sextum de uulg. morbis librum: quod in impressis ante hac non extabat: nuper in lucem prolatum.

Io. Baptista Rasario interprete.

Bilis, ut dixi de auibus, quia biliosæ sunt. 9

QVOD sæpe sum testatus, ex obscuris orationibus elici nullum uerũ sensum posse, hoc etiam loco cõmemoro: neque .n. quam uim habeat uerbum bilis, satis intelligi potest: ut nec etiam conijci, quid nobis prænunciet. quare hæc sententia uel Hippocratis non est, ut ego quidem censeo: nam quid de auibus ipse unquam supra dixit? uel est ab eo recordationis caussa forte cõscripta.

ſcripta. quod autem ait, quia bilioſæ ſunt, id ipſum uerum eſſe declarat earum leuitas,& quod in ſublime ferantur: cuius rei alibi expoſita a nobis cauſſa eſt copioſe.

10 *Caliditas acrimoniæ ſignum eſt, turbationes, tranſitusque.*

Vera hæc oratio eſt: ſiquidem caliditas acrimoniam parit:eſtq; eius ſignum. ceterum ſi acrimonia quæ in corpore, aut particula,quæ naturalem ſuum ſtatum ſeruet, ineſſe comperiatur, dum funditur,ſenſum ſui excitat, idque eſt,quod ait, tranſitus.eadem cum interna, ac penitiora loca petit, intuſque manet,turbationem affert.

11 *Delirantibus laterum dolores ceſſant: quibuſdam uero etiam febres: quibuſdam non item, ſed cum ſudoribus:quibuſdam etiam cum perturbatione. quibuſdam cutis arida, circuntenta, ſalſaque efficitur.*

Perſpicua hæc oratio eſt. dolor lateris quempiam inuaſit, ut ſigna, quæ affectum indicantia nominantur, nobis declarant. quod etiam grauis tranſitus morbi atteſtatur.

tur. quare sæpe fit, ut medicus repente ingressus, & morbi & doloris leuationem esse factam, & astantes lætos comperiat. ipse tamen lætari temere non debet: sed quęrere, factane sit iudicatio, aut abscessus eruperit. quorum nullum si factum inuenerit, sed ægroti oculos perturbatos, signaque delirij adesse intueatur, tum magnum esse malum pronunciabit: tunc. n. sedata quidem pleuritis est, sed ad perniciē: propterea quod materia in cerebrum impetum fecit: quicunque enim aliqua parte corporis dolent, ac plerunque dolorē non sentiunt, eorum ægram esse mentem constat. ac sæpe usu uenit, ut pleuritis in delirium non desinat: sed per sudores excernatur: quandoque etiam per tussim expurgetur: quandoque autem ex multorum symptomatum turbatione abscessus in cutem fiat; quam ob rem illa arida, circuntentaque efficietur. ac si interdum e salso humore excita pleuritis est, eundem ad cutim propellet.

Stupores quales nam sint, & quibus de causis oriantur, & quales coxam corripuerint, considerato. 12

Hæc

Hæc oratio accommodata erat ei, qui cum aurem curaret, eique uerum remedium non ſuppeteret, ſtuporem inducentibus medicamentis dolorem mitigabat. id quod etiam in coxæ dolore faciebat.

13 *Propter aures, & ex auribus* † *tertio die fere pereunt.*

† *Liber manu ſcriptus non habet, tertio die.*

Cum auris una ſit corporis noſtri pars, multos ex auribus, & propter aures mori nunc ſcribit. ac quod ait, ex auribus, indicat ex primario aurium affectu id accidere: quod uero ait, propter aures, id ex conſenſu fieri docet: ſæpenumero enim grauis morbus aures corripuit, qui ſerpendo ſerie quadam propter continuitatem ad cerebrum peruenit, mortiſque cauſa fuit. ſæpe etiam contigit, ut cum magna materiæ copia cerebrum obſideret, eam natura ad aures amandarit, ægrotantique perniciem attulerit.

14 *Quibus cutis circuntenditur arida & ſicca, ſine ſudore pereunt: quibus laxa eſt, cum ſudore moriuntur.*

Hæc

Hæc ſententia pleriſque in locis eſt ab Hippocrate pronunciata: ſi cutim perari-dam, ac circuntentam in morbo compere ris, ut ne ſudores futuros ſuſpiceris: pro-pterea quòd cutis durior eos nõn admit-tit: at ſi eam laxatam inuenias, tum ſudo-res proruptoros ueriſimile uideri. ſed ani-maduerte, ut diligenter differentias Hip-pocrates nouerit: cum aliud durũ ſit, aliud aridum, aliud deniq; circuntentum. quod ex contrarijs probe cognoſcitur: nam du-ro molle, circuntento laxum, arido humi-dũ opponitur: natura enim noluit iniqua eſſe, ut uni multa efficeret contraria.

In morbis, qui παλίμβουλοι ſunt, mutationes 15
proſunt. mutatio autem ad id, quod decet, priuſ-quam male afficiantur, facienda eſt. ut Cherioni contigit, cui irritata ſunt ex quibus faucium exa-ſperationes oriebantur.

Quid morbus παλίμβουλος ſit, ſcire non poſſumus prius, quàm quem παλίμβουλον hominem mortales uocent, intelligamus. ergo παλίμβουλος homo eſt doloſus, qui a-liud loquitur: aliud ſentit: & qui facile ſen

tentiam

tentiam mutat. eiusmodi quoque morbus appellatur, qui speciem ille quidem facit leuationis, sed tamen intus malignus est. itaque in hoc genere morborum facienda mutatio est: sed cur dixit, ad id quod decet, hoc est, consentaneum est, cum in eodem statu morbus non maneat, sed modo quiescat, modo malignus fiat? an tunc nõ esse faciendam mutationem censuit. hoc est, non commutandum in contraria, ut a calidis auxilijs ad frigida ueniamus, sed copia, & uis mutanda sit, ut a calido ad calidius proficiscamur. quod autem maximi refert, ipse nobis nunc indicat: fieri quandoque, ut in morbis mutabilibus leuatio per dies aliquot esse secuta uideatur, tuq; perfectam solutionem esse factam putes, & plenius ægrum nutrias. quo casu si morbus ad malignam se naturam conuertat, noli in errato persistere: sed tu quoque ad tenuiorem uictus rationem te conuerte. id obseruauit Hippocrates in Cherione quodam, cui exasperatæ fauces sunt. qua in re illud scito, ut nausea uomitum antecedit, sic tussim asperitas. fit autem tum propter meatuum, tum propter branchiorum pulmonis

monis obſtructiones: ſpiritus enim cum obſtruente pituita pugnans ſonitũ creat. itaque cum hic affectus illum affligeret, ac paucis diebus intermiſiſſet, pleniore uictu uſus eſt: cum uero morbus repetijſſet, ad tenuiorem redijt.

Siquid ſani relictum eſt, ſubducta per infernas partes cauſa, aut detrahe, aut deliga, aut eijce, aut incide, aut adure. in quibus uero non, tu quoque nihil horum facito. 16

Admirabilis hæc ſententia eſt, chirurgiciſq; medicis apta: ſæpe enim morbus prę ter naturam in corpore extitit, medicuſq; ad manuum opus eſſe accedendum cognouit. quare monet, ne in infinitum uſq; incidamus, ſed uſq; adeo, dum ſanum locum inueniamus. uerum ſi, ut fere fit, uires in media actione hominem deſtituant, quod uehemens dolor urgeat; nec poſſit medicus id totũ, quod pręter naturam eſt, præcidere, tum ab inſtituto deſiſtet, ac poſtea detrahet, aut deligatione intercipiet, aut adurente medicamento auferet, aut ſecundo loco ad ferramenta reuertetur.

17 *Quibus magna sanguinis copia, ac sæpe e naribus fluit, ijs, si color malus fuerit, merum modice datum, prodest. quibus autem colores rubri fuerint, ijs non æque confert. [præterea quorum caput facile tolerat, hos merum iuuat: quorum non, minime.]*

Hæc nō habet uetus liber.

Hæc quoque oratio aperta est. fluxit persæpe copiosus sanguis: eiusque fuit tanta uis, ut facies sit facta pallidior. eaque coloris priuatio in pallidioribus facile deprehenditur: in rubris uero, non pari modo. quocirca si totum corpus euacuatum sit, alendum esset carnibus ijs, quæ multum sanguinis gignunt, & item pane. sed ipsa edulia per se non concoqueret: immo uero ei potius dolorem afferrent. quam ob rem quæ facile & concoquuntur, & distribuuntur, danda erunt, huiusmodi autem censetur uinum, nisi forte capitis dolorem uereamur: siquidem tunc dilutius ei præberemus.

18 *Quorum nares natura humidiores sunt, ac genitura humidior, & copiosior, ij † ægrius ualent: quibus contraria, salubrius.*

† V. l. non habet.

Non

Non hoc ait, quorum nares humidiores ſunt, eorum quoque genituram eſſe humidiorem. ecquæ nam cauſa ſubeſt? ſed quorum ſint nares humidiores, & quorũ ſit genitura humidior, eos ualere: propterea quod nares excrementa, quæ ſuperne deſcendunt, expurgant: genitura uero, quæ inferne. ſique hæc cohibeantur, qui ita affecti erunt, ægrotabunt. Hippocrates autem recte addidit uerbum, natura: quando in deſtillatione nares humidæ ſunt, & in gonorrhœa humida eſt genitura, nec tamen tum homines, quod excrementa per naturam non euacuentur, integra ualetudine perfruuntur.

Sputa rotunda delirium portendunt, ut in Plinthio apparuit. huic de ſiniſtra nare ſanguis profluxit, & quinto die liberatus eſt. 19

In hac libri parte Hippocrates rationes expoſuit tum cauſarum, tum morborum: nunc uero de ſymptomatis diſſerit. uerum quia hiſce de rebus alibi dictum eſt copioſius, ideo quantum eſſe ſputum debeat, multum ne, an paucum; & qua conſiſten-

tia, utrum inquam crassum, an tenue: & quo odore, fœtidum ne, an secus: & quo colore, nigrum ne, an album: & qua figura, rotundum ne, an passum, quo de nunc agitur, tu per te ipse in præsagijs perleges. quod si globosum, rotundumque sputum eijciatur, statim ars nos docet, humorem esse glutinosum: qui humor in aspera arteria contentus, atque ibidem multas horas moratus eandem cum illa formam acquisiuit: siquidem ipsa quoque, & globosa est, & in orbem est rotundata. id tamen non contraheret humor, nisi calor ibi esset, qui eum quasi perfrictum reddidisset. ex quo conficitur, ut rotundum sputũ caloris omnino signum sit. quod si caput quandoque tale inueniatur, ut facile patiatur, facileq; sentiat, cum eiusmodi uapores recipit, tũc delirium exorietur: & sputũ omnino erit cum calore coniunctum: & omnino homo delirabit. quod cum Hippocrates in certo homine cognouisset, fecit affectus mẽtionẽ, cum dixit, ut in Plinthio: nam cum nomen illius ignoraret, loci nomen adhibuit: cum enim procliue ad patiendum caput esset inuentum, tali sputo egrediente, delirium

rium est subsecutum: quod postea sanguinis profusio ex sinistra nare excepit. hic autem pro delirio non est intelligenda phrenitis, quando ipsum Hippocrates nunquā phrenitida uocet: sed tum denique cum mens de suo statu deturbata est, aut furore correpta. sed compertum habemus, in hoc homine fuisse desipientiam, cui rei argumento est quintus dies, qui criticus est, ut nos iam & in aphorismis, & in libris uulgarium morborū exposuimus. at in phrenitide criticum diem natura expectare nō potest. præterea dixit, ipsum esse liberatū, quod indicat, sanguinem non guttatim, sed confertim profluxisse. quare liberatus est a desipientia, & sputum rotundum remansit: uel quod ait, liberatus est, significat, & desipientiam, & sputum rotundum, & morbum esse depulsum.

Vrina, quæ habet multa subsidentia, qualis Dexippi post caluitium fuit, desipientia liberat. 20

Hippocratis sententia hæc est: ego inquit, sanguinis proruptionem, non quia sanguinis profusio sit, æstimare consueui, sed quia humorem, a quo desipientia effici

tur, euacuet. hinc etiã efficitur, ut euacuationem eam laudem, quam sudores, & eã quam aluus, & eam, quam uesicæ per urinas moliuntur. itaque ubi multa urina, quę multa habeat subsidentia, excernatur, sedare desipientiam poterit: præsertim uero, si ea urina ab humore, qui morbi auctor erat, sit excreta: siquidem nihil absurdum est, quædam interdum esse corpori attributa, ut multum urinæ euacuetur, ipsa tamen desipientia perseueret. sed si urina sit ab humore illam faciẽte expressa, tum desipiẽtiam sedare poterit, quemadmodum Dexippo euenisse ipse perscribit. hoc etiã loco certi ægroti fecit mentionem, ut cuius desipientiam copia urinæ sedet, intelligeremus. huic enim, cum exorta desipientia esset, post caluitium per urinas soluta est. caluitium autem ipse defluuium pilorum nominat. itaque desipientiam tum caluitio, tum urinis esse euacuatam, nos monet.

Vltra annum quartana non progreditur.

21 De febri quartana modo sermonem instituit. nos uero tertianam breuem esse, periculoque uacare: quotidianam & longam

esse,

esse, & periculosam: quartanam denique & longam, & periculi expertem esse diximus: ipse uero nunc ait, quartanam annuum tempus non excedere: sed intra annum terminari. qua in re noli putare, falsam hanc esse orationem, ducta ab ijs, quę modo apparent, coniectura, quod in multos annos trahi quartana uideatur: sed in primis causam in tempus, corporumque differentiam conijcito: propterea quod si nostra corpora eo tempore fuissent excrementorum expertia, atque pura, certe uel in eam affectionem non incidissent: aut in ea breui tempore permansissent: nunc ucro & sordes corporis, & excrementa morbos diuturnos efficere plane possunt, fortasse etiam non de omni genere quartanarum uerba facit: duplex enim quartana est: tum quæ ex nimia atræ bilis assatione oritur, quæ bilis acris est, præcipueque si computruerit, tum quæ ex fæce sanguinis putrescente gignitur: quæ quidem imas partes non attingit: propterea quod sanguis, qui naturæ amicus est, nunquam ita putrescit, ut in eo bilem atram imitetur. hoc igitur loco forte eam quartanam in-

telligit, quæ ex atra bili originem duxit: ea enim, cum plerunque acris ſit, breui tempore perdurat: præſertim ſi æſtate hominem corripiat: nam hoc ſcitum eſt, æſtiuas quartanas fere breues eſſe: autumnales, longas: ac tum maxime, cum hiemem attingunt. ſuppetit etiam nobis tertia cauſa, cur febrim quartanam eſſe breuem dixerit: ut eam quæ conuenienter rationi curetur, intelligamus: hoc eſt, cum in tempore ſanguis detractus ſit, purgantia medicamenta data, et uitæ ratio inſtituta. hæc profecto ne annuo quidem tẽpore fortaſſe hominem afflixerit.

22 *Quem æſtatis morbi corripiunt, ei quinto die eruptiones accidunt. quibuſdam etiam id tardius fit.*

Agit de alia re, cum ait, Quem æſtatis morbi. duplex autem ſcriptura eſt: nam legendum eſt, uel ὦτα, ut aures intelligamus: uel ὧ τὰ, hoc eſt, quem: nos utranque explicabimus. ſi ergo ſecunda ſcriptura probanda eſt, ſententia Hippocratis erit huiuſmodi: uidi hominem, quem cum morbi æſtiui corripuiſſent, ut tertianæ, ardentésque-

tesque febres, & herpetes, ſtatim, hoc eſt quinto, aut ſeptimo die eſſe liberatum, quod morbi a bili orti breues ſint. illi autem diſſoluti ſunt eruptione uaſis cuiuſdã, ut aut ſanguis eruperit, aut per hæmorrhoidas fluxerit. ſi legas ὦτα, i. aures, hic erit ſenſus: excitatus eſt alicui abſceſſus æſtiuo tempore ſecundum aurem: qui cũ diſcuti non poſſet, in pus conuerſus eſt: cumque ille ruptus eſſet, quinto ſeptimove die liber euaſit.

Quæ circa gingiuas, linguamque ſunt, ſeptimo die expuuntur: præſertim uero ſuppurationes, quæ nares, gingiuaſque obſederunt. 23

Cum ſupra de abſceſſibus diſſeruerit, nunc quoque de iiſdem loquitur. ceterum quod ait, expuuntur, cum ſputo intelligendum uidetur: uult enim circa linguam, atque gingiuas defluxionem primum attenuari, atque unà cum ſputis excerni. cum autem craſſa eſt, ibique manet, tum impacta ſuppuratur. at quo nam in loco? nimirum in naribus, gingiuiſque potiſſimum: quandoquidem harum condenſa ſubſtantia eſt. quæ quia denſa eſt, idcirco mate-

riam discuti per halitum, non sinit: ideoque necessario fit, ut in pus commutetur.

24 *Quibus in dentium dolore tenuia a supercilijs deueniunt, ijs si piper bene imponatur, postridie crassiora prouenient: idque si alia non uicerint: nam in Hegesippo medicamentum soporiferum nõ uicit: sed dolorem magis prouocauit.*

Admirabilis hæc sententia est, non facilis tamen, nisi quis prius quædam percipiat: quare sciendum est, excitari quandoque dentium dolorem, quæ ὀδονταλγία nominatur: isque a defluxione erodente gignitur. cum enim illa materia terrea sit, stridorem in dentibus parit: ex quo uehemẽs dolor excitatur: præsertim cum in dentibus gustandi, tangendique sensus inesse uideatur. hunc dolorem cum leuare medicus summopere studeat, an aliunde ad dentes dolor confluat, an quod ipsi perforati sint, itaque patiantur, diligenter inuestigat. si igitur defluere aliquid ad dentes cõperiat, quærit etiam, an ex toto corpore, an ex superioribus partibus, an ex inferioribus illuc confluat. id autem ex superioribus

bus deferri compertum habet. uerum multæ sunt superiores partes: ideo supercilia exempli gratia adhibuit. quare fit, ut quia inde dolor manat, curari nullo modo possit, nisi pars, quæ eum immittit, cohibeatur, & comprimatur: id ab adstringentibus, refrigerantibusque perficitur. quo peracto, ad loci affecti curationem deinceps accedit: utiturque medicamento, quod ex tribus piperis generibus constat: ac postero die quod crassum est, euacuat: pleraque enim medicamenta tractu temporis agunt. nos uero his omnibus usi sumus, atque opem tulimus. sed uires non sufficiunt, itaque & confirmare eas quandoque, & eis etiam stuporem inducere refrigerantibus opus est: siquidem ea sine ullo dolore adhibemus. alicui tamen medicamentum soporiferum non profuit. appellat autem ita, quia ex refrigerantibus somnus sequitur. sed in eo, quem memorat, refrigerans, nullius fuit efficaciæ. eius culpæ affinis est medicus: siquidem prius dentem scarificauit, & eò magna copia cō fluxit, ideoque refrigerans medicamentū irritum fuit.

25 *A capite oſſium naturam æſtimato: deinde uero neruorum, uenarum, carnium, & aliorum humorum, ſuperiorum, inferiorumque uentriculorum, tum morum, atque mentis: denique quæ con ſueto anni tempore citius fiant, uelut papulæ, & quæ huiuſmodi ſunt: & quæ ſingulis diebus citius, ſeriusque inuadant.*

Quoniam non poteſt curare quæ præter naturam in corpore conſtiterint is, qui ea, quæ ſecundum naturam ſunt, ignoret, ideo de eis hoc etiam loco diſputationem inſtituit. quare monet, ut quæ ſecundum naturam ſunt, inueſtigemus: quæque in nobis ſunt, contemplemur. in primis uero quæ noſtri corporis quaſi fundamenta ſunt, conſideremus. ea autem oſſa ſunt, quorum quædam ideo fabricata natura eſt, ut eſſent tanquam nobis ſtrata, atque ſubiecta: quædam ceu propugnacula, & tecta, noſque cuſtodirent. uerum quia capitis oſſa uaria ſunt, effectum eſt, ut ipſo, propter ſummam oſſium præſtantiam, ce-
✻ rebrum contineretur. quod etiam ei forte tributum eſt, ut ad eius proportionem ce-

tera

tera oſſa efficerentur : cum inde quoque ſpinalis medulla ſit exorta. Cum autem oſſium naturam perluſtraris, deinceps neruos intueri debes : utrum illi ex cerebro, an ex medulla dorſali ortum trahant. tum quo pertineant, ubi inſerantur, ac coaleſcant. erit poſtea tibi ad ortum uenarum progrediendum: ut iecoris tibi ſit perſpecta natura : tum ad carnes contemplandas te accinges. ac carnem quidem appellat Hippocrates non ſolum eam, quæ muſculos efficit, ſed eam quoque ex qua inteſtina, & ueſica conſtant : ſiquidem unaquęque particula ex carne ſibi idonea conflata eſt. iam uero humores tibi ſunt perpendendi, ut & quot ſint, & quam temperaturam habeant, & qua in parte redundare ſoleant, intelligas. uerum humores non uagantur, ſed uentriculis quibuſdam continentur. porrò uentriculi ipſi partim quod ſuperuacaneum eſt, partim quod neceſſarium eſt continent: neceſſarium uero eſt, ut uis, cuiuſmodi eſt cerebrum : uel ſpiritus, ut cor : uel humor, ut iecur. ſimili quoque modo aut excrementum, aut humorem in ſe habent, ut ueſica: aut quod ſoli-

dum

dum eſt, ut rectum inteſtinum. atque, ut uno uerbo complectar, ſuperiores, inferioreſque partes, qua natura ſint, peruesti ga. nunc autem pro natura temperaturam, diſtributionem, conſtructionem, fabricationemque intelligit. hæc omnia perquire, ut ſcias, qua mente ſint prædita, quomodo conformata, quo habitu, qua intelligentia, qua ratione, quibus denique moribus præſtent. quod autem mores dicit, legitur etiam τρόπων, ut uiciſſitudines, mutationeſque ſignificet. quare mores ſcrutare, ut ſcias cuiuſque mores, & homo homini quantum interſit: & te non lateat, quomodo aer commutetur, quod permagni refert, ut perſpectum habeas: cum enim alijs rebus omnibus quādoque utamur, aerem certe perpetuo ſpiritu ducimus. quare ſtudium adhibe, ut noſcas, an ſuam naturam retineat, an de ſuo ſtatu deſciuerit. quod autem ad ſtata anni tempora pertinet, immutatane illa ſint, nec ne, da operam, ut cognoſcas: ut utrum uno tempore, an quibuſdam, an omnibus ſit facta mutatio. tū ſpecta, an ad ſimilia, an uero ad diſſimilia declinarint. id autem dico, quia non tem-

porum

porum nomina, sed res ipsæ uarietatem efficiunt: neque enim si de aliquo audias, æstatem aduenisse, iam debes omnes morbos æstiuos expectare: propterea quod sæpe citius, sæpe tardius appetit tẽpus, quod temperaturam suam adulterat. quod in singulis anni temporibus intellectum uelim: diximus enim supra, cum illa uerba explicaremus, Ascarides ad uesperam, totum diem proportione toti anni respondere: ut matutinum tempus ueri: meridies æstati: uespera autumno: nox hiemi comparata esse uideatur. hæc igitur omnia perquire, ut quo tempore exoriri morbi soleant, quemadmodum ipse de papulis, ceterisque omnibus dixit, tibi sit omnino perspectum.

Licino lien magnus ultimo fuit: quartoque, aut quinto die dolore conflictatus est. 25

Hæc oratio expungenda plane est: nam cum ostendat, Licino magnum lienem factum esse, addidit ultimo, quod uel in extrema anni parte, uel in extremo morbo id ei contigisse significat. quare, cum non perfecte cuncta narrarit, non esse hanc ueram Hippocratis sententiam, quiuis uel medio-

mediocriter eruditus exiſtimabit.

27 *Corpus biliosum, ſanguineumque, ſi effluxus non habeat, melancholicum redditur.*

Nunc agit de alio quodam, quem fieri poſſe melancholicum ſcribit. poteſt autẽ id duabus de cauſis contingere, & propter atram bilem, quæ exuſta ferme ſit, ac com putreſcat: & propter fæcem ſanguinis putreſcentem: quæ tamen fęx nunquam adeo acris efficitur, ut ad atræ bilis acrimoniã perueniat. ait igitur, corpus, quod flauam bilim continet, ſanguineumque eſt, fieri melancholicum, niſi effluxus, hoc eſt, niſi euacuationes habeat: nam niſi me lancholicus humor paulatim euacuetur, ex eo morbi plerique efficientur.

GALENI

GAL. IN SEXTVM DE VVLGARIB. MORBIS HIPP. COMM. VII.

Io. Bap. Rasario, Medico, Nouarienſi, interprete.

Hæc particula ad uulgares morbos potiſſimum pertinet: in eaque peſtilentis aeris deſcriptio continetur: tum uaria ſymptomata, quæ ſecuta ſunt, diligenter explicantur.

T*VSSES circa brumam, deci-* 1
moquinto, aut uigeſimo die ex crebra auſtrinorum, aquilonaliumq; & niualium flatuũ per mutatione cœperunt: ex his tũ breuiora, tum diuturniora ſymptomata, frequenteſq; pulmonis inflammationes oriebantur. deinde uero ante æquinoctium quamplurimis reuertebantur: idque fere die ab initio, quadrageſimo: ac quibuſdam admodum breuia, bonæque iudicationis: quibuſdam uero fauces inflammabantur: alios anginæ, alios paraplegiæ corripiebant: alij luſcioſi fiebant: id quod pueris potiſſimum accidebat. ceterum

rum pulmonis inflammationes perbreues erant. faucium inflammationes tußientibus post fiebant: aut ualde breues pro tussi excitabantur. faucium uero affectiones breues, ac magis etiam in lusciosis id usu ueniebat. anginæ autem, ac paraplegiæ aut duræ, & siccæ; aut pauca, & parum concocta reiectabant. quidam uero ualde matura excreabant. qui igitur plus uoce defatigabantur, aut rigebant, in ijs tusses in anginas potius desinebant. qui autem manib. laborabant, manibus tantum resoluti sunt. qui equitarant, aut longum iter confecerant, uel cruribus erant defatigati, bis in lumbis, aut cruribus incontinentes resolutiones, in fœmoribus uero & suris lassitudo, dolorque fiebant. durissimi autem, uiolentissimique dolores erant, qui ad resolutionem perducebant. atque hæc quidem omnia in recidiua contingebant. in principio uero non ualde. horum complures in medio cursu tusses reliquerunt: non perfecte tamen: siquidem cum recidiua aderant. quibus uox ad tussim prorupisset, horum plurimi ne in febrim quidem incidebāt. quanquam nonnulli breui tempore febrem habuerunt: nemini tamen eorum neque pulmonis inflammationes, neque resolutiones accidebant, neque aliud quicquam inuadebat: sed morbus in sola uoce iudicabatur. lusciosorum affectio firmabatur, ut quæ alijs de cau-

ſis eueniebant: hæc tamen potius pueros attingebat. nigra oculorum uaria fiebant: præcipue autem eorum, quorum pupillæ paruæ eſſent. magna autem ex parte [tota nigra oculi pars erat uaria] ac magis in ijs, qui nigros oculos habebant, & rectos nigroſque capillos. quorum erant parui oculi, non item. mulieres non ita tuſſis infeſtabat. immo uero raræ in febrim incidebant. atque admodum paucæ pulmonis inflammatione corripiebantur: eæque iã ſeniores erant: ac cunctæ euadebant. in cauſſa ego eſſe exiſtimabam, quod non æq; ac uiri prodirent: & quia non eodem modo, quo uiri, a morbis corripiuntur. anginæ tamen duabus liberis, atque eæ quidem mitiſſimæ, acciderunt: at ancillis & multæ, & uiolentiſſimæ: & breuiſſimo tempore iugulabant. uiris euenerunt pleriſque: alijque ſuperſtites fuerunt, alij uita exceſſerunt. ad ſummam, qui ſolum deglutire non poterant, ijs fiebant admodum mites, ac faciles ad tolerandum: qui autem ſimul etiam obſcurius loquebantur, ijs moleſtiam maiorem afferebant, diutiuſque uexabant. quibus temporum, ac ceruicis uenæ attollebantur, malum: quibus autem etiam ſpiratio in ſublime ferebatur, ijs peſſimum erat: ſiquidem ſimul quoq; tepeſcebant: enimuero, ut ſcriptum eſt, ſic affectuum erant conſortia: & qui prius ſcripti ſunt, ſiue ijs, qui poſterius:

Lib. impr. habet, totus oculus niger erat.

rius: quique posterius, non sine ijs qui priore loco descripti sunt, extiterunt, celerrime peribant: ac cum febrili rigore rigebant. his neque reprimentia medicamenta, neque uentris perturbatio, neq; uenæ sectio, neq; quæcunq; probarim, ullũ notabile auxiliũ attulerunt: secui.n. & in cubito, & sub lingua uenam; & per superiora purgaui. atq; hæc quidem in æstate, quemadmodum etiam alia multa, quæ proruperant, extiterunt.

Si quis æstimare recte uelit, is forte cõperiet, hic denique uulgares morbos primum pertractari: nam in principio dictũ est nobis, huius quidem libri indicem de morbis esse uulgaribus. eorum tamen doctrinam hic non tradi: sed ferme eorum, qui dispersi nominantur. dixi autem illud ferme, quia eorum quoque, qui Aeni uiguerunt, fecimus mentionem. hoc autem loco morbos re uera uulgares nos docet: propterea quod nec Hegesippo, neque Anaxioni morbus accidit, sed totam ciuitatẽ inuasit. sed quinã morbus is esset, ipse non indicauit. id uero nouimus, sub aquilonali tractu urbem, qua de agit, sitam esse: ait enim niues ibi extitisse. nam ubi in

æthiopica regione nix comperiatur, ibi quæ constitutio fuerit, didicimus. illud autem sciendum est, cum Hippo. facit temporis mutationis mentionem, neque commemorat, quodnã antecesserit, ipsum ita capi, ut plane suum statum, naturamq; seruarit. itaque in frigida ciuitate hiems nomine quidem, sed non re fuit: quod calidior extiterit, quia austrini flatus in eius initio uiguerunt; auster enim, ut sæpe diximus, calidus, humidusque est: ac tum corpus oblæsit: præcipue caput, utpote quod nudum esset, & externo aeri expositum. nam & in aphorismis scriptum est, grauem auditum ab austro comparari; humorem enim ex toto corpore in caput attrahit. quod si auster solus perflasset, certe calor discutere materiam potuisset: sed repẽte aquilonius flatus exortus est: eaque subita mutatio uires perturbare satis potuit. præterea cum Aquilo sit frigidus, discutiam materiam non sinit. unde illa ibidem permanens, graues, difficilesq; morbos gignit. in omnib. autem una erat priuatiua causa, quæ in aeris constitutionem referebatur: una item, quæ antedicta est, quod

cerebrum esset repletum. particulæ quoque pro hominum natura, habituque & partium ad quid suscipiendum habilitate, uariæ erant, ac differentes: cum enim materia in cerebrum comportaretur, si corpus ad affectum suscipiendum erat procliue, uincebatur,& morbum attonitum, aut comitialem contrahebat: si ualidum fuisset, morbos expulisset. similis est ratio partium propinquarum, aut longinquarum; hinc morbi oculorum, hinc pulmonis inflammationes a simili causa profectę sunt. ipse uero magnum symptomatum numerum affert, cum ait, Tusses circa brumam cœperunt. hiems igitur, inquit, cum Sol capricornum est ingressus, fuit: cumque eius temperaturam mutauisset, facta est calidior, ac ubi quindecim, aut uiginti dies uiguisset, tusses sunt excitatæ. recte autem ab Hippocrate initium est a tussi ductum: utpote quæ a superioribus partibus ad inferiores descẽdat: nam si auster flat, caput impletur, parsque humoris in guttur decidens tussim creat: id quod tum maxime facit, cum frigus a niue exortum uiget. atq; hæc quidem tussis ex crebra austrinorum, aquilo-

aquilonaliumque uentorum mutatione originem duxit. etenim, ut in aphoriſmis dictum eſt, cum hæc conſtitutio dominetur: ſic hoc loco, cum hæc mutatio crebra fit, morbos in pulmone concitat: ſiquidē is, utpote mollis, & ad ſpongiæ ſimilitudinem factus extruſam e cerebro materiam recipit. huiuſmodi autem morbi tum diuturniores, tum breuiores pro facultate, ac temperatura ægrotantis fuerunt: & multi per hiemem uiguerunt, ineunte autem uere, cum Sol in ariete eſt, recidiua eſt facta, fuitque ſpatium illud interiectum, in quo deterius affecti ex recidiua ſunt, ad dies uſque quadraginta: ſæpe enim morbi inuadere mortales ſolent, qui in principio non admodum maligni ſunt, quod uires adhuc ualentes eis repugnent: ſed tamen cum intermiſerint, iterum inuadunt, uiribuſq; ante proſtratis inuentis, grauius affligunt: idque magis in medio tempore faciunt, niſi quis eos conuenienter rationi curarit. quare cum eo tempore morbus repetijſſet, quidam mortui ſunt, quidam bene, id eſt non imperfecte iudicati, i. non ſine iudicatione incolumes euaſere: dies. n.

aduenicbat, in qua non multa symptomata, quæ uictam naturam sequi solét, ægros urgebant. ac si natura quandoque nó erat superior, materia partes inferiores petebat. quare inflammatio aut in fauces, aut in guttur irruebat: &, uno uerbo, eam partem, quæ facilius morbum susciperet, occupabat. quandoque etiam paraplegia excipere hominem solebat. est autem paraplegia, cũ una particula corporis sensum, motumque amittit: quod fit, quia humor illius neruum obstruxit. reddebantur etiã quidam lusciosi, quos νυκτάλωπας uocant: qui morbus solet uulpem, quæ ἀλώπηξ dicitur, corripere, quod ea propter spiritus tenuitatem diurno tempore uidere non possit: propterea quod fundatur à radijs Solis, ac discutiatur: nocte uero cernat, quod spiritus factus sit densior: & quod uulpibus per diem accidit, id illis de nocte euenit. siquidem qui sic affecti sunt, de die cernunt, de nocte, non item: cum enim materia ad cerebrum peruenerit, illic permanet, ac progressu temporis putrescens fit nigrior. ideoque caliginosos uapores ad oculos mittit: ac spiritui, qui aspectum efficit,

cit,tenebras offundit.unde fit, ut de die ui deant,quod lumen solis caliginosos uapores illos possit reddere tenuiores: de nocte uero nihil cernant, quod spiritus propter frigus fiat crassior. atque id est, quod ait, eos factos esse lusciosos: de quo affectu dictum est etiam a nobis alijs in locis copiosius. docuimus etiam, quid causæ sit, cur nonnulli cernant ea, quæ prope sunt, quæ uero procul absunt, non uideant: cuius rei caussam a spiritu, qui aspectus est auctor prouenire diximus: qui licet sit purus, nõ multus tamen est, ut suam uim mittere procul possit. sed hoc quoque in eiusdem crassitudinem conijci potest, & sordes, quibus spiritus persperſus est: qui a lõginquis rebus obscuratus, prius, quàm munere suo fungatur, fit tenuis: atque ita cernere longinqua nullo modo potest: uicina uero nequit intueri, quia purus, nitidusq; non est, neque ab eo spatio, quod est interpositum, attenuatur. id autem uerum esse, declarat ipse, cum ait, pueros præcipue factos esse lusciosos: nam cum ipsi essent, quàm ceteri humidiores, spiritus uidendi facilius perturbabatur. hinc admirari Hip

 pocra-

pocratem licet, qui non solum ab experiẽtia fidem ducit, sed ad demonstrationes quoque confugit: nouitque symptomata ipsa & propter ætatem, & propter genus, & propter fortunam, & propter corporis habilitatem uariari. atque ætatis quidem habita ratione, cum ait ætatem puerilem magis, quàm florentem, affectam esse: generis uero, cum docet, uiros potius, quàm fœminas ægrotauisse: & tamen par erat, uiros minus passos esse, & quod robusti sint, & quod exerceantur. sed aliam inijt rationem senex: sciebat enim mulieres parietibus se continuisse, ac magna ex parte, capite operto fuisse, ut aeris uitare iniuriã possent. at uiros, quia continenter domo exirent, ideo esse passos. hanc porrò caussam huiusce rei fuisse, ipsemet ostendit, cũ seruas magis, quàm ingenuas in morbũ incidisse commemorat. qua in re uides etiam fortunæ habitam rationem. siquidem seruæ multis partibus plures ægrotarunt, quod domo prodire cogerentur, ut dominarum mandata curarent: cum enim in aere uersarentur, morbos etiam contrahebant. quod autem ad habilitatem perti-

net, ut quis sit quàm alius, ad morbos procliuior, non iam uno exemplo ostendendum est, sed tibi ex omnibus morbis facere coniecturam licet: siquidem nulla alia inueniri causa potest, quàm hæc ipsa, cur tot sint differentiæ, generaque morborum. facti igitur sunt pueri, ut dictum est, lusciosi: pulmonis uero inflammationes non multæ extiterunt. sed quid est, quod dixit Hippocrates, frequentes fuisse pulmonis inflammationes, nunc uero eas non fuisse scribit? nos ita respondebimus: lusciosos illos quidem fuisse, sed pulmonem non esse eis inflammatum, quòd uniuersa materia in sublime ferretur. id quod in multis ostendere locis ualemus. forte uero ait Hippocrates, in morbi principio inflammationes quidem pulmonis extitisse: sed tamen cum morbus repetijt, non iam eos apparuisse. cum enim in eo interuallo natura esset leuata, pulmonem ita roborauit, ut non iam amplius esset suscipiendæ affectioni procliuis. has autem explicationes ex uerbis ipsius auctoris elicimus: ait enim lusciosos non admodum factos esse postquam tussi conflictarentur. ut illo

Ex hoc loco planum est, contextum uerborũ Hipp. esse deprauatum.

illo uerbo post, indicet, se morbi principium cum recidiua conferre: quod secunda continet explanatio. & cum ait, lusciosos nõ esse factos postquam tussi correpti sunt, docet, cum materia in partes aliquas incũbit, ceteras partes liberas esse, quod prima nostra interpretatio asserebat. iam uero propter internorum musculorũ gutturis inflammationem anginæ quoque exortæ sunt. uerum scire conuenit, in pestilentia quamuis morborum omne genus excitetur, tamen hos magis, illos minus conflictari, prout antecedens causa præsto esse uideatur. quare fit, ut si quis multũ sit locutus, gutturque redditum sit imbecillius, illuc potius, quàm alio materia sit impetum factura: ac magis etiam si ille riguit, aut frigido in loco, ubi guttur male acceptum sit, habita fuerit oratio. Si autem quis aut manus, aut pedes fatigarit, is in paraplegiam, aut resolutionem cadet. est autem resolutio sensus & motus in toto corpore priuatio, facie tamen excepta: paraplegia uero est unius partis resolutio. quod autem prius erat commotum, id materiam attraxit. trahitur autem materia ubi

aut

aut propter calorem, aut propter imbecillitatem, aut propter dolorem. illi uero calorem in pedibus habebant, qui aut equitassent, aut ambulauissent: imbecillitatem ij, quorum guttur est frigore oblæsum: dolorem, qui manum fatigassent. quibus omnibus de causis paraplegia exorta est: ubi enim erat lassitudo, ibi & labor. quam ob rem durissimi, uiolentissimique labores ex paraplegijs erant: quod distentio illuc materiam compingeret. qui uerba tantum attendunt, nec rem ad uiuum resecant, quærunt, quomodo Hippocrates de labore disserens, eum durissimum appellarit. sunt qui dicant, eum hæc scripsisse, ut sibi aliquod memoriæ lumen afferret: ideoque in loquendo nullam adhibuisse diligentiam: sed uera ratio est, cum una res duo habet nomina, licet ei, qui uerba de ea facit, primum nomen de una re, secundum de altera efferre: nam ut est apud Homerum, Tiresiæ nobis animusque superuenit: cum non anima illius, sed ipse Tiresias Vlyssi superuenerit, ita hic est accipiendum: grauis erat labor, durissimi, uiolentissimique dolores, qui ad paraplegiam

per-

perducebant. neque id de medijs intelligendum est; nam cum multi morbi essent exorti, in pestilentiæ recidiua sola tussis conquieuit: sed nec ipsa ex toto sublata est. sique materia uniuersa unam in partem irruere uidebatur, ceteræ liberabantur: ac si quandoque ad instrumenta uocis materia reperet, ut tussim excitaret, tunc graues morbi non fiebant. atque hunc affectum quidam anginam, sed male, nominarunt. nam quomodo in angina dicere Hippocrates potuisset, febrem non fuisse? itaque ait, sola tussi, ac uocis priuatione, aut raucitate correptos esse, quod illuc materia confluxisset. quocirca neque febris, neque pulmonis inflammatio, neque ullus alius affectus eos inuasit. causa autem omnium erat materiæ ad uocem commigratio: omniaque superueniente tussi leuabantur. Lusciosa autem affectio perseuerabat, quasi ex alia causa eam constare existimes. fieri quidem potest, ut hic affectus etiam oculo nihil cum alia ulla parte patiente, sed proprio suoque affectu laborante, oriatur: ut cum glacialis humor crassus sit, spiritusque fuliginosior euadit: quo

casu

casu est curatu perdifficilis. quare tam difficilis ad curandum ille fuit, ut non iam in cerebri consensum tractum esse oculum putes, sed suo affectu laborasse eum censeas. qui sane effectus lusciosos homines faciebat, molestiaque conflictabat. causa est, quia pupillæ oculorum a frigore condensatæ minuebantur: ipsumque tuberculum in molem tollebatur: idque uel ob humoris redundantiam, uel quod frigus spiritum crassum efficiebat: qui sane non discussus, utpote redundans oculum inflabat. ceterum colores oculorum erant uarij: partim nigri, propter austri calorem: partim rubri, propter uim frigoris, quam aquilo inuehebat. Hippocrates autem magna ex parte nigros oculos fuisse commemorat. nigror uero ex calore consequitur: & tamen morbi omnes, qui relati sunt, ab aquilonis frigore ortum habuerunt. aitque quod foris patimur, id nunc esse exortum: nam si lapidem in aquam proijcias, sitque inter te & aquam perexiguum interuallum, qualis nam sit lapis, intueberis: at si magnum, qualis ille sit, non perspicies. Simili quoque modo, si nitidus lapis sit, au-

reus

reus uidebitur: si sordidus, non talis. idem eo tempore contigit: frigus enim glacialem humorem intro compegit: ideoque niger, & caliginosus sub aspectum ueniebat. cumque spiritus glacialem attenuare non posset, ideo oculus propter nebulosi spiritus redundantiam & niger, & caliginosus uidebatur. in hanc etiam sententiam adduxit Hippocratem id, quod palam apparebat: adeo enim caliginosus erat is spiritus, qui ex capite manabat, ut etiam capilli nigri essent: adeoque humidus, atque excrementis abundans, ut recti etiam fierent. atque hactenus quidem hæc uiris euenisse Hippocrates literis mandauit. at mulieres minus in morbos inciderunt: quod se domi continebant, nec se se aeri exponebant. idcirco sublata esse causa uidebatur, ut etiam ipse monuit. quam ob rem duæ solum ingenuæ ægrotarunt: atque eæ quidem leuiter. at seruæ omnes malignum in modum morbo oppressæ sunt: quod continenter in aere uersarentur, & quod seruilis uictus ratio prauos succos gigneret. cum autem hi morbi omnes in pestilentia uigerent, factum est, ut plerique uita defun-

cti sint: pauci robusti superstites fuerint. ac uixerunt, quibus materia in guttur decubuisset. Si quandoque uero ad instrumenta uocalia esset comportata, ut loquela impediretur, etiam hi euadebant, sed diutius uexabantur. ac qđ diutius ait, non de uno homine dicitur, (nam quomodo angina sit diuturna?) sed diutius in tota urbe permanebant: siquidem hæc longo tempore in urbe uagabantur. atque hucusque uulgaris hic morbus erat: nunc uero pestilens est factus, cum multi mori cœperint. mors autem maiore ex parte ab angina proficiscebatur. Sed audi rem mirabilem, quam deinceps narrat. angina inquit, excitabatur: quæ circa thoracem sunt, distendebantur: atque inde caput quoque tendebatur, itemque uenæ temporum, & ceruicis: ut cum morbus malignus esset factus, ad partes extimas transmittere suam malitiã inciperet. ac si quando magna spiratio facta esset, id erat mortis signum. ueruntamen id potest etiam controuersum uideri: quia si magna erat respiratio, planum est, multum aeris intro esse perlatum. multum autem intro ferri non poterat, angina non

soluta.

ſoluta. Sed tamen nos alibi diximus, reſpirationem quæ ſine uiolentia fit in eo, qui ſecundum naturam ſit affectus, a ſolo ſepto tranſuerſo effici, at cum natura oppreſſa eſt, tum eam quoque muſculos pectoris ad actionem adhibere. Si uero grauis fiat pulmonis inflammatio, tunc eam ſublimioribus muſculis, qui ad ſcapulas ſunt, uti: quo etiam tempore narium pinnæ dilatantur. ac thorax quidem mirum in modum dilatatur, non tamen aer ad dilatationis proportionem introducitur: cum id prohibeat obſtructio. quod hoc tempore contingebat: cum enim natura anguſtia premeretur, ſublimiorum muſculorũ motu utebatur: ac ſpirationem ſublimem faciebat. quæ res magnam ſubeſſe anguſtiã ſignificabat: itaque mortale ſignum erat. ad hoc accedebat, ut qui ſic ſpirarent, etiã tepidi uiderentur: calor enim intimas partes obſidebat, eaſque materiæ abundantia ſuffocabat: quam ob rem extimæ tepidæ reddebantur. at ſi forte cum febri riguiſſent, repente moriebantur: quod calor diſſoluens ſatis eſſe non poſſet ad mortem afferendam, niſi etiam rigor ſuperueniſſet:

qui

qui enim sufficere uires ualebant? fortasse etiam illud nobis indicatur, in febri non intermittenti, extremorum refrigeratio nem in malis esse: sed hoc tempore, cum natura ob suffocationem pene esset dissoluta, in imas partes recesserat; unde extremæ partes a sanguine destitutæ sunt refrigeratæ: ipseque eam, quæ absolute perfrictio est, rigorem appellauit. atque absolute dixit, consortia, hoc est coniunctiones morborum fuisse huiusmodi. nam morbus inuasit, tum intermisit, ac postea repetijt, & qui morbi in principio orti sunt, non habuerunt eos, qui in recidiua fuerunt: at qui in recidiua extitere, eos exceperunt, qui principio uiguerant. huius rei causa fuit, quod uires ex recidiua conciderant. quamuis autem morbi omnes per id tempus uiguerint, maxime tamen anginæ sunt dominatæ. neque id tamen culpa medicæ artis contigit: neque quod Hippocrates ipsos morbos despexerit: sed quia ipsorũ malitia cuncta superabat: nihil enim Hippocrates non fecit, ut remedium adhiberet. ac si totum corpus esse plenum inueniebat, ut ad locum affectum materiam

transſmitteret: uenæ ſectione utebatur: eaſque uenas incidebat, quæ prope linguam ſitæ ſunt. Si uero corpus qualitates quaſdam ad locum amandabat, purgatione uētrem perturbabat: & peracta communi curatione, ad loci propriam accedebat, ac extenſione utebatur. Sed in multis libris ſcriptum eſt, extenſione, in multis uero preſſione, in alijs denique reprimentibus. nos ſingula explicemus. ait igitur, ſi quando ſuſpicatus eſt, anginam ex pituita ortam eſſe, uſus eſt extenſione, hoc eſt inedia; ut pituita conſumeretur. Sed hæc repudianda opinio eſt: quod nunquam inediam Hippocrates extenſionem nominarit: at ſi legas, preſſionem, hic erit ſenſus, non latuiſſe Hippocratem, quod raro ſolet accidere, quodque magna ex parte euenit: atq; hoc quidem, fieri plerunque anginam ex muſculorum gutturis inflammatione. illud uero, quod raro contingit, fieri anginę ſpeciem ex uertebræ ad anteriora migrationem. ait igitur Hippocrates, ſi unquam ſuſpicatus eſt, hunc affectum ita eſſe factū, ſe compreſſione uſum eſſe, ut uertebra ſuū in locum compelleretur. Sed hæc reijcienda,

da, explodendaque sententia est: quando ipsemet hanc esse insanabilem affectionẽ censuit: & quo nam modo id effici contingat, ipse signo adiuncto plane indicauit in orbem uidelicet, excauatum locum esse. Sed cum nihil tale appareret, quomodo ad usum compressionis ei erat deueniendum? quare quod ait, ita est accipiendum: sæpe fit, ut qui propter oris angustiam imponere digitum non potest, ut perungat, penna inungat: sæpe contrarium facimus, ut digito comprimamus, ut materiam extrudendo euocemus. ne igitur hoc etiam in loco insanabilem esse affectũ putes, locum affectum digito [illegible] ait autem * se compressione superiore usum esse, nec quicquam profecisse: adhibuisse quoque purgationem per superiora. nec tamen ait se per superiora purgauisse. cum ipsemet iubeat, ne per locum affectum unquam euacuemus, ne tanquam imbecillus ad se trahat omnia, sed purgationes nunc uocat gargarismata: & quæ pituitam euocant. negat tamen hæc ulli fuisse ægrotis auxilio. atque huiusmodi quidem erant præsidia, quę se admouisse Hippocrates scribit. nec

eſt, maiore nos moleſtia ab imbri, quàm à ſqualore affici: niſi cum nimius ſqualor ſit: quoniam eo tempore graues ipſe quoque morbos gignit. itaq; cum nunc ſiccitas fuerit, cum tamen eſſe non conſueſſet, maiorem noxam attulit. in primis. n. uſu uenit contrarium eius, quod ſolebat: cum nihil ſit oculo humidius: & tamen lippitudines exortę ſunt, atque eæ quidem dolorem adiunctum habebant: periculum enim erat, ne tunicæ propter ſiccitatem rumperentur.

Sanguinem uenarum ſiſtunt hæc animi defectio, figura ſurſum ſpectans; alia interceptio, linamenti in orbem circumuolutio; appoſitio, deligatio. 3

Admirabilis hæc ſane eſt ſententia: nã quandoque nimia ſanguinis profuſio ex uenis, aut arterijs facta eſt: itaque ne tantum progrediatur, ut uires diſſoluat, comprimenda eſt. comprimitur autem aut aliqua re naturali, aut artificioſa. a re naturali, ad hunc modum: ſæpe fit, ut cum ſanguis confertim effluit, euacuatio uitali ſpi-

ritu, animi defectio consequatur. ea cutim refrigerare, materiamque crassam reddere, & sanguinis proruptionem sedare potest. hoc a natura proficiscitur: artis multa sunt opera: nam cohibet etiam figura, quæ sursum uergat: ut si ex partibus inferioribus, ut a pede sanguis exeat, pede in subli mi collocato, ille supprimitur. cohibet etiam linamentum. ac si superficietenus sanguis fluat, solum linamentum admouet: si ex imis partibus, circumuoluit. Vel quod ait de circumuolutione, ita erit acci piendum: sæpe ex naribus sanguis exit: nosque eum & inuoluendo, & nares claudendo comprimimus. deligatio quoque sanguinem profluentem sedat: ut in libro de fracturis est dictum: præsertim si deligatio non a sanis partibus ad ægras perducatur, quoniam ita sanguinem attraheret, sed si ab ægrotis ad ualentes pertineat, ut eundem repellat. quod autem in medio scriptum est, alia interceptio, uel tanquam in dex est, ut significet, alias esse cohibendi sanguinis rationes, ut per linamentum, ut per circumuolutionem: uel ut sit aliud remedij genus: cum sæpe contigerit, ut disse

ctum

ctum aliquod uasculum laqueo intercipientes fecerimus, ne sanguis ultra proflueret. his modis omnibus sistitur is, qui ex uenis sanguis prorumpit. melius autem est, ut ex uenis, quàm ex arterijs effluat: ut ipse nos docebit: cum propter particulæ nobilitatem, tum uero, quia pars ipsa pulsu agitata, tantum quietis naturæ, ut cicatricem inducat, non concedit.

In bubonem plerunque attollitur, quia hepatica est. Sed & arteriæ uitiatæ malum signum est, ut in Posidonia usu uenit. 4

Hæc implicita, perobscuraque oratio est: multasque habet explicationes: cum enim dixerit, graue esse, ut sanguis e uenis euacuetur, subiungit, id non ex quacunque uena esse intelligendum: quia non ex tenui, quæ telam aranearum imitatur, sed ex ea, quæ in bubonem elata est, malum erit. in bubonem autē attolli dicitur, quæ se se in sublime effert. hæc si sanguinē fundat, graue id erit, quia hæpatica est: hoc, est, quia ex hepate exoritur. est alia etiamnum explicatio, ad hunc modum, sæpe san

guis ad interna fluit:isque in alia uasa com
portatur:ac uarices excitat.uerum sanguis
profluens non omnem uenam in bubonẽ,
altũq; attollit:ut uarices oriantur: sed solã
hepaticam. hæc uera quidem interpreta-
tio est,sed tamen quandoque fit,ut quis ul
cus in extremo pedis digito habeat, & bu
bo excitetur. quare Hippocrates hæc re-
cordationis causa sibi ipse conscripsit,quæ
ritque, quid causæ sit, cur una parte affe-
cta,bubones aliam corripiant.nos uero re
spondebimus, id effici, quia cum dolor pe
dem obsideat, natura illuc unà cum san-
guine festinat, ut dolenti parti auxilietur:
ac glandula aliqua rara inuenitur, quæ ex-
cepto humore inflammatur. quod præci-
pue fieri solet, cum hepaticæ uenæ illuc fe
runtur: siquidem propter magnitudinem
multum humoris aduehunt, qui in caussa
est,ut glandula bubone corripiatur.

5 *Frons non sudabat ijs, qui ex sanguinis proflu-
uio peribant,sed ueluti concidentes, & spiritus ple
ni moriebantur.malum uero etiam erat, si cum su-
dore de uita decedebant.*

Huius orationis sententia cum superio

re coniuncta est.profluxit sanguis, qui neque naturali,neque ab arte profecto remedio cohiberi potuit. itaque ne quis artem medicam plane damnet,ideo docet,quomodo & præsagire, & prædicere mortem possimus.dicendum ergo est, sudores non esse secuturos: nam cum humor omnis sit euacuatus, unde sudor manabit? porrò si sudor non profluet, neque etiam syncopa consequetur: præsertim si ne frons quidē sudet: est enim dictum, sudorem cum syncopa iunctum circa frōtem, & superiores partes esse solere: siquidem sudor frontis, colli,& partium earum,quæ ad pectus pertinent, facultatis animalis imbecillitatē, atque infirmitatem indicare plerunque uideatur.cum enim alicuius corpus per halitum digeri,ac dissipari debeat, tum natiuus calor,qui submouere euaporationem cupit,ad faciem celeriter currit; sed si uinci se siniat, eum uapor per superiores partes euacuat: atque ita sudor efficitur. uerum,ut hæc uult sententia, sudores nulli erant:sed cutis concidisse, exaruisseque uidebatur: & spiritus pleni moriebantur. nā quos spiritu plenos hic nominet, non sat

scio:

ſcio: hancque ego orationem interiectam ab aliquo, & non ueram Hippocratis puto. an uero tales appellat, quorum eſt magna, & frequens reſpiratio: eamque ob cauſam cum ſudore non moriũtur: in quo genere ſunt, qui aqua inter cutem laborant: hi enim utpote humore perſperſi, uitam effuſo ſudore finire deberent.

6 *Ventres turbationem facile tolerant, ut Poſidoniæ contigit.*

Eſt hæc admiratione digna oratio, ſi clara ſit. declarabitur autem ſi ordine legatur: ait enim fieri alui profluuium, & turbationem; & utrum obſit, an proſit, iudicari ex ea, quæ ſequitur facili, aut difficili tolerantia: atque ut Poſidoniæ contigit, ſic etiam de alijs eſſe iudicãdum. quare, ſi legas hoc modo, Ventris turbationem facilis tolerantia indicat, ut Poſidoniæ contigit; perſpicuam orationem facies.

7 *Quæ etiam feras, ingenerent, conſiderabis.*

Feras appellat morbos ferinos, ac ſæuos: quandoque etiam lumbricos. uide igitur, unde huiuſmodi feræ gignantur: &

quid ipſæ faciant. generantur autem a crudo ſucco, uel a pane, uel a leguminibus, uel ab oleribus: ipſæ uero & tormina, & morſus faciunt. quocirca ſiquis pane impuro, & cum leguminibus facto utatur, eumque frequens cruditas male habeat, & edat ea, in quibus ſit aliqua corruptela: is lumbricos in uentre habet, ſine dubio, uel generabit.

In extenuatione ante mortem diſtentio: umbilicusque prominens ei ulcerabatur. gingiuarum quoque ulcerationes fiebant circa dentem ab ijs, quæ ingrediebantur. 8

Videtur id de Poſidonia enunciare: ut intelligamus, ſanguinis profuſionem tam copioſam eſſe factam, ut natiuus calor ſit refrigeratus, & aqua inter cutem oborta. itaque ſi aqua inter cutem excitata eſt, diſtentio uentris eſt ſubſecuta, non a bono humore illa quidem, ſed ab excremẽtitio profecta. quæ res prominentiorem quoque umbilicum reddidit: eumque ulcerauit. ſunt qui legant hoc loco, non ἡλκώθη, ſed εἰλκύσθη, hoc eſt extentum, & productũ umbili-

umbilicum eſſe.ceterum hic humor diſtribui cœpit, & ſuperiores partes petere:ubi ſua acrimonia ulcus in gingiuis excitauit: fecitque, ut edulia omnia, quæ dentes ſubibant, noxia eſſe uiderentur. ac fortaſſe dentis nomine non intelligit eos dentes, qui ſub aſpectum cadunt: ſed de gula agit, utpote quæ eſſet ipſa quoque ulcerata: ſiquidem per dentes tranſit.ac dentem quidem appellat Hippocrates ſecundæ uertebræ exortum,qui a nuclei forma πυρηνοειδὴς nominatur: unde iter illud, per quod eſculenta, poculentaque in uentriculum comportantur, cui οἰσοφάγου nomen eſt,proficiſcitur. itaque forte accidit, ut humor illac pertranſiens, locum ulcerarit.

9 *De quaque re præcipi recte multa poſſunt: atque hæc quidem, ut idem ualentia, illa uero non item: ueluti ſunt diffundi,deliteſcere, educi, obdurari,concoqui,& euacuari.*

Si quis in memoria habeat, quæ ſupra ſunt dicta,ei nullam utilitatem hæc afferet oratio: nam ſupra nos Hippocrates monuit, ſpectandum eſſe, ſint ne res ſimiles

inter

inter se, an dissimiles: id quod nunc quoque iterat, cum ait, de quaque re potest quisque multa recte præcipere, ecce ut ego tibi præcipio, ut quæ similia, quæ dissimilia sint, perquiras, nos autem in superioribus de similitudine, deque dissimilitudine multa diximus: ac quo modo multæ dissimilitudines ad unam communem similitudinem redigendæ sint: ut ex multis dissimilitudinibus una similitudo fiat, exposuimus, nunc uero pro huius rei exemplo hoc statuit: duos medicos ad ægrum accessisse, eumque inflammatione uexari comperisse. itaque uterque in eam sententiam uenit, locum ipsum euacuationis indigere: sed alius statuit humorem esse fundendum, aut discutiendum: alius esse constringendum, atque ad superiora repellendum. num igitur opponitur fusio constrictioni? an uterque euacuationem mollitur? in alio quoque cum multi medici refrigerare uellent, alius ptissanæ, alius lactucæ, alius aquæ usu refrigerauit. hæcque eadem, nomine tamen differre existimantur. in re sane conueniunt, siquidem refrigerarunt omnia.

10 *Et ubi opus est homines a lecto propulsare, ibi timidos a lecto extrudes: & torpentes ad ea, quæ serius agunt, excitabis.*

In plerisque libris scriptum reperi non a lecto, sed κλινεὶν, ut sit sensus, quo humor repit, inde euacuationem molire: sed uera lectio est, quam ego adscripsi: sæpe enim contingit, ut quidam propulsato morbo sani sint; exurgere tamen e cubili timeant, quod eo oblectentur: hos inquit, oportet extrudere, atq; excitare: ne corpus torpore correptum refrigeretur. tum uero ubi excitaris, eis manda, quæ potissimum gerenda refugiunt: igitur, si nolint scribere, aut legere, ut scribant, aut legant, si sciant, imperabis.

11 *Aqua inter cutem correptos citius incidere, tabidosque statim urere, caputque secare conuenit.*

Non docet hoc loco curādi rationem, sed tempus: ut intelligas, quicquid agis, celeriter esse agendum. hoc autem ad chirurgicos maxime pertinet: etenim persæ-

pe uſu uenit, ut aqua inter cutem, quæ aſcites nominatur, ab humiditate circumſperſa conſiſtat: ac tum manum uelis adhibere, cutim ut perfores. iubet, ne quid temporis interponas, ſed confeſtim rem aggrediaris, ne humor ad internas partes confluat. itemque mulieribus, quæ hydropes ſunt ex retentis menſtruis purgationibus, & eis, qui ex retentione alicuius excrementi, quod euacuari conſueſſet, uel ex ſuppreſſo profluuio ſanguinis e naribus, aut hæmorrhoidibus, feſtina adhibere remedium prius, quam robur deficiat, & uires proſternantur. pari etiam modo ſi tabidũ urere conſtitueris, ne cuncteris. propterea quod conandum eſt omni ſtudio, hoc ut facias ante, quàm ulcus ipſum putrefiat: tunc enim omnis fruſtra ſuſcipietur labor. Iam ſi os capitis quandoque prope membranas fractum ſit, ſiue ſecare, ſiue ſubleuare ipſum uelis, celeriter facito. idem in ceteris rebus omnibus obſeruabis.

In hydropibus ne partem, quæ ſub imo uentre eſt, neque interna attingas: ſimile enim genibus contingit. 12

Quia

Quia dixit hydropicos confeſtim ſecari oportere, nunc non omnes hydropas ſecandos eſſe, nos monet: neque enim confeſtim perforare uentrem illorum oportet: ſed tum denique, cum ita humor auctus eſt, ut uires ægrotantis euertat, & profliget. ſunt enim eorum tria genera: alius tympanias ex flatu conſtat: aſcites alius ab humore ſic redditus, tertius anaſarca, in quo humor per carnem ſparſus, ac diſſeminatus eſt. tympanias ſecandus non eſt, propterea quod propter flatus nemo ad manuum opus deuenit: neque uero etiam anaſarca: quia ſparſus, diſſeminatuſque per carnem humor euacuari non poteſt. Sed quemadmodum in tumore, qui genu obſideat, ſi a flatu ſit excitatus, eum nemo incidit: immo uero nec ſemper cum ab humore ortus ſit, ut cum incoctus, ac durus eſt: nec etiam cum ſit in pus perfecte mutatus: ita in ſolo aſcite ad manuum opus accedimus, qua in re damus operam, ut neque imum uentrem, neq; ullam internam partem attingamus.

13 *Si quæ circa os uentriculi doluerint, ut Xenarcho,*

cho, tum quæ calida admodum sunt, inspirabis: & ulcus ab initio, euacuationis loco, fouebis.

Hæc sententia ad curationem pertinet. cum enim Xenarchus, ut Hippocrates cõ memorat, ægrotarit, ei uiri intelligentes profuerunt: cum igitur ulcus haberet in pulmone, frigidi aeris inspirationem uitandam esse diligenter præceperunt: siquidem sciebant, frigus esse ulceribus inimicum: eaque ab illo pungi pene, atque feriri: præsertim uero ubi respiratio frigidi aeris ad rarum, tenerumque pulmonem cõportetur. atque hoc est, quod circa uentriculi os dicit. quod si intelligas circa præcordia, aut ipsum cor affectũ excitari, sed non, qui erysipelatis, aut inflammationis speciem gerat, quia in eo casu mors hominem arriperet, uerum eam animi defectionẽ, quæ syncope cardiaca appellatur, quæ ex innati caloris refrigeratione exoritur, tunc quia refrigeratum cor est, ideo frigidum aerem non introduces, siquidem malum adaugebis; sed uel ab ipso morbi initio fouebis.

A quo unum, sic cetera. 41

Hæc sentẽtia uera est Hippocratis, quã

uis multi eam expungendam iudicarint: cenſet enim his uerbis, ut qua ratione Medicus unum ſymptoma comperit, eadem de ceteris iudicium faciat. ut exempli cauſa, dolore lateris quiſpiam correptus eſt: cum primum ingreſſus eſt Medicus, pungentem eſſe dolorem inuenit. itaque ab hoc ſigno facta coniectura, poteſt de alijs loqui, & ægrum interrogare: ueluti tuſſim, difficilem ſpirationem, febrimque adeſſe iam, aut ſubſequi debere. ac ſi poſt cócoctionem inuenerit, caput grauatum eſſe, tunc ſanguinem prorupturum eſſe prænunciabit: ad eundem modum dicet, inferius labium concuſſum iri: & ſplendentia quędam eſſe oculis obuerſatura. quare fit, ut uno ſymptomate inuento, de ceteris, aut futuris, aut conſequentibus tibi ſit prædicendum.

15 *Iracundiæ; atque aliarum perturbationum ſignum eſt, ut ſi uox, qualis iratorum eſt, in non iratis ſit; ſi oculi turbati, ac terribiles ſint, quales eſſe iratorum ſolent: ſi alia denique ad hunc modum adſint. idem in morbis ſpecta: ut cum quis natura ad tabificum morbum imaginem præ ſe ferat,*

tabificam

tabificam formam faciet, si cetera pari quoque ratione adsint.

Ratio hæc fere naturalis est: sunt enim quidam re uera naturam hominum cognoscentes, qui ex facie de animi moribus diuinant. hinc efficitur, ut si quem uideant superciliis sursum contractis, eum impudentem uocent: si demissis, ingenuum: atque illi quidem hæc peruestigant, ut animi mores comprehendant: Hippocrates autem hæc inquirit, ut corporis affectioné agnoscat. ait igitur, iracundiæ signum esse, si uox tremula sit, si facies rubicunda, si oculi sint perturbati. ac sæpe hæc omnia in aliquo: qui suum statum naturalem seruet, có periuntur. quare ars ipsa nobis indicat, si in aliquem ille morbum inciderit, fore, ut phreniticus, ac furiosus fiat: ratio enim e statu naturali facile ducitur: qui status est ad huiusmodi affectus originem accommodatus. simili quoque modo solicitudinis, ac molestiæ signa esse cognouimus demissa supercilia, oculos, qui nullo motu cieantur, colorem pallidiorem. itaque si hæc sine ulla solicitudine ac molestia in

homine insint,ars commonstrat, eum si in quem alium morbum, tum potissimum in melãcholicum esse casurum: siquidem ita ei natura insitum est, ut ad ortum illius affectus sit comparatus. sed quorsum ea persequor, quæ animi naturam indicant, ea quæ in corpore sunt, silentio inuoluens? sunt enim quædam ad tabem comparatæ naturæ,ut quæ scapulas in modum alarum prominentes habent, quibus pectus angustum,ac non altum est; quare nos ex arte facimus coniecturam,si is ægrotabit, fore ut facile tabido morbo corripiatur; quod naturalis fabricatio ad eum affectum contrahendum procliuis esse uideatur. idem est de ceteris omnibus existimandum ita, ut ex naturali statu de ijs, quæ præter naturam futura sunt,iudicemus.

16 *Tusses, quæ lassitudinem iunctam habent, læsa, præcipue autem articulos pertingunt.*

De tussi leui,deque lassitudine, quæ ex primitiua causa orta sit, nunc differit. aliquis magno itinere confecto in lassitudinem incidit:eaq; frigido in loco eum corripuit: ac tussis excitata est, cumque tussis urgeret

urgeret, uires robustæ humorem expulerunt: & ad imbecilliores partes amandarunt. quid autem est articulis imbecillius, siue statum suum seruent, siue præter naturam sint affecti? atque hoc quidem tempore propter motum in lassitudine facti imbecilliores materiam irruentem susceperunt.

Verum & in febribus cum lassitudine tusses sic eæ factæ sunt: quæ si cum febre relinquuntur, in articulos firmantur. 17

Superior oratio erat de leui tussi instituta, hæc autem de maligna habetur: itemq; de lassitudine, cuius caussa posterius exorta est: nec tamen de omni lassitudine uerba fiunt, cum non de ea, quæ ulceris, sed quæ tentionis sensum inuehit, deque ea, quæ ossa lassat, sermo fit: quæ quidem ex crassa materia oriuntur. ex quo etiam efficitur, ut cum crassa materia sit, nihil in tussi reiectetur: sed materia ibi consistat, cũq; discuti non possit, infra ad debiles, calidosque sinus uergit: huiusmodi enim articuli sunt. itaque Hippocrates ait, tunc ari-

das tuſſes in articulos firmari, cum relinquuntur, hoc eſt, cum materia omnis non ſit a tuſſi euacuata: ſed permanſerit, & ad articulos impetum fecerit. unde ne eijcere quidem flatus oporteat. quidam uero * per uerbum linquuntur, exiſtimarunt ſpirationem interceptam ſignificari, quod eſt unum difficilis reſpirationis genus: quod in malis habetur. Sed ſatis inſulſa eorum oratio eſt.

18 *Spirationes obſcuræ in tabidis, & ſterilibus, malæ: & item cetera, quæ ab eadem conſtitutione huiuſmodi proueniunt.*

Perobſcura hæc oratio uidetur: eamq; ita quidam interpretantur: ſi in tabidis difficultas reſpirationis aliquid indicabit, morbus leuabitur: hoc eſt, ſi neque facta iudicatio ſit, nec abſceſſus grauis ſubſecutus: quia quæ nõ manifeſte facillima ſunt, ſi fiant, non ſunt in abſurdis habenda. Sed ipſe hoc ait, ſæpe quiſpiam ęgrotum adijt, eiuſque magnam, ac frequentem ſpirationem uidit: paulo poſt uero iterum ad eum ingreſſus, eum ſine ullo ſigno, & ulla, quã

animo

animo concipere poſſit, cauſa paruam habere reſpirationem comperit. plerique autem lætantur, putãtque ſe a morbo liberari, quod difficilis ſpirationis ſit facta mutatio. at qui uere Medicus eſt, pulſum attingit, eumque & exilem & inæqualem inuenit: magnumque ſubeſſe malum pronunciat: tunc enim parua, reſpiratio eſt facta, non quod morbus ſoluatur, ſed quia uires debilitatæ, non iam dilatare pectus poſſunt. hincque exigua fit reſpiratio. idem eſt de ſterilibus ſentiendum: quæ ipſæ quoque ægre ſpiritum ducunt. Hippocrates autem hoc loco ſteriles non appellat eas, quæ ut concipiant, non iam aptæ ſunt, ſed uiduas, quæ uti rebus uenereis nolunt: atque ita ſe facturas conſtituerunt, in ijs.n. ſemen concretum coaleſcit, atque in unũ conducitur: atque initio, cum calor ſeminis magnus eſſet, magna quoque reſpiratio fiebat: progreſſu temporis, cum ſeminis remiſſa uis eſt, parua reſpiratio eſt: idẽ in alijs multis perſpicitur: in ijs enim, qui ſuppurati nominãtur, pus ipſum prius educitur: ideo maior reſpiratio eſt. poſtea uero, non quod ceſſarit morbum efficiens

causa, sed quia uis, quæ educebat, imbecil lis facta est, ideo minor efficitur respiratio.

19 *Tabidis autumnus malus est. malum itidem est uer, quando ficulna folia pedibus cornicis sint similia.*

Cur autumnus sit tabidis noxius, in promptu causa est: etenim inæqualis est, ut in eo modo calor, modo frigus uigeat. quoniam autem inæqualitas naturam prosternit, ideo fit, ut non solum autumnus, sed uer quoque sit infensum: tunc enim apta temperies quæ sanguinis fusio est, humores ad pulmonem aduehit, naturamq; adauget: id quod ueris principium facit uel maxime. ac principium quidem ipsius ijs signis indicauit, quę scripta reliquit Hesiodus, cum in summa ficu folia similia pedibus cornicis appareant.

20 *Perinthi uerno tempore tabidi quamplurimi fuerunt. causa adiuuans fuit tussis hyberna, quæ popu lariter uagata erat: ac nonnullis, quibus morbi diuturni fuerant, cum in dubio essent, tabes ne illa esset, nec ne, confirmauit. quibusdam uero in diutur nis*

nis morbis non facta tabes est: quo in numero erant, qui renum dolores habebant: immo uero & alijs id contigit, ut homini illi, ad quem me Cyniscus perduxit.

Hæc oratio ad uulgares morbos re uera pertinet: siquidem tota urbs Perinthi affecta laborauit. quare tussis uerno tempore in populum est grassata: sed initium ab hieme duxerat: & in uer usque pertinuerat: ceterum nisi huius orationis uerba traijciamus, erunt sane perobscura. Scribit igitur, tussem Perinthi fuisse, ac si quis suspicabatur, se esse ægrotaturum, factum esse, ut tusse superueniente, in morbum inciderit. aitque Hippocrates, quibus morbus fuit diuturnus, eos in autumno tabem non esse perpessos, cum materia se assuefecisset, ut in alio esset affectu occupata. cum autem multi diuturni morbi essent, renum dolorem exempli caussa memorauit. ac nonnullorum narrat historiam, qui cum diuturno essent morbo conflictati, & tabem, & tussim postea passi sunt. ac nihil mirabile est, si humorum malitia, quæ suberat, in totum sit corpus distributa. quo

morbi

morbi genere affectus erat is, quem ad Hippocratem Cyniscus philosophus adduxit.

21 *Dolorum, qui latera, pectus, aliasque partes obsident, tempora, an multum inter se differant, spectanda sunt: ut & quando melius, & rursus quando peius affecti fuerint, intelligas; nullusque error committatur.*

Eadem ferme est de doloribus in aphorismis conscripta sententia: nosque ibi eã explanauimus. ceterum quod ad doloris tempora pertinet, nos monet, ut quando dolores magis urgeant, quando mitiores sint, diligenter obseruemus; quo aut principium, aut incrementum, aut statum, aut declinationem adesse, aut denique in quo tempore morbus sit, nos non fugiat: ita enim & ad prædictionem, & ad curandi rationem hoc præceptum nobis erit accommodatum: hoc est, ut salutem, aut mortem futuram prædicamus, & ut uictus rationem rite instituamus. atque ita fiet, ut neque æger, neque nos ulla in re de recta uia deflectamus.

In

In diuturnis dysenterijs, cibi fastidia, malum; cum alias, tum uero si etiam febris adsit. 22

Dictum est a nobis in commentarijs, ijs, quos in aphorismos conscripsimus, ubi & hanc, & superiorem Hippocratis sententiam declarauimus, dysenteriam ex acribus humoribus exoriri: & ab hac affectione intestinum ulcerari, atque ita, ut etiam tractu temporis corruptela subsequatur.

Vlcera circum glabra, maligna sunt. 23

Et hunc aphorismum etiam declarauimus, docuimusque, humores uitiatos, ac prauos ad ulceris partes comportari, atque ita ulcus erosione tentari: ut pilorum radicibus corruptis, ulcera cicatrice concludi nullo modo possint.

In lumborum doloribus, si fiat recursus ad latus; malum. itemque tuberculum, quod seps uocatur. 24

Quemadmodum cum a nobili ad ignobilem locum fit decubitus, est boni consulendum

lendum; ita cum ab ignobili ad nobilem fit recurſus doloris, aut alterius mali, id non eſſe noxium non poteſt.id ipſum exẽplo doloris lumborum ipſe nobis declarat.is enim inquit, ſi ad latus, & coſtas per ueniat, atque conſcendat, eſt multo periculoſior, quàm ante fuerat: ſicut etiam in rebus pernicioſis ac malis habendum erit erumpens tuberculum, quod a ſerpentis tabifici, ac mortiferi nomine ſeps, hoc eſt totius corporis corruptio, nominatur.

25 *Vitia renum poſt annum quinquageſimum ſanata non uidi.*

Cautius locutus eſt in aphoriſmis, ubi ſcriptum eſt, Renum & ueſicæ uitia in ſenibus difficulter ſanantur. nam quod addidit difficulter, non omnino ſanari poſſe ſignificat: ſed poſſe quidem, uerum magno cũ labore: ac niſi ſummo ſtudio, & ſingulari adhibita diligentia. cauſſam uero difficultatis cum illic attulerimus, nihil eſt, cur hoc loco ſermonem producamus.

26 *Quæ exacerbata in ſomnis ſunt, & quibus extrema*

trema frigent, ac mens turbatur. itemque alia, quæ in somnis contingunt, huiusmodi: atque horum contraria.

Diximus persæpe, hunc librum non ita esse confectum ab Hippocrate, ut in apertum proferretur: sed ut sibi ipse commentariolum conscriberet. Signo est, multa esse imperfecta, & nullo modo inter se cohærentia, & uerbum nullum habere, quo quasi copula coniungantur. quod hic locus plane demonstrat. ignoratur enim præceptum ne sit, an quædam eius obseruatio. Sed si addas uerbum, expende, aut specta, aut considera, stabit senis præclara sententia: iubentis spectanda esse omnia, quæ in somnis accidunt, ut qualia sint, intelligas. nam si lædere uideantur, si mens quasi de suo statu deturbetur, si extrema refrigerentur, scito mala hæc esse omnia: contra uero si sedare ægritudinem, lenire dolorem, & concoquere morbum, & corpus reficere uideantur, esse bona spe poteris, & somnum profuisse, & ægrotum esse conualiturum. ita enim ipse quoque cum alibi, tum etiam in aphorismis iudicauit.

Quibus

27 *Quibus nihil intra definitum tempus accidit, ijs, quæ ipsæ pariunt, uitalia.*

Multa possunt mulieribus prægnantibus accidere, quæ & ipse in aphorismis, & nos in commentarijs in eosdem sumus diligenter persecuti: quorum quædam ab aere nos ambiente, eiusq; constitutionibus; quædam a corporis immutatione, ut ab alui profluuio, aut a febri, aut ab alijs malis proficiscuntur. quæ omnia nobis nũc omittere consilium est. ceterum quod ait intra tempus constitutum, hoc uel septimum mensem, ut in cõmentario libelli de septimestri partu docuimus: uel nonum significat. de octauo enim certum est, non edi in ipso uitales partus. in decimum uero, & in undecimum quandoq; mensem, ut Aristoteles auctor est, fœtus differuntur: sed raro.

28 *Quæ apparent, quibus in mensibus.*

Præter cetera incommoda, quæ grauidis imminent, illud est ualde attendendũ, utrum menstruæ purgationes erumpant. uix.n. fieri potest ut illis procedentibus fœtus integer conseruetur: præsertim si non primis mensibus, in quibus fœtus exiguo

adhuc

adhuc eget alimento, hoc uſu ueniat.Si.n. mulieri ut ipſe ait, prægnanti menſtrua erumpat purgatio, fieri non poteſt,ut fœtus integra ualetudine perfruatur.Alij uero de ſtatis diebus, ac temporibus purgationum menſtruarum, quæ primum in uirginibus apparent, loqui ipſum arbitrantur.ego uero eis concedo, ut in ijs obſcuris orationibus, quicquid uelint,diuinent.

Dolores per circuitus fiunt.qui autem in ſeptuaginta mouetur, is triplicato numero perficitur: qui uero in nonaginta, is etiam triplicato numero abſoluitur. 29

Videtur hic innuere numerum dierum, in quibus partus abſoluuntur, & in lucem eduntur.quia uero & ſeptimo,& nono mẽſe uitales eduntur, ideo ex duplici eorum motu, utrunque tempus deſignat. qui.n. in ſeptuaginta diebus mouentur,ij triplicato hoc dierum numero perfecti & abſoluti redduntur, & foras erumpunt. facile.n. ſubducere quiuis rationem poteſt, ex tot diebus, quot ſunt ex triplicato eo numero, ſeptem menſes confici: præſertim cum

iam

iam probauerimus in hoc partu intelligi menſem, qui triginta dies capiat. ſeptuaginta.n.ter ducta numerum dierum ducentorum ac decem conficient: ſicut nonaginta ter ducta numerum dierum ducentorum ac ſeptuaginta, ex quibus nouem menſes conſtant, abſoluunt.

30 *Poſt muliebria tum dextra, tum ſiniſtra hiat.*

Eſt probatum in ſuperioribus mares potius in dextra uteri parte, fœminas in ſiniſtra concipi. itaq; ait, tum dexteram partem, tum ſiniſtram magis patere ad ſemen recipiendum & continendum poſt menſtruas mulieris purgationes: quo tempore magis concipere mulieres, & nos oſtendimus, & ipſe quoque ſcriptum reliquit; & ab eodem accepit Ariſtoteles, qui id ipſum in librum de natura animantium tranſtulit.

31 *Humiditas ex procedentibus. victu humido.*

Pleraque ſunt, quæ Delio, ut aiunt, natatore indigent: nam & ita breuiter, & ita obſcure ſunt propoſita, uix ut intelligantur. puto igitur hoc ſignificari. pleraſque fœminas non concipere, quod nimia humiditate refertum, & imbutum uterum

habeant: ideoque uictus ratione, qua exsiccentur, eas curari. cognosci autem uteri nimium humorem ex ijs ait, quæ inde procedunt, ac profluunt. ex nimia purgatione, uel quæ aquea sit, uel certe eiusmodi, ut inde facere de uteri statu coniecturam possis.

Citius per membra discretus, motus vero rursus, tardius augetur. 32

Supra in secundo commentario monuimus, mares in utero citius conformari, hoc est quinto trigesimo die: & sua membra distincta habere: cum uero mouentur, & in lucem proferuntur: tardius augeri. fœminas non item: sed contra potius: quod in utero tardius conformentur, & in lucem editæ facilius ad incrementum perducantur. hoc idem statui hoc loco, mea fert opinio.

Labores plerunq; accidunt tertio, quincto, septimo, nonoq; mense: & quarto, sexto, & octauo. 33

Appellare solet πόνους Hippocrates hoc

est labores, pro eo, quod ὀδύνας, hoc est dolores quandoq; ut etiam pro quauis molestia idem nomen usurpat: ut hoc loco. significat enim omnia, quæ grauidæ patiuntur. quæ paulo ante fieri statis temporibus, & per circuitum dixit. ideo quibus potissimum mensibus accidant ipse declarat: tertio inquam, quincto, septimo, & nono, tanquam in mensibus imparibus: tum uero quarto, sexto, & octauo, tanquam paribus. in hoc enim spatio & appetitus deiectiones, & uomitus, & malum, cui picæ nomen est, & pedum etiam tumores, & capitis dolores accidunt. adde uero etiam uentris profluuia, febres multiplices, & abortus: qui plerunque aut tertio, aut quincto fieri mense solent: quanquam etiam alio quouis tempore hanc calamitatem mulieribus contigisse conspexi.

34 *Hæc ex parua tabella.*

Puto hoc fuisse adscriptum a Thessalo Hippocratis filio: qui ut notaret, unde nam omnia, quæ collegerat, sumpta essent,

ſent, ſic addidit: ut poſtea cognoſceret, unde illa eſſent repetenda, ſiquid fortaſſis occurriſſet. conſueſſe autem ueteres in tabulis, aut tabellis ſuas res conſcribere, conſtat inter omnes. hæc igitur uerba nihil ad artem medicam, aut aliam quamuis contemplationem pertinent. quare huic commentario finem imponamus, ut ad octauum aggredi, & tandem ad finem perdu- 1
cere ualeamus.

Finis ſeptimi commentarii.

GAL. IN SEXTVM DE MORBIS VVLGARIB.

COMMENTARIVS VIII.

Io. Bap. Rasario interprete.

1 VICTVS *ex repletione, inanitioneque constat cibariorum, ac potuum. horum mutationes ex qualibus in qualia ut se habeant, spectandum.*

Quemadmodum Hippocrates bonorum omnium, quæ ad faciendam medicinam, quæque ad morbos cognoscendos, & caussas indagandas pertinent: & omnium, quibus ad tuendam sanitatem opus est, & ad recuperandam eam, quæ iam perdita sit, inuentor fuit: ita etiam ipse princeps fuit, quem uictus rationem recte instituisse cognouerimus. is enim præter eã pulchram, & utilem scriptionem, quam de ratione uictus in morbis acutis nominauit, in quam nostri etiam quatuor sunt commentarij, pleraque conscripsit opu-

ſcula, in quibus præcepta, atque rationem intueri poſſis, ad omnium hominum uitam gubernandam pertinentia. nam & de uictu ſalubri, & de uictu ualentium & alia permulta nobis reliquit, quibus ad recte, ſalubriterque uiuendum informemur. ſed & præter hæc ipſa, quæ data opera, ad hoc pertinentia, memoriæ conſignanda putauit: multa quoque omnibus in locis diſſeminauit, cum alijs in libris, tum uel maxime in aphoriſmis; & his, quos modo explicamus, quæ ad eandem rem facere uideantur. intelligebat enim ad uitam humanam tuendam hoc ualere plurimum: quod uiuendi ratione uſque dum hac lucis uſurâ perfruimur, uti uel inuiti cogamur. & fere hæc una res eſt, cuius maiorem habere rationem, quàm aliarum omnium medici debent: nam extra aerem, nos ambientem, cuius maxima habẽda ratio eſt, ſi quidem ipſum continenter ducimus, & emittimus, hoc eſt inſpiramus, & exſpiramus, quid eſt, in quo tam diu, aut tam ſæpe, quàm in uictu uerſemur? purgationes enim, ſanguinis miſſiones, ceteraſque

euacuationes, & quæ communi nomine remedia uocantur, raro adhibemus: sine uictus autem ratione, quomodo ægrum sustentes, aut uires conserues, aut morbos ad statum usque, tum ad declinationem perducas, certe non habebis. Ipse uero duabus potissimum in rebus positam esse uictus rationem uidetur statuere, in alimentorum repletione, & inanitione: quas res ut serues, & apte constituas, magna cura, & singularis adhibenda diligentia est: ut intelligas quando alendus ægrotus sit, quando non sit: quid dandum, & quantum, & quale. & item quando mutanda uictus ratio, & ex quibus rebus in quas sit facienda mutatio. qua de egit in libro de ratione uictus in morbis acutis sane quàm diligenter: quo etiam in loco Medicos sui temporis ualde accusauit, qui nullam rectam uiuendi rationem instituerent. Nunc uero, ut monui, duplicem esse ipsam uictus rationem docet: ut altera parca sit, affluens & largior altera: utranque tamen cibis, potibusque uult contineri. uel etiam censet uictus rationem quandoque imperandam ex ijs alimentis,

quæ ualentis, aut ex ijs, quæ imbecillæ
sint materiæ. cuiusmodi autem possis hu-
ius rei gratia alimenta adhibere, nihil o-
pus est hic commemorare: quando ha-
beas nostros de alimentorum uiribus com
mentarios: ad quos si eum libellum quo-
que aggregaueris, qui est de bonitate, ui-
tioque succorum totam rem plene com-
prehenderis. neque id oscitanter facien-
dum est: quando usu interdum uenit, ut sit
facienda alimentorum commutatio. an
quod de permutatione ait, non modo de
ratione uictus, quæ potu ac cibo contine-
tur, sed de alijs quoque, ut de somno & ui
gilia, de motu, & quiete, ac ceteris ad ui-
tam pertinentibus, intelligendum est? ita
enim fortasse intelligere præstiterit. non
tamen nos latet, illud præcipue uitandum
esse, ne corpora nimium expleamus: cum
planum sit multa inde exoriri genera mor
borum, de quibus in eo potissimum libro
locuti sumus, quem de plenitudine inscri-
psimus: ubi etiam duas esse plenitudinis
species ostendimus. cum enim caussæ mor
borum effectrices corporibus occurrunt
ijs, in quibus nulla sit humorum uitioso-

rum redundantia, aut certe superuacanea sint perexigua, non magnam admodum, immo uero modicam noxam afferunt, & ea molestia, siue morbus sit, siue quiduis aliud, breui tempore corpus occupat: contra uero si plena humorum malorum corpora offendant, certe non secus in ea agunt, atque eadem opprimendo coercent, ut pote parata ad morbos, ac soleat flamma ignis in arida ligna suam uim exercere: ac sicut accensi lychni flamma sulfuri admota: Licet enim eius subitam, & uehementem actionem intueri. ita si plenum excrementorum, quæ uitiata sint, morbus a caussis suis excitatus, corpus inuenerit, statim comprehendit, atque in sua esse potestate omnino cogit. quare danda opera est diligenter, ne corpus redundans, affluensque excrementis in morbum incidat: ne ue caussæ morborum ipsum tale unquam inueniant. fieri enim quandoque potest, ut in malum habitum cadat, & alijs plerisque morbis corripiatur, quibus adhiberi nullo modo remedium possit.

2 *Odores delectant, molestia afficiunt, implent, placant.*

placant. eorum mutationes ex qualibus in quales, ut se habeant.

Est etiam in medicina odorum usus nõ paucus. nam & in animi defectionibus, & in suffocationibus ex utero solemus suaues infra, fœtidos supra adhibere: illis ut uterus oblectatus laxetur, & calfiat: his ut offensus fere, eos auersetur, ac refugiat. est etiam quibusdam natura tributum, ut grati eis odores sint, quibusdam, ut ingrati uideantur. quod debet Medicus animaduertere, ut si quando sit facienda permutatio, ex qualibus in quales facienda sit, non ignoret. etenim si quis prius calidis oblectabatur, eoque morbo sit correptus, ad quem calidi sint accommodati, non est facienda commutatio. sin uero morbus frigidos requirat, uide ut odores sint contrarij, quod ad qualitatem caloris, aut frigoris pertinet: suauitatem autem ne mutes. hoc autem dico, ne gratos & suaues in fœtidos & insuaues mutes. ut igitur cetera commutes, seruanda tamen perpetuo est odoris gratia. alios comperias, quos odores lædunt, ijs ne adhibeas.

si ne-

si necessitas urgeat, da operam, ut parum admodum consuetudinem immutes, & quàm minime homines offendas. quod uero ait, implere: id ne ad replendum caput, an ad alendum referri oporteat, incertum est. constat enim utrunque ab odoribus præstari: quorum alterum nos iam in eo aphorismo, facilius est impleri potu, quàm cibo, ex Hippocratis sententia probauimus: alterum uero, quod ad implendum uaporibus caput pertinet, ita clarum est, ut putidum sit uelle confirmare rationibus.

3 *Spiritus irrumpentes, intrantes, exeuntes, & item corpora.*

Diximus persæpe, magnam habendam esse aeris nos ambientis rationem, eiusque constitutionis, ut an purus sit an crassus, an tenuis, an cælum sit nubibus obductum, an fœdum, sciamus: quem sane aerem modo spiritum irrumpentem ipse nominauit. quoniam autem is nostro spiritu ducitur, aut emittitur, quod opus est eius, quæ communi nomine uocatur respira-

tio,

tio , ideo ait etiam uidendum esse , qui spiritus introeant, quique exeant: ut illo uerbo significet inspirationem, cum aerem intro ad nos trahimus: hoc uero, expirationem, cum attractum iam aera foras pellimus . magnum profecto usum hæc contemplatio & ad præsagiendum de salute, aut pernicie futura: & ad morbum curandum afferre consueuit. id quod ipse sexcentis in locis docuit, & nos in libris de usu, deque difficultate respirationis eius secuti sententiam, declarauimus. iam uero quod addit, & item corpora, nihil uelle aliud uidetur, quàm ut omnia quæ corporibus nostris admouentur, consideremus: siue ea alimenta sint, ut potiones, sorbitiones, & quæ ciborum nomine appellantur: siue remedia & medicamenta, ut emplastra, unguina, & quæ pellendi morbi causa imponuntur: & item omnia quæ exeunt, ut excrementa per os, nares, oculos, aures, secessum, urinam, sudores, sanguinis profluuium, & continuum efflu xum illum uaporum, qui oculorum effugit obtutum. nisi enim hæc omnia medicus diligenter spectabit, periculum est, ne

offendat: aut ne occasionem, quam esse præcipitem dixit Hippocrates, arripiat.

4 *Rumores meliores, & tristiores.*

Vult hoc quoque medico curæ esse, ne nuntij tristes ad ægrotum perferantur, neve quis coram ipso de rebus tristibus, & quæ motus turbidos afferre nobis solent, sermonem instituat: sed de rebus iucundis, & animum oblectantibus habeatur oratio. qua de re supra quoque mentio facta est.

5 *Qualia ex qualibus lingua adsciscat.*

Aegrotantium lingua solet plerunque indicare, qui nam succi uitiosi redundent in corpore. sunt enim quibus dulcia esse amara, & contra, uideantur: sunt quibus insuauia magis placeant. ut enim in uitijs oculorum fit sæpe ut omnia flaua, aut alterius coloris uideantur, pro ea nimirum specie, quam gignit humor is, qui uitiatus est, ita in lingua usu uenit. atque hoc est, quod ait Hipp. in illo loco, cibum paulo suauiorem, licet paulo sit deterior, esse ægroto concedendum. cum enim deprauatus gu-

ſtus ſit, & item uitiata ea facultas, quæ appetitum excitat in nobis, fit, ut interdum in huiuſmodi rebus, conniuere oporteat: quando in morbo regio tantam uim habet bilis in guſtatu, ut omnia amara uideantur. ſic cum ſalſo, aut acido humore imbuta ſit, omnia, quę offeruntur, eiuſdem eſſe ſaporis ægroti exiſtimant.

Spiritus ſimili modo calidior, frigidior, craſſior, tenuior, ſiccior, humidior: implens plus, aut minus: atque ab ijs mutationes quales ex qualibus, ut ſe habeant. 6

Magna adhibenda diligentia eſt, ut aeris qualitates omnes, & eiuſdem ſubitas, & quæ ſtatis quibuſdam temporibus fiunt, mutationes medicus perſpiciat. ſi enim ſciat, quando is calidior, aut frigidior ſit, quàm uſus poſtulet, itemque ſiccior, aut humidior, & craſſior, aut tenuior, poterit omnibus uictus rationem inſtituere, quod ad aerem pertinebit, ad unamquanque temperaturam accommodatam. ac ſi qua exuperantia ſit, eam inſtituta contraria uictus ratione corrigere: & ſi ratio

ſi ratio morbi ita exigat, curandum erit, ut calidæ qualitati frigidus aer, frigidæ calidus, & humidæ ſiccus, ut ſiccæ humidus comparetur. quod uero ait, de craſſiore, aut tenuiore, non eſt ullo modo contemnendum. ſcimus enim Thebis craſſum, ut in tota Bœotia, Athenis tenue cælum fuiſſe. ideo ingenio acuto Atticos, craſſo Thebanos fuiſſe commemorant. Vnde illud Pindari, cum uellet ſuam poeſin ornare laudibus, quod eam calumniam ægreferret infligi Thebanis de ingenij tarditate, ac proinde Bœotij ſues dicerentur, ſic, inquit, Bœotium uitabimus ſuem. ſed uidendum etiam eſt, ſitne purus aer, aut nebuloſus, aut mala quadam qualitate infectus, cuiuſmodi nos eſſe docuimus eum, qui è ſtagnis, aut paludibus, aut latrinis prodit. ut in libro de aere, aquis, & locis oſtendimus. Adhibendum quoque ſtudium eſt, ne nos fugiat, utrum multum, an parum impleat. quo in caſu ſi magnam implendi uim habeat, parum: ſi exiguam, multum ducere oportebit: uel uariandum prout morbi, aut ualetudinis ratio poſtulabit: quam menſuram nobis ſuppeditabunt uires

adagium.

res corporis, & robur, & firmitas. quocirca, ut in superioribus, monet, habendam esse rationem mutationum: hoc est ab aere calido in frigidum, & contra, & item in alijs repugnantijs & simplicibus, & coniunctis, ut fiat commutatio: ut quid repente, quid progressu temporis faciendum sit, intelligamus.

admonitio de mutatione aeris à cal. ad frigidũ

Continentia, contenta, impetum facientia. 7

Planum est continentia hic appellari solidas corporis partes: siquidem humores hæ partes continent: contenta uero humores, qui solidis partibus continentur: impetum denique facientia, spiritus: quod hi ex omni parte, & momento temporis corpus quod in suo statu sit, facile, & sine ullo impedimento penetrent. nos uero iam alibi docuimus, quæ nam sint solidæ corporis particulæ, ut ossa, nerui, uenæ, & arteriæ, ex quibus tum musculi ipsi: tum uero caro, & tota moles corporis est constituta. ad quod genus pertinent etiam cõcretiones eorum omnium, quæ extima, quæque intima nominantur. exposuimus etiam, quænam contenta uocentur, hoc est

est humida omnia, quæcunque in uasculis sunt in totum corpus pertinentibus. sunt autem hi quattuor humores: ut sanguis, ut bilis flaua, ut pituita, & atra bilis. quibusdam uero eorum instrumentum a natura attributum, ut flauæ bili uesicam fellis, atræ lienem diximus: sanguini nullum esse proprium datum, sed uenas omnes, sicut neque pituitæ. Ex hoc triplici genere, hoc est ex continentibus, contentis, & spiritibus corpus humanum constat. medicus uero dare operam debet, ut omnia naturali in statu sint, ut solidæ partes suum numerum, figuram, quantitatem, & positum habeant: humores attemperati sint, ne sit ulla ipsorum exuperantia, neve defectio, sed sit apta omnium symmetria: spiritibus ne sit aditus ullo in loco interclusus. ita enim corpus bona ualetudine perfruetur. sunt, qui addant in fine huius sententiæ, corpora: quod tamen ab ijs libris abest, quos ego adhuc uiderim. uerum & si uerbum illud addas, nullam tamen aliam inde elicies, quàm eam, quam nos attulimus, sententiam. itaque si sic, ut nos, siue ut alijs placet, legas, quod ad mentem

mentem Hippocratis pertinet, nihil interest.

8 *Sermonibus ac silentio. dicere quæ uult: eaque sermonibus quibus utitur, siue magni, siue multi: siue ueri, siue ficti sint.*

Hæc sententia conuenit cum superiore, in qua monuit, ingressum, sermones, figuram, uestemque ægrotanti gratam esse oportere, sicut tonsuram, ungues, & odores iucundos. uult enim, ut medici oratio, atque etiam adstantium sit ægroto iucunda. idem censet agendum de silentio: ut si loquax sit suapte natura ægrotus, morem quoque ei medicus gerat, ut ipse sit loquacior: si ille taciturnus ipse quoque idem institutum seruet. uult præterea medicum uti eo sermone, qui sit ægro familiaris. quod non secus de uoce intelligẽdum est: ut si altiore, aut submissa loqui æger uelit, idem medicus faciat. itemque ueritatis studio ducatur, uera itidem medicus referat: sin fictis, falsisque delectetur, ficta referat, ac uulgi rumores narret. In quibusdam libris legitur non hoc modo, ἢ πεῖ[illegible] 9

βούλεται, ſed μὴ εἰπεῖν hoc eſt non dicere, quæ uult: quod ita ueteres Hippocratis interpretes exponunt, ut iubeat, non eſſe loquẽdum ad gratiam ægrotantium; ſed ſi quid urgeat, ſi quid prohibendum ſit, ſi quid imperandum deniq;, illud eſſe aperte, & ſine circuitione dicendum. hoc autem mihi non fit uериſimile. quia quæ ſequuntur, hoc eſt, ſermonibus, quibus utitur, ſiue prolixis, ſiue breuibus, ſiue ueris, ſiue etiã fictis, repugnant huic ſententiæ. Siue igitur legas affirmando, ſiue addas negationem, idem elicietur ſenſus; prima enim ſcriptura ſignificabit, dicenda ea, quæ uelit ægrotus; ſecunda uero, non dicenda, quæ ille dici nolit.

9 *Abeuntia noſcere oportet, unde inceperint, aut ubi ceſſarint; aut quantum diſſiparunt; eorum item colores, calorem, ſalſuginem, dulcedinem, tenuitatem, craßitudinem: æqualiter, an inæqualiter: corpus, tempus: mutationes quales ex qualibus habeant.*

Dubium eſſe nemini poteſt, quin hæc omnia ſint ab Hippocrate relata in commenta-

mentarium, ut paratam haberet materiã, unde, cum uellet, multa ſumeret, quo librum edendum conficeret. hæc.n.eiuſmodi ſunt, ut aliquod memoriæ lumen afferre poſſent. monet autem hoc loco, ut excrementa omnia attendamus, & ipſorum uim, naturamque cognoſcamus. idq; duobus uidetur capitibus complecti, qualitate nimirum, & quantitate. ait.n. nobis uidendum eſſe, quando excretio inceperit, & quando ceſſarit: & quàm uehementer corpus afflixerit, uireſq; diſiecerit: quod ad quãtitatem uidetur pertinere: deincepſq; agit de qualitate, cum ait, colores, calorem, ſalſuginem, dulcedinem. hortatur Medicos intueri colorem excremẽtorum, ſiue ij per ſedem, ſiue per urinam, ſiue per nares, ſiue per palatum, ſiue etiam per uomitum, aut per hæmorrhoidas excernantur. ſolet.n. plerunq; color indicare humorem uitiatum. adde quod præſagia quoq; ex coloribus ſumimus: quod idem fit ab alijs qualitatibus, quas commemorat. nec minus utilitatis affert cognitio tenuitatis, & craſſitudinis, ut humores diſtinguamus, ut ſciamus, quos euacuare, quos prius con
 coquere

coquere oporteat: & internoscamus, dandum ne medicamentum sit, an secanda uena, an clysteribus utendum, aut quid deniq; facto opus sit. ad idem pertinet, quod ait de corpore, deq; tempore: ut sciamus, extenuatum ne corpus sit, an iuuenile, an senile, an robustum, & carne conuestitum, an perferre diutius morbum possit. nam quod tempus ait esse considerandum, diligenter attendendum est: ut sciat Medicus, utrum sit morbi principium, an incrementum, an status, an declinatio: siquidem tot esse morborum tempora nos jam quodam in opusculo demonstrauimus. præterea utrum in accessione febris, aut incremento, aut alio morbi alicuius tempore æger uersetur, cognoscere Medicus debet, ut quo tempore excretiones fiant, intelligat: ut si per urinas, per alui excrementa, per sudores fiat euacuatio. Ad hanc quoq; contemplationem dies critici pertinent: quæ res summo studio notanda est: nam sudores, ut est apud Hippocratem, si in eo, qui febrim habet, inceperint tertio die, & quincto, & septimo, & nono, & undecimo, & quartodecimo, & septimo decimo,

cimo, & uigeſimo, & ſeptimo uigeſimo, & quarto & trigeſimo, boni exiſtimantur, cum morbos iudicent: ceteri uero, qui aliter prorumpunt, ſunt indicia laborum. merito igitur cenſet, habendam eſſe temporis rationem.

An tentata expulſione, ſuperarit. 10

Monet uidendum eſſe, an cum natura excretionem aggreſſa eſt, ſuo conatu morbum ſuperarit, & uitiatos humores penitus excreuerit. hoc autem cognoſcet medicus duobus illis inſtrumentis, quæ nos in aphoriſmis deſignauimus hoc eſt, ſi contulit, & æger facile fert. tunc. n. ſcimus morbum eſſe profligatum, & nihil reliquiarum ſupereſſe. alioqui cum tentauit, nec præſtare totam rem natura potuit, debet medicus adiuuare, ne recidiua ſtatim ſubſequatur, ut ſolet excitari, ſi quid ſit relictum in corpore, quod afferre morbum poſſet.

Lachrymæ, uolentibus, inuitis, multæ, paucæ, calidæ, frigidæ, craſſæ. 11

De lacrymis ſupra dictum eſt, ſi in acutis morbis ſponte fluant, boni conſulen-

dum eſſe: ſi non ſponte, mali: id ipſum in febribus & alijs morbis tenendum eſſe, ipſe etiam alibi cenſuit. addit autem hoc loco, ſpectandum eſſe, an multæ, an paucæ ſint: ut inde de humidiore, aut minus humido cerebro facias coniecturam. idem de calidis, ac frigidis ſtatuendum eſt. illæ enim calidum, hæ frigidum humorem in cerebro redundare: ut craſſæ craſſum, & tenues tenuem indicabunt.

12 *Guſtus, uomitus, ſputum ſcreatu, aut tuſſi euulſum.*

Diximus maximum fuiſſe apud ueteres uſum uomitus. itaque permagni referebat, ſcire, quibus conferret, & quo tempore eſſet imperandus, & ſæpe ne, an raro utendum hoc remedio eſſet. Sed utilitatem quoq; affert uomitus conſideratio ad præſagiendum, ut in commentarijs in præſagia declarauimus. ubi etiam de ſputo, deque ſcreatu ſatis diximus. in quo notandũ illud eſt, etiam e gula, & uentriculo ſanguinem uomendo expelli: ut e particulis, quæ reſpirationi deſeruiunt, tuſſi: & ex fau

cibus,

cibus, ac gurgulione, ſcreatu: denique ex ore, ſpuendo. qui uero plura ſcire aueat, noſtros ille commentarios percurrat.

Solis æſtus, frigus, humiditas, & ſiccitas: tum mutatio per quæ, ex quibus in quæ, ut ſe habeat. 13

Ait conſiderandum eſſe, an quiſpiam in morbum inciderit, quod diutius in ſole ſit moratus, aut frigus perpeſſus ſit. hæc. n. duplex cauſſa multiplices gignere morbos ſolet: ut etiam humiditas, & ſiccitas. ſed de temporum mutationibus & naturis abunde actum eſt a nobis in tertio aphoriſmorum, & item in ijs commentarijs, quos in librum de aere, aquis & locis, & in librum de humoribus, edidimus: ſicut etiam fere de ijs omnibus, quæ deinceps conſequuntur.

Labores, ſomni, otia, uigiliæ, quæ per ſomnum accidunt, inſomnia, cubilia, in quibus, & ex quibus. 14

Hoc loco nomen laborum pro exercitationibus uſurpauit. qui enim ijs aſſuetus, eas deſinit, aut non ita, ut prius, uritur, ple-

rũque pati solet. quare Medicus, si potest, debet dare operam, ut hominem ad pristinum statum reducat: ita etiam faciat in eo, qui cum in otio uitam degeret, coactus sit, multos, magnosque labores suscipere. iam uero de somno, ac uigilia est eadem ratio: & item insomniorum, quorum uim supra exposuimus. admonet non esse negligendam contemplationem cubilium: ut scias duro ne, an molli uti strato æger consuesset: & quo in loco habitare, & iacere debeat: quod sane ad morbum depellendum plerunque multum ualet.

Mentis cogitatio expendenda, sua ne sponte, sine instrumentis, et rebus, mœreat, gaudeat, timeat, confidat, speret, ac desperet, ut Hippothoi puella suo in animo sciebat per se ipsam ea, quæ in morbo eidem acciderant.

Hoc præceptum ad præsagia pertinet. nam si quis lætatur, aut mœret sua sponte, sine caussa perspicua, non dubium est, quin humor melancholicus eum affligat: quod ipse in aphorismis ait his uerbis: si inquit, timor & mœror diu perdurant, hu-

morem melancholicum indicant. Simili quoque modo iam didicimus lætitiam sine aperta caussa, desipientiam arguere. mirabile autem est, quàm uariæ imagines rerum obuersentur animis eorum, quos hic humor uexat. quidam. n. se in testam esse commutatum existimabat, proinde neminem sibi propinquare uolebat, ueritus nimirum, ne se confringeret. alius nullum se habere caput arbitrabatur. itaq; necesse fuit, grauissimam e plumbo galeam eius capiti imponere, ut se tandem habere caput persentisceret. alius putabat, sibi adesse tibicines perpetuo, idcirco sæpe illos extrudendos esse; & expellendos clamitabat. ac plerique horum sunt, qui ubi conualuerint, meminerunt eorum omnium, quæ in morbo gesta sunt: quod memoria illæsa permansisset: licet cogitatio de recta uia deflexisset: quod ipse Hippothoi filiæ euenisse memorauit.

Aetatem ab ætate discerne: & an ante, aut post factum est, quàm oporteat: ut si hieme solutus morbus est, & seni, aut puero, quod ad ætatem pertinet. & num æstate ante, uel post, quàm deceat: 16

ceat: exitus dentium, pilorum eruptiones semen, plus & minus, capillorum incrementum, crassitudo, potentia, diminutio.

Aetatis, anni temporis, regionis, & consuetudinis habendam esse Medico rationem, sexcentis in locis Hippocrates monuit: siquidem perpetuo inspiciendum sit, in qua ætate, quo morbo, qua regione, & quo anni tempore medicamenta propinētur. concedendum.n. multum est etiam consuetudini, sicut ætati. hoc certe scitum est, pueris & senibus ut neq; uacuationem per medicamenta, sic neq; per inediam imperandam: quod illorum uirtus cito dissipetur, hi uero, utpote qui iam ætatis uitio refrigerati, & imbecilles, durare diutius non poterunt. illud etiam uidendum, an morbus puerum, an senem corripiat. spes.n. in puero est, fore, ut ætate procedente commutetur: in sene non item: sed siqui morbi longi eos occupant, fere ad mortem usque eis comitantur. Sed neque hoc esse satis existimauit, quod cognoscatur: addidit enim, an ante, aut post factum quid sit, quàm oporteat: hoc est, ut

uideamus,

uideamus,an morbi æstiui sint exorti uere, & an uerni per hiemem: & an hiberni per autumnum apparuerint. siquidem uehementem affectionem, & ualidam caussam esse necesse est, quæ alieno tempore huius modi morbum excitarit: ut si ardens febris hieme, & morbus attonitus æstate exoriatur.hi namque morbi prorsus naturæ temporum illorum aduersantur: suntq; periculosiores, quàm si suis temporibus, hoc est calidi morbi calidis temporibus, & frigidi frigidis excitarentur. ait etiam considerandum esse exitum dentium, hoc est ætatem eam, in qua emittere dentes pueri incipiunt: & item eruptionem pilorum,hoc est cum puberes fiunt: & cum primum semen profunditur, quo sane tempore fit etiam uocis in asperiorem commutatio. & attendēdum qui ab hac ætate, plus, minusve absint.denique monet, ut puerilem ætatem, florentem & uirilem, atque etiam senilem diligenter spectemus: quas sane ætates ipse tribus uerbis indicauit, his, crassitudo, potentia, diminutio: quæ nos ab ipso,ut ętatū inditia,proposita esse, & tanquam signa conscripta existimamus.

Quod

17 *Quod cognatum, quodque per se est, spectandum: ac quanto magis, & minus.*

Morbi aut per se se membra corporis occupant, aut per consensum aliarum partium. nam cum inter uterum & mammas non mediocris sit consensus, hoc fere fit, ut si uterus male affectus sit, mammæ quoque simul patiantur: contra si mammæ laborent, etiam uterus non sit expers malorum. simili quoq; modo accidit, ut firmum caput suapte natura quis habeat, tamen quia magna uis uaporum a uentriculo in ipsum comportatur, in consensum morbi trahatur: sicut etiam potest contingere, ut ipsum per se dolore tentetur. quare uidere Medicum decet, ut hæc apte distinguat, ne quem morbum consensus partium genuit, per se exortum arbitretur: aut etiam contra, & ita minus recte adhibere medicinam tentet.

18 *Anni tempus, num in eo quid citius, aut tardius sit factum: & an tempus, in quo est factum, pluuium fuerit, an squalidum: calidum, an frigidum:*

cum uentis, an sine uentis: & qui uenti flarent. & an in anni, aut temporis principio, medio, fine, aut semper, & hora præterita, uel præsenti, uidendum.

De anni constitutionibus supra copiose disseruimus: de temporum uero mutationibus, quæ morbos pariunt, quæque uel statum suum anteuertunt; uel subsequuntur, in aphorismis abunde egimus, ut de uentis cum ibidem, tum etiam in libro de aere, aquis, & locis, & in tertio in librum de humoribus commentario. quare nihil est, cur hoc faciam longius: neque par est, ut quæ alibi recte dicta sunt, huc transferamus.

Tempus morbi & hora, & quæ succedunt, spectanda. circuitus item, & ex his, qui maiores, qui multa habent incrementa: & alterius morbi incrementum, itemque remissio, ac uigor, & magis, ac minus cessans: & quando, ac quomodo, quo tempore, qua ætate denique. 19

Superior sententia anni tempora, eorumque mutationes comprehendit: hæc uero tempora morborum, non quæ esse

quatuor nos docuimus, ſed quo tempore morbus exortus ſit, hoc eſt, an hieme, uere, æſtate, & autumno hominem corripuerit. ſcripſit.n.etiã in aphoriſmis hac de re, ac monuit quoſdam breuiores eſſe, quoſdam diuturniores, ſi æſtate, aut autumno inceperint. uult uero etiam ſymptomata, quæ comitari morbos ſolent, ſpectari. hæc enim modo ſalutaria, modo pernicioſa cenſentur. Sicut præſtat febrim conuulſioni, quàm conuulſionem febri ſuperuenire: & in alijs pleriſque morbis idem uſu uenire ſæpenumero animaduertimus, & ipſe in aphoriſmis adnotauit. Circuitus quoque attendendi ſunt, ne in acceſſionibus ægrum alamus, & ita morbum augeamus. quia uero & uehementiores, & mitiores eſſe circuitus ſolent, ideo monet, ut & maiores, & minores ſpectemus. ſi enim acceſſiones uehementius hominem conflictarint, incrementum notabile indicabunt: & item morbum acute moueri, aut uelociter, ut ad ſtatum properet. neque incrementa circuituum ait eſſe oſcitanter cõſideranda, quando non mediocrem nobis uſum ad tempus futuri ſtatus cognoſcendum

dum sint allatura. addit etiam tempora morbi nobis esse nota oportere, ut principium, incrementum, statum, ac declinationem. denique uidendum, in quibus morbus magis cessarit, in quibus minus. hoc auté ex pulsu potissimum cognosces, si is ad integritatem redijt, aut secus. Sed hanc tractationem, ut alibi diximus, Hippocrates omisit.

Modi superuenientium morborum considerandi: & num quis cum uomitu, aut sine uomitu ceperit: an epoto quodam adstricti sint, aut parum purgati. 20

Vtrum acuti, an non superuenientes morbi sint, cognoscendum esse ait: ut eorum impetum uideamus, eique occurramus. præterea quærere de ægroto, aut familiaribus debemus, utrum morbus cum uomitu, an sine uomitu inceperit. quod huc pertinet, ut si ad uomendum æger sit procliuis, & se se uomitionibus euacuare consueuerit, nos quoque eodem utamur remedio. sin contra, ut neque cum uomitu inceperit, neque ad uomendum aptus

homo ſit, nos quoque uomitu uitato, alia præſidia adhibenda eſſe intelligamus. poſtremo admonet, hoc eſſe attendendum, an per ſeceſſum purgatio recte fiat: quod quidam ita ſunt a natura facti, ut per inferiores partes aut uix purgentur, aut non niſi magno cum labore, & dolore: quidam uero ideo epoto medicamento non purgantur, quia craſſi, incoctique humores adhuc ſint: quos ut educas apte, concoques.

21 *An candidi febricitent: & horum labra, & modus, & tempora.*

Senes, propter frigidum ipſorum corpus, non niſi uehementi de cauſa in febrim incidunt: quos, ut pote exangues fere, & a natiuo calore deſtitutos, exalbeſcentes uocauit. eorum quoque ſpectanda eſſe labia ſubiunxit, ut ſi ulcerata ſint, de magnitudine febris faciamus coniecturam. Sin aliter affecta ſint, pro ratione affectionis ipſa æſtimemus. Sed & modus conſiderandus eſt, ut de uita, aut morte fiat præſagium.

Corpus,actioque obſeruanda,itemque aſpectus, auditus,naſus,tactus,lingua,cogitatio. 22

Perſæpe dictum eſt, ſpectandam eſſe corporis conſtitutionem, & actionem nō modo corporis totius, ſed etiam ſingularum partium:ut quę ſuo munere fungitur, ſana;quæ eo fungi non poteſt,infirma iudicetur.quod ut intelligamus,ſubiūgit, quæ actiones attendendæ ſint, ut aſpectus,quē oculi præſtant, ſit ne integer, an aliqua ex parte uitiatus, ut ſæpe dixit ſupra, dextrū, aut ſiniſtrum oculum diſtortum eſſe: tum auditus, ut ſi ſecundum aures, aut in ipſo meatu aurium quid uitij ſit exortum: tertio loco naſus,ut de facultate odorandi faciamus coniecturam: tum tactus, ut ſciamus, corpus ne calidum ſit, an frigidum, an temperatum:an uero ulla noxa in ſenſum tactus ceciderit, quod uel paraplegia,quam uocant, aut aliud ſimile ſymptoma ſolet efficere: ſupereſt guſtatus,ut omnes ſenſus corporis ſint enumerati: quem ipſe linguæ nomine ſignificauit. poſtremo uero quia non ſolum ea quæ ad corpus,

ſed etiam quæ ad animum pertinent, ſpectanda ſunt, ideo addidit nomen cogitationis: ut omnes animi functiones eo nomine comprehenderet: quas noſſe Medicus debet, ut an in ſuo ſtatu, an uero de eo ſint detruſæ, perſpiciat.

23 *Tumores in palpebris ſuperioribus relictos noſſe oportet: nam ceteris mẽbris extenuatis recidiuæ fiunt. in extremitate uero ſubrubri duriq; ac ualde † turpes. in his enim exorientia, & coarctata continentur, ut Polymedæ Pharſalo uſu uenit.*

† Lib. Ald. habet γλισχρά. i. glutinoſi.

Vnico exemplo oſtendit eos tumores, qui in ſuperioribus palpebris relicti ſunt, recidiuam efficere, communi ratione eorum, quæ in morbis relinquuntur: præcipue autem id contingere, cum cetera mẽbra ſint extenuata. Torſit autem ueteres interpretes hæc dictio. quocirca quidam eam fere totam commutarunt: quidam uero ita, ut nos attulimus, legentes, rectum inde elicere ſenſum ſunt conati: alij unico uerbo commutato, ſe ueram inueniſſe ſententiam ſunt arbitrati. nos uero de illorum diſſenſione nihil dicemus, quid uero

ſentien-

ſentiendum ſit, paucis exponemus. quare quod ait in ſuperioribus

ita accipiendum eſt, quaſi

ut tumores præter naturam ibi exortos, aut etiam prodeuntes.

* Deſiderantur quædam. *

Cum impetu rumpuntur tumores, ac liuores in lippitudinibus, & in ulceribus. itemque deiecta ex tuberculis, & ſuppurationibus ſpectanda ſunt. ſigna enim ſunt. 24

Tumores, qui in lippitudinibus oriuntur, cum ad ſuppurationem peruenerint, cum impetu rumpuntur: & confecto iam pure, noxij humores erumpunt. quæ uero deijciuntur in tuberculis, & ſuppurationibus, quæ per aluum plerunque excernuntur, ſpectanda ſunt, ut tubercula rupta eſſe inde colligamus. priſci autem interpretes hoc quoque loco plura attulerunt. nos

in locis obſcuris diutius uerſari nolumus, cum multa adhuc ſuperſint, in quibus multum operæ, ac temporis ponere utiliter poſſimus.

25 *Circa meſſem tormina, & dolores circa umbilicum a porris, ſed & ab allijs extiterunt.*

Vſum porri circa meſſem modo tormina, modo dolores excitare creditum eſt. in cauſſa eſt acrimonia. cuius etiam allium eſt particeps. ut uel ob hanc cauſſam minus mirabile ſit, ſi caput aggrauat, flatum gignit, faſtidium affert, & dolorem eum excitat, qui eſſe moleſtus prius conſueuerat.

26 *Ignis ſacer in quibuſdam a ceruice exortus in facie iudicabatur. quibus autem nigra erant in ceruice, mala: & quibus puſtulæ & quæ turbationem afferrent, mala.*

Ad recordationẽ eſt hæc cõſcripta ſententia; ut poſtea longiore ambitu uerborum eam explicaret. cum enim ignis ſacer quoſdam corripuiſſet, & a ceruice ducto initio

initio in faciem pertransisset, ibidem iudicatus est. quod ipse, ut raro contingens, obseruauit. uix enim fit, ut recte morbus iudicetur, cum ab ignobili ad nobilem partem commigrat. in quo aduertendum est, quibus nigra in ceruice apparuerant, malum portendisse. hoc est nõ fuisse in ijs sacrum ignẽ rite iudicatum, quod sanguis ille crassus, aterque expurgari non posset, ac multo etiam peius fuisse, si pustulæ scatentes cutim occupassent. iam uero si alui turbatio, & mentis alienatio erant consecutæ, æger erat in desperatis: quod eam turbationem malitia, magnaque copia humorum excitaret.

Adamantus, cum esset melancholicus, magna peplij copia sumpta, aliquãdo nigra euomuit. quod etiam alias sumptis cepis fecit. 27

Hanc etiam historiam, ut admirabilem adiunxit. cum enim humor melancholicus grauis sit, ut suapte natura deorsum feratur, ideoque facilius per aluum, quàm per uomitum euacuetur; sicut flaua bilis propter leuitatem facilius uomitu reijci-

 tur,

tur,quàm ut per inferna expurgetur; contra tamen in Adamanto accidisse comme morat,cum ille peplijs copiose usus esset, & item cepas comedisset.nam quod ait nigra, non dubium est, quin atrum, & melancholicum humorem significet.

28 *Febres, in quibus labia ulcerantur, æqualiter intermittunt:ac tertianis refrigerationes sunt.ardentes autem semper statim ad manum soluuntur.*

Labia uidentur nullam aliam ob caussam ulcerari, nisi quia acer quidam uapor illuc a uehementia febris amandatur, qui partes illas quasi ardore quodam consumit: nihil tamen mali præterea facit, præter ulcerationem, cuius nunc Hippocrates mentionem facit. hoc autem cum in tertianis quandoque contingit, tum uero maxime in ardentibus, cum febris calorē perferre æger non potest. atque has quidem febres ait æqualiter remittere, quod neq; ullam habeant remissionem, nisi omnino soluantur: at in tertianis ait esse refrigerationes, & intermissiones; adde uero etiam pulsus ad integritatem redire, tum

eas

eas repetere, ut tertio quoque die hominem occupent. ardentes uero cum soluuntur, hoc confestim faciunt, ac si manum ad moueas statim eas solutas esse persenties. deuincuntur enim a manu, neque postea redeunt.

Quale in articulis insit, & an non ad suppurationem perueniant. 29

Interdum totum corpus pituita refertum redditur, ut quidam quasi muci per urinam excernantur. quo sane tempore potest contingere, ut etiam ad articulos decubitus fiant, & abscessus quidam similes, ijs, qui in hydropibus sæpe cernuntur, ibidem excitētur. monet autem, ut si quis te ad eiusmodi homines curandos accersat, caueas, ne tibi idem, quod plerisq; medicis, atque ijs quidem non uulgaribus, accidat. cum enim illi abscessus eos aperuissent, in eaque essent opinione, fore, ut saniem ibi copiosam essent inuenturi, tantum abest, ut saniem eo in loco conspexerint, ut totam carnem, qua articuli contegebantur, pituitosam plane, & muco ple-

nam intuentes, ſe deceptos, & falſos deprehenderent. id autem uitare omnes ſummo ſtudio debent, ne & ipſi male audiant, & ægrotis perniciem ultro moliti eſſe exiſtimentur: præſertim cum uel mortem afferant, uel dum altius plagas adigũt, neruos etiam præcidant, atque ita mancum, ac decurtatum hominem reddant. eſt igitur diligenter obſeruandum, ne quid temere facias, in articulorum tumoribus incidendis: præſertim niſi certo ſcias, ea quæ inſunt, ad ſuppurationem deueniſſe: ut ipſe accurate monuit.

30 *Conſuetudo, dum ſani fuimus, attendenda qualis in uictu, ueſtitu, laboribus, ſomno, rebus uenereis, & mente fuerit.*

Conſuetudinem in ſex potiſſimum rebus obuerſari ait oportere, in cibo ac potu, in ueſtitu, & alijs, quas commemorat: quia, ut in commentarijs de uictus ratione in morbis acutis diximus, magna uis conſuetudinis eſt. nam ſi quis ſemel modo cibum ſumere ſingulis diebus conſueuerit, uelis autem eum bis alere, non

mediocriter lædes : ſicut etiam contra, ſi abſtineas . præterea, quæ conſueta ſunt, lædere minus ſolent. ſed quanta uis conſuetudinis ſit, nos iam uno libro copioſe docuimus, quem de conſuetudine inſcripſimus. quod autem ait, σκέπησι, non modo ueſtitum poteſt indicare, ſed habitationem quoque : ut inquam inueſtiget medicus, an ęger ſolitus ſit in domo, an ſub dio cubare, & an intra domeſticos parietes multum, an parum ſe continere : ut inde de aere ambiente facere coniecturam poſſit.nec minus tamen ad ueſtimenta poteſt referri. addit tertio loco labores ſolitos eſſe ſpectandos: quod tantum poſſit conſuetudo, ut uel ſenes, uel imbecilli commodius, quàm uel iuuenes robuſti,labores ferant : id quod ipſe in aphoriſmis, & alibi ſæpe , uim conſuetudinis ornans laudibus, ſcriptum reliquit. Ad hæc ait,attendendum, quantum, & quando quiſq; ſomno indulgere per ſanitatem conſueſſet: ut uel de periculo, uel de ſalute,uel de morbi diuturnitate , aut breuitate loqui certius poſſe Medicus uideatur.quinctum locum tribuit rebus uenereis,ut in illarum

quoq;

quoq; uſu mos priſtinus, conſuetudoque ſeruetur: ne ue magna fiat immutatio. ſupra.n.diximus ex ipſius Hippocratis ſententia labores, cibos, potus, ſomnos, res uenereas mediocritatem excedere non oportere. ultimo loco ait expendendum, qualis fuerit mens eius, dum integra ualetudine frueretur: ut quantum a ſtatu naturæ ſuæ deflexerit, nos non fugiat. plerique enim læti ſunt, aut mites, aut blandi. qui ſi contrarium in ſtatum ſint mutati, cauſa ſtatim perueſtiganda, & eidem eſt occurrendum. quod idem eſt, ſi contrariam in partem ſit facta mutatio, faciendum.

31 *Qualiter morbi, & a quibus in quos modos mutentur: ad quæ loca uerſi ſint, quando inceperint, adfuerint, ceſſarint.*

Niſi quis morborum modos norit, uix, aut ne uix quidem curare eos recte ſciuerit. ſunt.n. morbi, aut continui, aut intermittentes: aut acuti, aut longi: præterea aut ceſſarunt, & poſtea repetierunt; aut denique ſunt aliquo modo commutati: aut e loco ad locum alium decubuerunt. quod

cum,

cum de decubitu supra loqueremur, quomodo fiat, ostendimus. ac non modo hæc cognoscere Medicus debet, ut supra monuit, sed scire etiam, quando morbus inceperit, ut inde faciat coniecturam, utrum in statu, an adhuc in incremento sit, an declinet. quod permagni refert tum ad remedia adhibenda, tum uero etiam ad uictus rationem recte instituendam.

In quibus incontinens terrefactus, sit spectandū. 32

Quicunque ☙ a rebus uetitis abstinēt, ij uel iudicio id faciunt, uel affectu, & monitu aliorum. iudicio faciunt ij, in quibus ratio cupiditatem uincit, ut uel ipsi cupiditate relicta gaudeant: uel rationi quidem obtemperent, uerum ad ea, quæ deseruerunt, oculos retorqueant. hos ἐγκατεῖς, hoc est continentes uocant. qui uero affectu quodam sunt continentes, id ipsum duobus modis faciunt, hoc est pudore impediti, ut solent ingenui homines, & liberaliter eruditi: aut, cum seruili ingenio sint, metu solum abstinent a rebus prohibitis. hi uero suapte natura incontinentes sunt, sed metu ægritudinis perterriti, in officio continentur,

tinentur, ut non scortentur, non potent, non se se cibis expleant: aut hos, uel illos cibos, quod esse noxios audierint, non gustent. id ergo uidere Medicus debet, ut quædam concedat, quædam prohibeat: moneatque quæ mala, quæque incommoda sint ex usu rerum uetitarum consecutura: ne si ægrotus deliquerit, ipse culpæ affinis existimetur.

33 *Victus in morbo contrarius.*

Est Hippocratis explicata sententia, cõtraria curari contrarijs, eandem nunc iterat, ut nobis in memoria firmius hæreat. ac nihil aliud hic monet, nisi, ut quæ ad uictum pertinent, ea contraria morbo instituas.

34 *Facilitas, & difficultas in tolerando.*

Hoc ipsum sexcẽtis in locis inculcauit. causa est, quia mirificam in facienda medicina utilitatem affert. uidendum enim est, num æger facile ferat morbum, medicamẽta, ediã, euacuationẽ, & cetera oĩa, quorum in morbis habenda ratio est. Si facile ferat, boni consulendum: si ægre, & cum la

bore, mali· quod in euacuationibus est potissimum obseruandum, ut scias an cohibēdæ sint, an uero adiuuandæ, aut ita sinēdæ. idque siue natura eas moliatur, siue Medicus sua industria easdem tentarit.

Ne te lateat, quantum uictus ratio cognosci possit. magna enim calamitas est, hanc si ignores. 35

Nisi quis uictus rationem probe cognitam habeat, profecto innumera incommoda ægro afferet, quæ uel mortem, uel certe eius periculum minabuntur. debet igitur Medicus diligenter in hanc curam incumbere, ut quæ ad uictum pertinent, accurate pernoscat omnia, ne quid delinquat, sed ægro semper adiumento sit.

Similitudines præstantibus etiam Medicis errores, & dubitationes afferunt: causa uero ipsa, econuerso. Scio autem difficile esse etiam † intelligenti ratiocinando uias cognoscere, ut si acutum caput habeat, si simus, si subsiccus, si biliosus sit: si difficulter uomat, si niger, iuuenis, temere uictitans: hæc inquam omnia simul & inter se conuenire difficile est. 36

† *Lib. impressus non habet εἰδότι. i. intelligenti.*

Vt in philosophia magnos uiros,& clarissimos philosophos scimus esse deceptos in similitudinibus non rite discernendis, ita etiam in medicina usu ueniat, necesse est, neque enim rationum similitudines agnoscere possunt ij, qui non diu, multumque,& quotidie in rationibus sunt uersati. in quo maxime peccant ij, qui aliquid eorum, quæ uitam humanam attingunt, temere pronunciant, idque faciunt aut opinione sapientiæ, quam sibi arrogant, aut honoris, aut quæstus gratia. ut autem intelligeremus, quam acri studio debeamus laborare, ut ne nos similitudines fallant, scripsit hanc rem non modo uulgaribus, ignarisque hominibus errores, ambiguitatesq; afferre, sed optimos etiam Medicos,& ualde exercitatos in errorem induxisse. caussa igitur spectanda est, qua cognita, fiet, ut minus labamur, minus decipiamur, & firmiore coniectura curationem simus adhibituri. uidetur tamen quasi excusationem quandam subiungere, cum ait, scire se, quàm difficile sit, rationes curationum omnes cognoscere, quæ uidentur uarijs in rebus consistere, ut in corporis figura, utrum

quis

quis capite sit acuto, an uero simus sit: ut in temperatura, utrum inquam sit siccus, an humidus, calidus, an frigidus. ut in humorum cognitione, utrum biliosus, an pituitosus, an melancholicus sit: ut in affectione corporis aptus ne sit quispiam ad medicinas, ad uomitum, ad excretiones per aluum, per urinam, per sudores, & cetera huius generis. Sicut etiam ex colore possumus facere coniecturam de humore redundante, nisi sit is propter aliquam externam permotionem, & perturbationem mutatus. & item ex ætate nobis potest aliquid suppeditari, ut ex consueta uictus ratione, ut an conuenienter bonæ ualetudini uitam traduxerit, an sine ullo discrimine rebus omnibus, & temere sit usus. quæ omnia inter se coniungere ait esse perdifficile: ac multo etiam laboriosius de eis recte iudicare.

Fistula cuidam rursus rumpebatur: quod tußicula permanere prohiberet. 36

Dixit permanere, id est perdurare, & perseuerare: quia cum iam fistula esset ci-

catrice conclusa, tussiculæ motus pectus agitabat, atque ita occlusam in eo fistulam aperiebat. uel etiam humores in capite collecti ad pulmonem deferebantur, atque ita erodebant id, quod iam esset conglutinatum. hanc sibi historiam scripsit Hippocrates, ut postea pluribus uerbis enarraret. hæc autem pauca sibi ad recordationem adnotauit, cuiusmodi etiam est, id quod sequitur.

37 *Cui iecoris fibra complicata erat, eum concussi, & dolor statim sedatus est.*

Hoc uel casu, uel ictu, uel ex lucta, uel alia externa caussa, potuit contingere. concussio autem fecit, ut suum in locum fibra rediret. quare non mirabile est, dolorem esse eo pacto sublatum.

38 *Thasi Satyrus, cognomento Grypalopix qui dicebatur, cum circiter uigesimum quinctum annum ætatis ageret, semen genitale per somnum sæpius emittebat: id quod etiam per diem sæpenumero ei accidit. is cum ad annum trigesimum peruenisset, tabidus factus, interijt.*

In

In urbe Thaso ait hoc, quod narrat, contigisse. Satyrus enim cum magnam uim seminis emisisset, idq; non solum nocturno, sed etiam diurno tempore, circa annum ætatis trigesimum est factus tabidus, & ita mortuus est. quod Hippocrates nulla alia nota temperaturæ, aut signo aduětitio adiuncto, memoriæ prodidit.

Abderis palestræ custos, qui Stheneus uocabatur, multum luctatus cum alio fortiore, in caput cecidit. inde abiens aquam frigidam copiose bibit. Post hæc autem illa nocte subsecuta est uigilia, molestia, & extremorum refrigeratio. postridie domum ingressus est: & glande sedi imposita, aluus nihil deiecit. parum minxit, cum nihil minxisset prius. sub noctem lauit. & tamen uigilia, molestiaque perseuerarunt. delirauit. tertio die extremarum partium refrigeratio eum corripuit: calefactusq; sudauit. epoto uero mulso tertio die mortuus est. 39

Probabile est, cum ex ictu concussum esset cerebrum, magnam ei noxam esse ex aquæ potu allatam: unde uigiliæ, & molestiæ sunt consecutæ: & extremæ partes frigore correptæ sunt. Sed malitiam signorum quæ ex principe hac parte sumebantur,

tur, auxit etiam glans ano iniecta, quæ nihil irritauit, ut excrementa deijcerentur. Sed neque fructum ullum tulit ex balneo: cum nulla neque ab eo, neque a glande eſſet facta diuerſio. eadem enim mala, & ijdem caſus reuerſi ſunt: niſi quod ait, hominem calefactum, hoc eſt, ut ego quidem puto, ui morbi excalfactum ſudaſſe: & poſtquam deliraſſet, & mulſam aquam bibiſſet, e uita tertio die exceſſiſſe.

40 *Melancholici plerunque in morbum comitialem ſolent cadere, & contra, qui morbo comitiali afficiuntur, melancholici fiunt. horum utrumlibet magis uſu uenit, ut in hanc, uel in illam partem infirmitas uergit. nam ſi in corpus, morbus comitialis hominem corripit: ſi in mentem, melancholicus efficitur.*

Melancholia plerunq; in morbũ comitialem commutatur, ſicut morbus comitialis in melancholiam uertitur: id tamen nõ perpetuo accidit: propterea quod ſi a pituita comitialis exiſtat, non iam in melancholiam tranſeat. nos uero in commentarijs de locis affectis, quomodo ex melancholia fiat comitialis morbus; & ex comitiali melancholia, & item quomodo cum

ad

ad corpus & ad mentem repit, alteruter morbus gignatur, plane oſtendimus. quod qui ſcire aueat, eos libros legat, nec putet nos uelle eadem de re ſæpe eadem iterare.

Phaethuſa Pythei coniux Abderita, olim cum 41
puella eſſet, fœcunda fuit. Sed eius marito in exilium acto, menſtruæ purgationes ipſam longo temporis ſpatio defecerunt. Poſtea uero dolores, & rubores articulos obſederunt. quæ cum ei contigiſſent, corpus uirile, atque omni ex parte hirſutum factum eſt, barbamque emiſit, & uox facta eſt aſpera. cum uero omnia faceremus, quæ eſſent ad menſtruas purgationes euocandas accommodata, ciere tamen eas non potuimus: ſed ipſa non ita diutius producta uita, periјt.

Hanc hiſtoriam monimentis litterarũ eſſe conſignandam Hippocrates cenſuit, quod admirabilis ſit & contra opinionem omnium. ueriſimile tamen eſt, cum menſtruæ purgationes non profluerent, ut excrementis ijs, quæ excerni per uterum debebant, ad articulos confluentibus, dolores primum, deinde rubores ſint exorti. quare diximus alibi, ueriſſimam eius eſſe ſententiam, cum ait, mulierem pedum doloribus non laborare, niſi menſtruæ purga

tiones eam defecerint. cum uero omnis redundantia ad cutim propelleretur, etiam pili toto corpore, atque adeo barba ipsa exorta est. ac ne quid deesset, ut uirile corpus esset factum, uox quoque facta est aspera. existimabat autem Hippocrates una sola in re curationem esse positam, si menses essent prouocati. itaque omni studio id esse tentatum commemorat. sed frustra. quocirca illa intra paucos dies excessit e uita.

42 *Idem quoque Namysiæ Tasiæ Corippi uxori accidit. unica autem spe medici omnes, quos quidem ego noui, ducebantur, si illa effœminaretur, menstruæque purgationes naturaliter profluerent. uerum multis remedijs adhibitis, non sunt excitæ. immo uero illa non ita multo post obijt.*

Altero exemplo declarat, quid alteri mulieri acciderit, quam menstruæ purgationes diu defecerant. ait enim medicos multa tentasse, & nihil non esse conatos, eas ut prouocarent, frustra tamen omnem laborem impendisse: quod illa effœminari non potuerit: hoc est perduci ad eum statum nequiuit, ut menstruæ purgationes prorumperent. ut nos fere admoneat, mu-

liebres purgationes si diutius suppressæ fuerint, uix posse reuocari: & sæpius nos huiusmodi laborem frustra suscipere, quã ut uoti compotes fiamus. Namysia uero, non secus quàm Phaetusa, cuius facta est nuper mentio, cum nullum fructum ex medicorum opera tulisset, e uita excessit: nec potuit diu uitam producere. non tamen hæc nos deterrere exempla debent, quo minus mulieribus ita affectis manum admoueamus: sed excitare potius, ut ingenium exacuàmus, quo optata consequamur: siquidem tum denique officio nostro functi simus, cum omnia effecimus, quæ ratio nobis suppeditat, & longus usus peritiaque commonstrat.

Finis octaui in sextum Hippoc. de morbis uulgarib. Commentarij.

BIBLIOTECA NAZ. ... VITTORIO EMANUELE

VENETIIS, Ex Officina Valgrisiana.

M D L X I I.

Errata sic corrigito.

Pagina 26. *uersu* 24. *maiore admiratione.*
pag. 144. 11. *sicut in tussi, cum omnes.*
pag. 162. 12. *& surditates.*
pag. 200. 25. *ad summum pernic.*
pag. 307. 26. *magnopere faciet.*
pag. 313. 10. *grauitate.*
pag. 332. 23. *Gal. uidetur sic legisse: ij ualent. quibus contraria, contra.*

VIN CENT

1. humsr. car. 4. usq ad 52.
2. humsr. car. 52. usq.
3. humsr. car. 57. usq.
tesp. 4. humsr. car. 65. usq.
tesp. 5. humsr. car. 67. usq. 67.
tesp. 6. humsr. car. 67. usq. 68.
tesp. 7. hums. car. 68. usq. 74.
tesp. 8. humsr. car. 74. usq. 79.
usq. 9. humsr. car. 79. usq. 81. ibi
sp. 11. hum. car. 81. usq. 68.
sp. 12. hum. 84. usq. 124.

Cav. G. DI GIACOMO
Antiquario del Libro Antico
PESCARA